T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

MENOPOZAL EVRELER İLE ZİHİNSELLEŞTİRME SÜRECİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN PSİKANALİTİK YÖNTEMLE İNCELENMESİ

FATMA KANDEMİR

2502100080

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. TEVFİKA TUNABOYLU-İKİZ

İSTANBUL-2016

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı	:	Fatma KANDEMİR	**Numarası**	:	2502100080
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı	:	Psikoloji Anabilim Dalı	**Danışmanı**	:	Prof. Dr. Tevfika TUNABOYLU İKİZ
Tez Savunma Tarihi	:	09.12.2016	**Saati**	:	10.00
Tez Başlığı	:	Menopozal Evreler ile Zihinselleştirme Süreci Arasındaki İlişkinin Psikanalitik Yöntemle İncelenmesi			

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin **50. Maddesi** uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-Prof. Dr. Tevfika TUNABOYLU İKİZ		Kabul
2-Yrd. Doç. Dr. Bengi PİRİM DÜŞGÖR		Kabul
3- Yrd. Doç. Dr. Ayşe Elif YAVUZ SEVER		KABUL
4- Yrd. Doç. Dr. Alper ŞAHİN		Kabul
5- Yrd. Doç. Dr. İrem ERDEM ATAK		Kabul.

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Yrd. Doç. Dr. Göklem TEKDEMİR YURTDAŞ		
2- Yrd. Doç. Dr. Ferzan CÜRUN		

ÖZ

MENOPOZAL EVRELER İLE ZİHİNSELEŞTİRME SÜRECİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN PSİKANALİTİK YÖNTEMLE İNCELENMESİ

FATMA KANDEMİR

Bu araştırma, premenopozal evre, postmenopozal erken evre ve postmenopozal geç evredeki kadınların zihinselleştirme süreçlerinin kalite ve niceliğinin karşılaştırılmasını amaçlamaktadır. Üç grubun zihinselleştirme süreçlerinin kalitesi ve niceliği karşılaştırılırken temel olarak; kişinin dürtü ve duygulanımlarını, serbest çağrışım aracılığı ile tasarımlı bir şekilde sunup sunamadığı değerlendirilecektir. Zihinselleştirme süreçlerinin yanı sıra, menopozal sürecin kadını karşı karşıya bıraktığı kadınlınlık, annelik, kadınsı ve kayıp sorunsalları ile zihinselleştirme süreci arasında bağ kurulup kurulamayacağı sorusuna yanıt aranacaktır. Yaş ortalaması 49.70 olan ve 10 kişiden oluşan premenopozal evredeki grup, yaş ortalaması 51.30 olan ve 10 kişiden oluşan postmenopozal erken evredeki grup ve de yaş ortalaması 54.90 olan ve 10 kişiden oluşan postmenopozal geç evredeki grup bu çalışmanın katılımcılarını oluşturmaktadır. Bütün gruplardaki katılımcılara öncelikle demografik bilgi formu verilmiş, arkasından psikanalitik yönelimli yarı yapılandırılmış ön görüşme yapılmış, sonrasında da Rorschach ve Tamatik Algı Testi (TAT) uygulanmıştır. Test protokolleri Fransız Okulu'na özgü içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiş ve psikanalitik kuram çerçevesinde yorumlanmıştır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda; premenopozal ve postmenopozal erken evrdeki grubun dürtü ve duygulanımlarını zihinselleştirmekte postmenopozal geç evredeki gruba göre daha fazla zorlandığı sonucuna varılmıştır. Zihinselleştirme süreçlerinde yaşanan bu zorlanmanın, kadınsı ve cinsel özdeşimleri işlemekteki güçlük, menopozla birlikte alınan narsisistik yaralar ve de menopozun açtığı ya da açacağı ruhsal boşlukların işlenememsiyle ilgili olduğu düşünülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Premenopoz, postmenopoz, menstürasyon, zihinselleştirme, beden imgesi, kadınlık, kadınsı, annelik, Rorschach Testi, Tematik Algı Testi.

ABSTRACT

INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN MENOPAUSAL PHASES AND MENTALIZATION PROCESS BY PSYCHOANALYTIC METHOD
FATMA KANDEMİR

This study aims to compare the quality and quantity of mentalization processes of women in the premenopausal phase, postmenopausal early phase and postmenopausal late phase. In this comparison of the qualities and quantities of the three groups, constitutively it will be evaluated if the person can or can't present one's own drives and affects by free association in a representational form. Besides the mentalization processes; a connection will be sought for between issues such as maternity, femininity, feminine and loss which the woman faces with the menopausal phase and mentalization processes.

As for the participants of the study; the premenopausal group consists of 10 women whose average age is 49.70, secondly the postmenopausal early phase group consists of 10 women whose average age is 51.30 and finally the postmenopausal late phase group consists of 10 women whose average age is 54.90. After all the participants are firstly given a demographic information form, a psychoanalytic directional semi-structured pre-interview is held with each. Finally Rorschach and Thematic Apperception Tests (TAT) are applied to the participants.

The test protocols are analyzed with content analysis method peculiar to the French School and interpreted in compliance with the theoretical framework of psychoanalysis. As a result of these evaluations it is concluded that the mentalization of drives and affects is much more difficult for the premenopausal and postmenopausal early phase groups than the postmenopausal late phase group. This difficulty of the mentalization processes is thought to be related to the difficulty in processing feminine and sexual identifications, to the narcissistic scars which appear with the menopause and to being unable to process the gaps caused by menopause.

Key Words: Premenopause, postmenopause, menstruation, mentalization, body image, femininity, feminine, motherhood, Rorschach Test, Thematic Apperception Test

ÖNSÖZ

Bu çalışma, menopozal süreçte yaşanan gerek bendensel gerekse ruhsal süreçteki değişimlerin kadının zihinselleştirme süreci üzerindeki etkilerini projektif yöntemler aracılığıyla psikanalitik olarak araştırmak amacıyla yürütülmüştür. Bu çalışmanın ortaya çıkması sürecinde fikirleriyle ve psikanalize dair heyecanıyla bana yol gösteren, aynı zamanda psikoloji bilimine Türkiye'de psikanalitik olarak çalışabileceği bir alan açan tez danışmanım Prof. Dr. Tevfika Tunaboylu İkiz'e teşekkürlerimi sunarım.

Yoğunluğuna rağmen sabırla tezimi dinleyen, değerli katkılarda bulunan Yrd. Doç. Dr. Ayşe Elif Yavuz Sever'e teşekkür ederim.

Tez çalışmamın istatistiki kısmında verdiği desteklerden dolayı Erkan Kalem-'e,

Katılımcılarıma,

Uygulamalarımı yapabilmem için bana sağladıkları olanaklar ve yardımlarından dolayı Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Kadın Hastalıkları ve Doğum Anabilim Dalı öğretim üyelerinden Prof. Dr. Altay Gezer'e ve kadın hastalıkları doğum polikliniği çalışanlarına teşekkürlerimi sunarım.

Tez yazma sürecinde yaşadığım sıkıntılı anlarda her daim yanımda olan, desteğini esirgemeyen, yaptığımız tartışmalarla ve fikir alışverişleriyle bana zenginlik katan Çağatay Çoker'e,

Yüksek lisans sürecinden bu yana sevinçlerimizi, kafa karışıklıklarımızı, hüzünlerimizi zaman zaman isyanlarımızı paylaştığımız arkadaşım Elçin Elçi Hasdemir'e, güzel yürekleri ve her daim pozitif yaklaşımlarıyla hayatıma ayrı bir keyif ve neşe katan Burhan Hasdemir'e, Gonca Nebioğlu'na ve Sercan Balım'a

Yıllardır süren arkadaşlığımızla hayatımda her zaman önemli bir yeri olan dostum Aylin Çelik' e içtenlikle teşekkür ederim.

Sadece bu tez çalışması süresince değil tüm yaşamım boyunca sevgilerini, desteklerini hep yanımda hissettiğim, üzüldüğüm, sevindiğim bazen umutsuzluğa düştüğüm anlarda hep yanımda olan sevgili anne ve babama gönülden şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....iii
ABSTRACT.....iv
ÖNSÖZ.....v
İÇİNDEKİLER.....vi
TABLOLAR LİSTESİ.....ix
GİRİŞ.....1

BİRİNCİ BÖLÜM
TEORİK ÇERÇEVE

1. MENOPOZAL SÜRECİN AÇIKLANMASI.....4
1.1. Menopozun Tanımı ve Sınıflandırma.....4
1.2. Menopozal Semptomlar ve Değişen Hormonal Düzen.....7
1.2.1. Erken Bulgular…….....8
1.2.1.1. Vazomotor Semptomlar…….....8
1.2.1.2. Psikolojik Semptomlar…….....……..9
1.2.1.3. Hedef Dokularda Östrojen Eksikliğine Bağlı Semptomlar.....11
1.2.2. Geç Bulgular…….....……..……..…12
1.2.2.1. Kardiyovasküler Sistem Sorunları ve Osteoporoz.....12
1.3. Evrim ve Menopoz…….....13
2. MENSTÜRASYON VE MENSTÜRASYON KANINA DAİR PSİKANALİTİK ÇALIŞMALAR.....15
3. PSİKANALİTİK KURAMDA MENOPOZAL SÜRECE DAİR ÇALIŞMALAR…….....23
3.1. Kadın ve Erkek Açısından Klimakterik Dönem…….....…….23
3.2. Menopozla Birlikte Yeniden Canlanan Kastrasyon Anksiyetesi ve Ödipyen Çatışma.....26
3.3. Menopozal Süreç, Kayıplar ve Depresif Duygulanım…….....…31
3.4. Menopozal Sürece Dair Projektif Testlerle Yapılan Çalışmalar….....….37

4. PSİKANALİTİK KURAMDA DÜRTÜ VE MENOPOZAL SÜREÇ ARASINDAKİ İLİŞKİ……..……..……39
4.1. Klasik Freudyen Kuramda Dürtü ve Menopoza Dair Açıklamalar…....…..39
4.2. Dürtünün Menopozal Süreçteki Seyri Üzerine Freud Sonrası Açıklamalar…….....44
4.3. Psikanalitik Psikosomatik Kuramda Dürtünün Menopozdaki Akıbeti…….....4
5. PSİKANALİTİK PSİKOSOMATİK KURAMDA ZİHİNSELLEŞTİRME KAVRAMI.....49
5.1. Zihinselleştirme Kavramının Psikanalitik Kuramdaki Kökenleri: Dürtülerin Düşünce ve Duygulanımla İlişkisi.....49
5. 2. Zihinselleştirme Kavramı.....52
6. ARAŞTIRMANIN AMACI VE HİPOTEZLER…….……..….....56
6.1. Araştırmanın Amacı…….....56
6.2. Hipotezler…….....…57

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

7. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ…….……....……58
7.1.Çalışmanın Katılımcıları…….....58
7.2. Araştırmanın Araçları…….....….60
7.2.1. Demografik Bilgi Formu ve Hasta Onay Formu…….....60
7.2.2. Yarı Yapılandırılmış Öngörüşme…….....60
7.2.3. Rorschach Testi…….....…61
7.2.4. Tematik Algı Testi (TAT)…….....….64
7.3. Uygulama…….....66
7.4. Analiz…….....66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

8. ARAŞTIRMANIN BULGULARI……..…….....68

8.1. İstatistikî Bulgular…….....….68

8.2. Rorschach ve Tematik Algı Testi Protokollerinin İçerik Analizine Dair Bulgular.....77

8.2.1. Libidinal ve Agresif Dürtülerin Menopozal Süreçteki Seyrinin Projektif Testler Aracılığıyla Analizi…….....77

8.2.2. Beden İmgesine Dair Endişelerin ve Regresif Yaşantıların Projektif Testlerdeki Yansımaları…….....….....108

8.2.3. Kadınlık, Annelik ve Kadınsıya Dair İmgelerin Projektif Testler Aracılığıyla Değerlendirilmesi.….....127

8.2.4. Kayıplar, Depresif Duygulanım ve Yas Sürecinin Projektif Testler Aracılığıyla İncelenmesi…….....140

SONUÇ VE TARTIŞMA…….....….174

KAYNAKÇA…….....…195

EKLER……..….....205

ÖZGEÇMİŞ…….……..…..237

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Yaş Değişkeni için Araştırma Grupları Arası ANOVA Testi.....69
Tablo 2. Yaş Değişkeni için Araştırma Grupları Arası ANOVA Testi,
Çoklu Karşılaştırmalar Tukey HSD TestiTesti.....69
Tablo 3. SES Değişkeni için Araştırma Grupları Arası Ki-Kare Testi.....69
Tablo 4. Rorschach Lokasyon Değişkenleri için Araştırma Grupları Arası
ANOVA Testi.....70
Tablo 5. Rorschach Lokasyon Değişkenleri için Araştırma Grupları Arası
ANOVA Testi, Çoklu Karşılaştırmalar Tukey HSD Testi.....71
Tablo 6. Rorschach Form (F) Değişkenleri için Araştırma Grupları Arası
ANOVA Testi.....71
Tablo 7. Rorschach Form Değişkenleri için Araştırma Grupları Arası
ANOVA Testi, Çoklu Karşılaştırmalar Tukey HSD Testi……..……...……72
Tablo 8. Rorschach Hareket Değişkenleri için Araştırma Grupları Arası
ANOVA Testi.....72
Tablo 9. Rorschach Hareket Değişkenleri için Araştırma Grupları Arası
ANOVA Testi, Çoklu Karşılaştırmalar Tukey HSD Testi.....73
Tablo 10. Rorschach Renk Değişkenleri için Araştırma Grupları Arası
ANOVA Testi.....74
Tablo 11. Rorschach Renk Değişkenleri için Araştırma Grupları Arası
ANOVA Testi, Çoklu Karşılaştırmalar Tukey HSD Testi.....74
Tablo 12. Rorschach İçerik Değişkenleri için Araştırma Grupları Arası
ANOVA Testi.....75
Tablo 13. Rorschach İçerik Değişkenleri için Araştırma Grupları Arası
ANOVA Testi, Çoklu Karşılaştırmalar Tukey HSD Testi 76

GİRİŞ

Bu araştırma çalışması, menopozal süreçle birlikte değişim gösteren dürtü ve duygulanımların zihinselleştirilmesi sürecini ve bu sürece etki edebilecek gerek bedensel, gerekse bilinçdışı faktörlerin incelenmesini hedeflemektedir. Bu doğrultuda dürtü ve duygulanımlardaki düzensizleşmenin, bedende yaşanan değişimlerin zihinselleştirme süreci üzerinde yarattığı etkilerin ve farklılıkların karşılaştırılabilmesi için menopozal süreç; premenopozal evre, postmenopozal erken evre ve postmenopozal geç evre olmak üzere üç ayrı evreye ayrılıp karşılaştırmalar bu evreler üzerinden yapılacaktır. Ayrıca menopozal sürecin kadını karşı karşıya bıraktığı temel problemlerle zihinselleştirme süreci arasında bağ kurulup kurulamayacağı sorusuna yanıt arayacaktır.

Bu araştırmanın çalışma nesnesi bir patolojik bozukluk kümesi değildir. "Normal" insanın çalışıldığı bu araştırma dolayısıyla "normalin kliniği" olarak tanımlanabilir. Amaç menopozal süreçteki herhangi bir patolojik grubu diğerinden ya da normalden ayıran özellikleri belirlemekten ziyade menopozal sürecin ve bu süreçteki normalin kendine has ve kendi içerisinde çeşitlenen dinamiklerini belirlemektir.

Menopoz olgusu ortalama insan hayatının uzamasıyla birlikte öncelikle tıp uzmanlarının, sonrasında da yaşanan ruhsal semptomlar nedeniyle psikanalistlerin ve psikologların konusu olmuştur. Geçmişten günümüze doğru baktığımızda, ulaşılabilen kaynaklarla sınırlı olmak kaydıyla, tarihsel gelişim süreci içerisinde menopoza girme yaşının gittikçe yükseldiği görülmektedir. Roma İmparatorluğu zamanında 30 yaş ve altı olan menopoz yaşı, Orta Çağda 33, On dokuzuncu yüzyılda 38, 1900'lerin başlarında 41, günümüzde ise ortalama 45-55 yaş aralığında olduğu bilinmektedir (Çetin, 2000: 28-37). Dolayısıyla tarihsel olarak sahip olunan bu veriler göstermektedir ki, ortalama insan ömrünün uzamasıyla birlikte kadının menopoza girme yaşı da süreç içerisinde artmaktadır. Ancak bu verilere dayanarak menopoz olgusunun insanlığın tarihi kadar eski bir olgu olup olmadığı hakkında konuşmak çok da mümkün görünmemektedir. Zira insan ömrünün çok daha kısa olduğu devirlerde kadın henüz

menopoza girmeden hayatının sonlanmış olması mümkün olabilir. Veyahut yukarıdaki veriler ışığında değerlendirildiğinde bu devirlerde kadınların çok daha erken yaşta menopoza girdiği düşünülebilir.

Kadının neden menopoza girdiği konusu ise oldukça tartışmalıdır. Kadın, yumurtalıklarında hayatının sonuna kadar yetebilecek yumurta hücrelerine sahipken menopozla bu yumurta hücrelerinin ani bir şekilde düşüş gösterip sonra da tamamen tükenmesinin nedeni, henüz net bir şekilde açıklanabilmiş değildir. Bu konudaki bazı evrimsel açıklamalara göre; tüm canlılar yaşamlarını korumaya, üremeye ve bir sonraki neslin bir önceki nesilden daha iyi olması esasına göre programlanmıştır. Bu mantık esasına dayalı evrim teorileri menopoza, hem annenin hayatını koruyan hem de gelecek nesillerin daha sağlıklı ve daha iyi gen kalitesine sahip olabilmesi esasına dayalı bir açıklama getirse de bu hususta tartışmalar hala devam etmektedir (Kadayıfçı, 2006: 33-37).

Menopozal süreç, yetişkinliğin ileri evreleri ile yaşlılıktan bir önceki dönemi kapsayan, geniş bir yelpazede konumlanan bir geçiş evresi olarak tanımlanır. Bu geniş yelpazede kadını yaşanacak biyolojik kastrasyona hazırlayan ilk fizyolojik değişimler premenopozal dönemde gerçekleşir. Bu dönemle birlikte benlikte aynı zamanda bir dürtüsel düzen değişikliği ortaya çıkar. Ancak Deutsch (1925)'a göre klimakterik döneme dair bu tür hazırlıklar, tıpkı yedi ile on yaşları arasında başlayan ön-ergenlik hazırlık çalışmalarında olduğu gibi, otuz yaş dolaylarında bedensel değişimlerin başladığı dönemde ortaya çıkar. Yani klimakterik dönemde meydana gelen biyolojik değişikliklerin içsel algısı organik değişiklik sürecinden çok daha önce başlar.

Freud çalışmalarında, cinsel dürtüde artışın olduğu böyle bir zamanda, ödipyen ebeveyn nesnelerinin yeniden canlanacağını belirtir. Deutsch ise (1925) Freud'un görüşlerini destekleyerek menopozu ödipin, ergenlikten sonraki üçüncü uyanışı olarak nitelendirir. Dolayısıyla canlanan ödipal ensestiyöz fantezilerden dolayı menopozal süreçteki kadının cinsellikten uzaklaşabileceğini belirtir. Menopozun ödipin üçüncü fazı olduğu görüşüne katılan Laznik (2005a) ise, ergenlik döneminden farklı olarak, menopozal süreçte canlanan ödipal fantezilerin arzu nesnesinin artık baba değil, oğul olacağını belirtir.

Menopozal süreçte yaşanan dürtüsel düzensizlik çocukluğun unutulmuş çatışmalarını yeniden bilince çıkarırken, benlik iç dengeyi korumak adına savunmalarını daha da artıracaktır. Péruchon (2008)'a göre gerek fiziksel, gerek de biyolojik değişikliklerin tetiklediği dürtüsel dengenin bozulmasıyla birlikte, yaşlanma anksiyetesi de sık sık bu dönemi tehdit eder hale gelir ve de yaşam ve ölüm dürtüsü arasındaki denge istikrarsızlaşır. Böylece benlik onun temelini oluşturan narsisizmiyle birlikte tehlikeye girme riski taşır. Yaşlanma anksiyetesinin narsisizmde yarattığı kırılganlık, kadının menopozal süreci başarılı bir şekilde atlatmak için ihtiyaç duyduğu değişim ve dönüşümleri gerçekleştirmesini de zorlaştırır.

Menopozal süreç doğası gereği ve birçok başka nedenden dolayı kayıpların yaşandığı bir dönemdir. Bu nedenle de sıklıkla depresif bir geçiş sürecidir. Kadın çocukluğunun kastratif anne imajından kurtulurken karşılığında ödediği bedel de bir o kadar ağır olur (Anzieu, 2005).

Menopozal süreçteki temel endişe, ruhsal yaşantının değişim ve dönüşüm halindeki fiziksel ve bedensel yaşantılara uyum sağlama sürecinden kaynaklanır. Bu dönemde psikosomatik ekonomide dolayısıyla dürtüsel düzende meydana gelen değişikliklerle baş edebilmek ve daha önceki dönemlerdeki kazanımlarını dönüştürüp yeniden tasarımlandırarak zenginleştirmek ve yeni bir savunma ve benlik örgütlenmesi yaratmak, menopozal süreçteki kadının hayatın tam ortasında gerçekleşen bu kriz sürecini başarılı bir şekilde atlatmasını sağlayan yegâne araçlar olacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM
TEORİK ÇERÇEVE

1. MENOPOZAL SÜRECİN AÇIKLANMASI

1.1. Menopozun Tanımı ve Sınıflandırma

Menopoz tanımlamaları arasında en yaygın ve en çok kabul gören kullanım, Dünya Sağlık Örgütünün (WHO) bu konudaki komitesinin önerdiği tanımdır. Bu tanıma göre menopoz, yumurtalık aktivitesinin yitirilmesi sonucunda menstürasyonun kalıcı olarak durmasıdır (Atasü ve Gezer, 2001:13-26). Etimolojik olarak bakıldığında menopoz sözcüğü kökenini Yunanca meno (ay) ve pause (sonlanma) kelimelerinden almaktadır (Dawood, 1993; Çakıroğlu, 2007). Menopoz kelimesi retrospektif olarak son menstürel kanamaya verilen isim olmakla birlikte, bu son kanamaya kadar olan değişiklikler yıllar öncesinden başlayıp yıllar sonrasına dek devam etmektedir. Bu süreçteki bir kadın, 1 yıl süreyle adêt görmemişse gördüğü son adêt kanaması menopoz olarak adlandırılır ve menopoza girmiş olarak kabul edilir. Bundan sonraki, yani son adêt kanamasından sonraki dönem postmenopozal dönem olarak adlandırılırken, öncesindeki dönem de premenopozal dönem olarak adlandırılır (Atasü ve Gezer, 2001:13-26). Menopozun yaşanması bazen cerrahi yani yapay yolla olabileceği gibi, bazen de bir patoloji, hastalık veya ağır psikolojik bir problem de menopoza sebep olabilmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü tarafından önerilen menopoz tanımı, yaygın olarak kabul görmesine karşın, menopoz öncesinin tanımlanmasına ilişkin karışıklıklar hala sürmektedir. Pek çok kaynakta, özellikle menopoz öncesi, menopoza geçiş ve sonrasının başlangıç ve bitiş süreleri şaibelidir (Hurd, 1998). Aynı şekilde güncel kaynaklarla klimakteriumun sınırlarını da belirlemek tam olarak olası değildir.

Perimenopoz, WHO'nun tanımına göre, "Menopoz öncesinde, yaklaşan menopoza ilişkin klinik, biyolojik ve endokrinolojik herhangi bir belirtinin başlamasından itibaren son menstürel periyodu izleyen ve 1 yıllık süreci de içine alan dönemdir". Bazı yazarlara göre ise perimenopoz, son âdetin yani menopozun öncesini ve

sonrasını içine alan bir anlamda onu çevreleyen döneme tekabül etmektedir. (Atasü ve Gezer, 2001: 13-26).

Klimakterium kelimesi ise Eski Yunancada "merdiven" anlamına gelen bir kelimeden türetilmiştir. Klimakterium; premenopoz, menopoz ve postmenopoz evrelerini de içine alan sürecin tamamını kapsayan bir dönemdir. WHO, perimenopoz ve klimakteriumu hemen hemen aynı iki terim gibi kullanmakla birlikte pek çok kaynakta, özellikle perimonopoz terimine mukabil olarak menopozal geçiş süreci terimi de kullanılmaktadır. Son yıllarda klimakterik dönemi isimlendirmekte bir anlam karmaşası yaşandığı herkesçe kabul görmek ve tartışılmakla birlikte, östrojen salgılanmasındaki düşme sonucu semptomların başladığı andan, sürecin bittiği ve semptomların kaybolduğu ana kadar olan dönem klimakterik dönem olarak adlandırılır. Bu dönem, yumurtalıkların fonksiyonlarının önceki evrelere göre büyük oranda gerilemeye başladığı ve sonunda durduğu bir dönemdir. Bu dönem içerisinde kadının menstürasyon düzeni bozulur, kadınlık hormonu olarak bilinen “östrojen” hormonu ileri derecede azalırken buna bağlı değişimler de kendini göstermeye başlar. Menopoz adı verilen son adet kanaması da bu dönem içerisinde gerçekleşir. Başka bir deyişle, kadının cinsiyet hormonlarının en alt seviyeye inmesi ve doğurganlığının sonlanması bu dönem içerisinde gerçekleşir. Ortalama 40 yaş civarında başlayıp yaşlanma yaşının başlangıcı olan 65 yaşına kadar devam eden bu geçiş dönemi daha sonra kendini yaşlılık dönemi olarak bilinen senilyuma bırakır (Seyisoğlu, 2006: 1-5). Bir başka kaynağa göre ise, bu süreç 45–60 yaşları arasındaki dönemi kapsayan yaşam kesitidir (Koptagel-İlal, 2001:407-413).

40 yaşının altındaki kadınların yumurtalık fonksiyonlarının kaybı, tıp literatüründe daha çok “erken yumurtalık yetersizliği” olarak adlandırılırken, yaygın olarak "erken menopoz" olarak bilinmektedir. Bu durum jinekologlar tarafından şu şekilde açıklanır: Öncelikle menopozdan bahsedebilmek için kalıcı bir yumurtalık yetersizliğinin olması gerekir. Yani yumurtalıkların artık yetersizleşmiş ve çalışmasını kalıcı olarak durdurmuş olması gerekir. Ancak 40 yaşının altındaki kadınlar için bunu tanılamak güçtür. Örneğin 30 yaşındaki bir kadına yapılan tetkikler menopoza benzer bulgular gösterse de, yumurtalıkların çalışmasını kalıcı olarak durdurup durdurmadığı ya da tekrar çalışmaya başlayıp başlamayacağını tam olarak anlayabilmek mümkün değildir. Dolayısıyla tam olarak tanımlanamadığı ya da menopoz denilemediği

için genellemeye gidilip, 40 yaşının altında yaşanan bu tür durumların hepsine birden "erken yumurtalık yetmezliği" adı verilmektedir (Seyisoğlu, 2006: 1-5).

Geç menopoz ise 55 yaş ve sonrasında menstürasyonun sonlanması olarak tarif edilmektedir (Çetin, 2000:28-37).

Yukarıda bahsedilen nedenlerden dolayı menopozal dönemlerin tanımlanmasıyla ilgili literatürdeki anlam karışıklığının kısmen de olsa teze yansımalarını önleyebilmek amacıyla, yapılan bu araştırmada Dünya Sağlık Örgütü'nün menopoz tanımlaması dikkate alınmıştır (Atasü ve Gezer, 2001: 13-26). Ancak postmenopozal dönem postmenopozal erken evre (menopozdan sonraki ilk 5 yıl) ve postmenopozal geç evre (menopozdan sonraki ikinci 5 yıl) olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Premenopozal evre ise, menopoz öncesi birkaç yılı içine alan, menstürasyon düzensizliklerinin ve menopozal semptomların ortaya çıkmaya başladığı dönem olarak kabul edilmiştir.

Menopozun başlama yaşı konusunda dünyada yüzlerce araştırma yapılmıştır. Yapılan bu araştırmalar sonucunda menopoz konusunda dünya genelinde kesin bir yaş ortaya konulamadığı, menopoza girme yaşının coğrafi özelliklere ve ırka göre değişim gösterdiği görülmüştür. Örneğin Asya'da kadınlar 42-49 yaşları arasında, Avrupa'da 50-53, Kuzey Amerika'da 50-51 yaşları arasında menopoza girmektedir (Palacious, Henderson, Siseles, Tan, Villaseca, 2010). Türkiye'de yapılan çeşitli araştırmaların sonuçlarına göre ise menopoza giriş yaşının 46-47 aralığında olduğu saptanmıştır. Türkiye İstatistik Enstitüsü (TÜİK)'nün 2013-2014 yılında yaptığı son çalışmaya göre ülkemizde ortalama yaşam süresi kadınlar için 80,7, erkekler için 75,3 yıldır. Bu verilere göre menopoz yaşının ortalama 45-50 yaşları arasında olduğu bilindiğine göre 80 yaşına kadar yaşayacağı öngörülen bir kadının ömrünün üçte birini menopoz döneminde geçireceği açıkça görülmektedir. Giriş bölümünde de bahsedildiği gibi Orta Çağ'da 33 olan menopoza girme yaşının günümüzde 45-55 yaş aralığına çıkması, tarihsel süreç içerisinde menopoz yaşının gittikçe yükseldiği göstermektedir. Sonuç olarak, genel tabloya bakıldığında, ortalama insan ömrünün uzamasına karşın menopoz yaşının aynı kalmadığı onun da süreç içerisinde arttığı görülmektedir.

1.2. Menopozal Semptomlar ve Değişen Hormonal Düzen

Menopozal süreç ve sonrası kadının yaşam evrelerinden en uzun olanıdır. Temelde kadının üreme işlevinin sona erdiğini gösteren fizyolojik bir olaydır. Direkt olarak yaşlanmayla bağlantılı olmasa da buna paralel olarak yaşlanmayla ilişkili bir süreçtir. Bu nedenle menopozal süreçte yaşanan pek çok belirtiyi yaşlanmadan ayırt etmek çok da kolay değildir. Genelde kız çocuğun üreme organlarındaki olgunluk dönemi östrojen ve progesteron hormonlarının salgılanmasıyla birlikte yaklaşık ondört yaş civarında başlar. Ancak ilerleyen zamanla birlikte ortalama siklus uzunluğunda kısalmalar görülür. İlk menstürel kanamadan (menarş) sonra ortalama siklus uzunluğu 15 yaşında 35 gün, 25 yaşında 30 gün, 35 yaşında ise 28 gün civarındadır. 45 yaşından sonra over fonksiyonlarının zayıflaması nedeniyle düzensiz adet kanamaları başlar. Premenopoz ya da perimenopoz adı verilen bu geçiş sürecinde yaşanan hormonal değişimler sonucunda menopozal belirtiler ortaya çıkmaya başlar. Zamanla overlerin işlevini yitirmesi sonucu, menopozal semptomlar olarak adlandırılan, farklı derecelerde somatik ve psikolojik belirtiler ortaya çıkar. Görülmektedir ki menopozal semptomlar olarak adlandırılan belirtiler esas itibariyle değişen hormonal salgılanmalara bağlıdır (Atasü, Tekin, 2001).

Menopozal semptomlarla ilgili literatür incelendiğinde semptomların, genital-ekstragenital, somatik-psikolojik, erken-geç veya erken-orta-geç gibi birkaç şekilde sınıflandırılabildiği görülmüştür. Bu çalışma kapsamında ise, öncelikle menopozal semptomlar erken dönem ve geç dönem şeklinde sınıflandırılacaktır. Akabinde menopozal semptomlar daha ayrıntılı bir şekilde incelenip menopozal dönemlerle arasındaki ilişkiler bağlamında ele alınacaktır.

Kadınların yaklaşık %70'inde östrojen yetmezliğine bağlı semptomların ortaya çıktığı bilinmektedir. Klimakterik dönemde ise yumurtalık (over) işlevlerinin bozulmasına bağlı olarak yaşanan östrojen yetmezliği nedeniyle semptomlarda ani bir artış olur. Ancak buna rağmen kardiyovasküler hastalıklar ve osteoporoza bağlı patolojiler geç dönem olarak adlandırılan postmenopozal dönemde ortaya çıkmaktadır. Erken ve geç bulgulara ait veriler aşağıdaki gibidir (Atasü ve Şahmay, 2001):

“*A) Erken Bulgular*	
Vazomotor ve Nörodistonik:	*Ateş basması, terleme, çarpıntı, bulantı, başağrısı, baş dönmesi.*
Psikolojik:	*İrritabilite, anksiyete, depresyon, uykusuzluk, iştah azalması, mental kapasite, hafıza ve konsantrasyon kaybı, değişken ruh hali agorafobi, libido kaybı, nadiren artış.*
Hedef Dokularda Östrojen Eksikliği:	*Vajinal kuruluk, ağrılı cinsel ilişki, organlarda atrofi (küçülme), vajinit (vajina iltihabı) üretral sendrom, ciltte kuruluk ve incelme, saç kuruluğu ve dökülmesi, tırnaklarda kırılma.*
B) Geç Bulgular	
Osteoporoz	
Kardiyovasküler Hastalıklar	

1.2.1. Erken Bulgular

1.2.1.1 Vazomotor Semptomlar

Vazomotor semptomlar arasında sıcak basması ve terleme menopozal süreçteki kadınlarda en sık görülen klimakterik şikâyetler arasındadır. Bu semptom erken postmenopozal dönemde %70-80 oranında görülürken, 5. yılın sonunda görülme sıklığı %20-25'e düşer. Vazomotor semptomlar günün her anında görülebilse de genellikle geceleri ortaya çıkmaktadır. Gün içinde görülme sıklığı 5-10 kez civarındadır. Ancak bazı kadınlarda 30'a kadar çıktığı da görülmektedir. Sıcak basmaları, cerrahi yolla menopoza giren kadınlarda daha çok görülürken doğal şekilde menopoza giren kadınlarda bu oran azalsa da bu kadınların en az yarısı tarafından hissedilmektedir. Yüz, boyun ve göğüste sıcaklık artışı ile karakterizedir. Kişiye göre değişmekle

birlikte birkaç saniye ya da dakika sürebileceği gibi saatlerce de sürebilir. Sıcaklık artışını genellikle terleme izler ancak sıcak basması olmadan da terleme olabilir. Östrojen yetmezliğine bağlı olarak yaşanan bu semptomlara hipotalamustaki termoregülasyon (ısı düzenleyici) merkezinde meydana gelen düzensizliğin yol açtığı düşünülmektedir (Hurd, Amesse ve Randolph, 2004:1108-1110, Huber, 1997: 82-83, Atasü ve Şahmay, 2001: 657-674). Diğer yandan araştırmacıların sıcak basmasının nedenleri konusundaki görüşlerinin hala tartışma konusu olduğu görülmektedir. Örneğin toplamda 42 katılımcıdan oluşan, postmenopozal ve perimenopozal dönemdeki kadınlarla yapılan bir çalışmanın sonucuna göre; kaydedilen kızarmaların %43'ü aslında sahte kızarmalar olduğu yani herhangi bir objektif ya da fizyolojik kanıtı olmadığı görülmüştür (Thurston, Blumenthal, Babyak, Sherwood, 2005).

1.2.1.2. Psikolojik Semptomlar

Literatürde en tartışmalı olan konulardan bir tanesi de bu süreçte yaşanan psikolojik semptomlarla ilgilidir. Bazı araştırmacılar, anksiyete, depresyon, stres, seksüel fonksiyonların bozulması gibi psikolojik semptomları pre veya perimenopozdaki vazomotor semptomlarda görülen artışla ilişkilendirirken; bazı araştırmacılar psikolojik şikayetlerdeki bu artışı vazomotor semptomlardan ziyade çocukların evden ayrılması, anne-babanın hastalanması ya da vefatı, aşırı ilgisiz eşler, emekliye ayrılma gibi aile içinde yaşanan olaylarla ilişkilendirmiştir (Hardy ve Kuh, 2002, Blümel v.d., 2004, Durmuşoğlu ve Erenus, 2000, Jokinen, v.d., 2003). Ancak öte yandan depresyon seviyesindeki artışın menopozal dönemlerin değişmesiyle bir ilişkisi olmadığını; daha ziyade yetersiz gelir, uyku, fiziksel aktivite, hafıza problemi gibi klimakterik semptomlarla ilişkili olduğunu söyleyen çalışmalar da mevcuttur (Bosworth, Bastıan, Kuchıbhatla, Steffens, Mcbrıde, Skınner, Rımer, Sıegler, 2001). Ancak öne sürülen varsayım ne olursa olsun menopozla duygudurum bozuklukları arasında bir ilişki olduğundan bahsedilmektedir. En sık gözlenen duygu durum bozuklukları ise anksiyete ve depresif semptomlar etrafında yoğunlaşmaktadır. Menopoz üzerine çalışan araştırmacıların düşebileceği en büyük hatalardan bir tanesi, bu dönemi sadece fizyolojik değişimlerden ibaret olarak görmektir. Her ne

kadar menopozla aynı zamanda ortaya çıkan psikolojik semptomların ana nedeni fizyolojik değişiklikler olsa da, bireyin yaşı, hayata dair problemleri, şahsi özellikleri, sosyal ve aile içi ilişkileri de psikolojik sorunlar üzerinde önemli bir etkiye sahiptir (Lock, 1986). Bir başka çalışmaya göre ise menopozda hormon yetersizliğine bağlı olarak oluşan cinsel işlev bozukluğu ve anksiyete, kadının benlik saygısında azalmaya ve partneriyle ilişkisinin zedelenmesine neden olabilmektedir. Kadın için önemli bir doyum kaynağı olan cinsel isteğin kaybı ve beden imajına dair endişeler depresyon gelişmesine neden olabilmektedir (Kaptanoğlu, 1994).

Klimakterik dönemde en sık görülen psikolojik semptomlardan birisi de depresyondur. Bu konuda yapılan çoğu araştırmaya göre, klinik depresyon ve seksüel semptomlar, premenopozal döneme oranla post menopozal dönemde daha sık ve şiddetli bir şekilde karşımıza çıkmaktadır (Amore, Dı Donato, Bertı, Palaretı, Papalını, Zucchını, 2007; Atasü ve Şahmay, 2001). Yine bu konuda yapılan bir başka çalışmaya göre postmenopozal dönem, premenopozal döneme oranla depresif belirtilerin ortaya çıkmasına ve yeti yitimine daha fazla yatkınlık yaratmaktadır (Bezircioğlu, Gülseren, Öniz, Kındıroğlu, 2004). Diğer yandan depresif duygulanım ve menopozal evreler arasında ilişki kuran Bemesderfer (1996)'e göre, klinik depresyon postmenopozal kadınlar arasında nadiren görülürken, geçici depresif duygulanım perimenopozal kadınlar arasında yaygındır. Olumsuz beklentilerin yaşanacak olan deneyimi etkilediği yönündeki bir başka bir araştırmaya göre ise, menopoz hakkında olumsuz beklentileri olan kadınlar, bu süreç hakkında daha huzursuz ve gergin oldukları için, menopozal süreci daha sıkıntılı geçirmektedirler (Bauld ve Brown, 2009, Matthews, 1992). Diğer yandan konuya farklı bir açıdan yaklaşan başka bir çalışmaya göre, yüksek eğitim görmüş kadınlarda daha çok depresyon ve sinirlilik görüldüğünü belirtilmiştir. (Donati, Cotichini, Masconi, Satolli, Colombo, Liberati, Mele, 2009).

Östrojen yerine koyma tedavilerinin depresyon ve diğer psikolojik sorunlar üzerindeki etkisinin araştırıldığı çalışmaların sonuçları ise çelişmektedir. Bazı araştırmalar, östrojenin, psikolojik sorunlar üzerinde faydalı olduğu görüşünü savunurken bazı araştırmaların bu görüşü savunmadığı görülmektedir. Örneğin kadın sağlığı insiyatifinin, 50-79 yaşları arasında, post menopozal dönemdeki kadınlarla yaptığı çalışmalarının sonuçlarına göre, yalnız östrojen tedavileri postmenopozal

kadınlardaki depresyonu iyileştirmemektedir (Nathan ve Judd, 2007).

Yapılan pek çok çalışma, buna Kadın Sağlığı Çalışmaları da dâhil olmak üzere, kadınların yaklaşık yarısının menopozal geçiş döneminde ve sonrasında cinsel sıkıntılardan temelde de cinsel isteğin azlığından şikâyet ettiklerini belirtmektedir (Ballard, 2007: 60-62). Klimakterik dönemde cinsel disfonksiyon indeksi ile son beş yıl içinde yapılan çalışmaları inceleyen bir araştırmanın sonucuna göre; postmenopozal dönemdeki kadınlar premenopozal dönemdeki kadınlara göre daha fazla cinsel disfonksiyon yaşamaktadır. Ancak cinsel istek açısından bakıldığında postmenopozal dönemde olmak ile premenopozal dönemde olmak arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık çıkmamıştır (Karakuş, Yanıkkerem, 2016). Post menopozal ve peri menopozal dönemdeki kadınlarda en sık gözlemlenen cinsel sorunların başında cinsel ilgi kaybı gelmektedir. Klitoral uyarılmada azalma, ağrılı cinsel ilişki ve orgazma ulaşmada zorluk bu dönemde yaşanan diğer cinsel sorunlar arasındadır. Elbette ki yaşanan bu sıkıntılarda, östrojen hormonun salgılanmasındaki eksiklik ve buna bağlı olarak ortaya çıkan bedensel ve genital değişikliklerin önemli bir etkisi bulunmaktadır. Fakat menopozal süreçle birlikte kadınların çoğunun kendilerini cinsel olarak çekici bulmamaları da bu durumu tetikleyen önemli bir faktördür. Tabii ki çoğu toplum tarafından provoke edilen çekiciliğin, cazibenin ve cinselliğin gençliğe özgü olduğuna dair düşünceler de yaşlanan kadının kendisini çekici bulmasını ve cinsellik hakkındaki görüşlerini olumsuz yönde etkilemektedir (Eker, 2000).

Menopozun psikolojik etkileri konusunda çok fazla çalışma yapılsa da, çalışma grubuna bağlı olarak belirtilerin sıklığının da değiştiği görülmektedir. Örneğin kontrol için kliniğe başvuran kadınlardan oluşan örneklemde semptomların, kliniğe başvurmayan kadınlara oranla daha fazla olduğu görülmüştür (Stoppe, 2002).

1.2.1.3. Hedef Dokularda Östrojen Eksikliğine Bağlı Semptomlar

Uzun süreli östrojen yetmezliği sonucunda vücudun bazı organlarında ve bu organların işlevinde kalıcı hasarlar ve sorunlar yaşanabilir. Bunların başında üreme organları, kardiyovasküler sistem, meme, santral sinir sistemi, deri, mukozalar ve

kemikler gelmektedir. Peki, bu organların ortak özelliği nedir? Bu organların temel ortak noktaları hepsinde bol miktarda östrojen reseptörü bulunmasıdır. Östrojen reseptörleri vücutta östrojeni bağlayarak etkisinin oluşmasını sağlayan maddelerdir. Bu reseptörler için östrojen bir anahtar işlevi görür ve östrojenler ancak bu reseptörlere bağlı olarak işlev görürler. Dolayısıyla uzun süreli östrojen yetmezliği bu organların dokularında ve işlevlerinde değişikliklere neden olur. Bu nedenledir ki menopozal süreçteki kadınlarda çok sık rastlanan vajinal kuruluk, ağrılı cinsel ilişki, organlarda atrofi (küçülme), vajinit (vajina iltihabı) üretral sendrom, ciltte kuruluk ve incelme, saç kuruluğu ve dökülmesi, tırnaklarda kırılma gibi sıkıntılarının temel nedeni olarak uzun süreli ostrojen yetmezliği görülür (Yıldırım, 1996, Atasü ve Gezer, 2001).

Menopozal süreçteki östrojen eksikliğinden en çok etkilenen organlardan biri de deridir. Deri vücut için koruyucu bir örtü olup, vücudun en büyük organlarından biridir (Kotoğyan ve İşçimen, 2001). Bu süreçte cilt yağ dokusunun azalmasıyla birlikte derinin elastikiyeti de azalır. Elastisitesi azalan deride kuruma, incelme ve dökülmeler yaşanır. Frajilleşen deri travmalara da açık hale gelir (Yıldırım, 1996,).

1.2.2. Geç Bulgular

1.2.2.1. Kardiyovasküler Sistem Sorunları ve Osteoporoz

Östrojenlerin bağlandığı sistemler arasında bir sistem vardır ki bu sistemin iyi bir şekilde çalışması oldukça hayatidir: Kardiyovasküler sistem. Menopoza girmemiş kadınlarda, aynı yaş grubundaki erkeklere oranla 3 kat daha az görülen kardiyovasküler sistem hastalıkları menopozla birlikte artar. Yaklaşık 70 yaş civarında her iki cinsiyette eşit hale gelir. Bu artıştaki en büyük neden tabii ki östrojen yetersizliğidir (Atasü, Şahmay, 2001).

Östrojen eksikliğinden etkilenen diğer bir önemli organ da kemiktir. Östrojen eksikliğine bağlı olrak kemik dokusunda meydana gelen osteoporoz; kemiğin mikroskopik yapısının bozulması ve buna bağlı olarak kemik yoğunluğunun azalması ve frajilite riskinin artmasıdır (A.e.).

1.3. Evrim ve Menopoz

İnsan da dâhil olmak üzere tüm canlılar âlemi incelendiğinde menopozun sadece 3 canlı türünde görüldüğü tespit edilmiştir. Bunlardan ilki katil balinalar olarak bilinen *Orcinus orca,* diğeri kısa kılavuz balina ya da kara balina olarak bilinen *Globicephala macrorhynchus* ve üçüncüsü de homo sapiens yani insandır (Brent, Franks, Cant, Croft, 2015). Diğer yandan insan türünün kendi içerisinde de menopozun sadece dişiye özel bir fizyolojik süreç olduğu erkeklerde bunun karşıtı bir durumun yaşanmadığı görülmektedir. Peki neden erkeklerde menopoza benzer bir süreç yoktur? Kadayıfçı (2006) bu durumu şöyle açıklar:

"1. Eğer menopozu kelime anlamıyla adet kanamasının durması olarak algılıyorsak, erkeklerde adet olmadığı için menopoz olmaz.

2. Eğer menopozu gerçek anlamıyla kadın üreme yeteneğinin yitirilmesi olarak algılıyorsak yine erkeklerde karşıtı yoktur. Erkekler tüm yaşamları süresince baba olabilirler.

3. Eğer menopozun erkekteki karşıtı, andropoz olarak isimlendiriliyorsa bu da mümkün değildir. Çünkü andropoz kelime anlamıyla erkekliğin durması anlamına gelir ki erkeklerde cinsel fonksiyon yaş ile azalır ama kaybolmaz...

4. Erkeklerde erkeklik hormonu yaşa bağlı olarak gittikçe azalır. Bu azalmaya bağlı olarak bazı sıkıntılar ortaya çıkar. Bu duruma yaşlanan adamın kısmi androjen hormonu yetmezliği adı verilir."

Erkeklerde, kadınların yaşadığı menopozal sürece karşılık gelen bir süreç olmadığını açıklığa kavuşturduktan sonra bu konuda akla gelen ikinci soru kadının neden menopoza girdiğidir. Evrimsel olarak bakıldığında tüm canlıların, yaşamlarını korumaya, üremeye ve bir sonraki neslin bir önceki nesilden daha iyi olması esasına göre programlanmış olduğu görülür. Genel olarak evrim teorilerinin esası bu mantığa dayanmaktadır. Bu çerçeveden bakıldığında kadında menopozun yaşanması şu şekilde açıklanır (A.e., s. 33-37):

Öncelikle erkekte döl hücreleri her zaman yeniden üretilmesine karşın kadının yumurta hücreleri (oositler) daha anne karnındayken yani embriyonun 14-16'ıncı haftasından itibaren overlerde depo edilmiş halde mevcuttur. Nitekim 40-50 yıl overlerde bekleyen yumurta hücreleri zamanla bozulurlar. Bu sebepledir ki 40 yaşından sonra hamile kalan kadınların özürlü çocuk dünyaya getirme oranları açık bir

şekilde daha fazladır. Ancak evrim teorisine göre, organizma içindeki tüm organları kontrol eden yaratıcı zekâ bunu algılar ve bir sonraki neslin daha sağlıklı olabilmesi için yumurtlamayı durdurur. Diğer yandan, tüm canlılar içerisinde doğumdan sonra annesinin bakımına uzun süre muhtaç olan tek canlı insan yavrusudur. Dolayısıyla yaratıcı zekâ, yeni doğacak neslin anneden yoksun kalmaması için üremeyi öyle bir zamanda durdurur ki kadının son doğurduğu çocuğa bakabilecek kadar zamanı olur. Ancak görülmektedir ki tarihsel süreç içerisinde insan ortalama ömrünün uzamasıyla birlikte menopoz yaşı da artmaktadır. Örneğin 20. yüzyılın başında menopoz yaşı 40, kadın ortalama ömrü 45 iken; bu yüzyılın sonlarında menopoz yaşı ortalaması 45-50'ye, kadın ömrü ise 80'e uzamıştır. Pek çok düşünür bunu kadının üretkenlik süresinin uzayan ortalama ömre adaptasyonu olarak yorumlamıştır.

Menopozun neden var olduğuna dair bir başka teori de antropologlar tarafından öne sürülür. İlkel toplumlarda edinilen bilgi ve becerileri bir sonraki kuşağa aktarmada en büyük görev, çocuk ile doğrudan ilgilendiği için kadına düşmekteydi. Yaratıcı zekâ kadını belli bir sayıda çocuk sahibi yaptıktan sonra ileri yaşta oluşan gebelik ve doğumların zararlı etkilerini ortadan kaldırmak, ki bu asrın başında bile doğum ve doğuma bağlı anne ölümleri oldukça sık görülmekteydi, kadını daha uzun süreler yaşatabilmek amacıyla kadının üreme işlevlerini durdurmuştur. Bu sayede bilgi, kadınlar tarafından öyküler şeklinde bir sonraki jenerasyona taşınabilmiştir. Bu konuyla bağlantılı bir başka teori ise "tek vücut teorisi" dir. Yaşlanma süreciyle birlikte kadının vücudu gereksinimlerini karşılamakta zorlanmaya başlar. Üreme ise bu gereksinimlerin giderilmesini kadın için daha da güç hale getirir. Dolayısıyla bu teoriye göre, üreme sisteminin çalışmasının sonlanması kadının sahip olduğu vücut enerjisini, daha ekonomik bir şekilde kullanarak diğer sistemlere aktarmasını sağlar (Kanıt, 2012).

Bir başka açıklamaya göre kan ve kanla ilgili durumlar yaralanma, acı, ölüm gibi olumsuzluklarla yakın olarak ilişkilendiği için insanın zihninde kötü çağrışımlar yapmaktadır. Bu sebeple adet gören kadın birçok toplumda hoş karşılanmamakta hatta kirli olarak düşünülmekteydi. Bu teoriye göre kadına uygulanan haksız davranışlar kadının doğasındaki yaratıcı zekâyı zorlamakta ve adet kanamasını durdurarak kadına toplumdaki saygın yerini kazandırmaktadır. Antropologlara göre de adet kanaması sonlanmış kadına çoğu toplumda adet gördüğü döneme nazaran daha fazla

özgürlük verilmektedir. Çünkü bu görüşe göre kadın menopozla birlikte dişiliğini, cinselliğini ve buna bağlı kirletici gücünü yitirmiştir. Kadın artık kocasının utanç duyacağı bir cinsel nesne olmaktan çıkmıştır (Özarslan, 2004:100-105).

2. MENSTÜRASYON VE MENSTÜRASYON KANINA DAİR PSİKANALİTİK ÇALIŞMALAR

Freud'un görme, halüsinasyon, gözetlemecilik dürtüsü, rüya imgeleri gibi görsel tasarımlara çok özel bir yatırımı olduğu bilinmektedir. Freud'un görmeye olan bu ilgisi biraz da psikanalizden öncesine yani histerik kadınlarla olan ilk dönem çalışmalarına dayanmaktadır. Psikanalizi geliştirmeden önce, Charcot ile birlikte gözlemlediği histerik kadınlar, onlara pek çok görsel malzeme sunar. Hatta o dönemde, Charcot da dâhil pek çok doktor, histerik kadınların kendilerini sergileme kapasitelerini gösteri yapmak için kullanır. Fakat daha sonraları Freud, histerik kadınları gözlemlemeyi veya alınlarına dokunarak tedavi etmeyi bırakarak dalgalı dikkatle onları dinlemeye başlar. Böylece algı ve motor becerileri bir kenara bırakıp, gözden uzakta, sadece kişinin serbest çağrışımlarını dinlemeye odaklanır.

Psiknalizle birlikte hasta görüşmelerinde ikinci plana düşen "görme" bu kez de kuramın yapı taşlarından biri olan kastrasyon anksiyetesini anlamada ön plana çıkar. Hatta öyle ki, Freud'e göre, kastrasyon anksiyetesinin ortaya çıkması "görme" ile ilişkilidir. Önceleri, küçük erkek çocuk, hiçbir şey görmemekte veya inkâr mekanizması aracılığıyla algıladıklarını görmemezlikten gelmektedir. Fakat bir gün, istemese de küçük kızın genital organlarını "görmek" durumda kalır. Ancak onun için penisin yokluğuna inanmak hala çok zordur. Kastrasyon tehdidi ise, sonradan etki şeklinde, daha sonraları ortaya çıkar. Fakat kız çocuğu için durum biraz farklıdır. Erkek cinsel organını görmekle başlayan serüven kız çocuğu için hayal kırıklığıyla sonuçlanır. Erkek çocuğundaki gibi bir penise sahip olmadığını anlayan kız çocuğu ise ona sahip olmanın farklı yollarını bulmaya çalışır.

Peki, kız çocuğu penise sahip olmamanın yarattığı engellenme ile nasıl baş eder? Bu hususta ki en temel açıklamalar aralarında Freud'un da yer aldığı Abraham, Deutsch, Horney ve arkadaşlarından oluşan bir gruptan gelir. Bu görüşe göre kadın yaşadığı bu engellenme duygusuyla en iyi çocuk doğurabilme kapasitesi sayesinde başa çıkabilir. Ancak çocuk yapabilmek için henüz yeterli biyolojik olgunluğa erişmemiş olan kız çocuğunun buluğ çağına daha doğrusu ilk menstürasyon kanamasına (menarş) kadar beklemesi gerekmektedir. Bu durumda akla gelebilecek ikinci soru ise, menstürasyonun kadın için neyi ifade ettiğidir? Bu soruya verilebilecek pek çok yanıt vardır ki bu bölümün temel amacı da olabildiğince farklı yönleriyle menstürasyon ve menstürasyon kanıyla ilgi farklı açıklamalara yer vermektir. Klasik psikanalitik teoride menstürasyon, bir yandan kadın için üreme kapasitesinin sembolü iken diğer yandan kadınlığın tamamlanması anlamına gelmektedir. Hayatın ortasında yaşanan menopozal sürecin kastratif etkisi ise, bu bağlantı noktalarını yeniden canlandırarak kadının menstürasyon öncesi, penisi olmadığı zamanlarda gösterdiği tutumlarını tekrar etmesine sebebiyet verir (Fessler, 1950).

Erkek çocuğunun cinsel organının görünür ve dışarıda, kız çocuğunun ise içeride ve gizil olmasına gönderme yapan Cournut (2007)'a göre kız çocuğu her ne kadar kendi cinsel organını göremese de aslında bilinçdışında eskiden beri cinsel organının içeride var olduğu bilgisine sahiptir. Ergenlik çağında genç kızın bedeninin daha kadınsı hatlar kazanmasıyla birlikte yıllardır beklenilen ama aynı zamanda korkulan menstürasyon da ortaya çıkar. Görülen ilk adetle birlikte anne ile kız arasında kadınsı ve gizli bir anlaşma vuku bulur. Bu anlaşmanın temel prensibi menstürasyon kanın erkeklerden özellikle de babadan saklanması üzerinedir. Artık yetişkin olan genç kız için ensestin olanaklı hale gelmesiyle birlikte, adet görmenin babadan saklanması arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Guignard (1999) kız çocuğunun yaşadığı ilk adet görme deneyiminin her zaman endişe verici olduğunu belirtir. Ancak menopozal sürece gelindiğinde bu konudaki ruhsal çalışma kadın için biraz daha zor bir hal alır. Menstürel dönemin başlamasıyla birlikte menstürasyon kanı, kadının üreme organları ve onların işleyişi hakkında bilgi sahibi olmasını dolayısıyla görünmeyeni tasarımlamasını kolaylaştırır. Üreme organlarının varolduğu ve çalıştığıyla ilgili bilgiyi kan vasıtasıyla ile alır. Bu nedenledir ki kadının üreme yeteneğinin kaybıyla ilgili yası, aynı zamanda hiç gör-

mediği ama menstürel kanama yoluyla bilgisine sahip olduğu üreme organlarının yeniden görünmez oluşunun ve üreme işlevini yitirmesinin de yasıdır. Bu durum da görünmeyenin ve bununla birlikte kaybın ruhsal tasarımını kadın için daha da güçleştirir.

"Görmek", aynı zamanda, çift cinsiyetli bisekseksüellik ilüzyonu üzerinde de bozucu bir etki yaparak, bu ilüzyonu sonlandırır. Görmek sadece görünmeyenin, saklının ortaya çıkması değil aynı zamanda tüylerin arasına gizlenmiş kadın cinsel organının temsil edilebilmesidir. İlk ilişkide "görülen" kan, aile namusunu gösteren bakireliğin sertifikasıdır. Balkona ya da evin çatısına asılan kanlı çarşaf, kızlık zarının bozulma işleminin başarıyla tamamlandığının göstergesidir. Ancak diğer yandan hamilelik sürecinde kan görmek hiç de istenmeyen bir durumdur. Aynı şekilde kürtaj veya çocuk düşürmenin kanı da geriye acı dolu izler bırakır. Kadının hayatı boyunca ve neredeyse her geçiş aşamasında görülen ya da görülmeyen bu kanın, menopozdan sonra artık tamamen görülmeyecek oluşu, bir mahvoluş veya kurtuluş şeklinde yaşanır. Dolayısıyla kadın için "görmek" erkekle kıyaslandığında çok daha acımasız, sert ve hoyrat bir hale gelir (Schaeffer, 2005b).

Homo erektusun (ayakları üzerinde durabilen insan) evrimi, yani ayakları üzerinde durur hale gelmesi, beynini kullanma eğiliminde ve cinsellik anlayışında değişimlere neden olur. Evrimsel süreçte edinilen bu dik duruş, daha önce görünür halde olan kadın cinsel organını çıplak dahi olsa görünemeyecek bir konuma getirir. Genital tüylerin de işin içine girmesiyle neredeyse bütünüyle görünmez bir hal alır. Görünen tek cinsiyet erkeğin cinsiyetidir artık. Tam da bu noktada, Romalılar onu "fascinus" (kutsal fallusun cisimleştirilmiş hali) diye adlandırır. Freud, duyuların antropolojik olarak izlediği yol incelendiğinde, kokusal duyumların görsel duyumlarla yer değiştiğini anlatır. Bu dönüşüm der Freud, öncelikle menstürel süreçteki kokuların duyumunu siler ki bu kokular çiftleşmek isteyen erkeği harekete geçiren kokulardır. Kokusal duyumun yerini alan görsel uyarılma, aralıklı olan kokusal duyumun aksine sürekli bir etki gösterir. Bu görsel açılış, kızgınlaşma sürecine bağlı olarak ortaya çıkan periyodik hayvan cinselliğinin ve periyodik anal fonksiyonun aksine, insana özgü olarak sürekli iten bir libidinal dürtü haline gelir. Böylece, Freud'a göre anal erotik, uygarlığın oluşumuna yol açan birinci organik "baskılamaya

(refoulement)" yenik düşer. Arkasından, menstürasyon periyotları, anal erotiğin de mirasını toplayarak kadın cinselliğinde önemli bir yer edinir. Dolayısıyla adet "görmek", kadın cinsiyetinin görünmezliğini ve dolayısıyla tasarımlanamazlığını görünür kılarak telafi eder. (A.e.)

Erkeklerin penisleri üzerine aşırı narsisistik yatırımları kadın için diğerinin bakışını ele geçirmenin bir yolu olarak bedenin bütününe genişler. Dolayısıyla, bu bedene giydirilen her şey, takılan takılar, yapılan makyaj yüzeydeki kadınlığı tanımanın en iyi yoludur. Aynı model yani görme ve görülme modeli üzerinden devam edecek olursak; kadının öncelikle bedeni, sonrasında evi ve sahip olduğu diğer şeyler, onun kadınlığını görünür kılan, narsissistik olarak yatırımlanmış nesnelerdir.

Kadınlığın bu görünürlüğü kadın cinsiyetinin temsil edilemez, kavranamaz ve şekilsiz çukurunun üzerine örtülmüş bir örtü gibidir. Kadınsı kıvrımlar ve memenin zarif formu, bu formsuzluk/şekilsizlik anksiyetesine karşı bir yatırım oluşturur. Diğer bir yer değiştirme ise saklanan ile saklayan arasında gerçekleşir. Genital tüyler ergenlikle beraber ortaya çıkan kadınsı cinselliği gizler. Saklı kalmak zorunda olan bu genital tüyler de sonrasında saç ile yer değiştirir. Schaeffer (A.e.) bu konudaki görüşlerini, vajinayla ilgili semptomu olan müslüman bir hastasının şu sözleriyle destekler: "Saçımı kestikleri zaman artık cinsiyetim yokmuş gibi hissediyorum". Bu durumu farklı örneklerle zenginleştirmek mümkündür. Örneğin orta çağda histerik kadınların, şeytanı genital tüylerinin arasında taşıdıklarına inanılırdı. Yahudi inancına göre ise evlenen kadın kafasını tıraş edip peruk takmak durumundadır. Müslümanlıkta ise saç, başörtüsüyle kapatılır ve tek bir telinin bile görünmesi günahtır.

Adet kanaması sadece tıbbın ya da psikolojinin değil uzun zamandır antropolojinin de temel araştırma konularından birisi olmuştur. Adet dönemiyle ilgili tabuların yaygın olması ve kültürler arası benzerliği antropologları bu tabuların kökenleriyle ilgili araştırma yapmaya sevk etmiştir. Bu konuda yapılan analizlerin sonuçları ise her defasında tabu ve de kirlenme konuları üzerine odaklanmıştır. Adet gören kadının genelde tehlikeli veya iğrenç olarak görüldüğü etnografların çalışmalarında da sıklıkla tekrarlanmıştır. Hatta antropolog Françoise Héritier'nin de belirttiği gibi, geçmişte, menopozal süreçte olan kadınlar, bu tür nedenlerden dolayı cadılıkla itham edilmiş, yakılmış veya farklı şekillerde öldürülmüştür. (Schaeffer, 2005).

Laznik (2005)'e göre menstürasyon kanının tarih boyunca uğursuz anlamları vardır. İlkel denilen toplumlarda ve tabii ki diğer toplumlarda, adet gören kadının yanındaki erkeğin tehlikede olduğu düşünülürdü. Örneğin İslamiyet'te adet gören kadının camiye girmesi ya da başka şekillerde dini pratiklerini yerine getirmesi yasaktır. Fransa'da dahi, XIX. yüzyılın başında, menstürasyon kanına ilişkin pek çok olumsuz anlam vardı. Adet gören kadının ete dokunursa çürütebileceği, sütü veya sosu acılaştırabileceği, fermantasyonu etkileyip şarabın bozulmasına neden olabileceği düşünülürdü. Yani her halükarda, adet gören kadın çevresi için potansiyel bir tehlike idi. Ve tabii ki, bu tehlikeli kandan kurtulmak gerekirdi. Ama sadece kandan; başka bir şeyden değil. Çünkü menstürel kanın birçok uğursuz gücü vardır; öyle ki pek çok kültürde menopoz, bu şeytani kanın dışarı atılması sürecinin sonu olarak yaşanır. Bu kan dışarıya atılamadığı zaman, kadının, cadıya dönüşebileceği fikri hiç de uzak değildir artık.

Peki, gelenekler ve nesiller boyunca aktarılan ve kadını neredeyse bütünüyle tabu haline getiren nedir? Kadın aynı anda kastratif, kirli, cinsel ve diğeridir. İlkel bir dehşettir söz konusu olan. Regli kanı bütün bu tehlikeleri yoğunlaştırır: Ebeveyn katlini ve annesel ensestin kültürel yasaklamalarını yani ödipyen yasakları, ölümü, yaratmayı ve cinselliği bir araya getirir. Kadınsı kastrasyon ve ölüm anksiyetelerini bir araya toplayan bu kan ancak kirli ve uğursuz olabilir.

Erkek genelde soylu amaçlar için "kan dökerken", kadın kan "kaybeder". Kadının, kanını kontrol edip onu içinde tutamaması amacının soylu olmadığının göstergesidir. Çünkü kanın akması demek, kadının hamile olmadığı anlamına gelir ki bu da onun sahip olduğu en değerli özelliktir. Menstüre kadın koruması gereken çocuğu yok ettiği gibi hayatı da yok eder. Kan tabusunun arkasında, yaşam ve ölümün karanlık gücünden kaynağını alan korku saklanır. Bahsi geçen bu karanlık güç ise, hayat verme dolayısıyla alma hakkını elinde bulunduran, parçalayıp yiyen, boğucu, bunaltıcı, tüm güçlü arkaik bir anneye işaret eder (Schaeffer, 2005b).

Kadın kanı heyecanlandırır, iğrençtir, büyüler ve terörize eder: Ölümün kanı, cinselliğin kanı ve hayatın kanı. Pek çok mitin nesnesi olmuştur kan. Dolayısıyla ergenlik, ölüm ve yaşamsal döngü üzerine sembolik ve de büyüleyici, çok çeşitli yorumlara sebebiyet verir. Bütün dinlerin ve tabii ki toplumların gelenek ve görenek-

lerindeki pek çok ritüeli yönetir. Erkekler ise, kadınsı uğursuzluğu kontrol altına almak ve kadının içindeki bu şeytanı çıkarmak için çeşitli ayinler ve mitler yaratırlar. Dinsel arınma ayinleri, tıbbi olarak kanı dışarı çıkarma veya sosyal izolasyon bunlardan birkaçıdır.

Daha önce de bahsedildiği gibi insanlığın ayağa kalkmasıyla birlikte erkek cinsel organı görünür hale gelirken kadınsı cinsellik görünmez olur. Önce genital tüyler örter bu cinselliği, arkasından tüyler de cinsellik kazanınca tüyün kendisi örtülür veya tıraş edilir. Sonrasında kadınsı cinselliğin bir başka işareti olan menstürasyon kanı gizlenir. Böylece erkekler, kadının uğursuzluğunu kontrol etmeye veya içindeki şeytanı çıkarmaya yönelik ayinler ve mitler yaratmaya devam ederler. (A.e.).

Yahudilerde kanın hayat yani bedenin ruhu olduğu düşünüldüğü için kanın tüketilmesi yasaktır. Yine Yahudilikte doğum yapmış bir anne ve kızı kirlidir. Erkek çocuk ise, sünnet vasıtasıyla annesel kirlilikten arınır ve saf hale gelir. Sünnet, Abraham ile Tanrının ittifakını gösterir. İlk günah bedenin günahı olmaktan çok bilmenin, dolayısıyla Tanrıyla rekabetin günahıdır. Bilme İbranicede cinsel birleşme anlamına gelir. Evli çiftler cinselliğe, reglinin başlangıcından bitişine kadar ara verirler. Yedi günlük bir temizlenme sürecinin bitişinin ardından yapılan bir banyo ritüelinden sonra cinselliğe yeniden izin verilir (A.e.).

Yahudiliğe benzer şekilde İslamiyet'te de bazı durumlarda boy abdesti alınması zorunlu kılınmıştır. Boy abdesti veya Arapça adıyla gusül abdesti, İslam dininde bir dinî gereklilik olarak tüm vücudun yıkanmasıdır. Kur'an-ı Kerim'de (Özek, Karaman, Turgut, Çağrıcı, Dönmez, Gümüş, 1992) Nisa Suresi 43. ayet, Maide Suresi 6. ayette bu konudan bahsedilir. Gusül abdestinin farz olduğu durumlar kadın ve erkek için ayrı ayrı değerlendirilse de cinsel ilişkiye girmek her iki cinsiyet için de gusul abdesti almanın farz olduğu ortak bir koşuldur. Bunun yanı sıra kadınlarda reglinin sonlanması ve lohusalığın bitişi de gusül abdesti alınmasının gerekli olduğu durumlardır. Diğer yandan regli dönemi boyunca kadının dini ibadetlerini de yerine getirmesi yasaktır. Boy abdestinin haricinde günlük ibadetleri yerine getirmek için alınan abdest ise genel olarak şu durumlarda bozulur: İdrar ve dışkı yollarından idrar,

dışkı, meni, kan gibi herhangi bir sıvının, maddenin veya gazın çıkması, ağız dolusu kusmak, bayılma, delirme, sarhoş olma, uyuma gibi şuurun kontrolüne engel olan durumlar. Görülüyor ki bedenden (oral, anal, üriner veya genital yolla) çıkan her şeyin ki buna aklın kontrolden çıkması yani bilincin dışına çıkması da dâhil olmak üzere, kirli olduğu ve bu kirliliği bulaştırdığı düşünülmektedir. Doğum ve menstürasyon kanı, spermin çıkması majör kirlilik olarak ele alınırken, dışkı ve idrar çıktıları minör kirlilikler olarak görülmektedir. Hristiyanlar ise kadının genital kanıyla ilgili ritüelleri gözden uzaklaştırarak, kirliliğe dair kuralları ve sünneti terk etmişlerdir. Bunun yerine İsa yemeleri için etini, içmeleri için kanını vermiştir.

Melanie Klein'e göre içsel her zaman yıkıcı dürtülerin acımasız savaşlarının gerçekleştiği, en yok edici kaygıların toplandığı yerdir. Tabii ki gerek üretral, gerekse anal yolla vücudun içinden dışarı atılan maddeler de içselle aynı derecede zarar verici, yok edici güce sahiptirler. Klein ergenlikle birlikte görülen menstürasyondan dolayı bu dönemde kız çocukta erkek çocukla kıyaslandığında çok daha fazla miktarda arkaik kaygının canlandığını öne sürer. Klein'e göre eski kaygıların canlanması, menstürel süreçteki tabloya hâkim olan öğedir. Diğer yandan yaşanan bu beklenmedik kanama kız çocuğu tarafından ebeveynlerden gelen bir saldırı olarak da yorumlanabilir. Ancak ne olursa olsun her iki durumda da, kız çocuğunun işlediği suçlara yani annenin karnından babanın penisinin ve çocuklarının çalınmasına bir misilleme söz konusudur (akt. Green, 1990:76-87).

Üreme ve boşaltım yollarının birleştiği, kloaka olarak tarif edilen bölgede menstürasyon kanı ve diğer dışkılar birleşir. Ki bu bölge, şekilsizlik içinde dağılma tehlikesi sebebiyle korku ve büyülenmenin birbirine karıştığı bir bölgedir. Aslında anal kısım, tıpkı dışkı gibi, kloakaya da şekil vermeyi ve onu tutmayı amaçlar. Analite, açılıp kapanmaya izin veren sfinkter fonksiyon gibi, nesneyi tutarak ya da bırakarak işlev görür. Analite, zıtlıkların karşılaştığı ve ayrıştığı bir gar, kavşak gibidir. Burası bir uzlaşma, farklılaşma ve belki de bir yarılma bölgesidir. Aynı zamanda muğlâklık ve çiftdeğerlik (ambivalence) merkezidir. Tabii ki bu ambivalansın içinde tabu ile karakterize olanın "menstürasyon" olduğunu unutmamak gerekir (Schaeffer, 2005b).

Ancak iğrenme, annesel ötekinin omnipotansına teslim olma zevkine ve terörüne, kökensel pasiviteye geri dönmeye veya sınırların sessizce yok olmasına ve tabii ki şekilsizliğe geri dönüş anksiyetesine karşı koruyucu olabilir. Bazen salgılar, iç organlar, delik ve karından oluşan bu bedene geri dönüş, annesel bedeni ve onun kanamalı, tehlikeli yükselişlerini hatırlatır (A.e.).

Tabunun psişik işlevi, bulaşma ve yayılma tehlikesine karşı oluşturulan korunma mekanizmalarını lanse etmektir. Bu psişik işlev; ruhsal ve fiziksel olanın temasının yasaklanmasından, kapalı ve izole bir şekilde gerçekleşen temizlenme ayinine, perseküsyona ve yıkıma kadar uzanan geniş bir yelpazeden oluşur. Menstürasyon neredeyse bütün uygarlıklarda tabu olarak görülür. Polinezyen bir kelime olan "tapu" yasak ve kutsal olan anlamına gelmektedir. Terim kirli ve kutsal olanın ambivalansının taşıyıcısıdır. Tabu yasağın ihlalidir. Aynı zamanda dokunmanın verdiği cinsel haz ve korkunun çakıştığı yerdir. Kadın aynı zamanda hem kutsal hem kirlidir: Bakire, anne ve Meryem Ana olduğunda kutsal; kadın olduğunda, tüm cinsel hayatı boyunca, ilk menstürel kanamadan menopoza kadar ise kirlidir. Bu anne ile fahişe arasında bir yarılmadır (clivage). Bu yüzden kadın iki misli tabu, iki misli dokunulmazdır. Menstürasyon kanı tabusu, kökendeki annesel ile ilişkide kalma arzusuyla bu yeri ulaşılmaz kılmayı devam ettirme arzusunu birleştirir (A.e.).

Menstürasyon kanı uğursuzdur ama aynı zamanda yararlıdır. Menstürasyon kanının negatif yönü aynı zamanda insanı diğer uğursuzluklardan kurtarmak için kullanılır. Örneğin siğil, sivilce, ayak nasırı, çil ve gut hastalığı gibi pek çok hastalığı tedavi etmede terapötik olarak kullanılır. Cüzam hastalığından ve kötü gözlerden korunmaya, zararlı böceklerden uzaklaşmaya hizmet eder. Diğer yandan Hipokrat'tan Orta Çağ'a kadar menstürasyon kanının fetüsü beslemeye hizmet ettiği de düşünülmektedir. Doğumdan sonra ise, kanın beyazlayıp süte dönüştüğüne inanılmaktaydı. Ki bu inanış halen bazı pöpüler mitlerde devam etmektedir (A.e.).

Genel olarak değerlendirdiğimizde, menstürasyon, kadınsı kimliğin en elle tutulur, en somut izlerini taşır. Her zaman için doğurganlık, cinsellik ve kadınlık tasarımlarıyla bağlantılıdır. Özne için kadınsı kimliğini garantileyen bir özellik olmayınca, menstürasyon, kimlikteki bu eksikliği saptayıp ortaya koymak için oyuna dâhil olur. Çalışmanın bu bölümünü Laznik (2005)'in ele aldığı bir soruyla bitirmek bu

hususta yapılmak istenen başka araştırmlar için de ufuk açıcı olacaktır: Bir kadın, kadınsı kimliğini garantilemek için, neden kadınsılığını regli olmak gibi sonlu bir süreç ile bağlantılandırır? Kadın olmaya devam ettiği sürece özdeşleşebileceği başka bir özellik yok mudur?

3. PSİKANALİTİK KURAMDA MENOPOZAL SÜRECE DAİR ÇALIŞMALAR

3.1. Kadın ve Erkek Açısından Klimakterik Dönem

Menopozal süreç konusunda, psikanalitik alanda, Freud'dan sonra ilk önemli çalışma Helene Deutsch tarafından gerçekleştirilir. 1925 yıllında yazdığı kitabında Deutsch, kadın cinselliği üzerine yazılan bir kitapta ilk defa menopoz konusunu ayrı bir başlık altında ele alır. Ancak, aradan geçen onca zamana rağmen psikanalistlerin, özellikle de kadın psikanalistlerin, bu konu üzerine yazma, düşünme ya da konuşmaya dair çekincelerinin halen devam ettiği görülmektedir. Ortalama insan ömrünün uzamasıyla birlikte, kadının yaşamının neredeyse üçte birini kapsayan bu dönemin görmemezlikten gelinmesi, bu sürecin hala kadının narsisizmini zedeleyen ciddi bir tehdit ve tabu olarak görüldüğünü düşündürmektedir.

Kadın cinselliği üzerine yazılan eserlerde kadınlık genellikle annelik işleviyle birlikte sonlandırılır. Çünkü her iki cinsiyet için de kadınlık, ergenliğe geçişle birlikte, kadının üreme işlevini kazanmasıyla başlar ve ancak üreme kapasitesine sahip olduğu sürece kadınsı olarak düşünülür ve tasarımlandırılır. İlk menstürasyon kanamasıyla birlikte başlayan bu süreçte, bekâret (kızlık) zarı, ilk cinsel ilişki ve bekâret zarının yitirilmesi, sonrasında hamilelik, doğum, lohusalık, annelik ve sonunda menopoza kadar ilerleyen tabular silsilesiyle küçük kız kadın olur. Dolayısıyla kadına dair tabular menopoz veya menstürasyon kanamasıyla sınırlı kalmaz, kadın neredeyse bütünüyle bir tabu haline gelir. Kadınlığa ilişkin toplumsal ve kültürel tasarımlar üreme kapasitesi ve onu belirleyen genital işlev etrafında döndüğü için gerek menopozu gerekse kadın cinselliğini anlayabilmek bütün bu tabuları aşabilen bir yaklaşı-

ma sahip olmayı gerektirir.

Kadına has bir durum olan menopozal sürecin kadının ruhsal dünyasında yarattığı etkilere geçmeden önce her iki cinsiyette de yaşanan klimakterik döneme ve bu dönemin yaşanmasının cinsiyetler arasındaki benzerlik ve farklılıklarına değinmek faydalı olacaktır. Örneğin, Mimoun ve Chaby (2008) "Erkeksi Yaşlanma ve Onun Pek Çok Yüzü"-"Le Vıeıllıssement Masculın Et Ses Multıples Facettes" isimli makalelerinde andropoz ve menopoz arasındaki benzerlik ve farklılıkları açıklamaya çalışırlar. Andropoz sözcüğü ile menopoz sözcüğü arasındaki benzerliğe gönderme yapan yazarlar, andropoz teriminin menopoz terimine analoji yapılarak oluşturulduğunu ancak fenomonolojik olarak açıkça farklı olduklarını belirtirler. Örneğin andropoz, menopozun aksine, bütün erkekler için zorunlu değildir. Erkeklerde de cinsel hormon üretimi azalır ancak menopozdaki gibi tamamen durmaz. Fakat enteresandır ki paradoksal olarak menopozla zorunlu kurulan bu benzetme hipoandrojeni teriminin andropoz terimi ile yer değiştirmesi ile sonuçlanır ve erkeklerin büyük bir kısmı 45 yaş ve üzerinde, androjen (erkeklik hormonu) yetersizliğini akla getiren psikosomatik ve biyolojik bir klinik sendrom geliştirirler.

Aynı şekilde, erkeklerde, kadınlardaki menopoz krizi gibi bir orta yaş krizinden bahsetmek zordur. Çünkü krizden bahsetmek için öncesinin ve sonrasının olması gerekir. Evet, erkeklerde, yaşlanma sürecinden bahsedilebilir ancak kadın bedeninde olduğu gibi bir dönüşümden bahsedilemez. Yani erkek bedeni için; üremenin sonlanması, reglinin sona ermesi, cinsel organların tamamen hormon salgılamayı durdurması (kadında östrojen, progesteron hormonlarının salgılanmasının durması) gibi bir durum söz konusu değildir.

Freud, erkeklerin, güçlerinde kesinlikle bir azalma olduğunu bildikleri bir dönemden yani erkeklerdeki klimakterik dönemden bahseder. Ancak bunun, arzularında bir azalma olduğu anlamına gelmediğini belirtir. Freud, bu dönemde, tıpkı kadınlarda olduğu gibi, erkeklerin de libidolarında artış olduğunu açık bir şekilde ifade eder. Hatta bu dönemde, bazı erkeklerin, azalan güçleri konusundaki endişelerini gidermek adına, libidolarını tatmin etmek için başka kadınlara yöneldiğinden bahseder. Böylece oldukça genç bir partner aracılığıyla, kaybettikleri güçlerini kolay bir şekilde telafi edebilirler (akt. Laznik, 2005a).

Peki, her iki tarafın da yaklaşık aynı zaman aralıklarında klimakterik döneme girmesinin veya kadının menopoza girmesinin çiftler arasındaki ilişkiye ne şekilde bir etkisi olur? Kadın ve erkek arasındaki arzu oyununda, orta yaş döneminde, çiftler arasındaki kriz nedenlerinden biri de fallusun çifte karakterinin tanınmamasıdır. Peki, neden? Bütün nevrotik özneler için fallus eksikliğin (yokluğun) dünyasını temsil eder. Özne, pozitif fallusu ancak ötekinin bakışında bulabilir. Bakışlarıyla fallusun garantisini verecek olan ise kadındır. Eğer entelektüel düzeyde her iki partner de aynı fallik güce sahip olursa bu disimetri oyunu gerçekleşmez. Freud'un da bahsettiği gibi, yetişkin bir profesörle onun genç aşığının mükemmel bir şekilde işlev görmesinin nedeni de bu değil midir? Böylece genç aşık, erkeğe fallusun hala onun alanında bulunduğu izlenimini verir. Bilindiği üzere önceki nesillerde, ellili yaşlardaki kadınlar, iş hayatında yer almazlardı. Dolayısıyla hayali fallusun değerinin göstergesi olan paraya erkek sahip olurken kadın bundan yoksun taraf olurdu. Bu da çiftler arasındaki disimetriyi garantilerdi. Ancak, hayali olarak, fallusun erkeğin alanında olduğunu temsil eden bu durum, artık sosyal olarak tanınmamaktadır. Özellikle menopozla birlikte yani kadının artık eşinden bir çocuk sahibi olama ihtimali ortadan kalktığında, söz konusu disimetrinin yıkım süreci de çok daha hızlı bir şekilde gerçekleşir. Günümüzde ise bu durum eskiden olduğundan çok daha farklıdır. Örneğin, otuzlu yaşlardaki pek çok kadın, kariyerlerinde, olası erkek partnerlerine göre çok daha başarılıdır. Hatta öyle ki, değişen çiftler arası dengenin dolayısıyla sosyal dengenin yeni bir sosyal fenomenin ortaya çıkmasına neden olduğu dahi söylenebilir. Örneğin İngiltere'de, otuz yaş üstü bir milyondan fazla kadının erkek partneri yoktur. Bunlar arasında önemli bir kesim ise sadece akşam yemeklerine ya da davetlere katılmak amacıyla erkek partner kiralamaktadır. Gail Sheehy belirtmektedir ki; var olan olan çiftlerde bile, otuzlu yaşların sonunda cinsel arzunun kaybı, iki partner arasındaki güç mücadelesiyle ilişkilidir (Laznik, 2005a)

Sonuç olarak, her ne kadar klimakterik dönem kadın ve erkek için ortak bir yaşam dönemi gibi görünse de, her iki cinsiyetin de bu süreci deneyimleme şekli, sürecin hormonal ve biyolojik kökenleri ve bunlardaki değişimler oldukça farklı şekillerde gerçekleşmektedir. Özellikle, kadına özgü menstürel kanama sürecinin ve kadınlık hormonlarının salgılanmasının tamamen durması, kadınlık, annelik ve ka-

dınsı gibi kavramların da bilinçli veya bilinçdışı tasarımlarını sekteye uğratarak kadının kendini yeniden tasarımlandırmasına ihtiyaç oluşturmaktadır.

3.2. Menopozla Birlikte Yeniden Canlanan Kastrasyon Anksiyetesi ve Ödipyen Çatışma

Bir önceki bölümde de açıklandığı gibi orta yaş krizi hem kadın hem de erkek için kastrasyon kaygısını tetikleyen bir süreç olsa da bu sürecin her iki cinsiyetteki yansımaları farklıdır. Kadın, içinde bulunduğu kriz döneminde üreme organlarının fonksiyonunun durmasını gerçek bir kastrasyon şeklinde yaşar. Çocuk doğurmasa dahi böyle bir olanağa sahip olduğunu bilmek isteyen kadın için bu kapasitenin tümüyle yitirilmesi, işte bu "gerçek bir kastrasyon"dur. Erkekte ise, orta yaş krizinde yaşanan kastrasyon kaygısı daha çok ölüm kaygısı ile ilişkilidir (Schaeffer, 2005).

Deutsch ve Usobiaga'ya göre; asıl kastrasyon menopozla birlikte üreme işlevi sona erdiğinde biyolojik bir gerçeklik halini alır. Onlara göre menstürasyon sürecinin sona ermesi kadın için narsisistik bir hasardır ve onarılması da oldukça güçtür. Usobiaga herhangi bir kan görüntüsü olmadan ortaya çıkan bu durumu beyaz kastrasyon olarak adlandırır (Kandemir, 2010: 41). Menopozun gerçek bir kastrasyon olduğu görüşüne katılan Anzieu (2005), ek olarak çocukluk dönemindeki kastratif anne imajından artık yoksun kalmanın kadını melankolik bir eğilime doğru sürüklediğini belirtir. Hatta kadınların manik defanslarını depresyona mı yoksa melankoliye mi karşı geliştirdiklerini sorgular.

Benedek (1950)'e göre ise, klimakterik dönemle birlikte odipal fanteziler yeniden canlanır. İki dönem arasında kıyaslama yapan Benedek, menopozal süreçte biyolojik ilerleyişin durmasının, kadının sahip olduğu enerjiyi yeni sosyal yatırımlar ve öğrenmeler için kullanmasının yolunu açacağını belirtiken, odipal dönemde bastırılan cinsel dürtülerin çocukta üstbenlik gelişimine dolayısıyla sosyalizasyona neden olacağını açıklar. Yani kadınsı cinselliği iyileştirmek bir takım süblimasyonlar ve yeni sosyal yatırımlar ile gerçekleşecektir (Anzieu, 2005).

Püberte ve menopoz, doğurganlığın biyolojik zamanını belirleyen iki sınır taşıdır. Pübertede, bazı ergenler tarafından, kastrasyon olarak hissedilen reglinin ani ortaya çıkışı, "kırmızı" bir kastrasyon iken; menopozda yaşanan "beyaz" kastrasyondur. Tıpkı yasın renklerinde olduğu gibi siyah ya da beyaz vardır: Depresyondaki gibi siyah, boşluk duygusunda olduğu gibi beyazdır. Bu durum literatürde "boş yuva" sendromu olarak adlandırılır (Schaeffer, 2005b). Usobiaga'nın, Green'in beyaz serisinden yola çıkarak ortaya koyduğunu belirttiği "beyaz kastrasyon" kavramına ek olarak Schaffer de psikolojik literatürde genişçe yer verilen *"boş yuva"* kavramına analitik terimlerle farklı bir yaklaşım getirir. Menopozal süreçte, bazı kadınlar için, özellikle anneliği kimliklerinin merkezine yerleştiren ya da hiç çocuğu olmayan kadınlar için, boşluk daha da fazla önem kazanır (Schaeffer, 2005).

Freud'e göre, kırklı yaşların sonrasında yani menopozal dönemde, libidoda ani bir artış olur. Menopoz, ergenliğin paraleline yerleşir. Ergenlik dönemindeki genç kız, arzusunu engeller çünkü çok erkendir; hayatının ortasındaki bir kadın da aynı şekilde arzusunu engeller çünkü çok geçtir. Peki, bu engellenme ne şekilde duyulur? Bu noktada Helene Deutsch, ergenlikte ensestiyöz fanteziler üzerine Freud'un çalışmasını hatırlatır: Cinsel dürtüde artışın olduğu böyle bir zamanda, ödipyen ebeveyn nesneleri yeniden canlanır. Ergenlik, ödipal kompleksin ikinci uyanışıysa eğer, menopoz üçüncüsüdür. Tek bir farkla: Ödipin üçüncü evresinde ödipal arzu nesnesi artık baba değil oğuldur. Freud'un daha önce söylediği gibi bilinçdışı cinsel eklemeler ebeveynlerin çocuklarına yönelik bağlarına gizlice sızmıştır. Freud'un bu görüşüne katılan Deutsch genel olarak ifade edilecek olursa şöyle bir ekleme yapar: Genellikle bu tip ensestiyöz fantezilerin sonucu olarak bazı menopozal kadınlar cinsel yaşamdan kaçınırlar. Aslında her iki dönemde de benzer aşk fantezileri vardır. Ancak, menopozda kadının aşk nesnesi artık oğlu olmuştur. Bu ensestiyöz fanteziler tolere edilemediği için pek çok kadında bütün cinsel fantezilere karşı bir mücadele görülmektedir. Laznik (2005a)'e göre; çocuğuna annelik yapmasını engelleyen ruhsal mekanizmalar ve arzu fantezileriyle birlikte inşa edilen bu durum "Jocaste kompleksi"dir.

Tam da bu noktada, Jocasta'nın odipal hikâyedeki yerini hatırlamak faydalı olacaktır. Bilinen ödipal hikâyede suçlanan Jocasta değil, her zaman Ödip olmuştur.

Hikâyede, olayın sorumluluğu yalnızca erkek çocuğa yüklenerek, Ödip'in, annesini aslında bilinçdışında tanıdığı ve onunla evlenerek sapkın bir davranış ortaya koyduğu vurgulanır ve bu durum "ödipal komleks" olarak kavramlaştırılır. Ancak diğer yandan, anneliğin idealleştirilmesi nedeniyle kimse Ödip'in yaşadıklarında Jocasta'nın rolüne dikkat etmez. Oysaki bu hikâyedeki en önemli ensest vakası Jocasta' ninkidir. Aslında, Jocasta'nın yıllar sonra karşılaştığı oğlunu tanıması için sahip olduğu donanım, ki bilinçli olarak da zaten bu donanıma sahiptir, Ödip'in annesini tanıması için sahip olduğu donanımdan daha fazladır (Welldon, 1988). Jocasta ve Ödip arasındaki durumu daha iyi anlayabilmek için bu noktada hikâyenin başına dönmek aydınlatıcı olacaktır. Hikâyenin başında Tebai kraliçesi Jocasta, gebeliği sırasında hiç de hayra yormadığı bir düş görür. Kocası Kral Layos'la birlikte bu düşü yorumlaması için gözleri kör, ünlü kâhin Teiresias'a başvururlar. Kâhin, doğacak çocuğun öz babasını öldüreceğini ve kraliçe olan annesiyle evleneceğini söyler onlara. Dehşete kapılan aile; doğar doğmaz bebeğin ayak bileklerini deldirip onu bir dağ başına bırakır. Bebeği bulan bir çoban da onu, çocukları olmadığını bildiği Korintos Kralı'nın sarayına teslim eder…(Burgess, 1972). Jocasta'nın hikâyesine tekrar dönecek olursak: Welldon (A.e.)'a göre Jocasta'nın, bilinç dışında dahi olsa, yitirdiği oğlunun kendisinin izini süreceğini veyahut oğlunun bir gün gelip onu bulacağını biliyor olması, oğlunun bunu bilmesinden çok daha muhtemeldir. Ancak kadın cinsel gelişimine dair pek çok kuramın "toprak ana" idealleştirmesi gibi ideal bir tasarım üzerine kurulu olması, kadını, o kadar idealleştirilmiştir ki hataları her zaman göz ardı edilmiştir. Bu da teorisyenlerin, kadının sapkın cinsel tasarımlarını uygulamaktan aciz olduğu, cinsel fantezilerini hayata geçirenlerin her zaman erkek çocukları olduğu gibi yanlış ve tek taraflı bir inanca saplanmalarına neden olmuştur. Bakirelik, annelik ve ikisinin birleşimi: Meryen Ana üçlemesindeki benzersiz işlevleri nedeniyle, anne-oğul ensestinde, kadına herhangi bir sorumluluk duygusu verilmemiştir. Peki, eğer durum düşünüldüğü gibiyse, ensest ilişki hakkındaki gerçek öğrenildiği zaman, hemen intihara kalkışan neden Jocasta olur? Welldon'a göre; eğer Ödip olanı biteni çabucak kavrayamıyorsa, demek ki gerçek Jocasta'ya çok daha yakındır.

Laznik (2005a), menopozal süreçteki kadınlarla yaptığı çalışmalardan yola çıkarak, ödipal hikayenin annesel tarafından doğru geliştirdiği "Jocasta komplek-

si"ini açıklamaya şu şekilde devam eder: Elli yaş üzeri kadınların oluşturduğu popülasyon incelendiğinde, bazı kadınların bu yaşlarda cinsel soğukluk yaşadığı hatta tüm cinsel yaşamlarını terk ettiği görülmektedir. Laznik'e göre bu durum Freud'un söylediğinin aksine libidoda bir artıştan ziyade düşüş olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, Laznik'e göre, bunun gibi tek bir hipotez Freud ve Deutsch tarafından savunulan fikrin düşmesine ve menopozla ergenlik arasındaki bütün karşılaştırmaların geri plana atılmasına müsade etmektedir. Laznik'in Jocasta kompleksi olarak adlandırmayı önerdiği, yaşanan bu cinsel soğukluk hali, orta yaş döneminde, hiç de nadir olarak görülmeyen bir durumdur. Bununla birlikte, oğlun aşkını kaybetmemek için ödenecek bedel, cinselliğe ilginin terk edilmesidir. Yanı sıra, zaman zaman başka bir genç erkeğe doğru yönelen yer değiştirmenin örneklerini de edebi literatürde görebiliriz. Ancak annesel ensestiyöz fantezilerin varlığının, menopoz üzerine yazan psikanalistler tarafından hiçbir zaman tartışılmamış olması oldukça dikkat çekicidir. Bunun yerine, çok daha basite kaçarak, yaşlılıkla bağlantılı veya orta yaş krizi şeklinde ele alınan yazıların psikanalitik literatürde çok daha yaygın olduğu görülmektedir.

Diğer yandan, canlanan ödipal fantezilerle birlikte artık çocuk doğuramayacak olan kadın için kendisiyle aynı dönemde bulunan erkeğin üreme kapasitesinin devam etmesi, narsisistik hassasiyetinde artışa neden olur. Erkeğin kendisinden genç bir kadınla ve belki de ondan sahip olacağı çocuklarla birlikte yeni bir hayata başlayabilme fırsatının yarattığı bu adaletsizlik duygusu, kadında penis hasedi duygusunu canlandırır. Bu haset duygusu aynı zamanda artık onun sahip olmadıklarına sahip olan genç kadınları da hedef alır. Dolayısıyla, hayatın ortasındaki bu kriz döneminde yeniden canlanan ödipyen çatışmanın rekabet nesnesi artık anne değil kız çocuk olur (Schaeffer, 2005).

Laznik (2005a) menopozu, kadında ödipin üçüncü fazı olarak tanımlar. Kadın için menopoza denk gelen yaşam ortası krizi, libidinal ekonomideki değişimin içinde kritik bir andır. Ancak Laznik libidinal değişimler yerine, menopozal süreç içerisinde sessizce hüküm süren bir başka konuya dikkat çeker ve hipotezini dayandırdığı temelleri şu şekilde açıklar: Öncelikle, kız çocuğunu, ilk aşk nesnesini değiştirmesi için tehdit eden kastrasyonun nasıl keşfedildiğini hatırlamak gerekir. Anne için fallus olma arzusu, sembolik denklem içinde bebek sahibi olma arzusuna sonrada bu arzu-

sunu ona verebilecek kişiyi bulmaya dönüşür. Ancak menopozda, fallusun yerine geçeni olarak bir bebek vaadi artık gerçekleşemez. Çocukların da yuvadan ayrılması kadına, anneliği içerisinde fallik bir konum verir. Peki, kadını ödipten çıkaran nedir?

Bu soruya yanıtı Guen verir. Hayatın ortasında, anne-kız arasındaki ilişki sonunda yatışır. Sonuçta kadın, küçük bir kızken girdiği ödipten çıkabilir. Bir nevi annenin ödipinin, kızının menopoza girmesiyle bütünüyle tamamlandığını söylemek yanlış olmaz. Fakat ödenen bedel ağırdır. Çünkü genel olarak sessiz bir depresyonla bazen de oldukça fırtınalı bir şekilde gerçekleşen çocuk doğurma kapasitesinin kaybı ve yas gibi ağır bedelleri vardır (Guen, 2005).

Doğası gereği kastratif bir süreç olan menopoz ister istemez kadında çocukluk dönemi ödipal fantezilerinin ve kastratif kaygılarının da canlanmasına neden olur. Ancak kadın için canlanan kastratif endişelerle baş etmek o kadar kolay değildir. Çünkü bu dönemde değişen tek şey kadının bedeni, menstürel döngüsü ya da kadınlık hormonları değildir. Bedensel kastrasyonla birlikte çocukluğun ödipal kastratif imgelerinde de değişikler meydana gelir. Kadın için artık rekabet nesnesi annesi değil kızıdır; arzu nesnesi ise baba değil oğuldur. Bilinçdışındaki böyle bir değişim, kadının ruhsal dünyasında da derin çatışmalara neden olur. Bu nedenledir ki, ödipin 3. fazı olarak düşünülen menopozda, ödipal dönem ele alınırken, ödipal nesnelerdeki bu değişim olasılığının da göz önünde bulundurulması değerlendirme açısından oldukça faydalı ve ufuk açıcı olacaktır. Ancak unutulmamalıdır ki sadece ödipal dönem fantezileri değil ödip öncesi fanteziler de bu dönemde yeniden canlanacaktır. Tunaboylu-İkiz (2005)'in de söylediği gibi kız çocuklarının cinsel kimliklerini edinmesi süreci erkek çocuklarına oranla daha çetrefilli ve zor bir süreçtir. Kız çocuk babaya yönelirken bir taraftan hala gereksinim duyduğu anneden vazgeçmek durumunda kalacak, bir taraftan da kadınsı özdeşimlerini tamamlayabilmek için bu bağı muhafaza etmeye devam edecektir. Ancak babaya yönelme durumu da anneyi babadan ayırıp onun yerini alma yönündeki kaygılarını artıracaktır. İkiz'e göre böyle zamanlarda annenin, kızının odipyen karmaşasını çözümlemesinde ona destek olması oldukça önemlidir. Anne kızıyla arasındaki pregenital eşcinsel bağı görüp kızının öfke patlamalarını anlayışla karşılayabilmelidir. Böylece, kızının artık cinsel kimliğini kazanmış yetişkin bir kadın olduğunu kabullenip, babaya taşımasına destek olma-

lıdır. Ancak ödipin bu üçüncü fazında Schaeffer (2005)'in de belirttiği gibi, artık ödipal rekabet nesnesi anne değil kız çocuktur. Peki, menopozal süreçteki kadının aynı zamanda yeni ödipal rekabet nesnesiyle yani kızıyla ilgili ödip öncesi eşcinsel fantezileri de canlandığı takdirde, kadın bu durumla nasıl baş edecektir? Diğer yandan bu durumun, menopozal süreçteki kadının, kızıyla ve tabii ki diğer genç kızlarla ilişkisine yansımaları nasıl olacaktır? Bu konu psikanalitik literatürde henüz tartışılmamış bir konu olsa da, menopozal süreçteki kadının ruhsal çatışmalarını anlamada farklı bir perspektif sunacağı düşünülmektedir.

3.3. Menopozal Süreç, Kayıplar ve Depresif Duygulanım

Menopoz gibi geçiş dönemlerinde kadın, kadınlığını yeniden yarattığı hatta bunun ötesine geçtiği bir yaşa ulaşır. Dolayısıyla pek çok nedenden dolayı sıklıkla depresif bir geçiş sürecidir. Artık kısır olan kadın arzulanmama, dikkate alınmama korkusu yaşar. Kadın, hayatının bu döneminde, bir kez daha, doğurganlığının kaybıyla birlikte yaşadığı gerçek kastrasyonu deneyimler. Bu öyle bir kayıptır ki; "Adet oldum". "Hamileyim", "Çocuk doğuracağım", "Çok sütüm var veya yeterli sütüm yok"... gibi alışılagelmiş, olağan kaygıların ötesinde, bedenin ürünlerinin içindeki kendiliğin kaybıdır. Evet, belki kadın, bazen onu melankoliye kadar sürükleyebilen çocukluğunun kastratif anne imajından kurtulur ama bunun karşılığında ödediği bedel de bir o kadar ağır olur. Örneğin yukarıda bahsedilen pek çok kazanımdan da yoksundur artık (Anzieu, 2005).

Anzieu (A. e.) tartışmasına kadınlığın, depresyona belki de melankoliye karşı manik bir savunmaya dönüşüp dönüşmediğini sorgulayarak devam eder. Üretme yeteneği olmadan yeniden anne olmak, kadın için, artık kadın gibi hissetmeme riskini de beraberinde getirir. Bu durum kadının, yeniden, nasıl olup da bir arzunun nesnesi olacağı sorusunu akla getirir. Bu soruya Anzieu'nun cevabı açıktır: Bedenini, yeniden, özgür bir şekilde sahiplenen kadın, onu kendine has bir tarzda tekrardan düzenleyebilir. Böylece oluşturduğu bu bütünlük, kendiliğin diğer gerçekleşmelerinin düzenindeki yerini alır. Kadınsı cinselin rehabilitasyonu ise genellikle, büyükanneliğe eğilimin ötesinde yeni sosyal yatırımlar ve yüceltmenin çok çeşitli formları ile ger-

çekleşir.

"Yeniden" (Encore) adlı seminerinin kadınsı hazza değindiği kısmında Lacan, biyolojik cinsiyetten bağımsız olarak, bütün öznenin üzerine kaydolabileceği, kadınsı ve erkeksi olarak nitelendirdiği iki taraflı bir düşünce önerir. Biyolojiyi, cinsel özdeşimden ayıran bu düşünce sadece Lacan'da değil, döneminin havasının genelinde görülebilecek bir düşüncedir. Aynı dönemde anglo-saksonlar, cinsel özdeşleşmelerin yapısındaki kültürel ve sosyal yönlerin incelenmesine ağırlıklı bir yer veren "cinsiyet (genre)" kavramını öne sürerken, feministler biyolojik belirleyicilerin ana eksende olduğu inançlar sistemine övgüler yağdırırlar. Temel olarak anglo-sakson çıkışlı bu hareketten, Fransız feministleri, 'ikinci cinsiyet' isimli çalışmasında 'nasıl kadın doğulmaz, kadın olunur'un açıklamasını yapan Simone de Beauvoir'ın düşünceleri sayesinde korunurlar. Simone de Beauvoir anglo-sakson ekole karşı Freudien tarafta yer alır. Freud ise "kadınlık" üzerine makalesinde duruma bakışını şu şekilde açıklar: Ona göre psikanaliz, kadınlığın ne olduğunu açıklama iddasında değildir. Psikanalizin amacı; kadının, çocukluğun biseksüel eğiliminden başlayarak bir kadın olarak nasıl geliştiğini ve bir kadına nasıl dönüştüğünü araştırmaktır (Laznik, 2005).

Lacan, Freud ve Jones arasındaki tartışmaya sonradan katılır. Freud gibi Lacan da, küçük kız ve erkek çocukları arasında fallusun üstünlüğü fikrinin yaygınlığına inanır. Bu sebeple Lacan, iki yönlü (kadınsı-erkeksi) görüşünü falik işlev üzerinden tanımlar. Küçük kız annesel kimliğini annesinden miras alabilirken kadınlık kimliği için bu geçerli değildir. Tıpkı erkek kardeşi gibi babasal bir özellikle özdeşleşme ise gelecekte onun için bir teminat olacaktır. Bu özellik onun, menopoz gibi değişim dönemlerinde, anneliğe özgü yaratma kapasitesini ve bu sınıfına aidiyetini kaybettiğinde daha az sıkıntı yaşamasını sağlayacaktır. Dolayısıyla menopoz kliniği, bir kadının kimliğinin (özdeşimlerinin) değişik bileşenlerini parçalarına ayıran bir prizma gibi işlev görecektir (A.e.).

Bu hususta Lacan'a benzer düşünceleri olan Deutsch ise biraz daha biyolojik bir yaklaşım sergiler. Deutsch (1925)'a göre kadının önünde onu, yaşlanmanın teselli edilemezliğinden koruyan iki yol bulunur: Dış dünyayla ilişkide ruhsal anneliğin devam edişi ve yaşlanan kadının fiziksel görünümüne de yansıyan, biyolojik olarak da yeniden canlanmış çiftcinsel bünyesi. Böylelikle kadınsılığın tümüyle yok olu-

şundan sonra kadın, erkeksi eğilimler sayesinde yaşamla ilişki kurabilir. Bu söylemde dikkat çekici olan Deutsch'un menopozda gerçekten kadınsılığın tümüyle yok olduğuna inanmasıdır (Abrevaya, 2013:363).

Bu noktada, Deutsch'un menopozla ilgili kuramındaki eksiklikleri ve sıkıntıları ele almanın tartışmanın gidişatı açısından faydalı olacağını düşünüyorum. Menopozu, ergenlikte feminen özellikleri kazanmak adına vazgeçilmek zorunda kalınan her şeyin geri alınması olarak ele alan Deutsch (1925)'un kuramındaki temel sıkıntı, Deutsch'un kadınsı cinselliği ergenlik döneminden itibaren başlatmasıdır. O da tıpkı ilk analisti Freud gibi, küçük kızın cinselliğine fallik konumdan yaklaşır. Bu bakış açısına göre ergenlik dönemine kadar küçük kızın cinsel konumu falliktir. Dolayısıyla Freudcu kuramda kadınsılık buluğ çağından itibaren olanaklı olduğu için menopozla birlikte silinip yok olmaktadır. Ancak Freud'un küçük kızın cinselliğine yaklaşımı Deutsch'a göre daha fazla çelişkilerle doludur. Örneğin "Bir çocuk dövülüyor" fantezisinde Freud baba tarafından dövülme fantezisinin, bilinçdışında onun tarafından tecavüz edilme fantezisine karşılık geldiğini belirtir. Dolayısıyla burada ön plana çıkan, kız çocuğunun babaya dair kadınsı dürtüsüdür (Abrevaya, a.e., 345-364).

Bununla birlikte Deutsch'un kadın cinselliği kuramına dair asıl sorgulamamız gereken şey; kız çocuğu bu kadar erkeksiliğiyle gurur duyar ve haz alırken, kadınsılığa geçişi ne şekilde gerçekleştirdiğidir? Çünkü Deutsch küçük kızın erkeksilikten vazgeçişini narsisistik bir yaralanma olarak görür. Peki, Deutsch klitoristen vajinaya geçişi ve vajinanın egemen erejon bölge haline gelmesini nasıl açıklar? Deutsch pubertal dönemde erkeksi etkin dürtülerin kadınsı edilgen dürtülere dönüşmesini, çocuksu genital örgütlenmenin bir sonucu olarak açıklar. Ancak bu tutumu küçük kızın cinsel gelişimine atfettiği birincil erkeksilikle çelişkilidir. Lakin ergenlikte, vajinanın yönetici bölge haline gelebilmesi için çocuksu genital örgütlenme sürecinde erojen bölge olarak etkili olması gerekir. Bu görüş, Deutsch'un kuramının zayıf yönlerinden birisidir. Bu bakış açısına göre ergenlik döneminde güçlükle kazanılan kadınsılık menopozla birlikte yok olur ve geriye birincil erkeksilik kalır. Dolayısıyla menopoz sonucu ortaya çıkan gerileme, özellikle fallik konuma gerilemedir. Çünkü Deutsch çocuksu genital örgütlenme sürecini kavramlaştırırken küçük kızın kadınsılığını yok saymış onu kavramsallaştırmaya dâhil etmemiştir. "Böylelikle "fazlasıyla geç gelen" genital cinsellik, kırklı yaşlardan itibaren, yani "fazlasıyla erken" yitirildi-

ğinde, geriye kadınlığa dair bir şey kalmaz." (Abrevaya, a.e., 365,366).

Diğer yandan, bu tartışmaya katılan Schaeffer (2005a)'in de, kadının menopoz ile beraber kadınsı ışıltısı azaldığında ve anne olabilme kapasitesi sona erdiğinde kadın olarak kalmaya nasıl devam edeceğini sorguladığını görürüz. Menopozda, bedensel dönüşüm duyumları, ergenlikteki gibi bir yabancılaşma anksiyetesi duygusuyla birlikte yaşanır. Aynadaki bedensel imajı tanımak hayrete düşürür. Kadın, aynada birden annesinin yüzünü görür ve bilinçdışı özdeşleşme dayanılmaz bir gerçekliğe dönüşür. Tam da bu noktada, masallara kadar taşınan evrensel bir söz akla gelir: "Ayna, benim güzel aynam, kim en güzel söyle bana". Aynadaki bu gerçeklikle yüzleşme, yaşlanan kadınların çoğunun, onların yitirdiklerine sahip olan genç kadınları tehdit olarak hissetmelerine neden olur. Bu tehdit hissi ise, genellikle bilinçdışı bazen de bilinçli olarak düşmanlık, kayıp ve haset duygularının açığa çıkmasına sebebiyet verebilir (Schaeffer, 2005).

Psikanalist Pascal Bellot-Fourcade (2004) menopozu bir depersonalizasyon (kendi kimliğine yabancılaşma) olarak tanımlar. Laznik (2005)'e göre bu terim kadınların yaşadığı süreci mükemmel bir şekilde özetler. Kayıplar sebebiyle yaşanan, sembolik bir depersonalizasyondur. Fenomolojik olarak depersonalizasyon aynaya yansıyan imajın tanınamamasıyla başlar. Depersonalizant kararsızlıklara, sarsıntılara tutulmaya başlayan özne aynadaki yansımasıyla bütünleşemez. Ancak buradaki depersonalizasyon psikoz düzeyinde değil, imaj düzeyinde kendini tanıyamamadır; başka bir deyişle hayatın ortasında pek çok kadına dokunan, günlük yaşamın psikopatolojisidir.

Jinekolog Michelle Lachowsky (1999)'e göre menopoz: Bir yandan kadınsı cinsiyete aidiyeti gösteren ritmin kaybı iken, diğer yandan anneliğe aidiyeti gösteren doğurganlığın kaybıdır. Şöyle devam eder Lachowsky: Menopoz, kadını birden kimliksiz ve pasaportsuz bırakır. Anne olma olasılığının ve menstürel ritmin kaybı ile -ki bunlar kadınlık kimliğinin belgeleridir ona göre- kadın kendine uzaklaşır. Yaşanan bu depersonalizasyondan kurtulmanın en uygun yolu ise sembolik yeni bir düzenlemeden geçer.

Bu dönemde maruz kalınan gerçek kayıplar ise pek çok psişik kayıpla bağlantılı olarak gerçekleşir; çocukluğun kaybı, gençliğin kaybı, arkaik ve ödipyen annenin

kaybı, yitik veya ölüme yakın olan ebeveynlerin kaybı… Menopozun ansızın çıkagelmesi kadındaki erotik kadınsı ve annesel arasındaki karşıtlığı harekete geçirir ve şiddetlendirir. Schaeffer (2005)'e göre annelik periyodik ve geçici iken, erotik kadınsı, cinsel dürtünün sürekliliğiyle ve onun sürekli itkileriyle her daim devam eder. Annesel, bir çalar saatin egemenliği altındayken; kadınsı, sonsuz bir itkiselliğin egemenliği altındadır. Menopozla birlikte kadınların kaderi bu karşıtlığın ayrıntılarında kayıtlıdır.

Annelik kapasitesinin kaybıyla birlikte ele alınması gereken bir diğer önemli konu da hamilelik ve çocuk sahibi olmak istemleridir. Hamile olmayı istemekle, çocuk sahibi olmayı istemeyi birbirinden ayırmak gerekir. Klinik deneyim gösterir ki, kadınlar akıllarının bir yerinde her zaman yeni bir bebek olasılığını taşımaktadırlar; ta ki menopoz gelip, gençlik ve doğurganlıkla ilgili bütün fantezileri yok edene kadar. Yine aynı şekilde çocuk doğurabilme olanağına sahip olmakla, çocuk doğurmayı istemenin de ayrı şeyler olduğunu unutmamak gerekir. Çünkü menopozla birlikte yitirilen, öncelikle kadının sahip olduğu çocuk doğurabilme kapasitesidir.

Peki, menopozdan sonra anneliğin yardımı olmadan kadınların, kadınlığı yaratmaya devam etmesini sağlayan nedir? Gueydan geçmişte olunan ve gelecekte olunabilecek olan iki kadınlık tanımlar. Bunlardan ilki, önünde bütün olasılıkların açık olduğu genç bir kızın yani yitirilen zamanın kadınlığıdır, ikincisi, arzulu bir şekilde kalarak nasıl yaşlanacağını araştıran altmışlarındaki kadının kadınlığıdır. Potansiyel annelik zamanı tamamlandıktan sonra kadınlığın başka bir zamanı inşa edilmek zorundadır ki bu belirli bir kadınlığı yeniden buluş zamanıdır. Bu iki yolun arasında ise, yeni bir varoluş şekli ve tatminkâr bir çıkış yolu araştıran, kayıp ve kazançlarının bilançosunu yapan ellilerindeki kadın vardır (Gueydan, 2004).

Orta yaş dönemi yani menopozdan sonraki bu dönem kadını, henüz ortaya çıkan bu yeni anlayış üzerine son bir operasyon gerçekleştirmek için geçmişini yeniden ele almaya iten bir dönemdir. Bu yeni bakış yokluğun, boşluğun veya doluluğun tasarımına izin vermez. Ancak şu temel nokta üzerinde ısrar etmekte fayda var: Boşluğa geçiş olmaksızın, değişim, keşif ve yaratma olasılığı olmayacaktır. Aynı zamanda bir kriz yaratan bu boşluğa geçişte şeye yaklaşma denilen, başka bir şeye geçme şansı ve fırsatı da vardır. Gueydan (A.e.)'a göre kaybolan zamana bir zaman vermenin,

öncesini ve sonrasını hatırlamaya çalışarak zamanı yeniden keşfetmenin ve düzenlemenin hazzı ulaşılabilecek tek sondur.

Geçiş süreciyle birlikte provake olan boşluk ve yarılmadan yola çıkarak değişim fikrini geliştirilebiliriz der Gueydan. Buradaki fikir, beyaza başvurmak ancak onu doldurmamak veya onda boğulmamak olacaktır. Rorschach testinin birinci kartı incelediğinde boşluklar, beyazlar ve koyu lekeler görülecektir. Niteliksel olarak ve açık bir şekilde iki farklı tipte cevap olacaktır bu karta verilen. Bazıları beyazların arasında nesneler görecek, diğerleri ise alanı (zemini) görecektir. Bazıları tarafından algılanan nesneler, baş, vazo gibi, çerçeveleriyle birlikte, kişiselleştirilmiş detayların yorumu olacaktır. Bazıları ise, beyazları bir delik, çukur, çatlak gibi düşünecek ve tasarım yaratmaya devam etme gücünü kendilerinde bulamadan donup kalacaktır. Ama bir başkası aynı çatlakları bütün yanıtının içine entegre ederek onu bir yüze çevirecektir. Belki de, kartın bütününe entegre edilmiş beyaz bir yüzey olarak algılanan bu alan, daha iyi işlenmiş bir tasarım verecektir. Örneğin; su içinde kalmış bir tarla, üzeri beyaz karla kaplı kayalar. Peki, boşluğa dönüşebilecek olan zemini/alanı tahayyül etme tehlikesine atılacak mıyız? Gueydan'a göre; geçmişteki kadınlığımızın beyazları (boşlukları), hiçbir zaman yaşanmamış ya da kaybedilmemiş, yeniden kavuşulan kadınlığın yeni söyleminin kaynaklarıdır. Bu beyazlar ki değişime (mutation) izin verir. Yani hedeflenen ideal bütünlüğün çatlamasıdır (A.e.).

Klasik psikanalitik kuramda menopoz, her zaman için, üreme işlevinin kaybı nedeniyle ortaya çıkan reaktif depresyonla birlikte düşünülür. Ancak Fessler'e göre, sonrasında yapılan çalışmalardan elde edilen veriler bu görüşü çok da desteklememektedir. Onun bakış açısına göre endojen depresyonla klimakterik depresyonun tanısı birbirinden farklıdır. Örneğin, klimakterik depresyondaki hastalar genelde diğerlerini suçlayan ve kendilerine acıyan bir tutum gösterirken, endojen depresyondaki hastalar daha çok kendilerini suçlayıcı ve diğerlerine acıyan bir tutum içinde olurlar. Klimakterik depresyonu endojen depresyondan ayıran bir diğer önemli nokta da kadının psikocinsel gelişiminde gizlidir. Küçük kız çocuğunun psikocinsel gelişimi boyunca önce anne sonra da babayla yaşadığı hayal kırıklıkları klimakterik depresyonun da temelini oluşturur. Böylece klimakterik depresyonun agresif yapısı, hayal kırıklığı ve agresyon arasındaki bağlantının en önemli göstereni halini alır. Endojen

depresyonun ayırıcı özelliği ise yastır (Fessler, 1950).

Görülmektedir ki menopoz sadece ailesel, sosyal veya çevresel kayıpların yaşandığı bir süreç değildir. Bir yandan bedensel kayıplar ve onların içerisindeki kendiliklerin kaybı, diğer yandan kadınsı ritmin gençliğin, güzelliğin ve doğurganlığın kaybı ve tabii ki hayatın bu döneminde yaşanması muhtemel olan anne-baba, eş, arkadaş kaybı gibi gerçek kayıplar... Ve sonunda çocukların da evden ayrılması ile birlikte geriye kalan "boş bir yuva". Tabii ki burada bahsedilen "boş yuva" sadece çocukların evden ayrılması ile yaşanan boşluk değil, kadının ruhsal dünyasındaki kayıplardan geriye kalan ve tasarımlanamayandır. Diğer yandan, hem içsel hem de dışsal bedensel değişimler ile kendisini gösteren menopozun, erotik beden imajının yanı sıra varoluşun devamlılığını da tehdit ettiğini unutmamak gerekir. (Verdon, 2003). Bu tür geçiş dönemlerinde krizin yaşanmaması, çatışmadan kaçınmanın, ruhsal değişime ilişkin güçlüğün ve kaybın inkârının bir işaretidir (Schaeffer, 2005). Dolayısıyla bu kadar çok kayıpla dolu bir süreci herhangi bir kriz veya yas yaşamadan atlatmak çok da mümkün görünmemektedir.

3.4. Menopozal Sürece Dair Projektif Testlerle Yapılan Çalışmalar

Baudin (2005)'in menopoza girmiş 50 yaş ve üzeri kadınların rorschach protokolleri ile 30-40 yaş arası henüz menopoza girmemiş kadınların rorschach protokollerini karşılaştırdığı çalışmanın sonuçlarına bakılığında; menopozal süreçle birlikte kadınların daha az duygulanımsal yüklü yanıtlar verdiği görülmüştür. Özellikle dürtüsel donuklaşma halinin, menopozal süreçteki grupta, neredeyse bütün kartlara yayılmış olduğu görülmüştür. Hatta öyle ki, kadınlığa ve anneliğe ait tasarımlar hakkında bilgi aldığımız yedinci kartın, özellikle, postmenopozal grup tarafından daha çok reddedildiği, diğer kartlarla kıyaslandığında daha fazla şok yanıtı verildiği ve verilen bu yanıtların da içerik olarak hareketten yoksun oldukları gözlenmiştir. Menopozal süreçle birlikte kadınların daha formel ve cansız yanıtlar vermeye başladığı belirtilmiştir. Diğer yandan, menopozal süreçteki kadınların, menstürel sürecin sonlanmasıyla birlikte kırmızı rengi neredeyse tamamen yadsıdıkları, özellikle ikinci

ve üçüncü kartlarda sık rastlanılan "kan" yanıtlarının büyük oranda verilmediği görülmektedir. Çalışmanın ortaya çıkardığı bir başka önemli nokta da bilhassa arkaik anne imgesine, pregenital dönem nesne ilişkilerine ve rahim içi temalara gönderme yapan ve regresyona oldukça müsait olan dokuzuncu kart, 30-40 yaş arası grupta ikincil süreçlerin yardımıyla iyi bir şekilde işlenebilirken, 50 yaş ve üzeri grupta bu temalar ya tamamen ortadan kalkmış ya da yadsınmış ve soluk bir şekilde sunulmuştur. Arkaik dönem nesne ilişkilerine ve anne imgesine ait tasarımlar yerini güncel problematikler ve bedensel endişelere bırakmıştır. Örneğin, kemiklerdeki zayıflamaya da bağlı olarak "kemik" ve benzeri anatomi yanıtları veya "coğrafya" yanıtları gibi temsiller ön plana çıkmıştır.

Sözer (2014, s.63) tarafından gerçekleştirilen, doğal ve cerrahi yolla menopoza girmiş kadınların depresyon düzeylerinin cinsel doyum üzerine etkisinin araştırıldığı çalışmanın Rorschach protokollerinin değerlendirilmesi ile elde edilen sonuçlara bakıldığında; her iki grupta da cinsel problematiklerin ön plana çıktığı görülmekle birlikte, doğal menopozal süreçteki kadınların libidinal dürtü ve cinselleşmiş beden tasarımlarını daha sık verdikleri gözlenmiştir. Kadınsılıkla ilgili yanıtlar cerrahi menopoz grubunda daha azdır. Araştırmacı bu durumu, cerrahi menopoz olgularında rahmin alınmasıyla birlikte kaybedilen kadınsılığa ve üreme işlevinin kaybedilmesine bağlamaktadır. Cinsel doyumun azalmasına karşı kadınsı öğeleri sembolize eden çiğ cinsel yanıtların daha sık verilmesi, kadınların bilinçdışında kadınsılığın kaybını ve yas sürecini bastırmaya çalıştıklarını düşündürmüştür. Cerrahi menopoz grubunda geçirilen oparasyon sonucunda aniden ortaya çıkan işlev yitimi nedeniyle yaşanan depresif duygulanımın libidinal problematiği arttırdığı belirtilmiştir.

4. PSİKANALİTİK KURAMDA DÜRTÜ VE MENOPOZAL SÜREÇ ARASINDAKİ İLİŞKİ

4.1. Klasik Freudyen Kuramda Dürtü ve Menopoza Dair Açıklamalar

Ergenlikle ilgili konularla karşılaştırıldığında ellili yaşlar krizi olarak bilinen menopoz ve andropoz hakkında çok az sayıda psikanalitik çalışma gerçekleştirilmiştir. Yaşlılığın gelişini haber vererek gençliğin son kalıntılarını defneden klimakterik dönem, psikolojik açıdan bakıldığında, tıbbi bedende pek çok direncin ortaya çıkmasına sebebiyet veren yaşlardır. Yazar Victor Hugo'ya göre "kırklı yaşlar gençliğin yaşlılığıdır". Öyleyse der Péruchon, "ellili yaşlar da yaşlılığın gençliğidir". Fiziko-biyolojik değişikliklerin tetiklediği dürtüsel dengenin altüst olmasıyla birlikte, yaşlılık anksiyetesi ya da yaşlanma anksiyetesi sık sık bu periyodu tehdit eder hale gelir. Yaşam ve ölüm dürtüsü arasındaki denge istikrarsızlaşır ve benlik onun temelini oluşturan narsissizmiyle birlikte tehlikeye girme riski taşır (Péruchon, 2008).

Peki, insanı hayatının her anında, özellikle menopoz ve ergenlik gibi geçiş dönemlerinde bu kadar etkileyen dürtünün psikanalitik kuramdaki yeri nedir? Psikanalitik teorinin temel kavramlarından biri olan "dürtü", gerek kavramın soyutluğu gerekse biyolojik temelleri nedeni ile her daim üzerinde tartışılan önemli bir kavram olmuştur. Freud'un kendisi dahi, dürtü kuramını, uzun bir zaman dilimi içerisinde ve pek çok kez gözden geçirerek inşa etmiştir. Terim olarak kuramda yer alması ise ancak 1905 yılında "Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme" isimli eserinde gerçekleşmiştir. Bu eserinde Freud akıl ile beden arasındaki ilişki üzerine odaklanır. Bedenden aldığı enerji ile işleyen bir zihinsel yapı modeli sunar. Dürtü deyince anlaşılması gereken sürekli akan bir uyarım kaynağının, yani bedenselin (endosomatic) ruhsal temsilcisidir. Yani dürtü kavramı ruhsal (mental) ile bedensel arasındaki sınırda uzanır. Zihnin çalışması için gereken talebin (demand) bir ölçüsü olarak da düşünülebilir. (Freud, 1905, s.168). Dürtü (Trieb) kavramının terim olarak kurama girişi geç olsa da, arkasında uzun yıllar süren bir klinik birikim ve tecrübenin bulunduğunu

unutmamak gerekir. Freud (1888)'ün, histerik belirtilerin nedenlerini anlamaya yönelik araştırmalarında, nörofizyolojik yaklaşımının da etkisiyle, ilk etapta, fizyolojik olarak *uyarılma* kavramı ön plana çıkmıştır. Zaman içinde kuramının psikolojik yönüne ağırlık verse de, fiziksel enerji ve sinir sistemindeki uyarılma (excitation) gibi kavramlar daha sonraki evrelerde de önemini korumaya devam etmiştir. Bu doğrultuda, Freud'ün 1895'te yayımlanan "Bilimsel Bir Psikoloji için Proje" isimli eseri, ağırlıklı olarak fizyolojik ve nörolojik açıklamalar içerse de sonraki çalışmalarının çekirdeğini oluşturduğu söylenebilir. Dışsal uyarıcıya (stimuli) ek olarak içsel uyarılmaların da (excitations) olduğunu ancak bunların doğasının, neredeyse hiç dikkate alınmadığını belirtir. Yine aynı eserinde Freud, ruhsal yaşamın hoşnutsuzluktan kaçınmaya yönelik bir eğilimi olduğundan bahseder. Bu durumda hoşnutsuzluğu (unpleasure) enerji yükünün (cathexis) artışıyla ya da niceliksel olarak artan baskıyla bağlantılandırırken, hazzı (pleasure) enerji yükünün azalmasıyla ya da boşalımıyla bağlantılandırır. Yani (nöronal) uyarılma miktarındaki artış hoşnutsuzluğa neden olurken, azalma hazza neden olmaktadır. Freud kuramının sonraki aşamalarında da uyarılma miktarı ile haz ve hoşnutsuzluk arasında kurduğu ilişkiyi devam ettirmiştir.

Henüz terimsel olarak tanımlamasa da dürtüye dair düşünceleri gittikçe yoğunlaşan Freud, 1897 yılındaki W. Fliess'le olan yazışmalarında bu konudan birkaç kez bahseder. Fliess'e yazdığı mektupta artık "neurotica"sına (nevroz teorisi) inanmadığını söyleyerek yeni bir kuramsal yaklaşımın ilk işaretlerini verir. Geldiği bu son durumda nevrozun nedeninin, bilinçdışı fantezinin dış bir olay tarafından pekiştirilmesi ile ilişki olduğunu düşünür. Dolayısıyla artık ikinci plana atılan dış olayların, nevrozların gelişmesi için gerekli olmadığı ancak bilinçdışı fanteziyi pekiştirebileceği belirtilir.

Freud'un (1896, 1897), ilk dönem çalışmalarındaki eksiklerinin ve yanlışlarının fakına varması "ruhsal gerçeklik" kavramını geliştirmesini sağlar. Dolayısıyla 1890'larda Freud'un, nevrozların patogenezine yönelik ilgisinin, nörolojik olandan psikolojik olana doğru kayması, kuramsal olarak da fizyolojik yani nöronal uyarılmadan (excitation) "dürtü" kavramına doğru yönelmesini sağlar.

İçgüdü ve dürtü kavramını ayıran Freud, *Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme*'de dürtü tanımının şu özellikleri içermesi gerektiğini belirtir: 1) Dürtünün bedensel bir kaynağı olmalıdır. Yani dürtü bir organ ya da bedenin bir bölgesindeki uyarıl-

mayla başlar. 2) Dürtünün bir baskısı, gücü olmalıdır. 3) Bir amacı olmalıdır. Amaç ise doyumdur. Yani bedendeki uyarılma durumunu ortadan kaldırma veya doyum arayışı olarak tanımlanabilir. Ancak unutmamak gerekir ki mutlak doyum, bir yandan da, uyarımın tamamen yok olması yani ölüm demektir. Bu konuya ölüm dürtüsü bağlamında konun ilerleyen kısımlarında değinilecektir. Kısmi dürtüleri de ayrıntılarıyla anlattığı bu yazısında; oral, anal, ve genital bölgeleri, gözü, deriyi (kas) psikocinsel gelişimdeki "erojen" bölgeler olarak adlandırılır. Cinsel gelişim çocukluğun erken evrelerinde otoerotiktir.

1914'de "Narsisizm Üzerine" yazısında dürtü kuramını yeniden ele alarak ikili dürtü kuramına geçer. Benlik dürtüleri ve cinsel dürtüler olarak iki dürtü tarif eder. "Cinsellik Üzerine Üç Deneme" de bahsettiği otoerotik cinsel doyumun, yaşamı korumaya hizmet eden benlik dürtülerinin doyumuna bağlı olarak işlev gördüğünü fakat daha sonra bunlardan bağımsız hale geldiğini açıklar. Otoerotizm kelimesinin yerine narsisizmin geçtiği aynı eserde Freud, benlik libidosu (narsisistik libido) ve nesne libidosunu tanımlar. Gelinen bu noktada ruhsal çatışma benlik libidosu (narsisistik libido) ve nesne libidosu arasında gerçekleşir. Aynı yazı içerisinde Freud, benliğin gelişiminde büyük rolü olan ve her insanda var olan birincil narsisizmden söz eder. Anneyle kurulan ilk ilişki ve bu ilişkinin kalitesi dolayımıyla ele alınan narsisizm kavramı, menopozal süreçle ilişkisi bağlamında, bu bölümün ilerleyen kısımlarında yeniden ele alınacaktır.

Eserlerinde şimdiye kadar dürtüyü kaynağına göre tanımlayan Freud, 1920 yılında "Haz İlkesinin Ötesinde" isimli çalışmasıyla, kuramda nihai bir dönüş noktası oluşturarak, dürtüyü artık kaynağına göre değil amacına göre ikiye ayırır. Yeni kurama göre yaşayan her organizmanın amacı kendini yaşamın başındaki inorganik duruma geri getirmek yani ölümdür. Ölüm dürtüsünün en önemli göstereni olarak da yineleme kompulsiyonundan bahseder. Yaşandığında herhangi bir hoşluk duygusu vermeyen olayların, haz ilkesini geçersiz kılarak, hiçbir zevk vermemesine karşın yinelenmesini ölüm dürtüsüyle ilişkilendirir. Analiz tecrübesinde tekrarlananın hoşnutsuzluk hissi hatta acı veren anılar olduğu bilinmektedir. Eros yani yaşam dürtüsü kendisini cinsellikle ifade ederken, Thanatos yani ölüm dürtüsü yineleme zorlantısıyla kendisini ortaya koyar. Eros devamlı daha büyük yapılar oluşturmaya yönelik yeni libidinal bağlar kurup, hayatı zenginleştirmeyi amaçlarken; Thanatos

ise, sürekli bir sakinlik ve hareketsizlik duygusu arayışı içinde, bağları çözüp, yıkmak, yeniden başlangıçtaki inorganik duruma geri dönmek amacındadır. Ölüm dürtüsünün, tüm gerilimlerin sıfırlanması amacı ise Nirvana prensibi olarak adlandırılır.

Bu noktada küçük bir parantez açarak Andre Green'in, kadının -erkekten farklı olarak-, agresif dürtülerini ne şekilde bütünleştirdiği üzerine görüşlerine yer vermek, kadın psikocinsel gelişiminde agresif dürtünün doğası ve gidişatını anlamakta faydalı olacaktır. Agresyonun cinsiyetler arasında farklılık göstermediğini söyleyen Green' e göre temel nokta, kadınlardaki kadınsı özdeşleşmede agresyonun bütünleşmesinin erkeklerin ki kadar açık ve net olmamasıdır. Erkeklerin aksine kadınlarda cinsel organın içte olması saldırganlığın içe yönelimli olmasına sebep olmaktadır. Zira bu durum cinsel kaderi çocuk doğurmak olan kadın için oldukça önemli bir konudur. Çünkü agresif dürtülerin içe yönelimli olması kadının nesne yatırımları için de tehlike oluşturur. Örneğin küçük kızın annesinin memesine, rahmine ve yaratıcılığına yönelik düşmanca duyguları, ileride çocuk doğuracak kadın için oldukça tehlikeli bir durum arz eder. Diğer yandan içselleştirilen bu agresyon kız çocuğunun libidinal yatımlarının gelişimini de engelleyeceği için iyi nesne deneyimleri ve yatırımları için de tehlike oluşturur. İşte bu tür nedenlerden dolayı kadınsılık iç dünyaya yoğun bir yatırıma tekabül eder (Green, 1986).

Bu bağlamada söylenebilir ki, menopozal süreçte yaşanan dürtüsel değişimleri anlamak ve tartışabilmek, psikanalitik metapsikolojinin en temel kavramlarından biri olan "dürtü"nün ve nihayetinde "yaşam ve ölüm dürtüsü" nün gelişim ve değişim sürecine değinmeden çok da mümkün olmazdı. Peki Freud, dürtü kuramıyla da bağlantılı olarak, menopozal süreç hakkında ne gibi yorumlarda bulunmuştur?

Freud menopozal süreçteki kadınlardan bahsederken “o dönemde güçleri azalırken libidoları artar” der. Bu da bize libidonun ne cinsel etkinlikle ne de organın cinsel performansıyla karıştırılmaması gerektiğini gösterir. Freud’a göre libido maskulindir yani aktiftir. Libidonun bu aktif karakteri “bizi sürekli ileri iten” libidonun süreğen itici gücü ile ilgilidir. Sürekli iten bu cinsel dürtü aynı zamanda psişizmi de besler. Freud çalışmalarında pek çok kez puberte ve menopoz gibi geçiş dönemlerinde dürtüsellikte önemli miktarlarda ani bir artışın olduğunu belirtir. Aynı zamanda erkeklerin de kadınlar gibi klimakterik bir dönem yaşadığını, güçleri azalırken libido-

larında artış olduğunu ve anksiyete nevrozu ürettiklerini söyler. (Akt. Schaeffer, 2005).

Benedek ise, ergenlik gibi klimakterik dönemde de cinsel uyarımda bir artış olduğunu savunan Freudien görüşün artık aşıldığını belirtir. Ona göre kadınlardaki anksiyete, içsel olarak engellenme hissi tarafından motive edilir. Bu durum cinsel partner bulma zorluğuna, özellikle de bilinç dışı ensestiyöz fantezi korkusuna dönüşür. Cinsel bir nesne olarak reddedilme korkusundan ve cinsel yarıştan azat edilerek özgürleşen enerji, yerini beceri ve niteliklerin ortaya çıkmasına bırakır. Bu sebepledir ki, cinselliğin terk edilmesi nedeniyle, klimakterik dönem gelişimsel bir fazdır (Laznik, 2005a).

Menopozu, ergenlikte, feminen özellikleri edinmek adına kaybedilen şeylerin geri alınması olarak düşünen Deutsch (1925) ise, bu dönemde, libido düzeyinde terk edilmiş infantil libidinal döneme bir regresyon olduğunu belirtir. Ancak bu gerileme aynı zamanda ergenlikte edinilen fakat menopozla birlikte kaybedilmek üzere olunanları da mudafaa etmeyi de gerektirir. Dolayısıyla Deutsch'a göre; bu dönemde görülen narsisistik libidodaki artışa bir de cinsel organların infantil klitoral uyarılmaya dönmemek için verdiği konumlarını muhafaza etme savaşı eklenir. Deutsch'a göre premenopozal dönemde görülen libidodaki artışın ve çeşitli ruhsal semptomların nedeni genellikle hormonal süreçteki ani değişimlerdir. Dolayısıyla tıpkı ergenlikteki gibi menopozda bütün ruhsal gelişim biyolojik belirleyiciler tarafından ortaya çıkarılır. Ancak ergenlikte bu biyolojik sinyal, yeni bir işlevselliğin kazanılmasına yönelik iken, menopozda, kazanılan bu işlevselliğin yitirilmesine ve terk edilmiş çocuksu evrelere yani geriye doğrudur. Menopozal sürecin bu regresif doğası çeşitli fizyolojik ya da organik semptomların ortaya çıkmasına sebebiyet verebileceği gibi karakteristik kişilik değişikliklerine de neden olabilir. Hatta menopozdaki bu geriye doğru hareket bazen ruhsal bir dağılma ya da bozulmaya (dismantling) da neden olabilmektedir.

Oysa Deutsch'un bu bakış açısına göre, genital libidodaki dağılma, kadının menopoz krizini özümleyebilme, dönüştürebilme olanağını yok sayar ya da bunu yapabilme yeteneğini çok az sayıda kadınla sınırlı tutar. Bu açıdan baktığımızda bazı kadınların sahip olduğu yüceltme kapasitesi olağan dışı görünür. Diğer yandan

Deutsch'un bu yaklaşımı menopozal dönemi ödipal karmaşanın üçüncü zamanı olarak tanımlamasıyla çelişki oluşturur. *"Climacteric libidonun gerileme eğilimi, ensest yasağını, tıpkı buluğ çağında olduğu gibi, deler ve yasağa tabi olan nesnelere yeni libidinal miktarlarla yatırım yapılır"(Deutsch, 1925).* Abrevaya (2013: 361-362) ise, menopozu odipal karmaşanın üçüncü zamanı olarak ele aldığımızda çocuksu ensestüel nesnelere dair fantezilerin, özellikle babayı hedef alan fantezilerin canlanarak, menopozal süreçteki kadının ruhunu yangın yerine çevirdiğini düşünür.

4.2.Dürtünün Menopozal Süreçteki Seyri Üzerine Freud Sonrası Açıklamalar

Cinsel dürtü doğası gereği ilerleyicidir ve hep ileriye doğru iter. Bunu yaparken de nesnelerini ve daha az değişken olmak kaydıyla amacını da değişime uğratır. Dolayısıyla hayatın ortasına ulaşıldığında, ilk değişecek olan o değil midir? Şüphesiz ki, yaşamın ortasını, daha sıradan olmaktansa daha yabancı, olağandışı bir dönem haline getiren, bu dönemi diğerlerinden ayıran cinsel dürtü değil midir? Peki, bizim ondaki bu değişimi bilmememiz ya da görmezlikten gelmemiz bilinçdışında hiçbir şey olmadığı anlamına mı gelmektedir? Ki uzunca zamandır, dürtünün yaşadığı, itme fonksiyonunu gerçekleştirdiği yer olarak bilinen bilinçdışında cinsel dürtü azalabilir hatta tükenebilir mi (Guen, 2005)? Bu ve bunun gibi yaşam ve ölüm dürtüsünün akıbetine dair sorular bu tez çalışması kapsamında ilerideki bölümlerde tartışılacaktır.

Guen (2005)'e göre kadim bilgelerin, bizlere öğretmeye çalıştıkları ancak bizim bilmezlikten gelmekte ayak direttiğimiz; doğduğumuz andan itibaren aslında yaşlanmaya başladığımız gerçeğidir. Her yeni libidinal dönem şüphesiz ki bir zaferdir ama aynı zamanda bir kayıptır. Çünkü libidinal fazlardaki bütün bu değişimler yaşamın ilk dönemlerindeki oto-erotizm cennetine bağlı olarak gerçekleşir. Bunu en açık şekilde pübertede görürüz. Püberte, gece ile gündüzün eşitlendiği bir ekinoks gibidir. Psişik çalışma boyunca, yaşamın ölüme doğru gittiğinin inkarını, yeniden, burada da görebiliriz. Bedenin, vücudun en derinlikleri hakkında bildiği her şeyi, ruhsallık görmezlikten gelmektedir. Dürtü tekrarlı bir şekilde sürekli iterken benlik, özellikle en narsisistik olanlardan başlayarak hassas, kırılgan nesnelerini korumaya,

onları sürdürmeye çalışır. Peki, yaşamın ortasında dürtünün amacında bir değişim olabilir mi? Guen'e göre bu mümkündür. Ve eğer değişeceklerse de bu öncelikle onların narsisistik niteliklerinde olmalıdır. Menopozla birlikte kısır hale gelen kadın artık yeni bir bebek dünyaya getiremez. Bu nedenle, öncelikle ulaşılan ve yok edilen, bilinçdışı cinsel dürtünün ilk amacı ile yani "hayatsal" olanla aynı amaçtır. Ki bu amaç amaçlar arasındaki en elle tutulabilir ve en idealize olanıdır. "Dünyaya getirmek": yaratmak; kendi için, diğeri için, daha iyi olmak için; ki bu kadının artık ebediyen vazgeçmek zorunda kaldığı eşi olmayan bir bütünlük halidir.

Laznik (2005a)'e göre ise, yaratma kapasitesi-kadında mevcut olduğu süreceölümü perdeler. Peki, yaşlanmanın ya da yaşlılığın yaşı nedir? Menopoza girilen yaşa paralel olarak mı geriler? 1932'de "yaşlı" terimi 50 yaş ve üzeri insanları belirtmek için kullanılırdı. Bugün ise 65 yaş ve üzeri yaşlı popülasyonunu oluşturmaktadır. Yaşlılık yaşı işlevsel olarak ortalama yaşam süresi ile yer değiştirir, ki bu 1932'den bu yana ortalama 15 yaş kazandırır. Laznik'e göre 15 yaşlık bu artış, pratik olarak, kadının menopoza girme yaşını değiştirmez. Ancak Laznik'in bu görüşü menopoz yaşıyla ilgili literatürdeki diğer görüşlerle çelişmektedir. Çalışmanın başlarında da değinildiği gibi araştırmalar göstermektedir ki kadının ortalama yaşam ömrünün uzamasıyla birlikte menopoza girme yaşı da artmaktadır. Örneğin 20. yüzyılın başında menopoz yaşı 40, iken bu yüzyılın sonlarında menopoz yaşı ortalaması 45-50'ye yükselmiştir.

4.3. Psikanalitik Psikosomatik Kuramda Dürtünün Menopozdaki Akıbeti

Kadının hayatının bu dönemindeki yeni biyolojik gerçeklikteki düzenleme, psişik ve somatik, nesnel ve narsisistik yatırım sisteminde bir istikrarsızlaşmaya ya da psikosomatik dengedeki kırılmaya tanıklık eden bir krize benzer. Hayatın bu etabına ulaşıldığında özne yatırımlarını yeniden dağıtır ama bu kez her zamankinden farklıdır. Başarısızlığa uğramış narsisizmi yeniden harekete geçirmenin kırılganlığı, eski özdeşimlerin anlamca yeniden ele alınması veya yeni oluşturulan özdeşim mo-

delleri ile özellikle yaşlanmanın travmatik etkisi karşısında narsisistik olarak yeniden düzenlenir. Unutulmamalı ki klimakterik dönem, özellikle sedüksiyonun kaybıyla, sıklıkla incitici narsisistik bir yara olarak yaşanır ancak her zaman böyle olmak durumunda değildir. Ki bu narsisistik yara yeni bir birlik oluşturmak adına telafi edilebilir (Péruchon, 2008).

Freud çocukluk dönemi psikocinsel gelişiminden bahsederken erojen bölgelerden yani bedenin farklı kısımlarının erojen bölge olarak hizmet etmesinden bahseder. Dikkat edilecek olursa bu erojen bölgeler yani duyu organları, sfinkterler, deri ve daha az derecede iç organlar, daha çok iç ile dış sınırı ayıran kısımlardır. Bu organlar yavaş yavaş birincil fizyolojik işlevlerinden koparak erotik bedenin yapılandırılması yararına libidinal bozguna uğrarlar. Böylece, erotik bedenin ve ruhsal cinselliğin oluşumu sayesinde özne, fizyolojik işlevlerinden, içgüdülerinden, otomatik ve refleks davranışlarından ve hatta biyolojik ritminden özgürleşmeyi başarır. Örneğin kadında cinsellik, bir biyolojik döngü olan menstürel döngüyü izlemez ve menopoz sonrasında da sonlanmaz. Böylece libidinal bozgun ya da başka bir deyişle dürtüsel dayanak sayesinde, arzu niteliğinde olan ihtiyaç niteliğinde olanın üzerinde üstünlüğü ele geçirir ve dürtü kısmi olarak içgüdüden kurtulur. Ancak psikosomatik klinik bize, erotik bedenin ekonomisini bozan herhangi bir durum ya da ruhsal işlevsellik bozukluğunda somatik hastalıkların ortaya çıkma riskinin de artabileceğini söyler. Bu nedenledir ki, özellikle bu tür geçiş dönemlerinde, dürtünün fiziksel işlevden desteğini çekmesi durumunda somatizasyon çok daha kolay bir şekilde ortaya çıkabilmektedir (Dejours, 2002:114-118)..

Hayatın bu döneminde, psişik libido ve soma, arzu ve beden arasındaki ayrım derinleşir. Beden artık ruhla ahenk içinde değildir. Arzu uzun süreler daha kendisini gösterirken, fiziksel beceriler hatta cinsellik bile yaşla azalma eğilimindedir. Diğer bir deyişle psişe ve soma arasındaki bağlanma artık gençlikteki kadar sağlam değildir. Yazar Marcel Proust şöyle der: "Yaşlanma bizim yeni girişimlerde bulunmamızı engelleyebilir ama arzuyu engelleyemez." (Péruchon, a.g.e.).

Cinsellik veya duygulanımlardaki engellenmeler veya arzunun doyuma ulaşmaması bir başka gidişat alabilir. Örneğin, kısmi dürtülere özellikle oral döneme (alkolizm veya bulimiya şeklinde) gerileyebilir. Bu tür bağımlılık davranışları – ki

bunların genelde, bedenin delibidinalize olduğu hallerde veya yaşlılığın kötü bir şey olduğu kabulünden dolayı ortaya çıkan yalnızlık bağlamında özellikle menopozda ortaya çıktığı görülür – depresif pozisyonun sağaltımında, zihinsel hazırlık ve içe atma güçlüklerinin yanı sıra kendine özgü bütünlüğü bozmaya eğilimli negatif narsisizmi de yansıtır. Yıkım dürtüsüyle ilişkili olarak narsisizmdeki bu tür sorunlar birincil narsisizmdeki eksikliklere gönderme yapar. Freud'un *Narsisizm Üzerine* yazısından bahsederken de belirtildiği gibi, birincil narsisizm sadece benliği yaratmakla kalmaz ayrıca tüm hayatı boyunca onun idamesinin de teminatı olur. Ölüm dürtüsünün saldırılarına karşı onu korur. Aynı zamanda inkâr edilemez yapılaştırıcı bir değere sahiptir. Dolayısıyla menopozla birlikte ortaya çıkan bu tür bağımlı davranışlar, yetersiz bir anne ile ilk ilişkilerden dolayı, birincil dürtülerdeki karmaşıklığı, kırılganlığı vurgulamaktadır. Psişik libidodaki sorunlar (libidodaki artma, azalma ve sönmeyle ilişkili ve çeşitli yoğunluktaki sorunlar) cinselliği, zihni veya bedeni farklı şekillerde etkileyerek pozitif veya negatif narsisistik yeniden bir hareketlenmeye eklemlenerek çeşitli düzenlemelere dönüşürler. Dolayısıyla söylenebilir ki; menopozal süreçte, pozitif narsisistik yeniden hareketlenme, yeni nesnel bağlar kurmaya veya var olan özdeşim nesnelerini (içe atılan) yeniden tanımlamaya doğru olumlu bir gidişat sergilerken; negatif narsisistik yeniden hareketlenme ise nesnel bağlarda kopmaya, yalnızlaşmaya, birincil narsisistik özdeşimlerdeki eksiklerin daha da derinleşmesine, soma ve psişe arasındaki bağların zayıflamasına yol açar. Bu nedenledir ki, pozitif ve negatif narsisistik yeniden hareketlenme, birincil narsisizmin sağlamlığı ile doğru orantılıdır. Birincil narsisizmin sağlamlığı açısından bakıldığında; iyi yapılandırılmış, güçlü bir benliğin; koruyucu, özsel libidinal yatırımları güçlü, narsisistik yaralanmalar veya travmatik etkilere karşı bağları koruyan, çeşitlendiren ve yönetebilen bir yapıya sahip olduğu görülür. (A.e.).

Diğer yandan içe atılmış nesnelere yerleştirilmiş yeterince iyi bir zihinselleştime kapasitesi yas çalışması yapmaya izin verir. Şüphesiz ki burada, hayatın sonundaki gibi, benliğin yasının çalışması değil ama benliğin bir kısmının ve elbette ki gençliğin ve onun narsisistik tasarımlarının yasının çalışması söz konusudur. Kaybı kabul etmek, bir yandan depreresif pozisyondan kurtulmaya izin verirken diğer yandan başka türlü gerçekleşen yeni yatırımların oluşmasını sağlar. Bu yatırım-

lar aracılığıyla ve yüceltme aktivitesinin de etkisiyle erotik libido benlik libidosuna dönüşür. Böylece, ölüm dürtüsüne sıkı sıkıya bağlı olan enerjinin, gerçekten geri dönüşüne hizmet edilebilir. Temel depresyon gibi libidinal ekonomideki sorunlar ise libidinal hareketlilikte bir düşüşe neden olabilir. Diğer yandan, hayatın ortasında, ruhsal hareketlenmeler ve biyolojik belirleyicilerin oluşturduğu psikosomatik karışıklığı birbirinden ayırt etmek ve çözüme ulaştırmak oldukça güçtür. Libidonun orta yaş dönümünde artıp azaldığı konusu ise tartışmalıdır. Bazılarına göre libido, orta yaş dönümünde azalmakta bazılarına göre ise artmaktadır (A.e.).

Baudin, 2003 yılında yazdığı bir makalesinde otoimmün sistemi patolojileri ve bu patolojilerin kliniğe yansımalarından bahsederken hasta ve menopozda olan kadınların hasta ancak henüz menopozda olmayan kadınlara göre daha ketlenmiş bir ruhsal işleyişe sahip olduğu hipotezinin çürütüldüğünden bahseder. Çünkü ona göre, diğerleriyle karşılaştırıldığında, bir kez hasta olan kadının ruhsal işleyişi menopozda artık istikrarsızlaşmayacaktır. Buna mukabelen, menopozdaki kadınların ruhsal işleyiş karakteristikleri, hasta ama menopozda olmayan kadınlarınkine daha yakındır. İlaveten artık menopozal geçiş sürecinde olmayan yani bu süreci atlatmış daha ileriki yaşlardaki kadınların işleyiş olarak daha yumuşak ve esnek olduğundan bahseder. Baudin, oto immün hastalıklarda kişi alevlenme sürecinden ne kadar uzaksa yani oto immün hastalık ne kadar uzun sürede gelişirse ruhsal işleyişin o kadar zengin, duygulanımların düzenlenmesinin o kadar yumuşak, esnek olacağını söyler. Benzer şekilde bir kadın menopozal geçiş sürecinden ne kadar uzaksa ruhsal işleyiş de o kadar esnek, yumuşak (souple) olacaktır. Baudin menopozun gerçek bir psikosomatik olay için iyi bir ölçüt olduğunu söyler. Bastırma mekanizması, özellikle duygulanımların bastırılması, aniden ortaya çıkan psikosomatik dezorganizasyona eşlik eder ve menopoz ve hastalığın yeni görünümünün şekillenmesine katkıda bulunur. Fakat bütün bunlar bir geçiş sürecidir. Ruhsal hayat bir "kriz" periyodundan geçerek yeniden organize olur. Bastırmalar serbest kalır, bastırılanlar bilişsel işlevin filtresinden geçmeden yeniden ortaya çıkar ve psikosomatik dengedeki yerine kavuşur. Dolayısıyla bütün bunlar şöyle cereyan ediyor görünmektedir: Bastırmanın bastırılması, bir süre boyunca "ekonomik olarak" psikosomatik işleyişin canlanmasına izin vermektedir (Baudin, 2003).

İnsan ömrünün uzamasıyla birlikte kadının uzun yıllar postmenopozal süreçte yaşadığını belirten Spira ve Berger (2001) ise, bu süreçte fiziksel ve zihinsel sağlıkla ilgili geniş bir anlayış oluşturabilmek için psikanalitik teoriyle gelişimsel modelin birleştirilmesi gerektiğinden bahsederler. Bunu yaparken amaçları yetişkin gelişim sürecinin bu önemli aşamasını fark edip onu daha evvelki dönemlerin bir uzantısı olarak değil de kendine has özellikleriyle yeniden tanımlamak olduğunu belirtirler.

Spira ve Berger (A.e.) sondan (yaşlılıktan) bir önceki dönem olarak gördükleri bu dönemi bir meydan okuma zamanı olarak nitelendirirler. Bu mücadelenin başarılı bir sonucu olarak içe kapanmayıp, üretici kalmayı ise mükemmel bir benlik esnekliği olarak tanımlarlar. Yanı sıra bu dönemde beklenen yaşam değişikliklerinin yeni fırsatları takip etmeye ve yeni ilişkileri değerlendirmeye açık olmayı gerektirdiğini belirtirler. Dolayısıyla kişisel uyumun kazanılmasında terapotik sürecin önemine değinen Spira ve Berger, kendisini anlayan ve durumunun farkında olan bir terapistin verdiği büyük rahatlıkla kişisel uyumun terapotik ilişkide yeniden kazanılabileceğini vurgularlar.

5. PSİKANALİTİK PSİKOSOMATİK KURAMDA ZİHİNSELLEŞTİRME KAVRAMI

5.1. Zihinselleştirme Kavramının Psikanalitik Kuramdaki Kökenleri: Dürtülerin Düşünce ve Duygulanımla İlişkisi

Bedenden kaynağını alan dürtüsel gereklilikler ile düşünce süreçleri arasındaki ilişkiye dair sorunlar her daim psikanalitik yöntemin temel konularından birisi olmuştur. Freud psikanalizin keşfi ile gerek psikologlar gerekse filozoflar tarafından bedensel gereksinimlerden ayrı bir işlev olarak tanımlanan düşünce kavramına dair epistomolojik bir kırılma gerçekleştirir. Böylece Freud, soma ve ruh, beden ile düşünce arasındaki ayrıma dayanan geleneksel yaklaşıma farklı bir bakış açısı getirir. Ancak 19. yüzyıl biliminin pozitivist yaklaşımı, yarattığı epistomolojik kırılmayı kuramsal modele entegre etmesinde güçlükler yaşamasına neden olur. Modern bilimin sunduğu düşünce modelleri, kaynaklarını öznenin bedensel ve duyusal yaşantıla-

rına dayandırmalarına karşın, düşüncenin yaratıcı ve beklenmedik yönü üzerinde mantık yürütmede yetersiz kalırlar. Ancak her şeye rağmen Freud, o güne kadar geliştirdiği kavramsal donanım ile yeni kuramsal modelindeki temel noktaları açıklığa kavuşturmayı başarır. Birincil süreçler adı altında topladığı bilinçdışı düşünce ve ikincil süreçler adı altında topladığı bilinçli düşünceleri düzenleyen, organize eden genel yasalara açıklık getirir. Bu bağlamda dürtüsel gereklilikleri yöneten haz ilkesi ile dışsal gerçekliğin baskılarını yöneten gerçeklik ilkesinin, düşüncenin gelişimi üzerindeki ortak etkilerini gözler önüne serer. İçeriden gelen uyarılmalar kadar dışarıdan gelen uyarıcıları da işlemeye yönelik bu sürece *ruhsal aygıt* ismini verir (Houzel, 2006).

19. yüzyıl biliminin pozitivist yaklaşımı, zihinsel işleyişi açıklamaya yönelik her girişimi daha ilk aşamada bir yer ve yerleştirme sorunsalıyla karşı karşıya bırakır. Bu girişimin farklı bir boyutunda da ruhsal aygıtın bir bölümü bedenle olan ilişkisi bağlamında ele alınır (Kayaalp, 2006). Örneğin Freud (1923)'a göre benlik her şeyden önce bedensel bir benliktir. Aynı zamanda bedenin sınırlarını belirleyen yüzeyin bir projeksiyonudur. Freud 1923'te yazdığı "Benlik ve Alt Benlik" makalesinde, benliğin gelişiminde beden üzerine yaptığı bu vurguya, 1927'de eklediği dipnot ile daha da netlik kazandırır. Bu dipnota göre; benlik son durumda, bedensel duyumlardan özellikle de bedenin yüzeyinden kaynaklanan duyumlardan dolayı gelişir. Böylece bedenin yüzeyinin zihinsel projeksiyonu zihinsel aygıtın da yüzeyini temsil eder. Freud'un geliştirdiği bu yaklaşım daha sonraları Bion'un ortaya koyduğu *kapsanan - kapsayan* ilişki modeli ve Bick'in *ruhsal deri* kavramlarıyla daha da ilerletilir ve farklı boyutların eklenmesiyle zenginleştirilir (Kayaalp, a.g.e.).

Peki bedenden kaynağını alan bu uyarılmaların zihinsel temsili ne şekilde gerçekleşmektedir? Bu durum Freud'un ruhsallık ve beden arasında bir ara kavram olan dürtüleri tanımla gereğini doğurmuştur. Bu sayede ruh-beden ayrımı da ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Dürtünün ruhsal dünyaya yansıması ruhsal olarak tasarımlanması ile mümkün olur. Dürtüsel tasarım, yaşanılan doyum deneyiminin iç dünyada yarattığı duyumsal izlere karşılık gelir. Başka bir ifadeyle tasarım sadece dürtünün doyum nesnesini değil, doyumun yarattığı iç duyumsal izi de temsil eder. Tasarıma eşlik eden duygulanımsal durum ise "dürtünün duygulanımı" olarak ifade edilen yaşantıya karşılık gelir. Bu noktada dürtünün tasarımı yani "tasarım" kavramı ile karşı-

laşırız. İnsanın, şeyin, eşyanın ruhsal alanda yeniden canlandırılması anlamına gelen tasarım (representation), hem psikolojinin hem de felsefenin ele aldığı bir kavramdır. Burada psikanalizin tasarım kavramına kattığı yenilik, tasarımın dürtüyle olan ilişkisidir. Dürtünün iki temel unsuru vardır. Bunlardan ilki; dürtünün tasarımı başka bir ifadeyle ruhsal yaşamdaki temsilidir. İkincisi ise dürtünün duygulanım yüküdür. İşte psikanalizin kattığı yenilik sadece düşünsel ve bilişsel olarak kabul edilen bir kavrama duygulanımsal unsuru da eklemesidir (Parman, 2006). Bu yenilik bize ileride bahsedilecek olan "zihinselleştirme" kavramının da yolunu açacaktır.

Görülmektedir ki, Freud'un geliştirdiği psikanalitik kurama göre, ruhsal aygıtın kökenleri bedende ve bedenin duygusal dayatmalarındadır. Bu nedenledir ki Houzel (2006)'a göre, psikanalitik bir düşünce kuramından bahsedilecekse bu kuramın bedenin ihtiyaçlarının ifadesi olan ilkel duyguların nasıl olup da yavaş yavaş düşüncelere dönüştüklerini açıklaması gerekmektedir. Bu konuda yapılan en önemli açıklamalardan biri de psikanalitik düşünce kuramı denildiğinde akla gelen en önemli isimlerden Bion'a aittir. Bion'a göre doğumdan itibaren ilkel duygularla ilgili ruhsal yaşantılar mevcuttur. ß unsurları adı verilen bu ilkel duyumsal ve duygulanımsal unsurların kendi aralarında bağlanma özellikleri yoktur. Bebek henüz onun için anlamsız olan bu unsurlarla baş edebilecek ruhsal aygıta sahip değildir. Bu durumda bebeğin yapabileceği tek şey bu ilkel ve anlamsız beta (ß) unsurlarını, onun için anlamlı kılabilecek bir başka ruhsal yapının içine genel anlamıyla annenin ruhsal yapısının içine boşaltmak olacaktır. Normal şartlar altında anne bu yansıtmaları alıp bebek için ruhsal olarak özümsenebilir unsurlara dönüştürür. Bion bu işleve alfa (α) işlevi, dönüştürülmüş bu unsurlara da alfa (α) unsurları adını verir. Bebek için anlamsız olan bu uyaranların anne tarafından alınıp dönüştürülmesi işlevi ise annenin kapsama işlevi olarak adlandırılır. Bu nedenledir ki anne bebek arasındaki bu ilişki kapsayan/kapsanan ilişkisi olarak tasvir edilir (Bion, 2002; Houzel, 2006).

Bion ruhsal bağlarda duygulara oldukça önemli bir yer verir. Ona göre duygu bir özneyi öteki özneye doğru iten, ona doğru yönlendiren şeydir. Tüm alfa işlevinin altında bebeği anneye doğru iten duygu yatar. Yani bebek için anlamsız olan beta unsurlarıyla ilgilenebilecek, verdiği anlam ile onları dönüştürebilecek bir öteki ile ilişkiyi varsayar. Dolayısıyla Bion'un modeline göre çocuğun bedensel duygulanım-

ları ötekiyle olan ilişki tarafından dönüştürüldükten sonra düşüncesine kaynaklık edebilir (Bion, a.e.; Houzel, a.e.).

Bir taraftan ruh ve beden arasında sınır bir kavram olarak ortaya konan dürtü ve doyumu sürecinde yaşanan engeller, diğer taraftan bebeğin zihinsel doğuşunu hazırlayan anne ruhsallığı düşüncenin ortaya çıkışının iki ana koşuludur. Bu nedenledir ki, düşüncenin beynin kimyasal etkinliğinin sonucu olduğunu savunan sinirbilimci yaklaşımın çıkmazı da bu iki temel noktayı görmemezlikten gelmesinden kaynaklanmaktadır. Bu yaklaşıma göre, zihinsel işleyiş beynin etkinliğine indirgenirken bedenin geri kalan kısımları görmemezlikten gelinmektedir. Dolayısıyla bu durum bedenin gereksinimlerini, duyumlarını ve doyumlarını da devre dışı bırakmaktadır. Böylece bedenden ayrı, adeta bir fanus içerisinde değerlendirilen beynin gereksinimleri olmayacağı için ötekine de ihtiyaç kalmamaktadır. Bu nedenledir ki, düşünceyi veya zihinsel etkinliği açıklarken, yukarıda belirtilen iki koşulu göz önüne almayan her tür kavramlaştırma girişimi indirgemeci olacaktır (Kayaalp, 2005).

Düşünce içerisinde bedenin merkezi bir yeri doldurduğuna inanan Dejours (2002: 144-145) için de, düşünce ve beden arasındaki ilişki beyin ve düşünce arasındaki ilişkiyle sınırlı olamaz. Çünkü böyle bir durumda düşünce bilişsel süreçler bağlamında ya da nörokimyasal düzeyde ele alınmaktadır. Dejours'un burada hedeflediği, beyin değil, bedenin tamamıdır yani yaşantılanan bedendir. Düşüncenin içinden yeşerdiği beden, dünyayı duygulanımsal olarak duyumsayan bedendir. Yani duygulanımsal duyumsamanın ilksel olduğu bedendir. Bahsedilen bu duyumsama dış dünyanın ve ötekinin tanınmasının da bir koşuludur. Diğer yandan bedenin kendisiyle ve ötekiyle olan ilişkisinde kendini duyumsama biçimidir. Dejours'a göre bu duyumsama biçimi indirgenemez şekilde duygulanımsal ve erotiktir.

5. 2. Zihinselleştirme Kavramı

Psikanalitik psikosomatik kuramın temel kavramlarından birisi olan "zihinselleştirme" kavramı Paris Psikosomatik Okulu'nun kurucularından Pierre Marty tarafından geliştirilir. Zihinselleştirme, tasarımların kalitesi ve niceliği gibi, ruhsal aygıtın o zamana kadar çalışılmamış boyutlarıyla ilgilenir. İyi bir zihinselleştirmede tasa-

rımlar, düşüncelerin ve içsel yansımaların oluşmasına, serbest çağrışımla birlikte duygulanımlarla dolu içsel yaşantıların yansıtılabilmesine olanak sağlar. Bu tasarımların yeri ve tasarımlar arasındaki bağlantıların kaynağı ise birinci yerleştirmedeki ön-bilinçtir (Marty, 1998).

Psikanaliz esasen şeylerin tasarımı ve sözcüklerin tasarımını inceler. Şeylerin tasarımı, duyusal ve algısal düzeyde gerçek yaşantısal deneyimlere karşılık gelir. Şeylerin tasarımı tabii ki duygulanımlara bağlanabilir ama tek başlarına olduklarında ruhsal aygıtı harekete geçiren serbest bir çağrışım oluşturdukları söylenemez. Sözcüklerin tasarımları ise, ancak ötekinin dilini anlamaya başladıkça gelişir. Böylece zamanla en ilkel tasarımdan en karmaşık olana doğru gelişir. Sözcüklerin tasarımları anneyle ilk dönem ilişkinden doğar ve zamanla kişinin çevresiyle kurduğu ilişkiyi de düzenler. Yanı sıra içsel konuşmalar olarak adlandırdığımız kendisiyle iletişiminin de temelini oluşturur. Serbest çağrışımın esas temeli sözcüklerin tasarımıdır. Ön-bilinç sistemini oluşturan, şeylerin tasarımını sözcüklerin tasarımına bağlanmasıdır. Ancak Marty'e göre, ön-bilinçteki olası düzensizlikler veya patolojik bir durum sonucunda sözcüklerin tasarımları gelişimleri boyunca kazandıkları sembolik, duygulanımsal ve mecazi bileşenlerinin çoğunu kaybederek şeylerin tasarımlarına indirgenebilirler (a.e.).

Marty (a.e.), "zihinselleştirme" kavramını açıkladığı aynı kitabında zihinselleştirmenin önemli klinik biçimlerinden de bahseder ve klinik biçimleri üçe ayırır. Psikosomatik hastalarla yaptığı çalışmadan dolayı geliştirdiği zihinselleştirme biçimlerinden ilki "yetersiz ya da eksik zihinselleştirme" dir. Bir diğer deyişle "kötü zihinselleştirilmiş nevrozlar" dır. Zihinselleştirmedeki yetersizliğin nedeni, az ya da çok, çocuklukta oluşturulan sembolik ağların ve içselleştirilen nesnelerin süreklilik ve sağlamlığının kalitesine bağlıdır.

Marty'nin psikosomatik hastaların zihinsel işleyişlerini açıklamak için geliştirdiği bu kavramı, Levy (2010: 93-110) ergenlik dönemine özgü ve zihinselleştirilemeyen bazı unsurları açıklamak için kullanır. Ona göre; ergenlik döneminde, her zaman için akıl, kişinin kapasitesini aşan ve yapılmak zorunda olunan bir miktar sembolizasyon çalışması ile karşı karşıya kalacaktır. Bu durum da ergeni daha kırılgan yapacaktır. Levy'e göre, ergenin tasarımlama kapasitesini aşan dürtüsel hareketler veya duygulanımlarla karşılaşıldığında yaşanan bu aşırılık, ya eylemle ya da psi-

kosomatik hastalık yaratarak somatik sistem içerisine boşaltılacaktır. Bu nedenledir ki, analizin seyri içerisinde ergenin kendini ifade biçiminin bir formdan başka bir forma salınması mümkündür.

Yine Marty (a.g.e.)'e göre zihinselleştirmenin bir diğer klinik biçimi ise "iyi zihinselleştirilmiş nevrozlular" dır. İyi zihinselleştirme durumunda, çok fazla miktarda ruhsal tasarım kişinin hizmetinde olup, tasarımlar arasında sürekli olarak bağlantılar kurulduğu için gerek duygulanımsal gerekse sembolik pek çok unsur daha zengin bir şekilde ortaya konulabilmektedir. Bir diğer grup ise "kesin olmayan zihinselleştirilmiş nevrozlular" grubudur. Bu grupta yer alan kişiler "iyi zihinselleştirme" yaptıkları zamanlarda zengin düşünce ve tasarımlar sunarken, "yetersiz olarak zihinselleştirdikleri" zamanlarda ise tasarım ve düşünceleri yıkıcı bir fakirlik gösterebilmektedir. Dolayısıyla hem tasarımların kalitesinde hem de niceliğinde bir değişkenlik olduğu görülmektedir.

Zihinselleştirme kavramını ergenlik dönemi için ele alan Levy (a.g.e.) ise, zihinselleştirmenin üç derecesinden ve sonuçlarından bahseder: Daha az zihinselleştirme durumlarında (in stuations of less mentalization), dürtüler ve çiğ duygulanımlar, psikosomatik bir düzensizleşme yaratıp beta unsurları olarak bedene boşaltılabilirler. Orta derecede zihinselleştirme durumlarında ise, ergen ancak yaşadığı bedensel duyumlar dolayımıyla var olma deneyimine sahip olabilir ve nesnenin ayrı bir şekilde var oluşunu reddeder. Böylece kendisine özne ve nesne olma olanağı sağlayan bedeni, yoğun bir şekilde libidinal ya da agresif enerjiyle yüklenir. Ergen, nesneden ayrılma ve var olmama duygularının farkındalığı tarafından tetiklenen duygulardan korunmak için, yansıtmalı özdeşim yoluyla, kendisini nesnenin içine yerleştirerek ya da nesnenin kendisi olarak onu ele geçirebilir. Bu nedenledir ki Levy'e göre var olmama ve ölüm anksiyetesine ilaveten ayrılık anksiyetesi de narsisistik bir sığınak oluşumuna neden olabilir. Diğer yandan tasarım ve eylem, ben ve diğeri arasındaki farkları da bulanıklaştırabilir. İyi zihinselleştirmeyle birlikte ergenlerde, nesne ilişkileri ve narsisistik defanslar arasında daha büyük bir salınım olasılığı olacaktır. Bu durum ise, narsisistik istikrarın garantisi olan öznelliğin inşası için zorunlu içe atma ve özdeşleşme sürecini desteklemektedir. Yukarıda bahsedilen konulardan yola çıkarak Bion ve Marty'nin kuramı arasında bir sentez yapan Levy (a.g.e) zihinselleştirme sürecinin farklı durumlarına dair düşüncelerini şu şekilde açıklar: Bion yaptığı çalış-

malar sonucunda, kişiliğin nörotik ve psikotik kısımlarının olduğuna dair bir düşünce geliştirir. Marty ise, zihinselleştirme derecesine göre farklı mental yapılar tanımlar. Örneğin; iyi zihinselleştirilmiş nevrozlar, kötü zihinselleştirilmiş nevrozlar ve kesin olmayan zihinselleştirilmiş nevrozlular. Levy ise bu iki görüşü kullanarak, insanları üç kategoriye ayırmaktan ziyade, iyi zihinselleştirmesi olan bir insanın kendiliği içinde kötü bir şekilde zihinselleştirilmiş, zihinselleştirilmemiş ve buna benzer bölgelerin olabileceğini varsayar. Yanı sıra saf bir durumun nadiren bulunabileceğini daha ziyade bir durumun diğer durumlar üzerinde baskın olabileceğini öne sürer.

Zihinselleştirme kavramına başka bir açıdan yaklaşan Szwec (2010:164,165) ise, "olumsuzlama" kavramı ve zihinselleştirme süreci arasındaki ilişkiye dikkati çeker. Szwec'in açıklamasına geçmeden önce Freud (1925)'ün ortaya koyduğu "olumsuzlama" kavramından kısaca bahsetmek konuyu daha iyi açıklayabilmek açısından faydalı olacaktır. Freud'e göre olumsuz yargı bastırmanın yerine geçenidir. "Hayır" bastırmanın bir göstergesidir. Olumsuz sembolün yardımıyla düşünce kendisini bastırmanın kısıtlamalarından kurtarır ve düşünülemez olan materyali uygun bir şekilde düşünce sürecine ekleyerek kendisini zenginleştirir. Dolayısıyla görülmektedir ki olumsuzlama, entelektüel bilginin ve soyutlama kapasitesinin temelidir. Szwec' e göre çocuklar 15 ay civarında "hayır" demek için başlarını sallarlar. Bu onların bir muhakemeye ulaştıklarını ve kararlarını ifade edebildiklerini gösterir. Bu muhakeme onların kendileriyle olduğu kadar dış dünya ile de iletişime girdiklerini gösterir. Spitz' e göre bu durum, zihinsel sürecin nesnelleşmesinin ilerlemesine öncülük eder. Olumsuzlama aynı zamanda sembolizasyon yapabilmek demektir. Diğer yandan olumsuzlama, edilgenliğin aktifliğe dönüştüğünü ve bastırmanın ortaya çıktığını gösterir. Spitz olumsuzlamanın saldırganlığın boşaltılması için yeni bir yol olduğuna da dikkati çeker. Çocuklar olumsuzlamayı kullandıkları zaman nesne ilişkileri kurma kapasiteleri artar. Daha da ötesi onlara hoşnutsuzluk veren durumlara karşı artık fiziksel olarak direnmek zorunda değildirler. Bedene ya da eyleme başvurmadan istemedikleri şeyleri açıklayabilirler (Szwec, a.g.e.). Dolayısıyla olumsuzlamayla birlikte sembolizasyonun, düşünmenin, muhakemin bir yönüyle de zihinselleştirmenin önü açılmakta, bedenden ve eylemden ziyade zihinselleştirme kapasiteleri ön plana çıkmaktadır.

6. ARAŞTIRMANIN AMACI VE HİPOTEZLER

6.1. Araştırmanın Amacı

Bu doktora tez çalışmasında, başta menopozal sürecin getirdiği dürtüsel yaşamdaki değişimler olmak üzere, bu süreçte yaşanılan gerek biyolojik gerekse ruhsal alandaki değişimler ile zihinselleştirme süreçleri arasındaki ilişkiler ve bu ilişkilerin menopozun farklı evrelerinde ne gibi değişimler gösterdiği araştırılacaktır. Bu doğrultuda dürtülerin menopozal süreçteki seyri ve zihinselleştirme süreçleri arasındaki ilişkiler temel araştırma noktasını oluşturacaktır. Bu amaçla premenopozal evre, postmenopozal erken evre ve postmenopozal geç evredeki grupların zihinselleştirme süreçleri arasındaki farklılıkların Rorschach ve Tematik Algı Testi aracılığıyla karşılaştırılması hedeflenmektedir.

Araştırmanın ilk amacı, üç grubun zihinselleştirme süreçlerinin arasındaki farklılıkları ve bu farklılıklara yol açan nedenleri belirleyebilmektir.

Araştırmanın yan amacı ise, her üç grubun kendi içinde oluşturduğu ortak özelliklerden yola çıkarak her menopozal evrenin kendine has özelliklerini belirleyebilmektir. Öte yandan üç grup için ortak olan özelliklerden yola çıkarak menopozal sürecin kendine özgü özelliklerinin belirlenebilmesi de diğer bir yan amacı oluşturmaktadır.

6.2. Hipotezler

1) Premenopozal evredeki grup ve postmenopozal erken evredeki grup dürtülerini ve duygulanımlarını zihinselleştirmekte postmenopozal geç evredeki gruba göre daha fazla zorlanacaktır.

2) Premenopozal evrede, libidinal dürtülerin doyuma ulaşmasında yaşanan engellenmeler ve yanı sıra beden imgesinin bütünlüğüne yönelik hissedilen yetersizlik kısmi dürtülere özellikle oral dönem dürtülerine gerilemeye neden olurken postmenopozal erken evre ve postmenopozal geç evrede libido düzeyinde kısmi dürtülere böyle bir gerileme çok daha az görülecektir.

3) Kadınlık, annelik ve kadınsıyla ilgili simgeler en fazla premenopozal evredeki grupta endişe yaratacak ve bu grup bu tür simgeleri zihinsel olarak işlemekte diğer iki gruptan daha fazla zorlanacaktır. Postmenopozal erken evredeki grupta bu tür simgeler premenopozal evredeki grupta olduğu kadar endişe yaratmayacak fakat yaşanan biyolojik kastrasyon sebebiyle daha agresif ve zarar verici kadınsı tasarımlar sunulacaktır. Postmenopozal geç evredeki grup ise, kadınlık ve kadınsıyla ilgili simgeleri diğer gruplardan daha rahat bir şekilde zihinsel olarak işleyebilecektir. Ancak her üç grup da yaşanılacak ya da yaşanmış olan üreme kapasitesinin kaybı nedeniyle doğum ve hamilelikle ilgili fantezileri ruhsal olarak işlemekte zorlanacaktır.

4) Premenopozal evredeki grup, yaklaşan üreme kaybının yarattığı tehdit nedeniyle daha yoğun bir kaygı yaşayacak ve depresif pozisyonla baş etmekte, boşluğu, eksikliği zihinsel olarak işlemekte zorlanacaktır. Kayıpların kabulü ve yas çalışması postmenopozal erken evreyle birlikte başlayacak ve boşlukla, eksiklikle meşguliyet en fazla bu dönemde görülecektir. Bu dönemde daha çok güncel kayıp problematiğiyle meşgul olunacaktır. Menopozla birlikte yaşanan güncel kayıpların arkaik kökenleriyle birlikte yeniden ele alınıp yas çalışmasının tamamlanması ise postmenopozal geç evrede gerçekleşecektir. Bu sebeple depresif duygulanımla ilgi en fazla yanıt bu evrede görülecektir.

İKİNCİ BÖLÜM
YÖNTEM

7. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

7.1. Çalışmanın Katılımcıları

Öncelikle belirtmek gerekir ki her üç grupta da katılımcıların bir kısmı menopoz nedeniyle düzenli olarak hastaneye kontrole gitmeyen kadınlardan oluşmaktadır. Menopoz dolayısıyla düzenli olarak hastaneye kontrole giden katılımcıların bedenle ilgili meşguliyetleri daha fazla olabileceği için bu koşulun kontrolünü sağlamak amacıyla her grupta bir kısım katılımcının menopoz nedeniyle hastaneye kontrole gitmeyen kadınlar arasından seçilmesine dikkat edilmiştir.

Premenopozal Evredeki Grup: İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Kadın Hastalıkları ve Doğum polikliniklerine menopoza girişin belirtilerinden olan menstüral düzensizlik nedeniyle başvuruda bulunan, 40 yaş üzeri 5 katılımcı ve bu kriteri karşılayan ancak kadın hastalıkları ve doğum polikliniklerine başvuruda bulunmayan, 40 yaş üzeri 4 katılımcıdan oluşmaktadır. Toplamda 10 kişiden oluşan bu grup belirlenirken aşağıda ifade edilen kriterlere sahip olmaları esas alınmıştır:

- Herhangi bir hormon tedavisi almıyor olan;
- Doğal süreçte menopoza giriyor olan;
- Son menstürel kanamadan sonra en fazla 11 ay geçirmiş olan;
- Psikiyatrik başvurusu veya belirgin bir psikiyatrik tanısı olmayan;
- Menopozal sürecin doğal seyrini etkileyebilecek herhangi bir jinekolojik ameliyat geçirmemiş olan gönüllü katılımcılar çalışmaya dahil edilmiştir.

Postmenopozal Erken Evredeki Grup (Menopozdan sonraki ilk 5 yıl): İs-

tanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Kadın Hastalıkları ve Doğum polikliniklerine menopoz sonrası kontrol için başvuruda bulunmuş 5 katılımcı ve aşağıda belirtilen kriterleri karşılayan ancak kadın hastalıkları ve doğum polikliniklerine kontrol için başvuruda bulunmamış 5 katılımcıdan oluşmaktadır. Toplamda 10 kişiden oluşan bu grup belirlenirken aşağıda ifade edilen kriterlere sahip olmaları esas alınmıştır:

- Son menstürel kanamadan sonra en az 1 yıl en fazla 5 yıl geçirmiş olma,
- Herhangi bir hormon replasman (yerine koyma) tedavisi almıyor olma,
- Histerektomi gibi herhangi bir cerrahi operasyonla menopoza girmemiş olma,
- Erken menopoza (40 yaş altı) girmemiş olma,
- Psikiyatrik başvurusu veya belirgin bir psikiyatrik tanısı olmama,
- Menopozal sürecin doğal seyrini etkileyebilecek herhangi bir jinekolojik ameliyat geçirmemiş olma.

Postmenopozal Geç Evredeki Grup (Menopozdan sonraki İkinci 5 yıl): İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Kadın Hastalıkları ve Doğum polikliniklerine menopoz sonrası kontrol için başvuruda bulunmuş 7 katılımcı ve aşağıda belirtilen kriterleri karşılayan ancak kadın hastalıkları ve doğum polikliniklerine kontrol için başvuruda bulunmamış 3 katılımcıdan oluşmaktadır. Toplamda 10 kişiden oluşan bu grup belirlenirken aşağıda ifade edilen kriterlere sahip olmaları esas alınmıştır:

- Son menstürel kanamadan sonra en az 5 en fazla 10 yıl geçirmiş olma,
- 60 yaşından gün almamış olma,
- Herhangi bir hormon replasman (yerine koyma) tedavisi almıyor olma,
- Histerektomi gibi herhangi bir cerrahi operasyonla menopoza girmemiş olma,
- Erken menopoza (40 yaş altı) girmemiş olma,

- Psikiyatrik başvurusu veya belirgin bir psikiyatrik tanısı olmama,
- Menopozal sürecin doğal seyrini etkileyebilecek herhangi bir jinekolojik ameliyat geçirmemiş olma.

Gruplar oluşturulurken, katılımcıların sosyoekonomik düzeyleri (katılımcının öğrenim derecesi temel alınmıştır) göz önüne alınmış, üç grup arasında bu açıdan denklik sağlanmaya çalışılmıştır.

7.2. Araştırmanın Araçları

7.2.1. Demografik Bilgi Formu ve Hasta Onay Formu

Yapılan ilk görüşmede katılımcılara, sosyodemorafik bilgileri içeren ve araştırmanın kriterlerine uygun olup olmadıklarını belirlemeyi amaçlayan açık ve kapalı uçlu soruların olduğu demografik bilgi formu uygulanmıştır. Formdaki sorular araştırmacı tarafından yöneltilmiş ve katılımcının yanıtları yine araştırmacı tarafından yazılarak kaydedilmiştir. Uygulanan bu sosyodemografik bilgi formu aracılığı ile katılımcıların; yaş, eğitim, meslek, ekonomik ve medeni durumu, klinik geçmişleri, menopoz ve menstürasyon süreçleri ve olası diğer bedensel veya ruhsal hastalıkları hakkında bilgi edinmek amaçlanmıştır. Araştırmaya katılmak için gerekli kriterlere sahip olan kişiler, yapılacak testler hakkında bilgilendirilip arkasından hasta onay formu verilmiştir. Araştırmanın ne amaçla ve kimler tarafından yapıldığını anlatan ve kişinin onayını almak üzere araştırmacı tarafından hazırlanmış olan hasta onay formu öncelikle sözel olarak katılımcıya açıklanmış sonrasında da yazılı olarak kişinin onayına sunulmuştur.

7.2.2. Yarı Yapılandırılmış Öngörüşme

Araştırmanın kriterlerine uyan katılımcılarla, Rorschach ve Tematik Algı Testi'nden önce, psikanalitik yönelimli yarı yapılandırılmış bir ön görüşme yapılmıştır.

Yarı yapılandırılmış öngörüşmeler sayesinde katılımcının kişisel tarihi, menopoz öyküsü, beden imajı, menopoza ve menstürasyona dair şahsi görüşleri, eşi, çocukları ve çevresindeki diğer kişilerle ilişkileri, üst kuşaklarının menopoz öyküsü, hayalleri ve rüyaları hakkında bilgiler alınarak, ruhsal işleyişi ve çatışmaları anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu görüşmeler süresince serbest çağrışım yoluyla akıllarına gelenleri söylemelerine izin vererek mümkün olduğunca kesintiye uğratmadan, dalgalı bir dikkatle dinlenmeye çalışılmıştır.

7.2.3. Rorschach Testi

İsviçreli Psikiyatr Hermann Rorschach tarafından 1917–1921 yılları arasında geliştirilen Rorschach Testi, Yani Anastasiadis tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Rorschach Testi'nin de içinde yer aldığı projektif testlerin hepsinin ortak özelliği hem somut bazı şekillerden oluşması hem de muğlak, formları belirsiz bir yapı içermeleridir. Bu durumun en önemli etkisi kişilerin çağrışımsal bağlarını güçlendirmesidir. Böylece her birey bireyselliğini kaybetmeden ruhsal faaliyetlerini ortaya koyabilmektedir. Bu durum da kişinin tekil, öznel yaşantısının belirlenmesini sağlamaktadır (Tunaboylu-İkiz, 2005).

Rorschahch testi bir kişilik değerlendirme testidir. Test kişinin kendi içsel süreçlerini kartlar aracılığıyla yansıtması esasına dayanır. Kişilerin mürekkep lekelerine verdikleri yanıtlar ise kendi ruhsal miraslarının sonucunda oluşur. Testin her şeyden önce arabulucu bir işlevi olup testörle hasta arasında geçiş alanı işlevi görmektedir (Tunaboylu-İkiz, 2001).

Kartların en temel ortak özelliği simetrik ve bir eksen etrafında oluşuyor olmalarıdır. Bahsedilen bu eksen I, IV, V, VI ve IX kartlarda çok belirgin iken, II, III, VII ve VIII. kartlarda simetrinin daha çok ayna şeklinde ve çok belirgin olduğu görülmektedir. Ayna şeklindeki kartlar daha çok nesne ilişkilerine gönderme yaparken bir bütün olarak yoğun diyeceğimiz kartlar da beden imgesine gönderme yapmaktadır. Testin temel ölçme alanları; kendilik tasarımı, kimlik, özdeşim ve cinsler arası fark ve nesne ilişkileridir. Muğlak fakat tamamen belirsiz de sayılamayacak 10 adet mürekkep lekesi içeren karttan oluşan test, 7–70 yaş arası konuşabilen herkese veri-

lebilmektedir. Çocuklarla yapılan çalışmalarda ise en erken olarak iki yaşına kadar gidildiği bilinmektedir. Testin uygulanmasında zaman kısıtlaması yoktur. Her kart kendi içerisinde faklı şekil, renk, hareket ve gölge içermektedir. II ve III. kartlar siyah ve kırmızı renklerden oluşurken, I, IV, V, VI ve VII. kartlar siyah ve beyaz renklerden oluşmaktadır. Geriye kalan VIII, IX ve X numaralı kartlar ise pastel renkler içermektedir. Bütün bunlar kişinin içsel süreçlerinde yaşadığı duyguları rahatlıkla dışa yansıtmalarına neden olmaktadır. Koyu renkli gri veya siyah olan kartlarda sıkıntı, endişe gibi duyguların daha rahat verilmesi beklenirken; kırmızı rengin de yer aldığı II ve III. kartlarda çiğ ve şiddetli duygular daha rahat verilmektedir. Kültürel ve sembolik olarak kırmızı rengin dürtüsel dünyayı harekete geçirdiği düşünülerek bu kartlarda daha çok saldırganlığa ve cinselliğe dair yanıtlar beklenmektedir. Kenar ve köşelerin belirgin olmadığı VII. kart ise iç-dış sınırlar hakkında bilgi verir. VIII, IX ve X numaralı pastel renkli kartlarla birlikte farklı bir dünyaya geçildiği hissiyatı oluşur. İlk pastel renkli kart olan VIII. kartla birlikte bu değişim yaşanır. Dağınık yapısından ve de desenlerin etrafa saçılmış olmasından dolayı yapısal açıdan zorluk taşıyan X. kartla birlikte test sonlanır. (A.e.).

Rorschach testi bireysel bir testtir. Bu sebeple testi alan kişinin testör ile yalnız başına olması gerekir. Test rahatsız edilmeyecek bir ortamda ve zaman kısıtlanması olmadan uygulanır. Testi uygulanırken testör ile katılımcı bir masa etrafında yüz yüze ancak çapraz olacak şekilde otururlar. Bu koşulların sağlanması, testin bir yarış ve sınav niteliği kazanmaması ve dikkatin dağılmaması açısından oldukça önemlidir. Bu nedenle testin uygulamasına geçilmeden önce katılımcıya mutlaka test hakkında bilgi verilerek testin bir zeka testi olmadığı söylenir. Gerekli açıklama yapıldıktan sonra teste başlarken "Şimdi size bir dizi kart vereceğim. Bu kartların size neleri düşündürttüğü, neleri hayal ettirdiğini söyleyiniz" şeklinde bir yönerge verilerek testin uygulanmasına başlanır. 10 kartın tamamı katılımcıya gösterilip, verdikleri yanıtlar not edilir. Testin bitiminden sonra kodlama kısmına geçilir. Kodlamada testör danışanın verdiği her yanıtı belirli bir sınıflamaya tabi tutar. Kodlamalar, verilen yanıtın şeklin ne kadarını kapsadığını yani lokalizasyonunu, ne türden bir yanıt olduğunu yani tayin edicisini ve içerik kısmını kapsayacak şekilde üç temel alandan oluşur. Protokolün tamamı bu şekilde kodlandıktan sonra yapılan bu kodlamalar psikogramda bir araya getirilir. Fakat unutmamak gerekir ki kodlama ve yorumlama-

lar, farklı ekoller tarafından farklı şekillerde gerçekleştirilebilir (A.e.).

Rorschach testinin kullanım alanlarına bakıldığında ise, çocuktan yetişkine, adli psikolojiden geriatriye kadar pek çok alanda kullanıldığı görülmektedir (A.e.).

Rorschahch Test'i dünyada ampirik ve analitik olmak üzere iki farklı akım tarafından, farklı yöntemlerle uygulanmaktadır. Amerikan okulu ampirik bir temele dayanan John Exner'in "Bütünleştirici Sistem" yaklaşımını kullanmaktadır. Bu yaklaşımın esası; yanıtların yapısal yanı ile puanları arasındaki ilişkidir. Testi uygulayan kişinin deneyimlerine ve test verme becerisine çok önem verilmez. Yönerge ve kurallar açısından detaylı açıklamalar getiren sistemde önemli olan puanlar arasında yüksek korelasyon olmasıdır. Testin Fransa'da geliştirilen modeli ise Piotrowski, Klopfer ve Beck'in yorumları üzerine oluşturulur. C. Beizmann'ın 1966'da yayınladığı "Form Yanıtlarının Puanlanması" adlı kitap ile de çalışmaların istatistiki zemini sağlanmış olur. Testi psikanalitik teoriyle bütünleştiren ilk kişi ise R. Schafer'dir. R. Schafer'den sonra 1960-70'lerde Didier Anzieu, Nina Rausch de Traubenber ve Vica Shentoub Psikanaliz ve psikanalitik psikopatoloji üzerinden oluşturdukları model ile Rorschach çalışmalarını daha da geliştirmişlerdir. Fransız ekolünde önemli olan testin sadece içeriği değildir. Yorum, söylemin devamlılığı ve nasıl söylendiği çok büyük öneme sahiptir. Rüyalarda olduğu gibi kartların gizil ve görünür içerikleri birlikte ele alınarak ruhsal işleyiş anlaşılmaya çalışılır. Türkiye'de Rorschach Testi ile psikolojinin tanışması ise Yani Anastasiadis ile olmuştur. Türkiyede Anastasiadis'in doktora tez çalışmalarıyla ile başlayan bu serüven yine Anastasiadis'in bireysel çabalarıyla sürdürülmüş ve 1937-1996 yılları arasında Roschach Testi kullanılarak yapılan en az 100 makale yayınlanmıştır (A.e.).

Testin Türkiye Ergen Normları çalışması Tunaboylu İkiz ve arkadaşları tarafından 2007 yılında gerçekleştirilmiştir. Arkasından yine Tunaboylu İkiz ve arkadaşları tarafından 2009 yılında Yetişkin Normları, 2013 yılında ise Yaşlı Normları kitapları tamamlanmıştır. Ayrıca yaşlılık normları üzerine Mete (2013) tarafından gerçekleştirilmiş bir de yüksek lisans tezi bulunmaktadır.

Bu çalışmada protokollerin kodlanması aşamasında, Tunaboylu İkiz ve arkadaşları tarafından 2009 yılında yayınlanan Türkiye yetişkin normları temel alınmıştır. Çalışmaya dahil edilen protokollerin içerik analizi için ise Fransız Okulu'nun belirlediği yaklaşım tarzı esas alınmıştır.

7.2.4. Tematik Algı Testi (TAT)

En önemli projektif testlerden biri olan TAT klinikte her zaman Rorschach testiyle birlikte verilmiş ve tamamlayıcı bir rol oynamıştır. Rorschach testi kendilik algısı, kimlik yapılanması gibi alanlarda yetkin bir bilgi sunarken TAT de nesne ilişkilerine gönderme yaparak testin uygulandığı kişinin ruhsal işleyişi hakkında daha kapsamlı ve zengin bilgiler edinmemizi sağlar. Ancak TAT'nin teşhiste tek başına kullanılması önerilmez. Yarı yapılandırılmış bir test olması ve fotoğraflardan oluşması nedeniyle, Rorschach testine oranla, kişiler kendilerini daha rahatlıkla hikaye anlatır durumda bulurlar (İkiz, 2011:9-14).

1943 yılında Murray tarafından son hali verilen TAT ilk defa 1935 yılında Morgan ve Murray tarafından geliştirilmiştir. Geliştirildiği dönemde 31 karttan oluşan testin bugün sadece 17 kartı kullanılmaktadır. Roschach Testi'nden farklı olarak TAT'de bazı kartlar sadece erkeklere verilip kadınlara verilmezken, bazı kartlar da sadece kadınlara verilip erkeklere verilmemektedir. Test uygulanırken öncelikle ortak olarak 1,2,3BM,4,5 verilmekte, 6BM, 7BM ve 8BM sadece erkeklere, 6GF, 7GF ve 9GF ise sadece kadınlara verilmekte sonrasında yine ortak olarak 10, 11, 12BG, 13B, 13MF, 19, 16. kartlar verilmektedir. Ancak ergenlere uygulanırken 13MF kartı verilmemektedir. TAT'de de Rorschach Testinde olduğu gibi zaman sınırlaması yoktur. Yine Rorschach Testi'nde olduğu gibi bütün kartların görünür ve gizil içerikleri vardır. Testin yönerge kısmında danışandan her bir karta bakarak bir hikaye oluşturması istenmektedir. TAT'nin son kartı ise boş bir karttır. Bu kartta da kişinin kendisinin bir hikaye anlatması istenmektedir. TAT gerçeklik ilkesine uygun ve daha belirgin resimlerden oluşması sebebiyle testi alan kişiden, hem kartlara dikkatle bakması hem de hayal kurması istenir. (Tunaboylu-İkiz, 1999).

TAT'nin uygulanması tek bir seansta yapılmalıdır. Hastanın kartları öykülendirebilmesi için geniş bir zaman dilimi içerisinde serbest çağrışıma dayalı bir yönerge verilmelidir. Her ne kadar zekâ ya da performansa dayalı bir test olmasa da kartlar arasında veya kartın hikâyesini anlatırken ne kadar beklediği önemlidir ve not alınması gerekir. Eğer kartların sonunda hikâyenin nasıl sonlandığı söylenmezse sorarak bilgi alınması gerekir. Teste başlarken danışana "Size verilen kartlardan hareketle bir

hikâye veya öykü hayal etmenizi istiyoruz." yönergesi verilir. Aktarım TAT için de önemli bir kavramdır. Test uygulanırken danışanların testör ile girdikleri ilişki türleri her projektif test için aynı şekilde düşünülmeli ve tıpkı Rorschach Testi'nde olduğu gibi not edilmelidir.

1970'lerden itibaren Shentoub ve Debray TAT kartlarına farklı analiz metodları getirerek, aynen rüya yorumlarındaki gibi kartların gizil içerikleri ve görünür yanlarını birlikte analiz etmeye çalışmışlardır. TAT kişinin, nesne ilişkileri, depresif pozisyonla nasıl başa çıktığı, kişilik yapısı, ödipal çatışması, kastrasyon endişesi, rekabet-kıskançlık duyguları, cinsellik ve saldırganlık dürtüleri, özdeşleşme süreçleri, iç ve dış sınırları, arkaik korkuları, endişe ve yetersizlik duyguları, erken dönem düşlemleri, savunma düzenekleri ve kendi başına kalabilme kapasitesi hakkında bilgiler verir. Analizler yapılırken Rorschach Testi'nde olduğu gibi teste verilen yanıtların birbiri ile devamlılığı ve kişinin içsel süreçlerindeki devamlılık esas alınır (Tunaboylu-İkiz, 2005:141–167).

Her ne kadar Rorschach Testi tek başına kişiliği anlamada zengin bir malzeme sunsa da kişiliğin bazı yönlerini açıklamada tek başına yeterli olmamaktadır. Genelde TAT ve Rorschach'nın aynı seans içinde verilmesi yerine iki ayrı seansta uygulanması daha uygundur. Rorschach testi yapısı gereği soyutlama kapasitesi gerektirmesi nedeniyle özellikle sembolleştirme problemi olan ve düşük entelektüel seviyedeki kişilerin zorlandığı bir testtir. Bu tür özellikleri olan kişiler TAT 'yi daha anlatımı kolay bulmaktadırlar. Bu iki testin bütünleyici yanı göz önüne alındığında, Rorschach testinin verdiği kendilik tasarımı ile TAT' nin ön plana çıkardığı nesne ilişkileri kişinin ruhsal süreçlerinin anlaşılmasını ve yorumlamasını daha olanaklı hale getirmektedir (Tunaboylu-İkiz, 2005).

Murray' dan günümüze kadar çok çeşitli TAT yorumları ortaya konmuştur. Hatta şimdilerde ne kadar kuramcı varsa neredeyse o kadar TAT yorumu görülebilmektedir. İkiz'e göre Murray ve sonrasında Bellack'ın yorumları bunlar arasında en kalıcı olanlardır.

7.3. Uygulama

Bu araştırma uygulamasının bir kısmı İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Etik Komisyonu'ndan alınan onayın ardından Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Kadın Hastalıkları ve Doğum Polikliniklerinde gerçekleştirilmiştir. Bir kısmı ise, "Çalışmanın Katılımcıları" başlığı altında belirtilen kriterleri karşılamak kaydıyla, kadın doğum polikliniklerine menopoz nedeniyle muayeneye veya kontrole gitmeyen kadınlar arasından seçilmiştir. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Kadın Hastalıkları ve Doğum Polikliniği'ndeki katılımcılar, araştırma için belirlenen kriterler doğrultusunda ilgili polikliniktekı doktorların yönlendirmesi sonucu seçilmiştir. Bir kısım katılımcı ise, hasta kayıt formlarından gerekli kriterleri karşılayanlarla yapılan telefon görüşmesi sonucu, çalışmayı kabul eden kadınlar arasından seçilmiştir. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'ndeki uygulamalar kadın doğum polikliniği tarafından sağlanan, kimsenin rahatsız etmediği, araştırmacı ile katılımcının baş başa olduğu ayrı bir odada gerçekleştirilmiştir. Hastane dışı yapılan görüşmeler ise, genelde katılımcıların evlerinde ancak evde diğer aile bireylerinin olmadığı saatlerde gerçekleştirilmiştir. Evde aile bireylerinden birileri olduğu takdirde kimsenin rahatsız etmeyeceği, yine araştırmacı ve katılımcının baş başa olabileceği ayrı bir odada gerçekleştirilmiştir. Öncelikle katılımcıların demografik bilgileri alınmış arkasından araştırma kriterlerine uyan kişilerle yaklaşık 60 ile 90 dakika arasında değişen yüz yüze yarı yapılandırılmış, psikanalitik yönelimli bir ön görüşme yapılmıştır. Öngörüşmeden sonra Rorschach Testi aynı görüşmenin akabinde uygulanmıştır. Rorschach Testi'ne göre daha yapılandırılmış bir malzeme içermesi, kişinin ruhsal dünyası üzerinde farklı etkilerinin olabilmesi hem de yorgunluk gibi etkilerin önlenebilmesi nedeniyle TAT'nin, ikinci seansta verilmesine dikkat edilmiştir.

7.4. Analiz

Bu doktora tez çalışması süresince katılımcılara uygulanan, Rorschach ve Tematik Algı Testleri (TAT) çalışmayı yapan araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Rorschach ve Tematik Algı Testi protokollerinin analizinde, Fransız Okuluna özgü

içerik analizi yöntemi kullanılmış ve sonuçlar psikanalitik kuram çerçevesinde yorumlanmıştır.

Ayrıca üç araştırma grubuna ait Rorschach protokollerinden elde edilen sayısal verilerin karşılaştırılmasında ANOVA Testi ve Çoklu Karşılaştırmalar Tukey HSD Testi uygulanmıştır. Araştırma grupları arasında sosyodemografik verilerin karşılaştırılması Ki-Kare Testi ile yapılmıştır. İstatistiksel değerlendirmeler IBM SPSS 20 for Windows paket programıyla gerçekleştirilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

8.ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Çalışmanın bu bölümünde, öncelikle premenopozal evre, postmenopozal erken evre ve postmenopozal geç evredeki grupların Rorschach Testi protokollerinden edinilen sayısal verilerin istatistiksel analizleri arkasından, hipotezler doğrultusunda, üç gruba ait Rorschach ve TAT protokollerinin karşılaştırmalı içerik analizleri sunulacaktır.

8.1. İstatistikî Bulgular

Araştırmanın bu kısmında premenopozal evre, postmenopozal erken evre ve postmenopozal geç evredeki toplam 30 kişinin Rorschach protokollerine ilişkin istatistiksel analizler verilecektir. Üç grubun Rorschach Testi'ne verdiği yanıtların; lokasyon, tayin ediciler ve de içerik değişkenleri açısından karşılaştırılması tablolar halinde gösterilecektir. Aşağıda tablolar halinde verilen üç gruba ait bu sonuçlar araştırmanın ilerleyen kısımlarında içerik analizleriyle birlikte yorumlanacaktır.

Tablolardaki:

1 Numaralı grup: Premenopozal evredeki grubu,

2 Numaralı Grup: Postmenopozal erken evredeki grubu,

3 Numaralı Grup: Postmenopozal geç evredeki grubu temsil etmektedir.

Tablo 1. Yaş Değişkeni için Araştırma Grupları Arası ANOVA Testi

Değişken	Grup	N	X	Ss	Minimum	Maksimum	F	p
Yaş	1	10	49,70	2,63	46	54	11,326	0,000
	2	10	51,30	2,58	48	56		
	3	10	54,90	2,28	52	58		
	Toplam	30	51,97	3,28	46	58		

Tablo 2. Yaş Değişkeni için Araştırma Grupları Arası ANOVA Testi Çoklu Karşılaştırmalar Tukey HSD Testi

Bağımlı Değişken	Menapoz Grup	Menapoz Grup	X Farkı	Std. Hata	P
Yaş	3	1	5,200	1,119	0,000
		2	3,600	1,119	0,009
	1	2	1,600	1,119	0,340

Yaş değişkeni için yapılmış olan araştırma grupları arası ANOVA testi sonuçlarına göre, araştırma grupları arasında, yaş değişkeninde, istatistiksel anlamlılık sınırı olan $p<0.05$ düzeyinde anlamlı bir fark tespit edilmiştir: $F (2, 27) = 11,326$; $p = 0,000$.

Buna göre, yaş değişkeninde 3. grup 1. gruptan ($p=0.000$) ve 2. gruptan ($p=0.009$) istatistiki açıdan anlamlı düzeyde daha yüksek bir yaşa sahiptir. 1. grup ile 2. grup katılımcıları arasında ise yaş değişkeni açısından istatistiki açıdan anlamlı bir fark tespit edilememiştir.

Tablo 3. SES Değişkeni için Araştırma Grupları Arası Ki-Kare Testi

			SES			Toplam
			Düşük	Orta	Yüksek	
Menapoz Grup	1	N	5	2	3	10
		%	50,0%	20,0%	30,0%	100,0%
	2	N	6	3	1	10
		%	60,0%	30,0%	10,0%	100,0%
	3	N	3	4	3	10
		%	30,0%	40,0%	30,0%	100,0%
Toplam		N	14	9	7	30
		%	46,7%	30,0%	23,3%	100,0%

Ki-Kare Testi

	X^2	sd	P
Pearson Chi-Square	2,810[a]	4	0,590

SES değişkeni için yapılmış olan araştırma grupları arası Ki-Kare testi sonuçlarına göre, SES değişkeni açısından araştırma grupları arasında istatistiki açıdan, istatistiksel anlamlılık sınırı olan $p<0.05$ düzeyinde anlamlı bir fark tespit edilmemiştir: $X^2\,(4) = 2{,}81$; $p = 0{,}590$.

Tablo 4. Rorschach Lokasyon Değişkenleri için Araştırma Grupları Arası ANOVA Testi

Değişken	Grup	N	X	Ss	Minimum	Maksimum	F	P
Yanıt Sayısı (R)	1	10	18,40	5,40	11	28	1,019	0,374
	2	10	19,00	5,68	12	31		
	3	10	22,20	7,84	12	38		
	Toplam	30	19,87	6,40	11	38		
Global (G)	1	10	6,00	2,54	3	11	2,301	0,119
	2	10	4,10	1,91	0	7		
	3	10	6,30	2,91	1	11		
	Toplam	30	5,47	2,60	0	11		
Detay – Büyük (D)	1	10	8,00	2,63	4	13	1,083	0,353
	2	10	8,90	4,80	3	18		
	3	10	10,70	4,74	5	20		
	Toplam	30	9,20	4,19	3	20		
Detay – Kücük (Dd)	1	10	3,10	1,73	1	6	0,385	0,684
	2	10	4,00	2,36	1	8		
	3	10	3,40	2,80	0	10		
	Toplam	30	3,50	2,29	0	10		
Beyaz (Bl)	1	10	1,30	1,42	0	4	0,736	0,488
	2	10	2,00	1,33	0	4		
	3	10	1,80	1,23	0	4		
	Toplam	30	1,70	1,32	0	4		
Red	1	10	0,70	0,82	0	2	0,159	0,854
	2	10	0,50	0,71	0	2		
	3	10	0,60	0,84	0	2		
	Toplam	30	0,60	0,77	0	2		

Tablo 5. Rorschach Lokasyon Değişkenleri için Araştırma Grupları Arası ANOVA Testi, Çoklu Karşılaştırmalar Tukey HSD Testi

Bağımlı Değişken	Menapoz Grup	Menapoz Grup	X Farkı	Std. Hata	P
Global (G)	3	1	0,300	1,112	0,961
		2	2,200	1,112	0,137
Yanıt Sayısı (R)	3	1	3,800	2,862	0,393
		2	3,200	2,862	0,512
Detay-Büyük(D)	3	1	2.700	1,868	0,333
		2	1,800	1,868	0,606
Beyaz (Bl)	2	1	0,300	0,594	0,476
		3	0,200	0,594	0,940

Rorschach Lokasyon değişkenleri için yapılmış olan araştırma grupları arası ANOVA testi sonuçlarına göre, hiçbir değişkende, istatistiksel anlamlılık sınırı olan $p<0.05$ düzeyinde anlamlı bir fark tespit edilememiştir:

Ancak değişkenler, grupların aritmetik ortalamaları açısından değerlendirildiklerinde, Global (G) değişkeninde 3. grubun 2. gruba göre belirgin düzeyde daha fazla puan aldığı görülmektedir. Yanıt Sayısı (R) ve Büyük Detay (D) değişkenleri açısından ise, 3. grubun 1. gruba göre eğilim düzeyinde daha fazla puan aldığı görülmektedir. Diğer yandan Beyaz (Bl) değişkeni açısından 2. grubun 1. gruba göre eğilim düzeyinde daha fazla puan aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 6. Rorschach Form (F) Değişkenleri için Araştırma Grupları Arası ANOVA Testi

Değişken	Grup	N	X	Ss	Minimum	Maksimum	F	P
Form (F)_Yok	1	10	3,20	2,10	1	7	4,098	0,028
	2	10	2,70	2,26	0	7		
	3	10	5,20	1,81	2	8		
	Toplam	30	3,70	2,28	0	8		
Form (F)_Dominant Degil	1	10	1,80	1,81	0	5	0,858	0,435
	2	10	1,20	0,92	0	2		
	3	10	2,10	1,79	0	5		
	Toplam	30	1,70	1,56	0	5		
Form (F)_Dominant	1	10	13,40	6,13	6	25	0,233	0,794
	2	10	15,10	4,82	8	24		
	3	10	14,90	7,11	3	26		
	Toplam	30	14,47	5,93	3	26		
Red_Form	1	10	0,70	0,82	0	2	0,159	0,854
	2	10	0,50	0,71	0	2		
	3	10	0,60	0,84	0	2		
	Toplam	30	0,60	0,77	0	2		

Tablo 7. Rorschach Form Değişkenleri için Araştırma Grupları Arası ANOVA Testi, Çoklu Karşılaştırmalar Tukey HSD Testi

Bağımlı Değişken	Menapoz Grup	Menapoz Grup	X Farkı	Std. Hata	P
Form (F)_Yok	3	1	2,000	0,924	0,096
		2	2,500	0,924	0,030
Form (F)_Dominant Degil	3	1	0,300	0,700	0,904
		2	0,900	0,700	0,415

Rorschach Form değişkenleri için yapılmış olan araştırma grupları arası ANOVA testi sonuçlarına göre, Form (F)_Yok değişkeni açısından, istatistiksel anlamlılık sınırı olan $p<0.05$ düzeyinde anlamlı bir fark tespit edilmiştir: Form (F)_Yok: $F (2, 27) = 4,098$; $p = 0,028$.

Buna göre, Form (F)_Yok değişkeni açısından 3. grup 1. gruptan ($p=0.096$) ve 2. gruptan ($p=0.030$) istatistiki açıdan anlamlı düzeyde daha fazla puana sahiptir. 1. grup ile 2. grup katılımcıları arasında ise Form (F)_Yok değişkeni açısından istatistiki açıdan anlamlı bir fark tespit edilememiştir.

Diğer yandan, değişkenler, grupların aritmetik ortalamaları açısından değerlendirildiklerinde, Form (F)_Dominant Değil değişkeninde, 3. grubun 2. gruba göre eğilim düzeyinde daha fazla puan aldığı görülmektedir.

Tablo 8. Rorschach Hareket Değişkenleri için Araştırma Grupları Arası ANOVA Testi

Değişken	Grup	N	X	Ss	Minimum	Maksimum	F	P
Hareket_Yok	1	10	15,50	6,35	8	27	0,248	0,782
	2	10	16,40	4,43	10	25		
	3	10	17,50	7,84	7	33		
	Toplam	30	16,47	6,19	7	33		
Hareket_Insan (K)	1	10	1,10	1,60	0	5	3,077	0,063
	2	10	0,90	0,88,	0	2		
	3	10	2,40	1,78	0	5		
	Toplam	30	1,47	1,57	0	5		
Hareket_Hayvan (Kan)	1	10	1,10	1,20	0	4	0,722	0,495
	2	10	1,30	1,64	0	5		
	3	10	1,80	1,14	0	4		
	Toplam	30	1,40	1,33	0	5		
Hareket_KucukDetay (Kp)	1	10	0,00	0,000	0	0	1,000	0,381
	2	10	0,10	0,32	0	1		
	3	10	0,00	,000	0	0		
	Toplam	30	0,03	0,18	0	1		
Hareket_Nesne (Kob)	1	10	0,70	1,06	0	3	0,647	0,532

	2	10	0,30	0,48	0	1		
	3	10	0,50	0,71	0	2		
	Toplam	30	0,50	0,78	0	3		
Red_Hareket	1	10	0,70	0,82	0	2	0,159	0,854
	2	10	0,50	0,71	0	2		
	3	10	0,60	0,84	0	2		
	Toplam	30	0,60	0,77	0	2		
Sigma_K_Kan_Kp_Kob	1	10	2,90	1,91	1	7	3,729	0,037
	2	10	2,60	2,07	0	6		
	3	10	4,70	1,57	2	8		
	Toplam	30	3,40	2,03	0	8		

Tablo 9. Rorschach Hareket Değişkenleri için Araştırma Grupları Arası ANOVA Testi, Çoklu Karşılaştırmalar Tukey HSD Testi

Bağımlı Değişken	**Menapoz Grup**	**Menapoz Grup**	**X Farkı**	**Std. Hata**	**P**
Hareket_Insan (K)	3	1	1,200	0,657	0,137
		2	1,500	0,657	0,075
Hareket_Hayvan (Kan)	3	1	0,700	0,600	0,483
		2	0,500	0,600	0,686
Hareket_KucukDetay (Kp)	2	1	0,100	0,082	0,449
		3	0,100	0,082	0,449
Sigma_K_Kan_Kp_Kob	3	1	1,800	0,832	0,096
		2	2,100	0,832	0,045

Rorschach Hareket değişkenleri için yapılmış olan araştırma grupları arası ANOVA testi sonuçlarına göre, Sigma_K_Kan_Kp_Kob değişkeni açısından, istatistiksel anlamlılık sınırı olan $p<0.05$ düzeyinde anlamlı bir fark tespit edilmiştir: $F (2, 27) = 3,729$; $p = 0,037$.

Buna göre, Sigma_K_Kan_Kp_Kob değişkeni açısından 3. grup 1. gruptan ($p=0.096$) ve 2. gruptan ($p=0.045$) istatistiki açıdan anlamlı düzeyde daha fazla puana sahiptir. 1. grup ile 2. grup katılımcıları arasında ise Sigma_K_Kan_Kp_Kob değişkeni açısından istatistiki olarak anlamlı bir fark tespit edilememiştir.

Diğer yandan, değişkenler, grupların aritmetik ortalamaları açısından değerlendirildiklerinde, Hareket_Insan (K) değişkeninde, 3. grubun 2. gruba göre eğilim düzeyinde daha fazla puan aldığı ortaya çıkmaktadır. Hatta 2. grubun 3. ve 1. gruba göre en düşük puana sahip olduğu görülmektedir. Hareket_Hayvan (Kan) değişkeni

açısından ise, 3. grubun 1. gruba göre eğilim düzeyinde daha fazla puan aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 10 Rorschach Renk Değişkenleri için Araştırma Grupları Arası ANOVA Testi

Değişken	Grup	N	X	Ss	Minimum	Maksimum	F	P
Renk_Yok	1	10	13,50	4,88	7	22	0,980	0,388
	2	10	15,10	5,45	7	24		
	3	10	16,70	4,99	8	24		
	Toplam	30	15,10	5,11	7	24		
Renk_Var (C)	1	10	3,10	2,42	0	7	0,500	0,612
	2	10	2,40	0,97	1	4		
	3	10	3,10	1,73	1	5		
	Toplam	30	2,87	1,78	0	7		
Renk_Siyah Beyaz Gri Vurgusu (C')	1	10	0,30	0,48	0	1	2,400	0,110
	2	10	0,50	0,71	0	2		
	3	10	1,10	1,20	0	4		
	Toplam	30	0,63	0,89	0	4		
Renk_Doku Vurgulari (E)	1	10	1,20	0,92	0	3	0,539	0,589
	2	10	0,70	0,95	0	3		
	3	10	1,00	1,33	0	4		
	Toplam	30	0,97	1,07	0	4		
Renk_Korku İfade-leri (Clob)	1	10	0,30	0,48	0	1	0,000	1,000
	2	10	0,30	0,48	0	1		
	3	10	0,30	0,48	0	1		
	Toplam	30	0,30	0,47	0	1		
Red_Renk	1	10	0,70	0,82	0	2	0,159	0,854
	2	10	0,50	0,71	0	2		
	3	10	0,60	0,84	0	2		
	Toplam	30	0,60	0,77	0	2		
Sigma_C_Custu_E _Clob	1	10	4,90	2,73	1	9	0,808	0,456
	2	10	3,90	1,85	2	7		
	3	10	5,50	3,66	2	14		
	Toplam	30	4,77	2,83	1	14		

Tablo 11. Rorschach Renk Değişkenleri için Araştırma Grupları Arası ANOVA Testi, Çoklu Karşılaştırmalar Tukey HSD Testi

Bağımlı Değişken	Menapoz Grup	Menapoz Grup	X Farkı	Std. Hata	P
Renk_Yok	3	1	3,200	2,286	0,355
		2	1,600	2,286	0,766
Renk_Siyah Beyaz Gri Vurgusu (C')	3	1	0,800	0,380	0,108
		2	0,600	0,380	0,272
Sigma_C_Custu_E_Clob	3	1	0,600	1,272	0,885
		2	1,600	1,272	0,430

Rorschach Renk değişkenleri için yapılmış olan araştırma grupları arası ANOVA testi sonuçlarına göre, hiçbir değişkende, istatistiksel anlamlılık sınırı olan $p<0.05$ düzeyinde anlamlı bir fark tespit edilememiştir.

Ancak değişkenler, grupların aritmetik ortalamaları açısından değerlendirildiklerinde, Renk_Siyah Beyaz Gri Vurgusu (C') değişkeninde 3. grubun, 1. gruba göre belirgin düzeyde daha fazla puan aldığı, 2. gruba göre ise, eğilim düzeyinde daha fazla puan aldığı görülmüştür. Renk_Yok değişkeninde ise 3. grubun 1. gruba göre,eğilim düzeyinde, daha fazla puan aldığı bulunmuştur. Sigma_C_Custu_E_Clob değişkenine bakıldığında ise, 3. grubun, yine eğilim düzeyinde, 2. gruba göre daha yüksek puan aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 12. Rorschach İçerik Değişkenleri için Araştırma Grupları Arası ANOVA Testi

Değişken	Grup	N	X	Ss	Minimum	Maksimum	F	P
Insan Hayvan Degil _Nesne	1	10	9,00	5,89	2	18	0,036	0,965
	2	10	8,60	3,893	3	14		
	3	10	8,40	5,34	2	20		
	Toplam	30	8,67	4,94	2	20		
Butun İnsan (H)	1	10	1,80	1,48	0	5	5,168	0,013
	2	10	1,10	0,88	0	2		
	3	10	3,60	2,59	1	8		
	Toplam	30	2,17	2,04	0	8		
Kismi İnsan (Hd)	1	10	0,90	1,20	0	4	1,022	0,373
	2	10	1,00	1,05	0	3		
	3	10	0,40	0,70	0	2		
	Toplam	30	0,77	1,01	0	4		
Butun Hayvan (A)	1	10	5,80	4,44	2	16	0,642	0,534
	2	10	7,50	5,70	1	18		
	3	10	8,10	3,78	2	13		
	Toplam	30	7,13	4,65	1	18		
Kismi Hayvan (Ad)	1	10	0,50	0,53	0	1	1,030	0,371
	2	10	0,70	0,83	0	2		
	3	10	1,00	0,94	0	3		
	Toplam	30	0,73	0,79	0	3		
Melek Peri Dev Vs ((H))	1	10	0,30	0,68	0	2	0,396	0,677
	2	10	0,10	0,32	0	1		
	3	10	0,30	0,68	0	2		
	Toplam	30	0,23	0,57	0	2		
Canavar Yaratik Vs ((A))	1	10	0,10	0,32	0	1	2,208	0,129
	2	10	0,00	0,00	0	0		
	3	10	0,40	0,70	0	2		
	Toplam	30	0,17	0,46	0	2		
Red_Icerik	1	10	0,70	0,82	0	2	0,159	0,854
	2	10	0,50	0,71	0	2		
	3	10	0,60	0,84	0	2		
	Toplam	30	0,60	0,77	0	2		

Tablo 13. Rorschach İçerik Değişkenleri için Araştırma Grupları Arası ANOVA Testi Çoklu Karşılaştırmalar Tukey HSD Testi

Bağımlı Değişken	Menapoz Grup	Menapoz Grup	X Farkı	Std. Hata	P
Butun İnsan (H)	3	1	1,800	0,802	0,082
		2	2,500	0,802	0,012
Kismi İnsan (Hd)	3	1	0,500	0,450	0,535
		2	0,600	0,450	0,389
Kismi Hayvan (Ad)	3	1	0,500	0,351	0,342
		2	0,300	0,351	0,672
Canavar Yaratik Vs ((A))	3	1	0,300	0,198	0,300
		2	0,400	0,198	0,127

Rorschach İçerik değişkenleri için yapılmış olan araştırma grupları arası ANOVA testi sonuçlarına göre, Bütün İnsan (H) değişkeni açısından, istatistiksel anlamlılık sınırı olan $p<0.05$ düzeyinde anlamlı bir fark tespit edilmiştir: $F (2, 27) = 5,168$; $p = 0,013$.

Buna göre, Bütün İnsan (H) değişkeni açısından 3. grup 1. gruptan ($p=0.082$) ve 2. gruptan ($p=0.012$) istatistiki açıdan anlamlı düzeyde daha fazla puana sahiptir; 1. grup ile 2. grup katılımcıları arasında ise Bütün İnsan (H) değişkeni açısından istatistiki olarak anlamlı bir fark tespit edilememiştir.

Diğer yandan, değişkenler, grupların aritmetik ortalamaları açısından değerlendirildiklerinde, Kismi İnsan (Hd) değişkeninde, 3. grubun 2. gruba göre eğilim düzeyinde daha fazla puan aldığı ortaya çıkmıştır. Kismi Hayvan (Ad) değişkeni açısından ise, 3. grubun 1. gruba göre eğilim düzeyinde daha fazla puan aldığı tespit edilmiştir.

Canavar, Yaratik Vs. ((A)) değişkeni açısından bakıldığında ise, 3. grubun, 2. gruba göre belirgin düzeyde daha fazla puan aldığı, 1. gruba göre ise eğilim düzeyinde daha fazla puan aldığı görülmüştür.

8.2. Rorschach ve Tematik Algı Testi Protokollerinin İçerik Analizine Dair Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde, araştırmanın hipotezleri doğrultusunda, premenopozal evre, postmenopozal erken evre ve postmenopozal geç evredeki gruplara ait Rorschahch ve TAT protokollerinin içerik analizleri yapılacaktır. Hipotezler doğrultusunda incelenek olan kart veya kart grupları öncelikle her grubun kendi içerisinde sonrasında da gruplar arasında karşılaştırılmalı içerik analizine tabi tutulacaktır.

8.2.1. Libidinal ve Agresif Dürtülerin Menopozal Süreçteki Seyrinin Projektif Testler Aracılığıyla Analizi

-Rorschach Testi Hareket ve Renk Yanıtlarının Genel Analizi

Psikanalitik teoriye göre dürtülerin, düşünceyle yakın ilişki içerisinde olduğu, dolayısıyla, benliği korumak için dürtülere uygulanan bastırmanın, düşünce süreçlerini de etkileyebileceği, ketlenmeye uğratabileceği bilinmektedir. Bu nedenle araştırmanın istatistiki kısmında, Rorschach Protokolleri'nin analizinde, dürtülerin düşünsel olarak işlenmesiyle ilgili olduğu düşünülen hareket yanıtları (K) ve duygulanımların işlenmesiyle ilgili renk yanıtları (C) incelemeye tabi tutulmuştur.

Öncelikle Rorschach Testi hareket ve renk yanıtlarının içerik analizinde üç grup arasında belirgin farklılaşmalar olduğu görülmektedir. Hareket yanıtlarının geneli açısından yani; insan hareketi (K), hayvan hareketi (Kan), nesne hareketi (Kob) açısından bakıldığında, en az hareket yanıtının postmenopozal erken evrede (26 yanıt) sonrasında premenopozal evrede verildiği (29 yanıt), en fazla hareket yanıtının ise postmenopozal geç evrede verildiği (47 yanıt) görülmektedir. Hareket yanıtları tek tek ele alındığında; insan hareketi yanıtlarının (K) dağılımının genel hareket yanıtlarının dağılımıyla benzer hiyerarşide değiştiği görülmektedir; postmenopozal erken evrede 9, premenopozal evrede 11, postmenopozal geç evrede 24 yanıt. Bu

oranların geneli menopoz öncesi dönemlere göre oldukça düşük olmasına karşın postmenopozal geç evrede dikkat çekici bir yükseliş meydana gelmektedir. Bunun yanı sıra, içerik olarak bakıldığında, insan (H) yanıtlarının oranının insan hareketi (K) yanıtlarının dağılımına benzerlik göstermesi, öncelikle postmenopozal erken evredeki grubun sonrasında premenopozal evredeki grubun bütün insan bedeni imgesi vermekte ve bu bedene hareket yüklemekte daha fazla zorlandıklarını göstermektedir. Aynı zamanda, bütün bir insan bedeni imgesi verildiği takdirde bu beden imgesine yansıtılacak olan ruhsal çatışmalara girmekten de kaçınıldığını düşündürmektedir.

Hayvan hareketi (Kan) yanıtları açısından bakıldığında ise, premenopozal (11 yanıt) ve postmenopozal erken evrede (13 yanıt) neredeyse eşit sayıda yanıt verildiği görülürken, postmenopozal geç evrede (18 yanıt) bir yükseliş görülmektedir.

Rorschach protokollerinin analizinde gözlenen bir diğer önemli durum ise, nesne hareketi yanıtlarının (Kob) gruplar arası gösterdiği dağılım ve bu dağılımın içeriğidir. Her üç evrede de çok fazla sayıda nesne hareketi verilmemekle beraber (premenopozal evrede 7, postmenopozal erken evrede 4 ve postmenopozal geç evrede 5 yanıt), bu yanıtların içeriklerindeki farklılaşma dikkat çekicidir. İlk iki dönemde *" kanamalı rahim, adet kanaması, doğum"* şeklinde verilen güncel problematiğe ilişkin yanıtların postmenopozal geç evrede azaldığı daha çok *"uzay aracı havalanıyor, volkanik bir şey yanardağın ağzı, kırmızı ışık saçan avize"* şeklinde verildiği görülmektedir. Bu durum da bize menopozun kriz evresinden uzaklaşıldıkça, bedensel uğraşın azaldığını, zaman zaman yoğun uyarımlar yaşansa da bu uyarımların daha iyi sembolize edilebildiğini düşündürmektedir.

Rorschahch testine verilen renk yanıtları açısından araştırmaya katılan üç grup karşılaştırıldığında, gruplar arasında neredeyse eşit sayıda bir dağılım olduğu görülmektedir: Premenopozal evredeki grupta 29, postmenopozal erken evredeki grupta 24, postmenopozal geç evredeki grupta ise 31 renk yanıtı verilmektedir. Ancak total renk yanıtları açısından üç grup arasında istatistiksel bir farklılaşma olmadığını gösteren bu durum, içerik analizinde görülen duygulanımsal yanıtlardaki farklılaşmayı açıklamamaktadır. Zira postmenopozal geç evrede, gerek TAT'de gerekse Rorschach Testi'nde, diğer iki evreye göre daha fazla duygulanım ifade eden yanıtın verildiği görülmektedir. Peki, içerik analizlerinde görülen ancak istatistiklere yansı-

mayan bu durum nasıl açıklanacaktır? Postmenopozal geç evrede meydana gelen farklılaşmayı anlamak için renk yanıtlarının niceliksel toplamından ziyade veriliş şekillerine bakıldığında, postmenopozal geç evrede verilen yanıtların diğer iki gruba göre bariz şekilde farklılaştığı görülmektedir. Özellikle pastel renkli kartlar olarak adlandırılan VIII, IX ve X. kartlara bakıldığında; premenopozal evrede renk yanıtlarının; FC= 8, CF= 10, KobC= 3 şeklinde verildiği, postmenopozal erken evrede FC= 8, CF= 10 şeklinde verildiği, postmenopozal geç evrede ise; FC= 5, CF= 12, C= 1, KC=2, CK= 1 şeklinde verildiği görülmektedir. İlk iki dönemde verilen renk yanıtları incelendiğinde, kontrol amaçlı kullanılan ve formun ön planda olduğu FC yanıtlarının duygulanımın ön planda olduğu CF yanıtlarıyla neredeyse eşit sayıda verildiği görülmektedir. Ancak postmenopozal geç evreye gelindiğinde, CF yanıtlarının FC yanıtlarının iki katına çıktığı, bunun yanı sıra insan hareketi (K) yanıtlarıyla birlikte daha organize ve tasarımlı bir şekilde verildiği görülmektedir. Dolayısıyla söylenebilir ki, postmenopozal geç evrede, menopozal geçişin yarattığı bedensel uyarım yoğunluğunun ve uğraşının azalmasıyla birlikte, duygulanımlar çok da fazla kontrol edilmeye gerek duyulmadan daha rahat bir şekilde yansıtılabilmektedir.

Araştırmaya katılan üç grup arasında duygulanımların ele alınmasındaki farklılığı görebilmek adına, renk yanıtlarının hangi yanıt içerikleriyle birleştiğinin analiz edilmesi de oldukça faydalı olacaktır. Analiz sonuçlarına bakıldığında; premenopozal grupta renk yanıtlarının % 55'inin, postmenopozal erken evredeki grupta renk yanıtlarının %41'inin, postmenopozal geç evredeki grupta ise renk yanıtlarının % 19'unun yaratıcılık ve düşünsel katkı içermeyen anatomi yanıtlarından oluştuğu görülmektedir. Özellikle postmenopozal geç evrede anatomi yanıtlarının azalmasının yanı sıra, renk yanıtlarının nesne, doğa, bitki, element, gıda, parça gibi oldukça çeşitli ve sosyalize yanıt içerikleriyle bir arada verilmesi, menopozun bu evresinde ruhsal dünyanın daha zengin ve esnek bir şekilde yaşantılandığını düşündürmektedir. Üç grup arasında görülen renk yanıtlarının içeriklerindeki bu farklılaşma aşağıdaki örneklerde daha iyi anlaşılacaktır.

Premenopozal evre:

- *"Yani bilmiyorum bu sanki biraz daha rahim gibi olabilir mi? Rahim ağzı gibi geldi bana ama bilmiyorum yanlış mı düşündüm?"*

- " Bu bir rahimde canın oluştuğunu, mutlu bir rahim olduğunu, çiçeklerin açtığını, zillerin çaldığını ve rahimde bir engelin olduğunun kalktığını göste riyor. Hani biz sprail takıyoruz ya."

- "Şunlar sanki iki kalp midir?"

- "Bu da sanki akciğer. Yarısı benziyor. Ben benzetiyorum ama fazla da emin değilim.

- "Kırmızı ete benziyor amam çıkaramadım."

- "Yukarıdaki akciğer kırmızı olan. Şöyle bakarsak insana benziyor."

Postmenopozal erken evre:

- " Hım bu bana şeyi hatırlattı sanki, doğurganlığı. Sanki kadın hastalıklarına gidince rahim, döl yatağı gibi geldi. Sanki doğum da varmış gibi kan olunca. Sanki şurda döl yatağı çıkışı, kanama varmış gibi. Yok başka bir şey söyliyemiycem..."

- "Bu sanki şey, şurası rahim ağzı girişi. Sonra boş olan da sanki yumurtalık ları alınmış rahme benziyor gibi. Başka da yok."

- "Bunları yine ciğer gibi görüyorum. Yaralanmış ciğer, hastalıklı yani."

- "Hani şu karın kısmı öyle benzetiyorum. O kadar."

- "Burası da yine kadınların rahmi gibi. Başka bir isim söyleniyor mu ona? Rahim mi diyorlar?"

- "Ama buradaki de bir ciğere mi benziyor artık."

Postmenopozal geç evre:

- "Burası da çok güzel yani. Kuşlar, böcekler gibi yani güzel bu."

- "Bu bana ormanı çağrıştırdı. Şunlar ormandaki ağaçlar, yabani çiçekler. Laleler, orkideler ama yabani hepsi ve yabani hayvanlar gibi. Bir orman gördüm sanki."

- "Burada yeşil yapraklar arasında sarı bir çiçek çıkmış."

- "Sanki şurası kadının rahmi gibi, doğum yapılan, bebeğin geldiği."

- "Şunlar şöyle bakınca da sanki vazoya oturtulmuş çiçek demeti gibi. Böyle demete benziyor."

- "Şurda da sanki bir füze yani uzay aracı havalanıyor gibi."

- "Bu da sanki ona benziyor gibi. Alttaki resmi andırıyor. Bu ağzından bir şey üfleyen masal kahramanları olur ya. Birbirine ateş üfleyen."

- "Birbirlerini bağlamış sanki kurdele gibi, kurdeleyle bağlamışlar gibi.

- "Bir de sanki karpuz da burası karpuzun dışı burası da içi. Bir de o geldi aklıma. Acaba öyle mi ki?"

- "Yeşil bir saksı. Yani renkler hep çok harika. Hani evlerimize ne alırız? Bib lolar süs olarak alırız ya öyle değişik şekillendirilmiş. Öyle değişik bir saksı, şekillendirilmiş biblo. Ama renkler harika yani hepsi sevdiğim, haz ettiğim renkler."

- ***Rorschach Testi II. ve III. Katlara Verilen Yanıtların Hareket, Renk ve İçerik Analizi:***

Rorschach Testi'nde bazı kartlar, ruhsal dünyada meydana gelen dürtüsel hareketlilikteki canlanışları veya kastratif endişeleri incelemeye, böylece ödipal problematiğe dair bilgi edinmeye diğer kartlara oranla daha fazla olanak sağlamaktadır. Bu kartların başında II. ve III. kartlar gelmektedir. Kırmızı rengin ön planda olduğu ve bu nedenle kişinin afektif dünyasını harekete geçirebileceği düşünülen II. ve III. kartlar, dürtüsel dünyanın işleyişi hakkında da bilgi alınmasını kolaylaştırmaktadır.

Bu iki kart ele alınırken öncelikle, sembolik olarak dürtüsel dünyayı harekete geçirdiği düşünülen kırmızı rengin libidinal ve saldırgan dürtüleri ne şekilde harekete geçirdiğini görebilmek için hareket ve renk yanıtlarının veriliş şekilleri analize tabi tutulmuştur.

-Rorschach Testi II. Karta Verilen Yanıtların Hareket ve İçerik Analizi

Rorschach testinin genelinde en az hareket yanıtının postmenopozal erken evrede, sonrasında premenopozal evrede, en fazla hareket yanıtının ise postmenopozal geç evrede verildiğini belirtmiştik. Ancak bu hiyerarşinin II. kartta biraz değiştiği göze çarpmaktadır. II. karta verilen hareket yanıtları, premenopozal erken evedeki gruptan postmenopozal geç evredeki gruba doğru bir artış göstermek-

tedir. Bu artış premenopozal ve postmenopozal erken evre arasında çok belirgin olmamakla birlikte, postmenopozal geç evrede iki katından daha fazla bir orana yükselmektedir. II. karta verilen hareket yanıtlarının niceliğinden ziyade dikkat çeken bir başka husus ise yanıtların içerikleri ve nitelikleriyle ilgilidir. Üç grup arasında II. karta verilen yanıt içeriklerindeki farklılaşma bu bölümün ilerleyen kısımlarında ele alınacaktır.

II. ve III. kartın içerdiği çizimlerde kadın ve erkek şekillerine gönderme yapması bir yandan özdeşim yapılmasını kolaylaştırırken diğer yandan libidinal ya da agresif dürtülerin yansıtılacağı bir zemin oluşturur. Öncelikle hareket yanıtlarının veriliş şekli ayrı ayrı ele alındığında en dikkat çekici durumlardan ilki; II. karta premenopozal evrede insan hareketi (K) yanıtı verilmezken, postmenopozal erken evrede 2, postmenopozal geç evrede ise 5 adet insan hareketi (K) yanıtı verilmesidir. İnsan hareketi yanıtlarındaki bu azlık üç grup için de menopoz öncesi dönemin oldukça altındadır. Ancak üç evre kendi arasında karşılaştırıldığında bu yanıtların sayısının postmenopozal geç evreye doğru artış gösterdiği görülmektedir. K yanıtlarının Rorschach Testindeki önemi; bütün bir insan bedeni tasarımı verebilmek ve bu bedene hareket yükleyerek dürtüleri düşünsel bir organizasyon içinde ifade etmekle ilgilidir. K yanıtlarının postmenopozal geç evreye doğru artış göstermesi, premenopozal ve postmenopozal erken evredeki katılımcıların, bütün bir beden tasarımı verebilmekte ve içsel yaşantılarını bu beden tasarımına dinamik bir şekilde yansıtabilmekte, postmenopozal geç evredeki kadınlara göre daha fazla zorlandıklarını düşündürmektedir. Peki, özellikle menopozun ilk iki döneminde, temel amacı doyuma ulaşmak olan dürtü bütün bir beden tasarımına eklemlenerek, libidinal ya da agresif ifade bulamıyorsa ne şekilde doyuma ulaşmaktadır? Dürtünün bir kısmının tasarımlarla ilintilendirilerek değil de basitçe anatomi yanıtlarıyla birlikte boşalım sağladığı bir kısmının ise yer değiştirme yoluyla, genellikle hayvan hareketleri üzerinden, doyuma ulaştığı görülmektedir. Özellikle postmenopozal erken evrede dürtüsel yaşantının neredeyse dondurulduğu dikkati çekmektedir. Daha çok premenopozal ve postmenopozal erken evrede görülen bu durumlar postmenopozal geç evrede azalmaktadır. Postmenopozal geç evre ile birlikte libidinal ve agresif dürtülerin daha tasarımlı bir şekilde bütün bir beden imgesi üzerinden, bazen de hayvan hareketleriyle birlikte yansıtılabildiği görülmektedir.

Premenopozal evre:

Esen, 48 yaşında, 4 aydır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

II. Kart. "*Bu da hemen hemen aynı. İçi yırtılmış gitmiş (güler). Bu da karın mı kanama mı ne? Burda bir şey anlayamadım rahmin içi mi acaba bu?"*

Hayat, 52 yaşında, 8 aydır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

II. Kart. " *Kadının kanamasının olduğunu, etrafa bulaştığını, bunun panik yaptığını, çirkin olduğunu... İlk etapta bu başka bir şey yok... Burayı rahim olarak çıkıp taştığını, çıkmasa da kalsaydı kanın toplanıp bir cana sebebiyet verebileceğini . Hani burda çıktığını dağıldığını ..."*

Dürdane, 48 yaşında, 6 yıldır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

II. Kart. "Bunda da nasıl deyim sanki bir fil gibi. Fil ayağa kalkmış gibi. Sanki diz çökmüş de ağzını yukarıya kaldırmış gibi. Tamam bunda fazla bir şey göremedim. Sadece fil olarak oturmuş sanki. Ağzını yukarıya vermiş. Vallahi başka bir şey yok. Şunda daha çok gözlem yaptım. Ayaklarının üstüne derken çömelmiş gibi. Oturmuş değil, çömelmiş. Ağızlarını yukarı kaldırmış. (?) Şöyle baktın mı şu kısmından (hortum). Şu ağzının yukarı kalkmasından fil dedim. Bu fili de andırmıyor ama. İyicene bakıyorum yanlış bir şey demiyim diye. Hani filin kulakları böyle değil ama fil gibi şey yapmış burada. Kuyruğu böyle değil filin. Acaba birine mama mı veriyorlar desem? Ağzına mama mı veriyor? Ama sanki fil de değil gibi."

Postmenopozal erken evre:

Mefharet, 48 yaşında, 3 yıldır postmenopozda.

II. Kart. "*Bu sanki şey, şurası rahim ağzı girişi. Sonra boş olan da sanki yumurtalıkları alınmış rahme benziyor gibi. Başka da yok. (?) Kırmızı bölge olduğuna göre burası rahim ağzı, burası. Boş bölge rahim. Ama yumurtalık görünüyor belki vardır. Belli belirsiz. Ama kanama görünüyor. Kırmızı , yani akan."*

Elfiye, 54 yaşında, 3,9 yıldır postmenopozda.

II. Kart. "*Hım bu bana şeyi hatırlattı sanki, doğurganlığı. Sanki kadın hasta-*

lıklarına gidince rahim , döl yatağı gibi geldi. Sanki doğum da varmış gibi kan olunca. Sanki şurda döl yatağı çıkışı, kanama varmış gibi. Yok başka bir şey söyliyemiycem. Üstteki kırmızılarla ilgili değerlendirme yapamıycam ama şu şekli. Şu kırmızılıkları da bir şeye benzetebilir miyim diye düşündüm ama benzetemedim. (?) Şu aşağıdaki açıklık olmasaydı benzetemezdim ama açıklık kadın organı gibi, döl yatağı, döl yolu gibi geldi. Sanki kırmızı renk de doğum hissini uyandırdı. Sanki kanamayla bir şey atılıyormuş gibi."

Ezel, 50 yaşında, 1,5 yıldır postmenopozda.

II. Kart. "Bu resim neyi hatırlattı bana biliyor musun? Sanki vajina mı? Adet kanı gibi. Başka bir şey göremiyorum. (?) Tamamını vajinaya benzettim, aşağıda adet kanaması var."

Postmenopozal geç evre:

Nergis, 57 yaşında, 7 yıldır postmenopozda (2).

II. Kart. "*Şurda da sanki bir füze yani uzay aracı havalanıyor gibi. (?) Şurası inceliyor, sivri başlı oluyor. Hani bir ateşlenmiş füze gibi, kırmızılık da var ya altta. İskelet alttaki şekil."*

Cahide, 54 yaşında, 7 yıldır postmenopozda (2).

II. Kart. "Bunu ben bir şeye benzetemedim. Sanki şey gibi şu ortası sanki bir lamba sallamış karanlık yere lamba yanıyor gibi. Ben bunu bir şeye benzetemiyorum. Sanki avize lamba sallamış gibi karanlık bir yerden görünüyor gibi. Tanımlayamadım bunu. (?) Şu ortasında lambayı koyarsın, aşağıya da kırmızı bir ışık saçıyor. Karanlık bir mağaranın içinde sanki bu ışık görünüyor."

Ferhan, 58 yaşında, 10 yıldır postmenopozda (2).

II. Kart. "Sanki burada iki tane ayı gibi cüsseli yaratık. İnsanlara saldırır gibi bir pozisyondalar. (?) Sanki güç savaşı gibi geldi. İnsanlar hep güçlerini göstermek için savaşıyor. Mesela bu saat kulesi, Eifell ihtişam, heybeti gösterdi bana. Herhalde ihtişam, heybetin altında savaşıyorlar."

Fadik, 52 yaşında, 6 senedir postmenopozda (2).

II. Kart. (Şarkı mırıldanır, "çok şükür ya rabbim") Bunda bir şey anlayamadım yavrum be. Şurda elleri bir araya birleşmiş mutlu insanlar gibi. (?) Şu iki insan şu da elleri. Mutlu insanlar gibi.

Meserret, 55 yaşında, 6 yıldır postmenopozda (2)

II. Kart. "Bir de sanki iki yavru fil oynuyorlar gibi, hortumlarını birleştirmişler. Şu pembelikler de bana hoş bir şey yani hoş oynaşıyorlar gibi güzel bir ortamda. Şunu da kedinin dili gibi hissettim. Güzel bir çağrışım yaptı. (?) Yavru filler oynaşıyor."

Necla, 56 yaşında, 9 yıldır postmenopozda (2)

II. Kart. "Şöyle ilk başta alınca Hacivat_Karagöz gibi geldi ama... Hacivat-Karagöz böyle bir çekişme, atışma gibi. Sanki bir de şöyle şey var, kan. Şu aşağıda gibi. Valla dişleri çıkarmışlar bunlar savaşıyorlar gibi (Güler). Dövüş ve kan. Hırs hoş bir şey değil. (?) Şu kukuletası, başlıkları öyle bir görseller var ya. Ama şöyle bakınca birbirinin ciğerlerini oyacaklar gibi."

Yukarıda II. karta verilen üç döneme ait yanıt örnekleri incelendiğinde her ne kadar KobC ya da Kob kodlamasıyla verilen yanıtlar üç grupta da görülse de içeriklerinin farklılaştığı dikkati çekmektedir. Premenopozal evrede II. kartla birlikte kırmızı renkle karşılaşmanın, iç dünyada nerdeyse bir panik, patlama ya da dağılma endişesi yarattığı, hayvan hareketiyle yer değiştirilerek dahi verilse dürtüsel iniş çıkışların çok belirgin olduğu ve tasarımlandırılmakta zorlanıldığı görülmektedir. Postmenopozal erken evrede ise, yine güncel problematikle ilgili nesne hareketi yanıtları verildiği ancak premenopozal dönemdeki gibi dürtüsel patlamalar şeklinde yaşanmadığı dikkati çekmektedir. Yanı sıra premenopozal dönemden farklı olarak kartın boşluk kısımlarının da tasarımlandırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Boşluklar daha çok güncel problematikle ilgili yanıtlarla doldurulmaktadır. Premenopozal dönemde girilmekten sakınılan hatta neredeyse yadsınan boşluğa dair ilgi postmenopozal erken evreyle birlikte artmaktadır. Ruhsal dünyadaki boşlukların güncel problematikle dahi olsa doldurulma çalışmaları, bir yandan açılan bu ruhsal

çatlaklardan kısmen de olsa dürtülerin kendisine bir yol bulmasına ve doyuma ulaşmasına olanak sağlarken diğer yandan yapılan onarım çalışmasıyla birlikte yas çalışmasının başlamasına da öncülük etmektedir. Postmenopozal geç evrede ise, verilen nesne hareketi yanıtlarının (Kob), güncel problematikten uzak daha çok cinsel semboller, kısmen de olsa kastratif endişelerle birlikte verildiği görülmektedir. Yanı sıra, agresif ve libidinal dürtüler tasarımlı bir şekilde sunulmaktadır.

Araştırmaya katılan üç grubun II. karta verdikleri yanıt içerikleri karşılaştırmalı olarak analiz edildiğinde ortaya çıkan sonuçlar şu şekildedir: " *Bu da karın mı kanama mı ne?... Burada bir şey anlayamadım rahmin içi mi acaba bu?", "Yani bilmiyorum bu sanki biraz daha rahim gibi olabilir mi? Rahim ağzı gibi geldi bana ama bilmiyorum yanlış mı düşündüm?", "Ay sanki yavru ya bunlar. Yavru mu bu?", "Bu neye benziyor acaba?", "Yani ilk düşündüğümü söyleyeceğim di mi?"* şeklinde klinisyenden destek talebi içeren yanıt örneklerinin en fazla premenopozal evredeki grupta verildiği görülmektedir. Dolayısıyla bu evrede nesne ilişkilerinde destek ihtiyacının ön planda olduğu dikkati çekmektedir. Yine bu grupta, kırmızı rengin şiddetinin ruhsal dünyada yarattığı yoğun uyarılmanın neredeyse hiçbir tasarımlandırmaya uğramadan *"meşale, ateş, değişim"* şeklinde pür renk yanıtı olarak veya *"yırtılmış rahim", "rahimde kanama olduğu, etrafa bulaştığı, çok çirkin...",* şeklinde patlamalar halinde verildiği ya da "*kırmızılıkları bilmiyorum", "kırmızılara ve boşluğa anlam veremiyorum*" şeklinde yanıtlarla bastırma veya olumsuzlama savunma mekanizmaları vasıtasıyla yadsınmaya çalışıldığı dikkati çekmektedir. Ayrıca bu karta verilen yanıt sayısının premenopozal evredeki grupta diğer iki gruba oranla daha düşük olması, yine kırmızı rengin ruhsal dünyada canlandırdığı kastratif endişenin yoğunluğuyla ilişkili olduğunu düşündürmektedir.

Postmenopozal erken evrede ise, premenopozal dönemde dürtüsel patlama şeklinde verilen yanıtların ya da pür renk (C) yanıtlarının görülmediği, daha ziyade bazı kadınların "*Oyy bu da erkeklerin şeyine benziyor. İlk ben mi söylüyorum?", "Vallahi bunu da vajinaya benzettim.", "...Sanki vajinamı? Adet kanı gibi."* şeklinde, çiğ bir şekilde, cinsel organ yanıtları verdikleri gözlenmektedir. Premenopozal dönemde II. kartta hayvan (A) ve anatomi (Anat) yanıtı haricinde başka bir yanıt içeriği gözlenmezken postmenopozal erken evrede bu içeriğin çok olmasa da biraz daha zenginleştiği, içerikteki asıl çeşitlenmenin postmenopozal geç evrede yaşandığı görülmek-

tedir. Ancak bu grupta da yanıtların çoğunluğu yine *"vajina, rahim ağzı, adet kanaması, yumurtalıklar*" gibi güncel problematikle ilişkili yanıtlardan oluşmaktadır. Bunun yanı sıra *"Güzel kelebek ama bıyıkları yok.", " Kuş ama ne kuşu?...Kuyruğu da var*" şeklinde kastratif endişeye dair yanıtlar da görülmektedir.

Premenopozal ve postmenopozal geç evreden farklı olarak postmenopozal erken evrede dikkati çeken önemli noktalardan birisi de, yukarıda da bahsedildiği gibi, hiçbir tasarıma yer bırakılmadan verilen cinsel organ yanıtlarıdır (Sex). Bu durum sadece II. karta özgün olmayıp Rorschach protokollerinin genelini kapsamaktadır. Tüm protokollere verilen toplam 10 Sex yanıtının tamamı postmenopozal erken evredeki gruba ait olup diğer iki grupta bu tür yanıtlar gözlenmemektedir. Hareket yanıtlarının en az verildiği grup olmanın yanı sıra, cinsel yanıtların çiğ bir şekilde verilmesi, bazı kadınlar için, postmenopozal erken evrede cinselliğin sembolisazyonun diğer iki evreye göre daha sıkıntılı olduğunu düşündürmektedir.

Postmenopozal geç evredeki yanıt içeriklerine bakıldığında ise; *"Elleri bir araya birleşmiş mutlu insanlar.", "Karanlık mağaranın içerisinde kırmızı ışık saçılıyor", "İki kişinin mücadelesi, Kavga eden güçlü, kuvvetli iki kişi", "Hacivat'la Karagöz dişlerini çıkarmışlar savaşıyorlar.", "İki yavru fil oynuyorlar hortumlarını birleştirmiş", "Eiffell Kulesi var burda. Boşluk da var. Eiffell'e çıkıyormuşsun gibi",* şeklinde, libidinal ve agresif dürtülerin rahatlıkla verilebildiği yanıtlar görülmektedir. Yine çok çeşitli içerik yanıtlarıyla diğer iki döneme göre daha zengin tasarımlar dikkati çekmektedir.

-Rorschach Testi III. Karta Verilen Yanıtların Hareket ve İçerik Analizi

Renklerin ikinci kartta uyandırdığı şoku üzerinden atan katılımcıların III. karta daha gerçeğe uygun, olumlu yanıtlar vermesi beklenir. Özdeşleşme sorunsalının yanı sıra nesne ilişkilerine ait bilgiler alınan ve genellikle duygusal olarak olumlu yaklaşılan bir karttır. Beklenildiği üzere bu kartla birlikte premenopozal ve postmenopozal geç evrede verilen insan hareketi yanıtlarında (K) bariz bir artış gözlenmektedir: Premenopozal evrede II. kartta hiç olmayan K yanıtı III. kartla birlikte 6'ya çıkarken, postmenopozal geç evrede II. kartta 4 adet olan K yanıtı III. kartta 8'e çıkmaktadır. Postmenopozal erken evrede ise, II. kartta 2 adet verilen K yanıtının III.

kartta 3'e çıktığı ancak totalde verilen hareket yanıtı sayısında (4 yanıt) bir değişim görülmediği dikkati çekmektedir. Postmenopozal erken evrede III. karta verilen *"iki insan*" banal yanıtının dahi bu kadar düşük oranda verilmesi bu evrede beden imgesinin diğer iki evreye göre daha fazla tehdit altında hissedildiğini düşündüren bir diğer önemli husustur. Diğer yandan II. kartta KobC şeklinde verilen dürtülerin patlma şeklinde dışa vurulduğu yanıt türlerinin, III. kartta hiçbir grupta verilmediği görülmektedir.

III. karta verilen hareket yanıtlarının içeriklerine bakıldığında; premenopozal evredeki grupta nesne ilişkileri daha çok destek, birlikte bir iş yapma, şeklinde verilirken postmenopozal geç evredeki grupta daha çok ortaklıklar ve paylaşımlar vurgulanmakta, libidinal dürtüler daha iyi ifade edilmekte, az da olsa ilişkisel çatışma ve mücadele yanıtları görülmektedir. Dikkat çeken bir önemli husus da, insana ait hareket yanıtları verilirken; postmenopozal geç evredeki grupta, nesne ilişkilerinde duygulanımların hareket yanıtlarıyla birlikte tasarımlı, organize bir şekilde sunulabildiği diğer iki grupta ise insan hareketi yanıtlarıyla birlikte libidinal ya da agresif duygulanım verilmediği sadece hareket tasarımı şeklinde sunulduğu görülmektedir. Duygulanım vermemenin yanı sıra, bu duygulanımları harekete geçirmesi beklenen kırmızı renginin de görmemezlikten gelindiği, bastırılmaya çalışıldığı ya da olumsuzlanarak bilinçten uzaklaştırılmaya çalışıldığı dikkati çekmektedir.

Premenopozal evre:

- " *Bu iki insan ortak bir şeyler yapıyorlarmış gibi. Ellerinde ortak bir şeyler oluşuyor ama ne oluştuğunu anlayamadım. Kırmızıya da anlam veremedim."*
- *" Ortaklaşma, destek, paylaşmak. Bilinçaltı fısıldamaları (Güler) Yani şöyle diyebilirim; tüm doğru yanlış inançlarımıza rağmen destek görme inancı. Kadın dayanışması (Güler)."*
- *" Hıu. Burada da iki kişi yine aynı şekilde pelvisi yukarı mı kaldırıyorlar, dokunuyorlar mı?"*
- *" İşte ben bunun, bunun içinden çıkamam. Bu hayvanla mayvanla ilgili değil heralde. Bir karakter. Ben bundan bir şey anlamadım. Adam desen adam değil. Yani bir erkek desem. Ayak var gibi. Ben bundan bir şey anlamadım(güler). Sadece bir adam gibi... (?)...Hani şöyle ki; sanki iki tane adam*

karşılıklı bir şey yapıyorlar..."

- " Bu da karınca . İki karıncaya benzettim. Bu kadar.(?) Kafalarını, şurasını. Hani karıncalar, yuvasına yemek taşıyan, onlara benzettim. Bilmiyorum iki karınca."

Postmenopozal geç evre:

- " Burada da iki kişi bir kavanozun içerisinde bir şey mi yapıyorlar? İki kişi beraber bir şey taşıyor, taşımaya çalışıyor. Evet onun dışında bir şey görmüyorum. Beraber bir şey taşımaya mı yapmaya mı çalışıyorlar?"

- "Hımm Allahallah (18sn) Burda iki kişi karşılıklı sanki böyle eğilmişler, ortaklaşa ortada bir şey yapıyorlar ve çok mutlular. Böyle kalpleri çok hoş. Bu yaptıkları işten çok mutlular. Narin iki kişi gördüm sanki. Böyle yüksek topuklu da giymişler gibi. Bunlar büyük olasılıkla doktor da olabilirler. Bir ameliyat yapıp can kurtarıyor da olabilirler ama çok mutlular yaptıkları iş ten. Karşılıklı paylaşıyorlar."

- "Ooov ikisinin kalbi birbirine değmiş. İki kalp birleşmiş birbirine. Bir şeyler yapıyorlar ya ne yaptıklarını bilemedim yavrum ya isimlendiremedim. Bu kadar bunda gördüm. Bir şey diyemiycem, isimlendiremedim. Sadece iki kişinin kalbi.

- ". Aaa ilk bakışta aşk gibi. Şu kalp gibi geldi. Şey bunlar bel omuru. Cinsellik. Gerçi ilk başlarda öbürlerinde de andırıyordu ama burda daha belirgin. Diğer resimlerde de böyle bir cinsellik çağrıştırıyor.(?)

- "Bu da iki insan sanki mücadele ediyor. Kalpler ters dönmüş.(?) Sanki böyle gerilmişler. Bir gerginlik var gibi. Onun için kalpler ters dönmüş gibi. Bakar mısın? Bana öyle geldi."

- " Burda iki tane kadın figürü varmış gibi duruyor. İlk bakışta sanki ortada bir kap gibi bir şey varmış da ikisi de iki yana çekiyor gibi."

Postmenopozal erken evrede ise, III. karta verilen yanıtların büyük kısmının hayvan ve anatomi yanıtı olduğu ve bunların olumlu ya da olumsuz form yanıtlarıyla birlikte verildiği, insan hareketi yanıtlarının diğer iki gruba göre daha az olduğu görülmektedir. Zaten az sayıda olan insan hareketi yanıtlarıyla birlikte herhangi bir

duygulanım verilmemektedir. Yok denilecek kadar az sayıda olan duygulanımsal yanıtların da; "Şöyle sanki ağaç dalları. (?) Şekil olarak kurumuş." ,"İki tane kuru insan karşı karşıya. (?) Şekil olarak, zayıf böyle" şeklinde depresif içerikli yanıtlardan oluştuğu gözlenmektedir. Libidinal ve agresif dürtülerin izlerine neredeyse rastlanılmamakla birlikte az sayıda da olsa bir şeyleri "tutan, taşıyan veya karşılıklı oturan" daha arkaik dönemlere ait, öteki tarafından yeterince iyi tutulmaya dair ihtiyaçları ifade eden yanıtlar dikkati çekmektedir.

Postmenopozal erken evre:

- *"Sanki bu alttakiler balık gibi. Yine bu ortadaki kelebeğe benziyor kırmızı. Şunları balığa benzettim hocam. Balık şu ortadaki..."*
- *"Neye benzetiyim, bilmem. İki kuş. İki kuş değil mi? İki kuş heralde. İki kuş diyorum bilmiyorum daha ne diyim? (arkasına bakar)."*
- *"...Şöyle sanki ağaç dalları gibi. Ortada bir papyon var..."*
- *"Nasıl yorumlayım? (25sn) Kadın erkek şeyi. Bu da rahim ağzı. Yani öyle yorumladım."*
- *"Bu? Benzese benzese tavşan olabilir. Onların ikisi sanki karşılıklı basket oynuyorlar gibi duruyor. Şu pembe olan da fiyonk. Şunları hiçbir şeye benzetemedim."*
- *"Böyle iki kişi konuşuyor gibi. Masaldaymış gibi konuşuyor."*
- *"Sanki iki tane kadın mı desem hayvan mı desem eğilmişler bir şey yapıyor lar."*

-Rorschach Testi II. ve III. Karta Verilen Renk Yanıtlarının Analizi

II. ve III. kartı değerlendirirken, hareket yanıtlarının ardından son olarak kişinin algıladığı malzeme karşısında duygusal olarak neler yaşadığını gösteren renk yanıtlarını (C) analiz etmek; duygulanım, dürtüsel dünya ve zihinselleştirme süreçleri arasındaki etkileşimi anlamak açısından faydalı olacaktır. Rorschach testinde renklerin hem uyaran olarak dikkat çekici hem de bakan kişinin kendi içsel yaşantılarını harekete geçirici özelliği vardır. Özellikle II. ve III. kartta dürtüler söz konusu olduğunda, renklerin kişi tarafından fark edilip bir senaryo içinde verilmesi beklenir. Çe-

şitli alt gruplara ayrılan "C" leri değerlendirirken dikkat edilmesi gereken husus kişinin dış dünyadan gelen uyaranlara yanıt verdikten sonra kontrol sağlayıp sağlayamadığıdır. Zihinsel süreçlerle duygulanımsal süreçler arasında bir bağlantı veya düzenli bir çalışma sağlanamazsa, duygulanımlar tamamen kişiyi ele geçirebilir. Aksine hiçbir renk yanıtı verilmeyen durumda ise, dış dünyaya ilginin azalmasından, yatırımların çekilmesinden ve duygulanımsal yoksunluktan bahsedilebilir. Böylece renk yanıtları bize dış uyaranların kişide yarattığı dürtüsel ve duygulanımsal canlanmayı görme olanağı sunar. Saf renk yanıtları (C) duygulanımın hiçbir tasarıma bağlanmadan verildiğini gösterip bir anlamda itkiselliğe işaret ederken, FC yanıtları tasarımın duygulanıma baskınlığını gösterir ve duygulanımların ancak kontrollü şekilde verilebildiğini ifade eder. CF yanıtları ise, tersine duygulanımın tasarıma göre baskın olduğunu gösterir ve dış uyaranlara karşı belli bir hassasiyetin varlığına işaret eder (Tunaboylu-İkiz, 2001:131-135).

Araştırmaya katılan üç grubun II. ve III. karta verdiği renk yanıtları analiz edildiğinde; duygulanımın dürtüyle ve formla olan ilişkisi açısından üç grup arasında farklılaşmalar görülmektedir. Premenopozal grubun genelde duygulanımlarını ya dürtüyle birlikte bir senaryo vermeden patlamalar şeklinde (KobC: 2 yanıt) ya da pür C olarak (1yanıt) tamamen itkisel bir şekilde veyahut duygulanımın tasarıma baskın geldiği CF (2 yanıt) yanıtı şeklinde kartlara yansıttığı görülmektedir. Bunların yanı sıra 3 adet de formun duygulanımın önünde olduğu FC yanıtı verildiği görülmektedir. Postmenopozal erken evredeki grupta yelpaze biraz daha daralmaktadır. Duygulanımın ya dürtüyle birlikte patlamalar şeklinde (KobC: 3 yanıt) ya da formun duygulanıma baskınlığını gösteren FC (3 yanıt) kodlaması ile verildiği görülmektedir. Postmenopozal geç evredeki grupta ise, renklerin veriliş şekillerinin diğer iki gruba göre daha da çeşitlendiği (KobC:2, CKob:1, KC:1, C:1, CF:2, FC:3), dürtülerle birlikte verilen duygulanımların tasarımlı ve bir senaryo dahilinde sunulduğu görülmektedir.

Dürtülerle birlikte duygular ele alındığında; premenopozal evrede dugulanımın daha ön planda olduğu hatta zaman zaman patlamalar şeklinde ya da pür renk olarak itkisel bir şekilde verilebildiği görülmektedir. Bu durum premenopozal grubun duygularını kontrol etmekte zorlandığını düşündürmektedir. Postmenopozal erken evrede ise, zaten çok az sayıda olan renk yanıtlarının,

premenopozadan farklı olarak, algı ön plana alınarak kontrol edilmeye çalışıldığı ara formların olmadığı görülmektedir. Postmenopozal erken evrede daha çok iki uçta açılımlar yapan duygulanımsal dünyanın, ya canlılık boyutu azaltılarak kontrollü bir şekilde verildiği ya da doğrudan patlamalar şeklinde dışa vurulduğu görülmektedir. Postmenopozal geç evrede ise, duygulanımın verilme çeşitliliğinde bir artış dikkati çekmektedir. Her ne kadar dürtüyle birlikte dugulanım verme şeklindeki kodlamalar niceliksel olarak premenopozal evreye yakın görünse de içeriğin farklılaştığı daha çeşitli ve zengin tasarımlarla birlikte verildiği gözlenmektedir.

Renk yanıtlarıyla birlikte verilen içeriklere bakıldığında ise, renk yanıtlarının premenopozal evrede *" akciğer, cenin, kalp, iç organ, kanamalı rahim, adetli rahim ağzı, meşale"* şeklinde iç organlar ve üreme organları yanıtlarıyla birlikte verildiği, postmenopozal erken evrede "*erkek organı/yumurtalıkları renklendirilmiş", "rahim; yumurtalıkları alınmış, kanamalı", doğum yapan rahim;kanamalı", "vajina;adet kanaması", "kalp"* şeklinde daha çok üreme organları ve cinsel organ yanıtlarıyla birlikte verildiği görülmektedir. Postmenopozal geç evrede ise renk yanıtlarının, *"Birbirlerini bağlamış sanki kurdele gibi, kurdeleyle bağlamışlar gibi.","Kırmızı cazibe katmış...Şurada iki tane kadın var. Bir tepeye çıkmışlar", "Şurada da sanki bir füze yani uzay aracı havalanıyor gibi.", ". Şöyle ilk başta alınca Hacivat Karagöz gibi geldi ama... Hacivat-Karagöz böyle bir çekişme , atışma gibi. Sanki bir de şöyle şey var, kan...", " Şu ortasında lambayı koyarsın, aşağıya da kırmızı bir ışık saçıyor. Karanlık bir mağaranın içinde sanki bu ışık görünüyor.", " Ooo bu tam ciğer", " Kan olarak mı göreceğiz bilemiyorum da. Başka bir şey yok. Başka bir şeye benzetemiyorum."* şeklinde anatomi yanıtlarından ziyade, daha zengin içeriklerle ve daha tasarımlı bir şekilde verildiği görülmektedir.

Araştırmaya katılan üç grup açısından II. ve III. kartlara verilen yanıtlar genel olarak değerlendirildiğinde; premenopozal evrede patlamalar şeklinde verilen dürtülerin, zaman zaman olumsuzlama ya da bastırma mekanizmalarıyla kontrol altına alınmaya çalışıldığı görülmektedir. Postmenopozal erken evrede ise, dürtüsel yaşamın neredeyse dondurulduğu özellikle insan hareketi üzerinden içsel yaşantının yansıtılmasının premenopozal evreye göre daha da gerilediği görülmektedir. Az da olsa kastratif endişe ve depresif duygulanım dikkati çekmektedir. İzolasyon savunma mekanizmasıyla duygulanımların yalıtıldığı, yer değiştirme mekanizmasıyla dürtünün

hayvan yanıtları üzerinden ifade edildiği görülmektedir. İçsel yaşantı ve dürtüsel dünya hakkında bilgi verilmektense doğru ya da yanlış algıya tutunulduğu, hayvan yanıtları ya da güncel problematikle ilişkili olarak basitçe verilen anat yanıtları ile daha katı savunmalara başvurulduğu görülmektedir. Premenopozal evre gibi yoğun hormonal ve duygusal sarsılışların, iniş çıkışların arkasından postmenopozal erken evrede ruhsal dünyanın daha çok algıya tutunarak ve duygulanımsal dünyayı bastırarak kendisini stabilize etmeye çalıştığı, böylece ruhsal çatışmalara karşı da korunduğu söylenebilir. Bu durum da ister istemez düşünsel süreçlerin içeriğinde bu dönem süresince (kişiden kişiye değişmekle birlikte) fakirleşme ve katılaşmaya neden olabilmektedir.

-TAT 13MF ve 10. Kartlara Verilen Yanıtların Analizi

TAT'de ise, 13MF kartı dürtüsel olarak en doygun ve testin en dikkat çekici kartıdır. Kartın görünür içeriğinde önde bir adam elini alnına koymuş, ayakta ve giyinik durumda iken arkadaki kadın bir eli yere düşmüş ve göğüs kısmı açık bir şekilde yatakta yatmaktadır. Odanın içinde etrafta çeşitli eşyalar ve nesneler görünmektedir. Kartın gizil içeriğinde ise, libidinal ve saldırgan dürtülerin yaşanmasıyla ilgili bilgi alınması beklenmektedir. Genelde kartta görünen kişilerden birisi arzunun nesnesi iken diğeri yasağın nesnesidir (İkiz, 2011:31-32).

Araştırmaya katılan grupların bu karta verdiği yanıt örnekleri analiz edildiğinde; cinsel ve saldırgan dürtülerin arzu ve yasak senaryoları içerisinde verilmesi beklenen bu kartta, özellikle premenopozal ve postmenopozal erken evrede, ağırlıklı olarak kayıp ve hastalık senaryolarının canlandığı görülmektedir. Bedeni cinsel olarak tasarımlandırıp ve onu libidinalize etmekte zorlanan kadınların bu karta verdiği yanıtlar Rorschach Protokolleri'nin analizleriyle birlikte değerlendirildiğinde, menopozun erken evrelerinde kadınların, cinsel dürtüyü zihinselleştirmekte daha çok zorlandıklarını düşündürmektedir. Sanki cinsellik ve cinsellikle ilgili uyarıcılar kadının ruhsal dünyasında kaybı ve dolayısıyla hastalığı tetiklemektedir. Verilen bu senaryolarda daha çok, kadının kendisine acıdığı, etrafındaki insanların da onun için üzüldüğü, endojen depresyondan farklı olarak, menopozal depresif bir duygulanımdan bahsedilmektedir.

Menopozal sürecin ilk iki evresinde, özellikle bilinçdışı libidinalize beden imgesinin ve tabii ki bilinçli beden algısının zarar görmesi, kadının ruhsal dünyasının, geçici olarak, libidinal bedenden ziyade somatik bedenle meşgul olmasına neden olmaktadır. Klasik psikanalitik teroride Freud sırasıyla bedenin farklı bölgelerinin erojen bölge olarak hizmet ettiği psikoseksüel gelişimden bahseder. Bu organlar daha çok, duyu organları, sfinkterler ve daha az derecede de iç organlar gibi bedenin iç-dış sınırlarını ayıran kısımlardır. Bu organlar zamanla ve aşamalı olarak fizyolojik işlevlerinden koparak erotik beden olarak adlandırılan bedenin oluşabilmesi adına libidinal bozguna uğrarlar. Bu sayede insan cinselliği, tabii ki bir dereceye kadar, hormonal ve metabolik ritimlerden kurtulmayı başarır. Ancak unutmamak gerekir ki, fizyolojik bedenin erotik beden tarafından fethinin her zaman için tamamlanmamış bir niteliği vardır. Gelişim aşaması sırasında oluşan kaçınılmaz faylara, örneğin menopoz gibi, ek olarak erotik bedenin her zaman için yeniden ele geçirilmesi gerekir. Psikosomatisyenler, libidinal bedenin ekonomisini bozan durumlarla birlikte somatik hastalık risklerinin de ortaya çıktığından bahseder. Bu tür durumlarda dürtünün fizyolojik işlevden desteğini çekmesi somatizasyonu kolaylaştırmaktadır (Dejours, 2002:114-118). Bu nedenledir ki menopozun ilk aşamalarında yani premenopozal evre ve postmenopozal erken evrede dürtünün fizyolojik işlevden geçici bir süre için çekilmesi, bazı kadınlarda, bilinçdışında hastalık ve ölüm senaryolarının tetikleyebilmektedir. Yanıt örnekleri incelendiğinde, özellikle ilk iki evrede, kadınların büyük bir kısmının bu tür senaryolar verdiği dikkati çekmektedir. Ancak, genel olarak, postmenopozal geç evreyle birlikte libidinal fantezilerin tekrar canlanması, bu durumun menopoza özgü geçici bir süreç olduğunu düşündürmektedir.

Premenopozal evre:

Esen, 48 yaşında, 4 aydır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

Kart 13MF. "Sanki bir hasta var ya bu ölmüş, bu ağlıyordur ya da hastadır ona üzülüyordur. (?) Ya gider ya da bakar herhalde. Gözünü çevirmiş. Ya da kadın çıplak olduğu için gözünü kapatmış. Belki de bakmamak için öyle yapmış."

Tülay, 54 yaşında, 8 aydır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

Kart 13MF. "Vallahi burda da bir anne mi ölmüş artık, hasta mı yatıyor? Ço-

cuğu da ağlıyor. Sonu mu ne olur? Valla kötü olur. Kocası diyemedim çünkü çocuğu gibi kravatlı falan. En zor gün olur."

Hadise, 53 yaşında, 1,5 yıldır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

Kart 13MF. " Hasta ya da ölmüş birisi. Ağlayan birisi. Eşi, annesi olabilir. Üzüntülü bir durum işte. Annesi ölmüş bir evlat diyelim. Sonu acı. Yani anne ölmüşse ne olacak."

Leman, 48 yaşında, 6 aydır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

Kart 13MF. " Bu da baya hasta yatıyor herhalde. Eşi ne yapıyor? Görüntü iyi değil. Masada kitapları var ama niye kapatmış gözlerini ama niye acaba bilmiyorum... Psikolojisi bozuk mu acaba? (?) Görüntü iyi değil. Bayan yatıyor, sonu iyi değil ama. Adam da pek iyi gözükmüyor, eş de, bayan da. Bıkmış, bir şeylerden bıkmış o da yani eşi değil. Ayy karıştırdım iyice, (Güler). Adamla şeyi karıştırdım iyice. Ama eşi de iyi görünmüyor. İşte hasta olunca eşler bakmaz yani. Ama bayanlar biraz daha iyi oluyor. Öyle yani sonu iyi görünmüyor".

Yukarıda verilen premneopozal evredeki gruba ait yanıt örneklerinde hastalık ve ölüm senaryoları haricinde dikkati çeken bir diğer durum ise, anlatılan hikayelerde bazı kadınların eş ya da sevgiliden ziyade erkek çocukla ilgili senaryolar vermesidir. Bu nokta da Laznik (2005a)'in teorisini hatırlamak faydalı olacaktır. Laznik'e göre menopozda artık arzu nesnesi baba değil oğuldur ve oğlun aşkını kaybetmemek için ödenecek bedel ise, cinselliğe ilginin terk edilmesidir. Tıpkı Oedipus mitolojisindeki anne Jocasta'nın oğluyla birlikte olduğunu anladıktan sonra kendisini öldürmesi gibi, yukarıdaki hikâyelerde de, bazı kadınların, canlanan ödipal senaryoyla birlikte bu senaryonun yeni arzu nesnesi olan oğlu kaybetmemek için kendi cinselliğinden hatta Jocasta gibi hayatından vazgeçtiği söylenebilir.

Postmenopozal erken evre:

Elfiye, 54 yaşında, 3,9 yıldır postmenopozda.

Kart 13MF. "Yani bunu şey yapamadım çok. Kadın çıplak gibi ama cinsellik olduğunu düşünmüyorum. Kadın sanki hasta, çaresizliğini anlatıyor. Kadın ya ölmüş

ya ölmek üzere. Birbirini seven bir çift gibi düşündüm şimdi. Kadın ağır hasta adam bir şey yapamıyor. Adam da onun üzüntüsünü yaşıyor. Kadın ölüyor adam yalnız kalıyor. Kadın için yaşam yok bunlar için bir gelecek yok. Kadın zaten öldü kafamda."

Edibe, 53 yaşında, 1,5 yıldır postmenopozda.

Kart 13MF. "Bu kadın hasta heralde. Bu da ona bakan birisi eşi. Telaşlı birisi. Bu doktor da olabilir yani. Ama orada yatan kesin hasta ya da ölmüş. (?) Heralde kadın ya bayılmış ya hastalanmış. Adam da telaşlanmış. Çünkü onun göğüsleri göründüğüne göre ya doktordur ya eşi. Çocuğu ya da babası olamaz imkansız."

Hacer, 49 yaşında, 2 yıldır postmenopozda.

Kart 13MF. "Bu da bir aile. Karısı hastalanmış. Adam ağlıyor. Bir geleceği yok. Doktorun gelmesini bekliyor. Doktor gelirse eşi iyi olur adam da mutlu olur. Bunu da böyle görüyorum. Hızlı gidiyorum herhal (güler) Kadın hasta yani adam üzgün ağlıyor. Çaresiz doktoru bekliyor. Çaresiz yani adam, doktorun gelmesini bekliyor. Hani eşi iyi olursa adam da iyi olur. Düzelir iyi olurlar yani. Bunu da böyle görüyorum."

Nahide, 50 yaşında, 3 yıldır postmenopozda.

Kart 13MF. "Bu kadın hasta mı? Yoksa eşi mi deyim? Kadın yatakta... adam... Bilmem yani karıya mı kızdı acaba böyle yapıyor?(güler) Karısına mı kızdı? Sanki adam uğraştı. Terini siliyor olabilir. Heralde yatakta olduğuna göre. A) Karı koca sonra iyi olacak tabii ki."

Şafak, 49 yaşında, 4 yıldır postmenopozda.

Kart 13MF. "Burda da kadın hasta mı vefat mı etmiş? Adam da ağlıyor heralde. Ne diyim? Hasta mı diyim vefat etmiş mi diyim? (güler) Hani ölmüş olsa tepesine çeker çarşafı... Adam da üzgün. Sonu inşallah iyileşir diyek de iyileşsin (güler)."

Postmenopozal geç evre:

Cahide, 54 yaşında, 7 yıldır postmenopozda (2).

Kart 13MF. "Kadın yatakta hasta yatıyor. Baya bir hasta mı artık. Ağır hasta olabilir. Yanında da birisi ağlıyor. Eşi mi, çocuğu mu? Ağladığını göstermek istemediği için dönmüş ağlıyor. (?) Yani bu hastalığı demek ki çok üzücü bir hastalıkmış gibi. Normalde hastaneye götürür. Sanki bu çaresizce ağlıyor, ona göstermiyor ağladığın."

Göksel, 52 yaşında, 7 yıldır postmenopozda (2).

Kart 13MF. "Hanım yatıyor. Yatak odasıdır mutlaka burası. Adam çok yorulmuş terini siliyor. Ya hanım hasta ya da üzüntüsünden. Çok hasta eşi, üzülüyor ya da yorulmuş da terini siliyor. Adamın kravatı falan üstünde. (?) Ya üzülüyor ya mutludur. Hastaysa üzülür işte. Bilmiyorum artık ne olur sonunda. Yalnız oraya getirmiş, yatırmış, terini siliyor. Çok yorulmuş öyle hissettim."

Göksun, 56 yaşında, 7 yıldır postmenopozda (2)

Kart 13MF. "Aa burda bir bayan yatıyor, bir erkek yüzünü kapatmış. Bu yorulmuş terini siliyor da olabilir. Bu yanındaki yatan hanım rahatsızsa üzüntüden de olmuş olabilir. Ama bu kadının başına bir şey geldiyse ne yapacam diye de düşünüyor olabilir. Yeter mi bu kadar? Başka bir şey göremiyorum çünkü. Bu kadın yatıyor çünkü yardım etmiş yatıyor olabilir. Terini siliyor olabilir. Bey üzüntülü. Olumsuz bir şey var gibi geliyor bana".

Meserret, 55 yaşında, 6 yıldır postmenopozda (2)

Kart 13MF. "Bu kadın hasta desem adama doktor desem, bilemedim yani. Ya da kadın çok hasta kocası üzülüyor elinden bir şey gelmiyor. Adam çaresiz. Kadının da durumu kötü heralde, adam ağlıyor bilmiyorum. Sonu iyi değil yani (güler) iyi görmedim."

Üç gruba ait yukarıdaki hikayelere bakıldığında premenopozal ve postmenopozal erken evredeki grupta daha çok, hasta mı veya ölmüş mü olduğuna karar verilemeyen bir kadın ve de üzgün, çaresiz bir erkek anlatıldığı görülmektedir. Postmenopozal geç evrede ise, daha çok, hasta ya da üzüntüden dolayı o halde olan

bir kadından bahsedilmekte, ölüm senaryosu yerini depresif duygulanıma bırakmaktadır. Olumlu ya da olumsuz duygulanımlarını ifade eden kadının bedeni ölümün pençesinden uzaklaşmakta yavaş yavaş daha libidinalize hale gelmektedir. Bu durum hastalıkla ilgili senaryonun bile üç grup arasında farklılaştığını göstermektedir.

Peki hastalık veya ölümle ilgili senaryolar haricinde, araştırmaya katılan üç grup bu karta ne tür hikayeler verilmektedir?

Premenopozal evre:

Fahriye, 46 yaşında, 4-5 aydır adet düzensizliği yaşamakta.

Kart 13MF. " (Güler) Bir çok senaryo yazılabilir ama ben seçtim birini. Yasak ilişki. Bu ikisi de evli. Kadın çıplak olmasaydı hasta derdim ama kadının üstü çıplak. Güzeldi ama bittiğinde suçluluk duymuşlar. Erkek aman allahım ne yaptım demiş. Kadın da duvara bakıyor. Ama bence bir daha buluşacaklar. Kötü olan bunu birbiriyle paylaşmıyorlar. Belki kendilerini açan birileri olsaydı evlilikleri de yolunda gidebilirdi. Kendi kişisel özellikleri de bu ilişkide kendisini gösteriyor. Mekanik bir ilişki fiziksek çekime dayalı. Ama kendilerine gelecekler. İlişkiyi bitirecekler. Evliliklerinde de sorun neyse onu çözecekler ya da ayrılacaklar ama doğru yolu bulacaklar. Sonunda bunun bir hata değil hayatlarında yanlış giden bir şeyler olduğunu... Her şey yolunda ama haz almıyorlar. Böyle arayışlara giriyorlar. Fakat o boşluğu da doldurmayacağı için içten içe de suçluluk duyacaklar."

Dürdane, 48 yaşında, 6 yıldır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

Kart 13MF. "Ayy buna nasıl diyim ben? Bir evde bir kadın var. Göğüsleri açılmış... yani bir çarşaf örtük. Göğüsleri açılmış bir bayan, ayakta bir adam, gözlerini kapatmış. Kadın ölmüş mü, adam öldürmüş mü bilemiyorum. Hüzünlü bir şey bu da. Sonu hüzünle bitmiş. Belki de ölü falan değil adam utancından kapatmış olabilir. Hani kadının göğüsleri açık ya."

Kısmet, 48 yaşında, 1 yıldır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

Kart 13MF. " Uykudan kalkmış bir adam olsa diycem üzerinde kravatı var. Kadın yatakta yatıyor ama insan böyle uyumaz. Buna hiç anlam veremedim. Ölü desem ölü değil. Hastane odasına benzemiyor. Ben buna bir anlam veremedim. Has-

tane odası değil çünkü. Eşyalar sanki bir ev gibi . Ya da kadın bir maket olabilir. (?) Daha çok maket gibi bir şey algıladım. Tıp öğrencisi olabilir mi? Ama adam beyaz saçlı pek öğrenci gibi durmuyor. Adam yorgun ya da bunalmış gibi mi? Pek anlayamadım. Herhalde adam hayatına devam eder. Ondan sonraki yapacağı işi ne ise .... Bu kadar."

Postmenopozal erken evre:

Şefika, 53 yaşında, 2,8 yıldır postmenopozda.

Kart 13MF. "Bir bayan uzanmış uyuyor mu? Adam da gözünü kapatmış. Bu ne ki? Çok değişik ya. Kıyafet üzerinde, kravat. Daha yatağa girmemiş ama gözünü kapatıyor, uykusu mu gelmiş? Uyuyacak mı ki? Ben de çözemedim. Adam kitapları okumuş, yorulmuş, sonra mı uyuyacak ki acaba? Gözünü kapatmış, yorulmuş demek ki. Uykusu mu geliyor artık? Bunların faydası oluyor dimi? Bir şeyleri mi çözüyor? Nasıl yani? İnsanın hayatında değişiklik mi yapıyor acaba? Hani önemli dimi bu kartları böyle göstermek, söylemek? Ondan sonra da hep önümüze çıkacak bu testler he mi?"

Mefharet, 48 yaşında, 3 yıldır postmenopozda.

Kart 13MF. " Son mu? Pişman olmuş bir erkek desek. Pişmanlık var burda sanki. Şöyle baksan pantolon, gömlek, kravat takmış evine geç gelen bir erkek. Karısı bak hazır yatakta bekliyor. Aldatılmışlık hissi var erkekte. Kendi de olabilir, kadın tarafından da olabilir."

Nurdan, 51 yaşında, 2 yıldır postmenopozda.

Kart 13MF. "Sanki bir adam kadını öldürmüş gibi, kötü bir şey yapmış gibi gözlerini kapatıyor. Bu kadar. Kadın ama ölü gibi hareketsiz ve cansız duruyor. Hani kötü bir şey yapar insan sonra döner ne yaptım der kendi kendine. Adam kendine öyle soruyor bence."

Tülin, 57 yaşında, 4 yıldır postmenopozda.

Kart 13MF. "Amaan burada kötü şeyler olmuş herhalde! Sanki kızın namusunu kirletmiş gibi ney gibi. Burda utanmış kimsenin yüzüne bakamıyor gibi ama bura-

da kitaplar da var. Ama yatak ... nasıl yataksa? Çok affedersin kıza bir şey yapmış gibi geliyor. Utanmış, yüzünü kapatmış. Yüz karası var adamda. Göğüsler dışarıda. Aman aman bu güzel değilmiş (güler)."

Postmenopozal geç evre:

Necla, 56 yaşında, 9 yıldır postmenopozda (2)

Kart 13MF. "Şimdi buna bir anlam veremedim de. Birlikte olmuşlar da adam sonradan pişman olmuş. Pişmanlığı devam da eder. Kadının umurunda değil ya da eşini aldatmıştır sonra pişman olmuştur."

Ferhan, 58 yaşında, 10 yıldır postmenopozda (2).

Kart 13MF. "Bir kadınla bir erkek birlikte olmuşlar. Birlikteliğin sonunda kadın uyurken erkek kalkmış, giyinmiş ve halinden pişman olmuş bir vaziyette evi terk ediyor. Başka bir şey göremiyorum. Bu kadar."

Nergis, 57 yaşında, 7 yıldır postmenopozda (2).

Kart 13MF. "(Yan çevirir) Kadın çıplak, adam giyinik ... elleriyle gözlerini kapamış. Bence kadın ölmüş olabilir mi acaba? Adam bir şeyi görmek istemiyor gibi. Kadınla ilişkiye girmek istemiyor... Adam çıplak değil giyinik. Her an gelip yatağında güzel bir kız görüyor "Allahım rüya mı görüyorum?" demiş olabilir. (?) Yani istediği biri ise sonuç iyi gider. Ama gayrı meşru bir ilişki ise sonları iyi olmaz ayrılığa da gider. Adam belki utancını gizliyor olabilir. Geldi ama pişman oldu."

Hale, 57 yaşında, 7 yıldır postmenopozda (2).

Kart 13MF. "Kadın çıplak erkek çıplak değil giysili. Erkek yüzünü kapatmış, erkek sorunlu. Yüzünü böyle sanki utanmış saklıyor. Başarısız demek ki. Başarısızlığını anlatabildim mi? Yatak, şey yani orda başarısızlığını kapatıyor. Kadın kendinden emin, erkek emin değil kendinden. Bayan bir yüzünü kapatmış. Çok utanmış, iyi değil. Sonucu bu hikayenin... Hem de hiç iyi değil. Bayanın üst kısmını çıplak olarak gösteriyor. Erkeğin tüm vücudu kapalı ve yüzünü örtüyor kendinden emin olmadığı için. Hiç iyi değil."

Fadik, 52 yaşında, 6 yıldır postmenopozda (2).

Kart 13MF. " (Şarkı mırıldanır) Bir masa var Fatma, iki tane kitabı var, bir sandalyesi var, bir duvarda resim var. Kadın da yatmış ... Kadın yatmış Fatma. Herifi kalkmış yüzünü kapayarak da elini kafasına koymuş. Niye yüzünü kapatıyor Fatma? Bir utançlık mı duyuyor? Kadın çırıl çıplak görünüyor. Adam da kalkmış yüzünü kapatmış düşünüyor kara tavuk gibi (güler). (?) Bu adam mı? Üstünü giyinmiş, hazırlanmış yoksa çıkacak mı? Kadından utanç mı duyuyor?" (güler). Kadın da yatıyor. İşe gidiyor adam, hazırlanmış. Kadını da çırılçıplak görmüş, öyle görünce utanç duymuş gidecek yani Fatma."

Genel olarak grupların 13MF kartına verdikleri yanıt örnekleri incelendiğinde; hastalıkla ilgili yanıtlar haricinde, premenopozal evrede 2 kişinin arzu ve yasağa dair libidinal bir senaryo verdiği, geri kalanların ise, çiğ agresif ya da cinsel anlatımlarla dürtüyü bastırmaya uğratmadan yansıttığı ya da hiç cinsellikten bahsetmeyip günlük olayları anlattığı görülmektedir. Postmenopozal erken evrede de, premenopozal evreyle benzer olarak, çiğ cinsel ya da agresif anlatımların, cinsellikten bahsedilmeyen günlük olayların veya aldatılma senaryolarının verildiği görülmektedir. Postmenopozal geç evrede ise, arzu ve yasaklarla ilgili senaryoların daha fazla verildiği, yasakları delmenin yarattığı suçluluk duygusundan bahsedildiği, bunun yanı sıra bazı kadınların utanç duygusundan bahsettiği dikkati çekmektedir. Özellikle menopozun bu son evresinde, diğer iki evreye oranla, utanç duygusundan daha çok bahsedilmesi yeniden canlanan cinsel dürtülerin fark edilmesinin bazı kadınlar tarafından utanç duygusu şeklinde daha narsisistik düzlemde yaşandığını düşündürmektedir.

TAT'de, Kart 10'da, sadece yüzleri görünen, kadın ve erkekten oluşan ve yaşları fazla belirgin olmayan bir çift görülmektedir. Resimdeki kişiler arasındaki ilişki çeşitli boyutlarda anlatılabileceği gibi daha çok ayrılma ve kavuşma senaryoları ile verilmektedir. Gizil içeriğinde çift arasındaki ilişkinin libidinal yanının verilmesi beklenen bu kartta, bazı kişiler şefkat ve ilgi gibi yaklaşımlarla cinsel dürtüleri döndürme yoluna giderken, bazı kişiler yaşlılık temasıyla cinsel düzlemden uzaklaşabilmektedir. Çiftin arasındaki ilişki ne şekilde verilirse verilsin, burada önemli olan, libidinal bağa yapılan yatırımın kalitesini sorgulamaktır. Diğer yandan narsisistik düzlemde ele alacak olursak, birbirine aynı hislerle bağlanan kişilerin anlatıldığı ya

da cinsiyetlerin aynı olduğu hikayeler verildiği görülmektedir (İkiz, 2011: 28-29).

Araştırmaya katılan grupların bu karta verdiği yanıt örnekleri incelendiğinde, dikkati çeken durumlardan ilki, resimdeki çiftin libidinal ilişkisi hakkında bilgi verilmesi beklenen bir kartta, bazı kadınların, anne-çocuk veya baba-çocuk ilişkisi vermesidir. Öncelikle bu durumun menopozal sürecin ilk iki evresinde daha çok görülmesi, aşk ve şefkate ait duygulanımların dürtüsel bir bağ içerisinde değil de sosyal normlar içerisinde anne-baba sevgisi şeklinde verildiğini düşündürmektedir. İkinci olarak, premenopozal ve postmenopozal erken evrede bir grup kadının verdiği bu yanıt türünün postmenopozal geç evrede görülmemesi, bu durumun menopozun ilk dönemlerinde canlanan ödipal fantezilerle de ilişkili olabileceğini akla getirmektedir. Bazı kadınların, aynı yaşlardaki bir çiftten ziyade ödipal figürlerin olduğu hikâyeler anlatması, belki de canlanan ödipal arzuların yoğunluğunun geçici de olsa algıyı etkileyip yanlış algılara neden olabileceğini düşündürmektedir.

Premenopozal evre:

Hayat, 52 yaşında, 8 aydır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

Kart 10. "Bir babanın oğlunu özlemle kokladığını, öptüğünü... Bir vedalaşma gibi. Oğlun babayla öpüşüp vedalaşması."

Kısmet, 48 yaşında, 1 yıldır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

Kart 10. "Birbirine sarılmış iki insan. Birisi kadın ama diğerinin cinsiyetini ayırt edemiyorum. Bel ki de anne kız birbirlerine sarılmışlar. (?) Bence birbirlerinin varlıklarını.... yani sonunda birbirlerini anlamış olurlar. Birbirlerinin duygularına, hayatlarına dokunmuş olurlar. Birbirlerine katkı sağlamış olurlar."

Hadise, 53 yaşında, 1,5 yıldır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

Kart 10. "Baba kız mı, baba eş mi? Tersi halde karısını seviyor. Gerçi yaşları benziyor. Mutlu olacak bunlar ha (güler). Dans ediyorlar karı koca bence. İyi yani. Sonu güzel mutluluk."

Makbule, 49 yaşında, 2 yıldır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

Kart 10. "Çocuğunu öpüp koklayan bir anne herhalde bu. Benim gibi hala da

olabilir. Acaba uyurken mi yapıyorlar? Ama kadının üzerinde kıyafetleri var. Bir veda mı, bir yere giderken mi? Aslında uyur gibi duruyorlar. Her an olabilecek bir şey."

İlk örnekte ödipal babayla vedalaşmaya dair bir yanıt görülürken; yılların özlemi ve ayrılık bir arada yaşanıyor gibidir. İkinci örnekte ise, daha erken bir döneme, anneyle pregenital dönem ilişkilerine regrese olup aynılık, ayrılamama hatta anneyle yeniden kavuşma gibi bir senaryo verilmektedir. Yakın zamanda eşinden boşanmış ve şu an kızıyla birlikte yaşamakta olan ve ayrı bir evde kalan annesinin bakımıyla ilgilenen katılımcının karta verdiği yanıtla benzer bir hayat değişikliğine gitmesi dikkat çekicidir. Bir sonraki örnekte katılımcı, resimdeki kişilerin baba-kız mı yoksa baba-eş mi olduğuna karar vermekte zorlanmaktadır. Menopozda, anne ile kızın çocuk sahibi olma konusundaki pozisyonu eşitlendiğinde, yani her iki taraf da artık çocuk sahibi olamayacak bir pozisyona geldiğinde, anneyle ödipal rekabet yeniden gündeme gelmiş gibi görünmektedir. Katılımcının bunun bir çift ilişkisi olduğuna dair karar vermesi ise, nesiller arası farkı görmesiyle mümkün olmuştur. Son yanıt örneğinde ise, cinsel dürtü öncelikle sosyal kabul edilebilir şekle dönüştürülmüş o da yetmeyince arkasından iki kişi arasındaki libidinal yakınlaşma engellenerek, uyku gibi, kişilerin bağ kurmadan kendi iç dünyalarına döndüğü bir senaryoya evriltilmiştir. Görüldüğü üzere canlanan ödipal fanteziler, bir yandan kadının ruhsal dünyasını zorlarken, diğer yandan aşk ve şefkate ilişkin duygulanımların dürtüsel bir bağ içinde verilmesini engellemektedir. Bu hususta diğer iki gruba ait yanıt örnekleri ise aşağıdaki gibidir.

Postmenopozal erken evre:

Nahide, 50 yaşında, 3 yıldır postmenopozda.

Kart 10. "Karı koca mı? Değil mi? Kardeş mi? (güler) Eş herhalde, iki eş. Sevinçli bir anları yani ya da duygusal işte. (biraz sıkılır gibi olur)."

Nurdan, 51 yaşında, 2 senedir postmenopozda.

Kart 10. "Bir babanın çocuğuna olan sevgisi. O kadar özlemiş ki çocuğunu sarılmış kokluyor. Hasret ve özlem gideriyor."

Şafak, 49 yaşında, 4 yıldır postmenopozda.

Kart 10. "Burda da sanki oğlu rahatsız da iyi olsun oğlum diye, alnını mı öpmüş, kafasını mı öpmüş?"

Postmenopozal geç evre:

Ferhan, 58 yaşında, 10 yıldır postmenopozda (2).

Kart 10. "(35 sn) Uzakta kalmış belli bir süre hasret kalmış anne kız da olabilir bu, erkeğe de benzettim. Baba kız da olabilir yani. Bir iş için ailesinden uzakta kalan kız ailesine dönüyor ve hasretlerini, özlemlerini sarılarak gidermeye...birbirlerine özlem sözleri söyleyerek sarılmış iki insan görüyorum. Ayrılıklarından dolayı hasret kaldıkları için, bir daha ayrılmamak için sözleşmişler. Ayrılamamayı konuşuyorlar kendi aralarında. Yurt dışında okuduğu için kız artık ailesinin yanına gelmiş. Kendi işini burada kurarak beraberce yaşamlarını sürdürüyorlar."

Ebeveyn-çocuk ilişkisi yanıtları haricinde araştırmaya katılan üç grubun 10. karta verdiği yanıtlar ve gruplar arası analizler aşağıdaki gibidir.

Premenopozal evre:

Huriye, 51 yaşında, 2 yıldır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

Kart 10. "Burada bir yaşlıyla yani bayanla erkek var, yaşlı. Sarılmışşş ya da kadını öpüyor başından. Kadın üzgün adam sakinleştirmeye çalışıyor onu ya da bir şeye çok üzülmüş teselli etmek için."

Dürdane, 48 yaşında, 6 yıldır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

Kart 10. "Bunlar da aşıklar gibi aynı. Bunlar da mutlular. Birbirlerine yaslanmışlar. Adam kadını sanki sarmış. Mutlu görünüyor bunlar da."

Tülay, 54 yaşında, 8 aydır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

Kart 10. "Bana sanki bu da şey gibi geldi, karı-koca gibiler. Sanki kadın adama bir şey yapıyor o da onu koruyor gibi. Gerçi sonunu söyledim herhalde hemen. Kadın adamdan yardım bekliyor gibi kafasını göğsüne dayamış. Sonunda da

adam onu ikna ediyor, huzurlu yani. Yüzünü başına dayamış."

Yukarıda verilen premenopozal evredeki gruba ait yanıt örnekleri değerlendirildiğinde, az da olsa çiftin arasındaki aşka dair cinsel senaryoların verildiği ancak genellikle bu senaryoların "yaşlı çift" temasıyla cinsel düzlemden uzaklaştırıldığı ya da daha çok erkeğin kadını koruduğu, destek olduğu ve cinselliğin huzur, şefkat ve ilgi temalarına döndürüldüğü yanıtlar dikkati çekmektedir. İlişkilerde "*üzgün kadını sakinleştiren, destekleyen, koruyan, rahatlatan*" yanıtlar yani nesnenin yaslanma işlevine vurgu anti-depresif bir savunma yöntemi olarak da düşünülebilir. Zira yanıtların genelinde karşılıklı bir sarılmadan değil erkeğin kadına sarmasından bahsedilmektedir.

Postmenopozal erken evre:

Tülin, 57 yaşında, 4 senedir postmenopozda.

Kart 10. "Hımm bunlar bak güzel anlaşıyorlar. Mutlu karı koca. İşte mutluluk böyle. Kadın da sarılmış, kocası da sarılmış güzel bir mutluluk. Sevgi, işte aşk."

Şefika, 53 yaşında, 2,8 yıldır postmenopozda.

Kart 10. "İki mutlu insan uyuyorlar galiba. Çok güzel bir şekilde uyuyorlar. Hayatları güzel yani şu anda. Öyle güzel bir şekilde devam ediyor.

Ezel, 50 yaşında, 1,5 yıldır postmenopozda.

Kart 10. "Bunlar birbirlerine sarılıp uyuyorlar. Bir yatakta uyuyorlar birbirlerine sarılmışlar."

Mefharet, 48 yaşında, 3 yıldır postmenopozda.

Kart 10. "Burda kadın sanki çöküntüye uğramış gibi. Saçı dökülmüş gibi. Kocası destekliyor, sevgisini veriyor. Şurda bak saçlar dökülmüş baya."

Hacer, 49 yaşında, 2 yıldır postmenopozda.

Kart 10. "Adam alnından öpüyor. Evlenme teklif ediyor heralde. Alnından öpüyor. Kabul etmiş onu, düğünleri olmuş. Beraber evlerine gidiyor dans ediyorlar.

Güzel geçiyor, iyiler yani, mutlular yani. Bunu da böyle görüyorum. Geçek de bitsin bari. Bu işkence bitsin bari. Yok işkence değil güzel bir şey."

Genel olarak bakıldığında postmenopozal erken evredeki katılımcıların X. karta verdikleri yanıtların, diğer iki gruba oranla, oldukça kısa neredeyse ketlenmiş yanıtlar olduğu dikkati çekmektedir. Resimde görülen çiftin arasındaki ilişkiye dair aşk senaryoları verilmekle birlikte bu evrede, bu tür senaryolar daha az görülmektedir. "*Uyku"* gibi yanıtlarla çiftin arasındaki libidinal bağ kesilip beraber ama herkesin kendi içinde olduğu senoryalara dönüştürülmektedir. Bir katılımcı da çiftin arasındaki libidinal ilişkiden ziyade depresif duygulanıma ve narsisistik eksikliğe gönderme yapan bir yanıt vermektedir. Ancak premenopozal evrede verilen "*yaşlılık"* temalarına bu grupta rastlanmamaktadır.

Postmenopozal geç evre:

Fadik, 52 yaşında, 6 senedir postmenopozda (2).

Kart 10. "Ayy çok özlemişler birbirini. Birisi kadın birisi erkek. Kadını alnından öpüyor. Dans da yapabilirler bak. Dans yapıyorlar diyorum ben erkekle kadın."

Nergis, 57 yaşında, 7 yıldır postmenopozda (2).

Kart 10. "Birbirine sarılınca huzur bulan bir çift. (Kartı iter, su içer) Bence bu devam eden bir evlilik.(Kart rahatsız eder ve kısa keser)."

Meserret, 55 yaşında, 6 yıldır postmenopozda (2)

Kart 10. "Burda bir aşk kokusu var. Yaşlanmışlar baya, çok güzel yıllar geçirmişler. Çok kaynaşmış halen birbirinden kopamamış, birbirini çok muhabbetle seven çok samimi iki çift görüyorum. Ruhen, kalben birbirini tamamlamış çok güzel bir çift sanki. Bu bu şekilde."

Hale, 57 yaşında, 7 yıldır postmenopozda (2).

Kart 10. "Bay, bayan dimi? Evet. Yaşlı. Birbirlerine böyle başını yaslamış hali var. Hani sıcak, sevgiyle böyle birbirlerine, yaşlı bay, bayan kenetlenmişler. İçten sarılış olarak gördüm bunları. İçtenlik var. Mutlu son bu."

Cahide, 54 yaş, 7 yıldır postmenopozda (2).

Kart 10. "Bu üst taraftaki erkek yanındaki de kadın. Kadının başını öpüyor. Göğsüne yaslanmış kadın. Bir şeye üzülmüşler, kadını teselli ediyor. (?) Üzüldükleri şeye bağlı. Sakin bir şekilde durduklarına göre, ağlama falan yok teselli etmeye çalışıyor, eder."

Göksel, 52 yaşında, 7 yıldır postmenopozda (2).

Kart 10. "Bunlar çok mutlular karı koca. Bir yönden de adam üzüntülü de karısına sarılmış gibi geldi. Bir de çok mutlular. Karısı kocasını öpüyor gibi geldi. Biri göğsünde, biri başını öpüyor öyle görüyorum. Mutlu gibi. Sen evli misin bekar mısın?"

Necla, 56 yaşında, 9 yıldır postmenopozda (2)

Kart 10. "Burada da birbirlerine destek oluyorlar duygusal olarak.(?) Daha rahat olurlar. Eğer problemleri varsa çözüme ulaşır. İyi bir şeyde destek oluyorsa daha iyi olur."

Göksun, 56 yaşında, 7 yıldır postmenopozda (2)

Kart 10. "Şey bu sarılmış galiba. Bu çocuk mudur? Daha büyük duruyor ama. Bu Cemil İpekçi gibi duruyor (güler) ikisi de erkek olabilir. Başını göğsüne yas yas yas yaslan yaslanmış. Her ne yapıyorlarsa güzel gibi. Temas çok önemli insanlarda."

Postmenopozal geç evrede ise, resimdeki çiftin arasındaki ilişkiye dair libidinal yanıtlar verilse de çiftler arasındaki ilişkide destek, paylaşım ve yaslanma işlevlerinin daha ön planda olduğu senaryolar dikkati çekmektedir. Bazı kadınların, premenopozal evrede görüldüğü gibi, öncelikle çiftin libidinal yanını veren bir yanıtla başladığı fakat daha sonra bu yanıtı yaşlılık temasıyla cinsel düzlemden uzaklaştırdığı görülmektedir. Bu grubun genelinde şefkat, ilgi, destek gibi yaklaşımlarla cinsel dürtülerin döndürülme yoluna gidildiği dikkati çekmektedir. Ancak her ne kadar destek, dayanak ilişkisi veya şefkat, ilgi gibi yaklaşımlarla cinsel dürtü döndürülme yoluna gidilse de libidinal bağın diğer iki gruba göre daha güçlü olduğu görülmekte-

dir.

Araştırmaya katılan üç grubun 10. karta verdiği yanıtlar ortaklaşma veya farklılaşma açısından değerlendirilecek olursak; şefkat, ilgi, destek gibi yaklaşımlarla cinsel dürtüyü döndürme yoluna gitmenin her üç grupta da görülmesi bize bu durumun menopozla ilgili ortak bir etki olduğunu düşündürmektedir. Postmenopozal erken evrede diğer iki gruba göre daha ketlenmiş yanıtlar verildiği görülmektedir. Duygulanım ifade edilse de çift arasındaki libidinal bağın kesildiği beraber ama herkesin kendi içinde olduğu senaryoların ağırlık kazandığı dikkati çekmektedir. Ancak postmenopozal geç evreyle birlikte çiftler arasındaki libidinal bağlar, destek ve dayanışma yaklaşımlarının ön planda olduğu halde yeniden güçlenmektedir.

8.2.2. Beden İmgesine Dair Endişelerin ve Regresif Yaşantıların Projektif Testlerdeki Yansımaları

Beden imgesi kavramı Freud'dan sonra ortaya çıkan ve Paul Schilder'e ait, psikanalitik bir kavramdır. "Beden imgesi" imgesel düzleme aittir bu nedenle bilişsel düzleme ait olan "beden şeması" kavramından ayırt edilmeyi gerektirir. Beden şeması, duyusal-motor örgütlenmenin ve uzamın düşeylik, yanallık, derinlik boyutuna bağlı olarak şemalaştırılmış soyut bir zihinsel tasarımdır. Bedenin çeşitli pozisyonlardaki denge koşulları, sağ ve solun birbirine göre disimetrisi, aynadaki yansımanın tersine çevrilmesi, nesnelerin bedene olan uzaklığının kestirilmesi gibi durumlar beden şemasını oluştururlar. Zihinsel, soyut ve dinamik bir tasarım olan "beden şeması" kavramı İngiliz nörolog Head'a aittir. Beden şeması daha çok nörolojik temelli ve ön bilince ait iken, beden imgesi bilinç dışıdır ve duygulanımsal temellidir. Beden şeması nesneler üzerinde ve uzamda eylemde bulunmanın bir amacı olarak hizmet görürken, beden imgesi başkasıyla ilişkinin ilk aracı olarak yaşanır (Anzieu ve Chabert, 2004:233-236).

Projektif testler, genel olarak, kişiliği beden şemasından ziyade beden imgesi üzerinden incelemeye çalışır. Beden imgesi Freud'un psikoseksüel gelişim kuramından kaynağını alır. Biyolojik işlevlerin gelişmesiyle birlikte çocuğun dikkati bedenin farklı bölgelerinde yoğunlaşır. Oral, anal ve fallik evreden oluşan bu dönemlerin her

biri kendine özgü ayırıcı bir karşıtlıkla özetlenebilir. Örneğin oral evre için yutmak ve yutulmak, anal evre için etkinlik-edilgenlik, fallik evre için de fallus-kastrasyon şeklinde özetlenebilir. Freud'a ait bu gelişim kavramlarını daha da derinleştiren ve farklılaştıran kişi ise Melanie Klein'dir. Klein'e göre oral, anal ve fallik evreler bu şekilde art arda sıralanmazlar. Gerçekte bu dönemler üst üste binerler. Ödip kompleksi ise, Freud'un söylediğinden çok daha erken bir dönemde ortaya çıkar. Klein'ın henüz konuşamayan bebeklere yaptığı tedavi çalışmalarından ortaya çıkan bu görüşe göre, iyi ya da kötü nesnelerin içe ya da dışa yansıtılmaları ile ilk ruhsal süreç oluşur. Fakat ne yazık ki Klein'ın bu görüşleri projektif testlere çok fazla uygulanamamıştır. Ancak "beden imgesi" kavramı kısmen de olsa Klein'ın kavramlarının projektif testlere taşınmasını sağlamıştır (A.e.,233-236).

Yansıtma veya içe yansıtma, iç-dış ayrımına dair temel bir tasarımlandırmanın varlığını ön koşul olarak gerektirir. Okşarken canlılık veren emzirirken yatıştıran iyi anne imgesi karşısında, süt bebeği bir tür içe alma yaşar. Çocuk anne ile aralarındaki bu simbiyotik bağın dışında kalan dünyayı tekinsiz ve karanlık olarak hisseder. Diğer yandan çocuğunu siyah zehirli sütüyle besleyen bazen de beslemeyen, boğarcasına sarılan, okşamaları tat vermekten ziyade tenini eşeleyen kötü anne imgesi de, çocuğun doğuştan sahip olduğu ölüm dürtüsünden dolayı sevilen nesneyi yok etmeye yönelik oluşturduğu tasarıma denk gelir. Bu sevimsiz imge çocuğun içine sızarken çocuk da bu imgeyi dışarı itmeye çalışır. Böylece iyi olanı kendinde tutmasına kötü olanı ise dışarı atmasına olanak veren iyi ve kötü nesne arasındaki bu bölünme, süt çocuğunun ilk savunma düzeneğidir, bu nedenle de oldukça hayatidir. Bu dönemin sonunda çocuk içerideki iyi ile dışarıdaki kötüyü ayıran bir zar tasarımlandırır. Böylece çocuğun kendi bedeninin yüzeyi, bir bariyer gibi imgelenir. Bu bariyer gelecekteki benlik sınırlarının ilk örneğini oluşturur. Gözenekli ve kırılgan olan bu bariyer bir yandan iyiyi içeride tutup yitirilmesini önlerken bir yandan da kötünün işgalinden korur. Bu durumu Anzieu "deri ben" olarak adlandırır. Bahsedilen bu yüzeyin çift yönlü delikleri vardır. Bu çift yönlü delikler sayesinde iyi içeri girerken kötü de dışarı çıkar. Fakat çeşitli sebeplerden ötürü zaman zaman bu deliklerin işlevi tersine dönüp kötünün içeri girmesine iyinin de dışarı çıkmasına neden olabilir. Bu durum da doğal olarak kaygıya neden olur. Bu nedenledir ki Rorschach Testi'nin bazı öğelerinin bölme, zar, delik ve birincil çifte değerlilik gibi kavramların ışığında yorumlan-

maları gerekmektedir. Böylece bedene ait dokunsal ve görsel yüzey şeklindeki bu ilk imge, düşleri oluşturan imgesel uzamı da ortaya çıkarır. Freud'un da belirttiği gibi, düşleri oluşturan bu simgesel düzen öncelikle anne ve çocuğun beden parçalarının simgesel temsilidir (A.e.).

-Rorschach Testi VIII, IX ve X. Kartlar: Beden İmgesi ve Oral Döneme Regresyon Yanıtlarına Dair Analizler

Dolayısıyla, Melenie Klein'in görüşlerinden yola çıkarak söylenebilir ki, kişinin bilinçdışı beden imgesinin kökenleri, genel olarak erken dönem anne çocuk ilişkisine, özelde ise iyinin içeride tutulup kötünün dışarı atılmasına dayalıdır. Bu sebepledir ki, öncelikle, araştırmaya katılan üç grubun, Rorschach Testi'nin pastel renkli kartları olarak bilinen VIII, IX ve X. kartlara verdikleri yanıt örnekleri incelenecektir. Tabii ki bu kartlar doğrudan beden imgesiyle ilişkili kartlar değildir. Ancak VIII. kartla birlikte tamamen kendi iç dünyasına dönen kişi kendisine ve dış dünya ile yakınlaşmalarına odaklanır (Tunaboylu-İkiz, 2001:85). Regresyona son derece müsait olan bu kartlarla birlikte pregenital dönem imgeleri ve ilişki tarzları hakkında bilgi toplanabilmektedir. Renklerin belirginliği, dışsal uyarılmanın yoğunluğu gerçekliğe karşı bir duyarlılık yarattığından sözlü dil öncesi yaşantıların en ilkel, en eski dışa vurumları yeniden etkinleşecek böylece kişinin yakın çevresiyle ilk temaslarında yaşadığı duyumsal deneyimlerine, haz ve hoşnutsuzluk yaşantılarına dokunacaktır (Anzieu ve Chabert, 2004:233-236). Burada amaç menopozal süreçteki kadınların, pregenital nesne ilişkilerine gerilendiklerinde, beden imgelerinin sınırlarında bir hassaslaşma olup olmadığını veyahut beden imgelerinin sınırlarına yönelik bir tehdit hissedip hissetmediklerini görebilmektir.

Bu doğrultuda araştırmaya katılan üç gruba ait Rorschach Protokolleri incelendiğinde, özellikle premenopozal evre ve postmenopozal geç evre arasında, içerik analizinde dikkati çeken bir farklılık tespit edilmiştir. Değerlendirme sonucuna göre premenopozal gruptaki katılımcıların yarısından fazlasının (6 kişi) yenilme-yutulmayla ilgili oral dönem fanteziler verdiği görülmüştür. Yanı sıra bazı kadınların "*genç, taze bir kişinin rahminde hastalık başlamış*", " *İnsan iskeleti diycem ama değil. Parça parça ya. Bir de dağınık bir şey", " Hiçbir şeye benzetemedim. İnsan vü-*

cudu olamaz şekli çok şekilsiz. Şu kırmızıları neye benzetiyorum bilmiyorum" şeklinde beden imgesinin bütünlüğüne zarar gelmesine, yetersizliğine ya da şekilsizliğine yönelik endişeler içeren yanıtlar verdikleri dikkati çekmiştir. Genellikle VIII. karta verildiği gözlenen bu tür yanıtların azda olsa X. karta da verildiği gözlenmektedir. Bu tür yanıtlar menopozun etkilerini yoğun bir şekilde hisseden ve bunu sembolize etmekte zorlanan kadınlarda daha çok görülmektedir. Bazı kadınların ise, özsellikle VIII. kartta; "uçağın sivrisi", "mızrak, ucu sivri", " *ŞOK ve ardından kuyruklu iki hayvan*" yanıtlarında olduğu gibi kastratif yanıtlar verdikleri görülmektedir. Dikkati çeken bir diğer önemli nokta ise, premenopozal grupta, VIII. karta bir adet renk yanıtı verilmiş olmasıdır. Bu yanıt da formun ön planda olduğu rahimle ilgili bir yanıttır. Premenopozal sürecin genelinde renk yanıtları çok az verilmekte mümkün olduğunca iç dünya dış dünyadan gelen yoğun uyarıcıların etkisinden korunmaya çalışılmaktadır. Postmenopozal erken evrede ise, yenilme yutulma fantezisinin sadece bir kişi tarafından verildiği bunun haricinde bazı kadınların *"Açılmış parçalanmış balık", "İnsanın iç organları... (?) Boru gibi olup sonra dağılan şeyler. Eskiden vücudumuz ne kadar güzeldi", "yaralanmış hastalıklı ciğer", "kanser belirtisi", "Çok affedersiniz rahme benziyor. (?) Çirkin bir rahim önceki gibi olmuyor."* şeklinde hastalık, dağılma ve bedenin şeklinin bozulmasına dair endişeleri içeren yanıtlar verdiği görülmektedir. Postmenopozal geç evrede ise, sadece bir kişinin oral döneme özgü yenilme-yutulma endişesi verdiği, bir kişinin de *" Şöyle de insan organlarına hastalık girmiş"* şeklinde hastalık endişesine dair bir yanıt verdiği görülmektedir. Pastel renkli kartlarla birlikte, ekseriyetle premenopozal evrede daha az bir şekilde postmenopozal erken evrede gözlenen yenilme-yutulma veyahut bedenin içinin zarar görmesine dair endişeleri içeren yanıt örneklerini aşağıda görebiliriz.

Premenopozal Evre:

Tülay, 54 yaşında, 8 aydır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

VIII. Kart. *" Bu yani insan iskeleti bence. Ama şunlar da bir hayvan gibi. İskeletin içinde hayvan ne yapsın?(?) Sanki şunları da hayvana benzettim. Sanki şunlar da ciğer. Hayvan onları yemeye gelmiş gibi."*

Hadise, 53 yaşında, 1,5 yıldır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

VIII. Kart. "...Şunları fareye benzettim. Sanki tutmuşlar bir şeyi yiyorlar, çekiyorlar. Şu ortayı balık kılçığına benzettim. Rahim diyecem ama rahimin içini bilmiyorum. Burdan uzayan bir şey var."

X. Kart. " *Ya bunları şeye benzettim. Dere kenarlarında oluyor, kıskaç derler. Bu da akrebin büyüğü herhalde. Evet bu akrebe benziyor. Kıskaç mı, akrep mi? Kıskaçla akrep ayrı şeyler. Öyle mi? Bilmiyorum ki. Dere kenarlarında. Şu ikisini de hayvana benzetiyorum. Sanki bir şey yiyorlar. Sinirleniyorlar."*

Fahriye, 46 yaşında, 4-5 aydır adet düzensizliği yaşamakta.

X. Kart. "*Şey artmış cümbür cemaat... Burada çok böcek figürleri görüyorum ve biraz saldırganlar. Sorunlar var ama geneli güzel bir kart. Yani ufak tefek sıkıntılar var ama daha iyice bir hal. Belki menopoz sonrası ufak tefek sağlık sorunları olabilir. (?) Biçim gene biçim. Böcek neyi sembolize eder? Küçük, öldürmeyen sıkıntı. Hani öyle büyük korkutucu değil . Onu da ben menopoz sonrası gene küçük sıkıntılara yorumladım. Ama tablo kötü değil iyicil. Yani şu sarılara dentrit diycem ama hiç ilgisi yok. Ben söyleyeyim mi bu ne? Osteoporoz. Kemikleri yiyorlar bunlar. Bakın şunlar yaklaşmış kemikleri yiyor."*

Hayat, 52 yaşında, 8 aydır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

VIII. Kart. *"Genç, taze bir kişinin rahmi olarak düşündüm fakat hastalık başlamış gibi. İki taraftan kemirmeye duran bir hastalığın başlamış olduğunu düşündüm..."*

Leman, 48 yaşında, 6 aydır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

VIII. Kart. *"... Bunları sanki fareye mi benzetiyorum. Sanki fareye benzetiyorum. Ama o şeylerin ne olduğu... Fare bir şeyleri kemiriyor, alıyor ama ama neyi bilmiyorum. İkisini fareye benzettim ama... Bir şeye dokunmuşlar ama ne olduğunu bilmiyorum. İşte bunu benzetemiyorum. Bu ağaç mı? (?) Kafa şeklini fareye benzetiyorum. Kutup ayılarına da benzetiyorum. Onlar bir şeye konmuşlar ama ne olduğunu bilmiyorum. Bir şeyi almaya çalışıyorlar ama ne olduğunu bilmiyorum. İnsan iskeletine mi konmuşlar? Bilmiyorum yani."*

IX. Kart. *"Ne olabilir ki? (15sn.) Bunu da bi şeye benzetemiyorum ki. Kırmı-*

zılar ne olabilir? Bilmiyorum ki. Bunu da bir şeye benzetemedim. (20 sn) Bir şeye benzetemiyorum. İnsan vücudu olamaz şekli çok farklı.. Neye benzeteyim bilmiyorum. Hiçbir şeye benzetemedim. İnsan vücudu olamaz şekli çok şekilsiz. Şu kırmızıları neye benzetiyorum bilmiyorum da. Yuvarlak ne olabilir ki? Ne olabilir ki?... . İnsan iskeleti diycem ama değil. Parça parça ya. Bir de dağınık bir şey."

Premenopozal evreye ait yukarıdaki yanıt örnekleri incelendiğinde yenilme-yutulma fantezilerine dair yanıt örnekleri açık bir şekilde görülmektedir. Peki postmenopozal geç evrede kaybolan bu yanıt türü neden premenopozal evrede yoğun bir şekilde gözlenmektedir? Tabii ki menopozun, öncelikle bedensel bir süreç olması, yaşanan gerek hormonal gerekse fizyolojik değişikliklerin zaman zaman kadının ruhsal dünyasını dolayısıyla bilinçdışı beden imgesini sarsıntıya uğratması ya da tehdit edici bir hal alması inkar edilemez. Ancak bu yanıtların ortak temasının, bilinçdışı yenilme-yutulma ya da kemirilme gibi oral döneme ait fantezileri içermesi ilgi çekicidir. Peki neden çoğu katılımcıda oral döneme ve oral dönem kaygılarına bir gerileme olmaktadır? Bu soruyla ilgili regresyona oldukça müsait olan VIII, IX ve X. kartlarda görülen yanıt örnekleriyle ilgili açıklamaya geçmeden önce, premenopozal evrede ve postmenopozal erken evrede görülen bazı kritik noktaları hatırlamak konun açıklanması hususunda aydınlatıcı ve destekleyici olacaktır.

İstatistiki sonuçlar göstermektedir ki, hem premenopozal evredeki katılımcıların hem de postmenopozal erken evredeki katılımcıların çoğunluğu, oldukça az sayıda bütün insan bedeni tasarımı vermektedir. Az sayıda verilen insan yanıtlarının da daha çok kişi, insan gibi cinsellikten arındırılmış, nötr yanıtlar oldukları görülmektedir. Bu durum bir yandan savunmacı bir ruhsal dünyanın ip uçlarını verirken diğer yandan cinselleşmiş kadın ya da erkek bedeni tasarımı vermenin ne kadar endişe verici olduğunu düşündürmektedir. İnsan yanıtlarından ziyade her iki grupta da daha çok hayvan yanıtları, ağırlıklı olarak da anatomi yanıtları görülmektedir. *"İskelet, ciğer, omurga, pelvis, rahim, parçalanmış bir rahim, kırmızı et, parçalanmış pelvis kemiği, hastalıklı rahim, içi boş rahim...*" gibi yanıtlar beden imgesinin sınırlarının tam olarak çizilemediği, güncel problematiğe tutunan yanıtlar olarak görülmektedir. Diğer yandan bedenin parçalarına gönderme yapan anatomik yanıtlar, psikotik biçimde bir dağılma endişesine değil bedendeki bütünlüğün yetersizliğine işaret et-

mektedir. Aşırı heyecansal uyarılmalar ruhsal dünyadan ziyade bedenin parçaları üzerinden kontrol edilmeye çalışılmaktadır. Anatomi yanıtlarındaki bu fazlalık menopozun ilk evrelerinde gerçekleşen hormonal ve biyolojik değişikliklerden kaynaklı olarak yaşanan yoğun fizyolojik uyarılmaların zihinselleştirilmesindeki güçlüğe de dikkati çekmektedir. İnsan yanıtlarının azlığı, yanı sıra anatomi yanıtlarındaki fazlalık menopozal sürecin başlangıcındaki kadınların büyük kısmının bütün bir insan bedeni imgesi vermekte zorlandıklarını göstermektedir. Bunların yanı sıra erken döneme ait endişeleri gösteren gölgeleme (E) yanıtlarının premenopozal evredeki grupta, diğer iki gruptan daha fazla oranda, neredeyse iki katı oranında, görülmesi bu dönemde daha yoğun bir endişe yaşandığını düşündürmektedir. "*Kürklü palto giymiş", "papazların giydikleri kapüşonlu pelerin"* gibi erken döneme ait dokunma veya deri benlikle ile ilgili yanıtlar ya da *" dağınık bulutlar", "bulut olabilir mi? Şu araya sıkışmış bir şey ama ney? (?) Bulutlar parça parça olur ya*" gibi iç ve dışı ayıran sınırların belirsizleştiği yanıtlar, bilinçdışı beden imgesinin de iç-dış sınırlarını belirleyen taşların, simgelerin belirsizleştiğini, hassaslaştığını düşündürmektedir.

Yukarıdaki paragrafta bahsedilen veriler ışığında, regresif yaşantılarla birlikte ortaya çıkan oral dönemle ilgili yenilme-yutulma fantezilerinin neden premenopozal evrede fazlalaştığı konusuna dönmek, açıklanılan konuyu bütünleştirmek açısından anlamlı olacaktır. Bu bölümün giriş kısmında da açıklandığı gibi beden imgesi iyi memeyi içeride tutup kötü memeyi dışarı atan süt çocuğunun anneyle kurduğu ilk ilişkiden dolayımlı olarak gelişir. Ancak farklı sebeplerden ötürü zaman zaman beden imgesinin sınırlarını koruyan bu bariyerin işlevi tersine dönerek kötünün içeri girmesine iyinin de dışarı çıkmasına neden olabilmektedir (Anzieu ve Chabert, 2004:233-236). Bu görüşler temelinde yukarıdaki paragrafta ortaya konan veriler değerlendirildiğinde, premenopozal evrede pek çok kadında görülen bilinçdışı beden imgesinin bütünlüğündeki yetersizlik, yanı sıra yenilme-yutulma endişeleriyle ilgili oral dönem fantezileri ile kendisini gösteren beden imgesinin bütünlüğüne yönelik hissedilen tehdit, bu zarın işlevinin geçici süreliğine de olsa yeterince iyi çalışamadığını düşündürmektedir. Menopozla birlikte derinin incelmesi ve kuruması, bedenin içinden gelen yoğun fizyolojik uyarılmalar, imgesel olarak da bedenin bariyerlerinin yeterince iyi işlev görememesine neden olmaktadır. Ruhsal bariyerlerin yeterince iyi çalışmaması sonucu içeri giren kötü nesneler menopozal süreçteki kadının kaygısının

artmasına yol açmaktadır. Ki kaygı seviyesindeki bu artış premenopozal evrede görülen estompaj yanıtlarının fazlalığıyla kendisini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu sebepledir ki premenopozal evredeki çoğu kadın regrese olduğunda, bilinçdışı beden imgesinin sınırlarının ilk oluştuğu döneme, yani yenilme-yutulma fantezileriyle kendisini gösteren oral döneme gerilemektedir.

Postmenopozal erken evredeki grubun VIII, IX ve X. kartlara verdiği yanıtlar değerlendirildiğinde ise, premenopozal evrede yoğun bir şekilde gözlenen yenilme-yutulma endişelerine dair fantezilerin bu grupta bariz bir şekilde azaldığı görülmektedir. Daha çok anatomi yanıtlarıyla kaygı bedenselleştirilmektedir. Kısmen de olsa hastalığa dair ve bedenin, genital organların şekilsizliğine dair endişeler devam etmektedir. Ancak premenopozal evrede gözlemlenen, hormonal iniş çıkışların tetiklediği düşünülen, kontrol edilmekte zorlanan yoğun heyecansal yaşantılar bu grupta azalmaktadır. Dolayısıyla premenopozal evrede görülen patlama, dağılma endişesine dair yanıtlar bu grupta görülmemektedir. Postmenopozal geç evrede ise gerek kontrol edilmekte zorlanan heyecansal yaşantılara gerekse yenilme yutulma fantezilerine dayalı yanıtlara, bir kişi haricinde, rastlanmamaktadır. Bu grupta anatomi yanıtları bariz bir şekilde azalırken insan yanıtları artmakta, gerek libidinal gerekse agresif dürtüler rahatlıkla insan bedeni üzerinden yansıtılabilmektedir.

Araştırmanın bu kısmında elde edilen bulguların Péruchon (2008)'un bu konuda öne sürdüğü görüşlerle örtüştüğü görülmektedir. Péruchon'a göre cinsellik veya duygulanımlardaki engellenmeler veya arzunun doyuma ulaşmaması kısmi dürtülere özellikle oral döneme (alkolizm veya bulimiya şeklinde) gerilemeye neden olabilmektedir. Bu tür bağımlılık davranışlarının menopoz gibi bedenin delibidinalize olduğu hallerde ortaya çıkma olasılıkları oldukça yüksektir. Alkolizm veya bulimiya gibi bağımlılık davranışları depresif pozisyonun sağaltımında zihinsel hazırlık ve içe atma güçlüklerinin yanı sıra kişinin kendine özgü bütünlüğünü bozmaya eğilimli negatif narsisizmi de yansıtırlar. Dolayısıyla söylenebilir ki menopozla birlikte ortaya çıkan bu tür bağımlı davranışlar, yetersiz bir anne ile ilk ilişkilerden dolayı, birincil dürtülerdeki karmaşıklığı, kırılganlığı gösterirler (Péruchon, 2008).

Menopozal süreçte gözlenen libidodaki artma ya da azalmayla ilişkili ve çeşitli yoğunluktaki psişik libidodaki sorunlar cinselliği, zihni veya bedeni farklı şekil-

lerde etkileyerek, pozitif veya negatif narsisistik yeniden bir hareketlenmeye eklemlenerek çeşitli düzenlemelere dönüşürler (Péruchon, 2008). Péruchon'un bu görüşüne katılmakla birlikte, menopozal sürecin geneline özgü olarak belirttiği bu düşüncenin, menopozal evreler arasında farklılık gösterdiği düşünülmektedir. Yapılan bu doktora tez çalışması kapsamında; premeneopozal evrede negatif yönde narsisistik yeniden hareketlenme yaygın olarak gözlemlenirken; oral dönemle ilgili kaygıların aktifleştiği, soma ve psişe arasındaki bağların zayıflayarak libidinal bedenin daha somatik bir bedene dönüştüğü dikkati çekmektedir. Postmenopozal erken evrede ise, zihinsel ve bedensel bir hazırlık evresi yaşandığı, narsisistik yatırımların artmaya başladığı görülmektedir. Postmenopozal geç evrede ise, pozitif yönde bir narsisistik yeniden hareketlenme yaşanıldığı gözlenilmektedir. Tabii ki bu hareketlenmeler patolojik düzeyde olmayıp, menopozal dönemlere göre farklılık gösteren ve yaşanan krizin atlatılması ve narsisizmin güçlenmesi için gerekli olduğu düşünülen regresif yaşantılardır. Marty (1998: 48)'nin de belirttiği gibi kişinin kısmi olarak işlevsel saplanmalarının olduğu önceki dönemlere gerilediğini gösteren ve az çok patolojik şekillerde ortaya çıkabilen regresyonlar aslında kişinin genel yaşam ekonomisini korumaktadırlar. Ancak kişinin birincil narsisistik yapılanması sağlam değilse bu tür regresif yaşantılar dağıtıcı bir etki yaratıp, Péruchon'un da bahsettiği gibi, anoreksiya, alkolizm gibi bağımlılık davranışları geliştirmelerine neden olabilir. Dolayısıyla birincil narsisistik sürece gerilemenin, yaşanan menopozal krizi atlatmada kadın için yapılandırıcı bir işlevi olduğu düşünülebilir. Diğer yandan postmenopozal geç evrede, hormonal iniş çıkışların azalmasıyla birlikte bedensel aşırı uyarılmaların da azalması sonucunda, gerekli zemininin hazırlanmasıyla birlikte somatik bedenin yeniden ele geçirilerek libidinalize edildiği, yeni nesnel bağlar kurulduğu veyahut var olan özdeşim nesnelerinin yeniden tanımlanmasına doğru gidildiği görülmektedir. Var olan özdeşim nesnelerinin yeniden tanımlanması ise annelik ve kadınlıkla ilgili tasarımları da etkileyerek kurulan yeni nesnel bağlarda farklı ilişki şekillerinin ön plana çıkmasına neden olmaktadır. Annelik, kadınlık, kadınsı ve yeni nesne ilişkilerine dair analizler bir sonraki bölümde ele alınacaktır.

-Rorschach Testi I, IV, V, VI ve VII. Kartların Analizi:

Rorschach Testi'nde beden imgesine dair yansımaları harekete geçiren en önemli faktör resimlerin bir eksen etrafında çizilmiş olması ve simetridir. Bütün olarak doygun denilebilecek tarzda çizilmiş bazı kartlar bedene ait yanıtların daha kolaylıkla verilmesini sağlarlar. Rorschach Testi'nde I, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X numaralı kartlar incelendiğinde beden tasarımlarının verilme biçimleri daha iyi anlaşılabilir. VIII, IX ve X numaralı kartlar yukarıda incelenmiş olup bu kısımda geri kalan kartlar değerlendirilecektir.

I. Kart yeni bir malzeme ile ilk karşılaşılan karttır. Kendilik tasarımı hakkında bilgi vermesinin yanı sıra annesel imagoya da gönderme yapmaktadır. Kişinin bilinçdışındaki anne veya kadın imgelemi karşısında kendini ne şekilde konumlandırdığı hakkında bilgi alınmaktadır.

Araştırmaya katılan üç grubun I. karta verdiği yanıtlar incelendiğinde; hem premenopozal evredeki hem de postmenopozal erken evredeki katılımcıların çoğunluğunun (7 kişi iki grupta da) bu karta bütün bir tasarım verebildiği görülmektedir. Ancak her iki grupta da verilen bütün yanıtlar, hayvan tasarımlarından oluşmaktadır. Geriye kalan yanıtların çoğunluğunu da anatomi yanıtları oluşturmaktadır. Üç grup arasında dikkat çeken noktalardan bir tanesi postmenopozal erken evredeki grupta I. kartta tek bir insan yanıtı dahi görülmemesidir. Premenopozal evrede ise, 3 kişi insan yanıtı verirken 1 kişi de insan mı hayvan mı karar vermekte tereddüt ettiği bir yanıt vermektedir. Hayvan yanıtlarındaki bu fazlalık hayvan bedeni üzerinden de olsa bütün bir beden tasarımı verilebildiğini göstermektedir. Ancak insan yanıtlarındaki azlık dikkat çekicidir. Duygularını ve çatışmalarını yansıtacağı bir insan bedeni tasarımı sunmak yaşanan endişeyi arttıracağından özellikle menopozal sürecin ilk iki evresinde insan tasarımı vermekten kaçınıldığı düşünülmektedir. Yanı sıra postmenopozal erken evrede hiçbir insan yanıtı verilmemesi, ayrıca sık kullanılan izolasyon mekanizması premenopozal evreden çok daha katı savunma mekanizmalarıyla yaklaşıldığını göstermektedir. Postmenopozal geç evrede ise, diğer iki evreye göre bariz bir şekilde daha fazla sayıda insan yanıtı verildiği dikkati çekmektedir. Bu da bize menopozal kriz döneminden uzaklaşıldıkça, beden imgesiyle ilgili endişelerin azal-

dığını böylece diğer iki evreye göre çok daha rahat insan bedeni tasarımı sunulabildiğini düşündürmektedir. İnsan yanıtlarının artışıyla birlikte regresif yanıtların da arttığı görülmektedir. Postmenopozal geç evredeki grupta cinsel özdeşim içeren yanıtların sayısı artmakta ancak bu oranının menopoz öncesi dönemlere göre daha az olduğu dikkati çekmektedir. Dikkati çeken bir diğer önemli nokta ise premenopozal ve postmenopozal erken evredeki grubun yarısında korkutucu, agresif tasarımlar daha fazla görülürken, postmenopozal geç evredeki grupta bu tür korkutucu, agresif tasarımlar azalmaktadır. Yapılan değerlendirmelere ilişkin üç gruba ait yanıt örnekleri şu şekildedir:

Premenopozal evre:

Kısmet, 48 yaşında, 1 yıldır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

I. Kart. "*Kelebek herhalde sanki. Yarasa gibi düşündürüyor. Ben böyle şeyleri uydururum da uydururum. İki yüz yüze bakan kişi ama cinsiyet için bir şey diyemiycem. Şuna da iki kuş diyebilirim. Gözü, patisi..."*

Fahriye, 46 yaşında, 4-5 aydır adet düzensizliği yaşamakta.

I. Kart. " *(Güler) Pelvis bu, leğen kemiği. Ama kelebeğe de benziyor. Değişim dedim ben buna yaratım, üretkenlik. Bu kadar. (?) Şeklinden anatomisinden dolayı. Değişim. Hem figür olarak. Önce somut olarak benzediği için, mantığa oturttuğunda da değişim... olumsuz değil olumlu değişim."*

Hadise, 53 yaşında, 1,5 yıldır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

I. Kart. "*Uçan bir şeyi anımsatıyor. Yarasa mıdır? Öyle bir şeyi anımsatıyor. (?) Sanki kanatları ve şu orta kısmı yarasa gibi geldi. Ne aslında? Bana yarasayı anımsattı kanatları ve şu orta kısmı."*

Postmenopozal erken evre:

Edibe, 53 yaşında, 1,5 yıldır postmenopozda.

I. Kart. "*Sanki kuş gibi (çevirir). Buradaki sanki civcive benziyor. Sol tarafta-*

ki de sanki böyle ayıya benziyor. Bu ortadaki de yarasa kuşuna. Mesela şurdaki sanki ayıya benziyor dedim. Gözü var. Acaba bir insanın omurgaları mı? O da değil. Bu bana sanki bir hayvanı anımsatıyor. O kadar."

Nahide, 50 yaşında, 3 yıldır postmenopozda.

I. Kart. " *Kadın rahmi, vajini. Başka onu görebildim. Dediğim gibi kelebeğe de benziyor (güler) Bakınca yengece de benziyor. Bu kadar görebildim. (?) Ultrasonlarda görüyoruz ya filmlerde falan. Kanatları düşündükten sonra kelebeğe benzettim. Kanatlarını açmış bir kelebek. Kolları kıskaçları gene aynı boğumlu boğumlu yengeç. Istakoz mu diyorlar yengeç mi o kadar gördüm. Belki de çok şey vardır ama."*

Şefika, 53 yaşında, 2,8 yıldır postmenopozda.

I. Kart. " *Ben bunu bel var ya omurgalar ona benzettim. Dallara benziyor, yapraksız dallar, kurumuş . Onlara benzettim. Başka da bir şeye benzetemedim. Ne söyleyim? Söylesem komik olur. Akreplere benzettim şurayı. Sanki burda kurt. Kurtların kulağı gibi."*

Postmenopozal geç evre:

Göksel, 52 yaşında, 7 yıldır postmenopozda (2).

I. Kart. " *Ay ay bu ney mesela şimdi bu karttaki? Kuş. Kuş mu bu? Şu ikisi sanki birbirine dönmüş de birbirini kucaklıyor gibi. Şu ikisi birbirine sırtını dönmüş gibi şu iki kuş (büyük olan). Kuşlar kanatlarını çırpıyor acaba imdat mı bekliyor diye düşünüyorum. İkisi, bunlar bir araya birleşmişler. İkisi sırt sırta vermişler, ikisi de aydınlıkta, dört. Aydınlık öyle gibi düşünüyorum. Göklere bakıyorlar gibi aynı öyle düşünüyorum. (?) Bu ikisi ayrı ayrı kuş. Şunlar da iki kuş bir araya kucaklaşıyor gibi. Bunlar da (büyük olanlar) sırt sırta vermiş gibi. Oturmuşlar bir yere, göğe bakıyor gibi.",*

Necla,56 yaşında, 9 yıldır postmenopozda (2)

I. Kart. " *Şey hani şu japonların gölge oyunu var ya onu andırıyor. Daha söyleyecek miyim? Hani şu perde arkasında oyun yapıyorlar ya onu andırıyor. Şu arkada duran da iki kuş. Bu kadar yani o ne sanatı deniyor ona. Öyle gösteri sanatı gibi*

bir şey. Renkli olsa daha iyiymiş. Ben canlı renkleri severim. Griydi, kahverengiydi sevmem. Gerçi hırkam kahverengi de. Kaç kişi üzerinde çalışıyorsunuz? (?) Daha çok sahne, ışık oyunları olur ya. Onu hatırlayamıyorum. Orada gölge oyunu savaşırlar falan ya öyle bir şey. Görsel efekt mi diyorlar öyle bir şey. Gösteri sahnesi gibi. Karşılıklı atışma gibi. Şu başı. Kuş da değil de böyle özgürlük gibi, yani zirvede olmak gibi. Yani şu tepede bir şeyin mücadelesi olacak da zirvede olacak. Hani tiyatro seyredersiniz bir an ışıklar kapanır, hani zirvede olur, başarı kazanır gibi."

Ferhan, 58 yaşında, 10 yıldır postmenopozda (2).

I. Kart. "*Ay kartallar. Karamsarlık. Kartal açmış vahşi. Karamsarlık veriyor. Bir yandan da kollarını açmış kucaklıyor gibi. Gri. Ben renkli şeyleri severim. Bir yandan da şimdi hani neydi? Meşhur kolyeleri var. O kuşun yüzüne benziyor. Bir de şurada yuvada oturmuş iki tane kuş. Ay bir de sanki kıtaları da gösteriyor. Asya , Afrika. Bir tane de karşılıklı dönüyorlar ya. Mevlananın semazenlerine benziyor. Ay ne çok şeymiş baktıkça çıkıyor. Sanki şurada ormanlık alanda ayıcık, kuşlar dolaşıyormuş gibi. Tilkiler, ayılar, kuşlar bir ormanlık alan gibi gördüm orayı. Mesela şu ortadaki bir kadın figürüne benziyor. İspanyol kadınlar gibi. Rakseden bir kadın gibi. Beline incecik kemer takmış sanki."*

Rorschach testinde kendilik tasarımıyla ilgili bilgi alınan bir başka kart da V. karttır. Gerçeğe uyumlu ve nesnel bir kendilik tasarımı verilmesi beklenen V. kartta kişinin kendilik tasarımıyla ilgili olumlu ve olumsuz yönlerini de karta yansıtması beklenir. Verilen banal yanıtların yanı sıra yanıta eklenen olumlu veya olumsuz sıfatlar kişinin kendini ne şekilde algıladığı hakkında bilgi verir. Öncelikle üç grubun da banal olarak nitelediğimiz "*kelebek, yarasa"* yanıtlarını sıklıkla verdiği gözlenmektedir. Bu durum kimlik yapılanmasında sorun yaşanmadığını düşündürmektedir. Ancak postmenopozal erken evredeki bazı kadınların " *Çirkin bir kelebek yani güzel ve sevimli gelmedi", "Ay ben yarasa kuşlarını severim çok güzel onlar. Biraz da korkunç görünüyorlar. Ama çirkin de olsalar gene de güzeller", "Az önce söylediğim gibi genelde siyah oluyor ya bu yarasalar öyle bir şey", "Hani şöyle diyim ölmüş bir arı gibi duruyor bu kadar"* şeklinde hem depresif içeriğe hem de narsissitik yetersizliğe gönderme yapan yanıtlar verdiği görülmüştür. Premenopozal evredeki grupta ise bazı kadınların; *"Yani ya yarasa ya kelebek bilmiyorum.", "Bu sadece kelebeğe benziyor...*

Yarasa var ona benziyor... Boynuzundan dolayı kelebek olmaması lazım. Burda bir tuhaflık var ama nedir?", "Kanatlı bir şeye benziyor. Belki bu da bir kelebek. Belki de yarasadır. İkisini çok ayırt edemiyorum. Yarasaya daha çok benziyor..." şeklindeki yanıtları da sabit bir kendilik tasarımı vermekte zorlandıklarını düşündürmektedir. Bu durumun ise, diğer iki evreye göre premenopozal evrede daha yoğun bir şekilde yaşanan kaygının tetiklediği kararsızlıkla ilişkili olabileceği söylenebilir. Postmenopozal geç evrede ise bazı kadınların *"korkunç, karanlık yarasa","uçan yarasa; siyah"* şeklinde depresif içerikli yanıtlar verdiği ya da "*birbirine toslayan iki inatçı keçi", "iki koç dövüşüyor"* gibi daha agresif içerikli ve çatışmalı yanıtlar verdiği görülmektedir.

Beden imgesine yönelik tasarımların verilmesi beklenen kartlardan bir diğeri de IV. karttır. Bu kart ayrıca güç simgeleri karşısında alınılan konumu da göstermektedir. Bu karta verilen yanıtlar incelendiğinde üç grup arasında en dikkat çeken durum; postmenopozal erken evredeki grubun bu karta bütün bir insan ya da hayvan bedeni tasarımı vermekte diğer iki gruba göre daha çok zorlanmasıdır. Postmenopozal erken evredeki grup, istatistiki olarak karşılaştırıldığında da, en az insan yanıtı veren gruptur. Katılımcıların yarısının bu kartta bütün bir tasarım veremediği görülmektedir. Bu karta verilen bütün tasarım yanıtlarına ait bazı örnekler:

Postmenopozal erken evre:

Nurdan, 51 yaşında, 2 senedir postmenopozda.

IV. Kart. "*Sanki ilk bakışta büyük bir ağaç. Dalları sarkmış bir ağacı anımsatıyor. Bir de çok iri bir hayvan. Kocaman ayakları olan bir hayvan. Şu kısım da yılanı yılanın başını anımsatıyor. Hani kobralar falan olur ya. Bu kadar canım. (?) Dalları yere sarkmış bir ağaç, taşmış baya. Büyük bir ağaç. İlginç çünkü baya bir taşmış bir ağaç yani. Tüylü bir hayvana benziyor. İri ve tüylü. Yani öyle gördüm. Hani şu büyük olur ya, büyük başlı bir kobra. Piton mu? (arkasına bakar)."*

Nahide, 50 yaşında, 3 yıldır postmenopozda.

IV. Kart. "*Sanki ayı kostümü giymişsin de (güler) öyle gördüm bir yandan öyle yani. Kolları var, ayakları var aynı kostüme benzettim. (?) Şu sırt kısmı ayakları. Koca ayakları, elleri olan bir şey. Ayağa kalkıyor (güler) yok yeter bu kadar."*

Şafak, 49 yaşında, 4 yıldır postmenopozda.

IV. Kart. "*Bu da ne? Goril mi derler? Bir de şöyle sarkan yılan. Aşağı sarkmış gibi. Sanki şuralar da gorilin ayakları gibi. (?) Ya o geldi aklıma. Televizyonda bazen şöyle heybetli heybetli gelir ya öyle bir görüntüsü var. Dedim ya eskiden köydeydik. Yılan kafasını sarkıtırdı böyle."*

Yukarıdaki yanıtlarda da görüldüğü üzere postmenopozal erken evredeki kadınlar, bütün bir beden tasarımı verdikleri takdirde şiddetli bir kastratif endişe ortaya çıkmaktadır. Zira kastratif endişenin yoğunluğu karşısında bazı kadınlar, aşağıdaki örneklerde olduğu gibi, sembolizasyon dahi yapamadan çiğ cinsel yanıtlar vermektedirler. Bu durum ise bazı kadınlar tarafından otorite figürünün güçlü, kastratif özelliklerinin yanı sıra cinsel yönünün de görüldüğünü ancak sembolize edilemeden çiğ bir şekilde yansıtıldığını düşündürmektedir. Yine fallik cinsel yönü güçlü bir sembol olan yılan yanıtına da sadece postmenopozal erken evrede rastlanmakta diğer iki grupta görülmemektedir. Kartı yanıtlamayı reddeden bir katılımcının, test uygulaması sonunda reddedilen kart tekrar sunulduğunda verdiği yanıt, otorite figürünün yarattığı kastratif endişenin nasıl olup da bütün bir tasarım vermeyi engellediğini ve bastırmaya neden olduğunu açık bir şekilde göstermektedir. Bu konuyla ilgili örnekleri aşağıda görebiliriz:

Postmenopozal erken evre:

Ezel, 50 yaşında, 1,5 yıldır postmenopozda.

IV. Kart. "*Bu da vajina gibi geldi bana. İçi kirli gibi. Hastalıklı bir yer gibi. Kirli gibi, hasta gibi. (?) Böyle bölgeler açıklı, koyulu. Hasta bir bölge gibi sanki."*

Mefharet, 48 yaşında, 3 yıldır postmenopozda.

IV. Kart. "*Doğru tutuyorum değil mi? (∨) Cinsel ilişki değil mi bu? Bilmiyorum yani öyle gibi başka bir şey yok. Şöyle baksam (∧) Bu bir hayvanın şeyine de benziyor. Sanki ilişkiye girecek bir hayvanın organı. Bu da iri bir goril, maymun figürüne benziyor."*

Şefika, 53 yaşında, 2,8 yıldır postmenopozda.

IV. Kart. "*(20sn) Ben bunu hiçbir şeye benzetemedim. Hiçbir şeye benzetemedim ne kadar değişik şeyler var ya! İlk defa ben bu kartları görüyorum."*
Kartın tekrar sunumunda verilen yanıt: *"Bir şeye benzetemedim. Boş sanki. Tabi bunun da mutlaka bir şeyi var. Vücut hatları illaki bu ama ben kendim birebir bir şeye benzetemedim. Bu şekil bir insan sanki. İri yarı sanki dev gibi, canavar gibi."*

Premenopozal evredeki grubun verdiği yanıtlar incelendiğinde, grubun yarısının otorite figürünün canlandırdığı kastratif endişe karşısında bütün bir beden imajı vermekte zorlandığı görülmektedir. Hem premenopozal hem de postmenopozal erken evredeki katılımcılar kastratif endişeyi yoğun bir şekilde hissetmektedir. Aradaki fark bu endişenin niceliği ve yaşanma şekliyle ilgilidir. Örneğin postmenopozal erken evrede gözlenen çiğ cinsel organ yanıtlarına bu grupta rastlanmamaktadır. Onun yerine "*yumuşak dokulu yumurtalık, yıpranmış rahim*" gibi güncel ve kadınsı anatomi yanıtları görülmektedir. Verilen anatomi yanıtları psikotik boyutta olmayıp tam da yaşanan bedensel kastrasyonun merkezini yani rahmi işaret etmektedir. Diğer yandan yakın zamanda yaşanacak olan biyolojik kastrasyon endişesi nedeniyle bedendeki bütünlüğün yetersiz hissedilmesiyle de ilişkili olabilir. Ancak herhangi bir sembolizasyona veya zihinsel sürece yer verilmeden sunulması hem premenopozal hem de postmenopozal erken evredeki çoğu kadının, kastratif kaygıları özellikle de yaşanılan biyolojik kastrasyonu düşünce süreçleri aracılığıyla tasarımlandırabilmekte postmenopozal geç evredeki gruba göre daha fazla zorlandıklarını düşündürmektedir. Yanı sıra yine premenopzal evrede gözlenen *"yumuşak doku, yıpranmış rahim, koyun postu, kürk giymiş insan*" gibi dokunmaya ilişkin yanıtlar menopozal süreçle birlikte zayıflayan ve incelmeye başlayan derinin hem bedensel hem de ruhsal bariyer işlevinde eksiklikler ve duyarlılıklar yaşandığını göstermektedir. Postmenopozal geç evredeki grupta verilen; *"iri, güçlü, korkutucu dev"," dev bir yaratık", "kurabiye canavarı tüylü tüylü", "canavar; sıkıcı ve karanlık"," yapraklarla kaplı yabani yaratık*" şeklindeki yanıtlar, güç nesnelerine gönderme yapan IV. kartın olumlu olarak algılandığını göstermektedir. Bu yanıtların yanı sıra "*iki tane sırt sırta vermiş topuklu çizme", "yaşlı çınar ağacı, yumurtalık", "maymun"* gibi dayanak ihtiyacını gösteren veya yaşlılık temasıyla cinsellikten arındırılmış yahut goril yerine maymun gibi bir

yanıtla fallik gücü azaltılmış, sıradanlaştırılmış yanıtlar da görülebilmektedir.

Rorschach testinde beden imgesine gönderme yapan bir diğer kart da VI. karttır. Direkt olarak bedene gönderme yapmasa da cinsel simgeselliğin taşıyıcısı olarak değerlendirilir. Her ne kadar penis benzeri fallik boyutu baskın bir figür olsa da kadınsı cinsel imgeleri de içeren bu kartı belirleyen asıl özellik her iki cinsiyete ait simgeleri de barındırmasıdır (Anzieu ve Chabert, 2004:78-79).

Araştırmaya katılan üç grubun VI. karta verdiği yanıtlar incelendiğinde, her üç grupta da gözlenen ortak bir husus dikkati çekmektedir. Değerlendirme sonuçlarına göre üç grubun da penis benzeri-fallik boyutun baskın olduğu yanıtları neredeyse vermedikleri, her gruptan sadece bir ya da iki kişinin bu türden yanıtlar verdiği görülmektedir. Az sayıda verilen fallik boyutun ön plana çıktığı yanıtlar incelendiğinde; premenopozal evredeki grupta verilen iki yanıttan birinin " *yavru kertenkele, şeffaf içi görünüyor*" şeklinde oldukça zayıf ve kırılgan bir fallik imgeye gönderme yaptığı, diğerinin ise " *Erkeğin kadın cinselliğinin üstüne basarak yükselmesi*" şeklinde bir soyutlama yanıtı olduğu görülmektedir. Postmenopozal erken evredeki grupta ise, sadece bir kişinin fallik boyuta dair simgeleştirilmiş bir yanıt verdiği, iki kişinin de çiğ bir şekilde erkek cinsel organı yanıtı verdiği görülmektedir. Verilen tek simgesel yanıtın ise " *kadınlarla ilgili bir şeyin simgesi mi hocam? Bunu da ben hiçbir şeye benzetemedim... Sanki filmlerde yılan oluyor ya şu ağız kısmı ona benziyor. Kobra filmlerindeki yılana benzettim. Burası hiçbir şeye benzemiyor. (?) Kafası sanki, kafası çok büyük oluyor ya ona benzettim. Sadece şu kısımı (uç kısmı) ona benzettim. Ben korkmam ki yılandan ama tiksinirim. Onun o derisi benim vücuduma temas ettiği zaman tiksineceğimi düşünürüm. Biz çocukken çok derede balık yakalardık. Yemesini de severim. O balıkları yıkar öyle atardık kuşa..."* şeklinde yoğun cinsel uyarılma içermesi dikkat çekicidir. Çiğ bir şekilde verilen diğer iki yanıtın da " *Şurası çok affedersiniz popo bölgesi. Ön taraf da şeyi, rahim olarak. (?) Şurası rahim olarak. Şurası da erkeğin cinsel organı ve yumurtalık, döllenme şeyi gibi.", " Erkek cinseline benziyor. Mesela bu bir dere gibi."* şeklinde hiçbir sembolizasyona uğratılmadan verilmesi, postmenopozal erken evredeki bazı kadınların fallik cinsel simgeyi zihinselleştirmekte zorlandıklarını düşündürmektedir. Postmenopozal geç evrede verilen 2 fallik yanıtın ise *"padişahın asası", "yılan başı*" gibi daha sembolik yanıtlar olduğu görülmektedir.

Grupların bu karta verdikleri geri kalan yanıtlar değerlendirildiğinde premenopozal evredeki grubun bu karta 1 ret, 1 soyutlama verdiği görülmektedir. Bazı kadınların "*Ana ardıç, yaşlı. Çok zor üstüne çıkılır"*, "*Bıyıklı kedi*" gibi aktif kadınsı imgeler ya da "*kuzu postu*" gibi edilgin, pasif imgeler verdiği görülmektedir. Bazı kadınlar ise *" insanın kemiği, insanın iskeleti, akciğer filmi, mutsuz ciğer*" şeklinde cinsel öğelere hiçbir gönderme yapmayan hatta depresif içerikli anatomi yanıtları vermektedir. Bir grup kadının ise; *"Çatlamış buz tabakası, yırtık hırka, balığın belini alır kızartırsın ya işte öyle", "Yani yavru kertenkele şeffaf olur ya. İskeletini görürsünüz."* şeklinde cinsel simgelerden ziyade deri benlikteki, bedenin bariyerlerindeki hassasiyete, yetersizliğe gönderme yapan yanıtlar verdiği gözlenmektedir.

Postmenopozal erken evredeki grupta ise, çiğ bir şekilde verilen cinsel organ yanıtları yanı sıra yine premenopozal evredeki gibi "*nefes borusu, ciğer, rahim, iç organlar, insan vücudu, omurga"* şeklinde cinsel simgesellik içermeyen anatomi yanıtları verildiği görülmektedir. *Yanı sıra "deniz anası, böcek", "yüzülmüş, yere serili koyun postu*" şeklinde daha kadınsı ve edilgen simgeler dikkati çekmektedir. Bunların haricinde " *Bir şeyin ortadan ayrılmış haline benziyor, ikiye. Belirsizlik. Çünkü ne olduğunu çözemedim. Kendimce ne olduğu hakkında bir fikrim olmadığı için belirsizlik"* şeklinde bir soyutlama yanıtı, ayrıca *" Bazen havada gökyüzünde bulutlar tepelik gibi oluyor ya. Gökyüzünde bazen açıklı koyulu bulutlar oluyor ya. Onları anımsattı yani."* şeklinde muğlak, belirsiz bir yanıtla asıl arkada yatan sorunu saklamaya çalışan bir yanıt göze çarpmaktadır. Cinsel simgelerle ilgili tasarımların verilmesi beklenen bir kartta bastırma düzeneğinin kullanılması, bilinç dışına itilen ve belirsizlikle üstü kapatılmaya çalışılan sorunun cinsellik ve cinsel özdeşimlerle ilgili olduğunu ancak zihinselleştirilmekte zorlanıldığını düşündürmektedir. Bunların yanı sıra bir de ret yanıtı görülmektedir.

Dolayısıyla hem premenopozal hem de postmenopozal erken evredeki grup için şunlar söylenebilir: Anatomi yanıtlarındaki fazlalık, erkeksi fallik imgelerden ziyade kadınsı imgelerin verilmesi, özellikle premenopozal evrede görülen erken dönem deri benliğe dair hassasiyetler ya da postmenopozal erken evrede görülen belirsizleştirerek bastırma mekanizması, her iki grubun da, cinsel dürtüleri ve kastrasyon kaygısını canlandıran bu kartı işlemekte zorlandıklarını düşündürmektedir. Bu veriler ışığında değerlendirildiğinde üreme organlarında yaşanan biyolojik

kastrasyonun, üremeyle bağlantılı cinsel dürtüleri ve dolayısıyla zihinselleştirme süreçlerini de ketlediği söylenebilir. Özellikle erkeksi fallik imgelerin işlenmesinin oldukça güç olduğu dikkati çekmektedir

Postmenopozal geç evredeki grubun profili, ilk iki gruba göre biraz daha değişmektedir. Ama tabii ki başta da söylendiği gibi bu grupta da erkeksi fallik boyutun baskın olduğu simgelere çok az rastlanmaktadır. Bu grupta premenopozal ve postmenopozal erken evredeki gibi anatomi yanıtlarına ya da çiğ cinsel organ yanıtlarına rastlanmamaktadır. Erkeksi fallik imgeden ziyade kadınsı imgeler daha çok göze çarpmaktadır. Grup genelinde bir red bir de soyutlama yanıtı görülmektedir. Bazı kadınların " *...Gözleri var gibi, kanatları var, yelpaze gibi...(?) O göz baykuşa benziyor gibi. Oturunca iri iri bakar ya insana.", "kelebek", " Bunu sincaba benzettim ben. Hani gece olur da uçar ya. Yarasaya benzetir gibi oldum. Neye benziyor Fatma? Ben hayvana benzettim. Hani bir yere benziyecek gibi olsa onu bilirsin ama böyle resimleri bilemiyorum. Bir de denizde yaşayan deniz yıldızı mı ona benzettim. Bu resimlerden bir şey anlamıyorum ben."* gibi kadınsı ama daha aktif imgeler verdiği görülürken bazı kadınların da ortak bir yanıt olarak "*koyun postu*" gibi daha edilgen ve kadınsı yanıtlar verdiği gözlenmektedir.

Beden imgesinin testteki yansımaları hakkında bilgi aldığımız bir diğer kart da VII. karttır. Annesel ve kadınsı tınısı hiçbir zaman yadsınmayan bu kartta kişinin kadına ait tasarımları hakkında bilgi alınabilir. Ancak annelikle ve kadınlıkla ilgili temalar ayrı bir başlık altında ele alınacağı için araştırmanın bu kısmında katılımcıların tam bir tasarım sunup sunamadıkları, kendilerini bütün bir şekilde teste yansıtıp yansıtamadıkları değerlendirilecektir.

Araştırmaya katılan grupların VII. karta verdikleri yanıtlar değerlendirildiğinde; premenopozal evredeki grupta sadece 2 kişinin bütün beden tasarımı verebildiği, postmenopozal erken evredeki grupta 6 kişinin bütün beden tasarımı verebildiği, postmenopozal geç evredeki grupta ise bir kişi hariç bütün katılımcıların bu karta bütün bir beden tasarımı verebildiği görülmektedir. Üç grup dolayısıyla üç evre arasındaki dönüşüm genel olarak değerlendirildiğinde, premenopozal evrede, kadınsı sembollerle yüklü olan VII. karta bütün bir beden tasarımı vermenin dahi yoğun bir kaygı yarattığı dolayısıyla insan bedeni tasarımı vermekten kaçınıldığı görülmektedir. Postmenopozal erken evreye gelindiğinde ise kaygı biraz daha yatışıp bütün bir

beden tasarımı verilebilse dahi hala hiçbir katılımcının insan yanıtı vermediği dikkati çekmektedir. Dürtüsel çatışmaların az da olsa yer değiştirme yoluyla hayvan yanıtları üzerinden verilmeye çalışıldığı görülmektedir. Dolayısıyla hem premenopozal evrede hem de postmenopozal erken evrede, VII. kartta, cinselleşmiş kadın bedeni tasarımı bir yana bütün bir insan bedeni tasarımı dahi verilmediği gözlenmektedir. Postmenopozal geç evrede ise, kriz döneminden uzaklaşmanın verdiği rahatlamanın da etkisiyle bütün insan bedeni yanıtlarının hatta *"iki kadın, iki kız çocuğu*" gibi cinselleşmiş kadın bedeni tasarımlarının kartlar aracılığıyla yansıtılabildiği görülmektedir.

8.2.3. Kadınlık, Annelik ve Kadınsıya Dair İmgelerin Projektif Testler Aracılığıyla Değerlendirilmesi

Bir önceki bölümde, bütün bir beden tasarımı ve cinselleşmiş insan bedeni tasarımı sunabilmekteki sıkıntı ele alınmış ancak var olan özdeşim nesnelerinin yeniden tanımlanmasıyla ilgili kısım, annelik, kadınlık ve kadınsılık bağlamında ele alınabilmesi için bu bölüme bırakılmıştır.

-Rorschach Testi I, VII ve IX Numaralı Kartların Gruplararası Karşılaştırmalı Analizi:

Rorschach Testi'nde I. kart, kişinin ilk dönem yaşantılarındaki pozisyonunun belirlenebilmesi ve bilinçdışındaki anne veya kadın imgelemine karşı kendisini konumlandırması açısından önemlidir. Yanı sıra kişinin kendilik tasarımı hakkında da bilgi edinilebilir. Annelik ve kadınsıya ait sembolleri taşıyan VII. kartta ise, kişinin kadına ve anneliğe ait tasarımları hakkında bilgi edinilebilmektedir. Regresyona son derece uygun ve izin veren bir kart olan IX. kart ise, pregenital bir anne kavramına gönderme yapmaktadır. Yanı sıra doğum ve hamilelik fantezilerinin en sık görüldüğü karttır. Tunaboylu İkiz (2001)'e göre anneliğe ve kadınlığa ait bilgilerin verilebilmesi kişinin regresyon kabiliyeti ile ilişkilidir. Dolayısıyla iyi bir regresyon kabiliyeti, testin uygulandığı her iki cinsin içindeki kadınsı kısmı rahatlıkla görebilme olanağı

sağlamaktadır.

Araştırmaya katılan üç grubun I., VII. ve IX. karta verdiği yanıt örneklerinin değerlendirilmesi şu şekildedir:

Premenopozal evredeki grubun I,VII ve IX. kartlara verdiği yanıtlar genel olarak değerlendirildiğinde; öncelikle, bütün grup içinde bu kartlara sadece iki adet insan yanıtı verildiği görülmektedir. Dolayısıyla bu kartların genelinde anatomi ve hayvan yanıtları ön planda olduğu gözlenmiştir. Bu durum bize iki şey düşündürmektedir. İlk olarak, anatomi yanıtlarının fazlalığı endişenin daha çok bedensel düzeyde yaşandığını göstermektedir. Diğer yandan herhangi bir sembolizasyon yapmadan basitçe verilen anatomi yanıtları göstermektedir ki kadınlıkla ilgili simgelerin ruhsal dünyada yarattığı etkiler kadının zihinselleştirme süreçlerini de zayıflatmaktadır. İkinci olarak, neredeyse hiçbir insan yanıtı vermeden hayvan yanıtları üzerinden ruhsal dünyanın yansıtılması, oldukça savunmacı bir tutum içinde olduklarını akla getirmektedir. Derin düşüncenin müdahalesinin az olduğu otomatikleşmiş zihinsel işlevlerin egemen olduğu görülmektedir. Dolayısıyla düşüncenin içeriğinde de genel bir yoksullaşma dikkati çekmektedir. Diğer yandan, neredeyse herhangi bir insan yanıtı verilmediği için kadınsı cinsel özdeşimin de verilemediği gözlenmektedir. Bu kartlara verilen iki adet insan yanıtı da herhangi bir cinsiyet belirtilmeden insan ya da kişi olarak sunulmaktadır. Bilinmektedir ki cinsel özdeşimler sağlamsa insan tasarımları açık bir şekilde tanımlanır, kadın ya da erkek gibi cinsiyet ifadeleri açık ve net bir şekilde kartlara yansıtılır. Ancak cinsel özdeşimler çatışmalıysa, cinselliği simgeleştiren kartlar kaygı doğurur ve de katı tutumlar takınılmasına neden olurlar. Diğer yandan insan tasarımlarıyla karşılaşma, özdeşimsel seçimlerde kararsızlık veya kaçınma yaratacak şekilde anksiyeteye neden olabilir, cinsiyeti olan örnekler ise karikatürleştirilebilirler (Anzieu ve Chabert, 2004:57). Bu noktada, konuyla bağlantılı olarak, dikkati çeken en önemli hususlardan bir tanesi de premenopozal evredeki grupta grubun yarısının VII. veya IX. karta bazen ikisine birden red, şok ya da soyutlama yanıtları vermesidir. Özellikle kadınlık, pregenital anne ve doğum fantezileri hakkında bilgi verilmesi beklenen bu kartların yanıtlanmaktan dahi sakınılması kadınlıkla ilgili özdeşimlerin yoğun bir kaygı yarattığını düşündürmektedir. Bu tür yanıtların fazlalığı, üreme yeteneğinin kaybıyla ilgili tehdidin yakınlığı nedeniyle annelikle ve kadınlıkla ilgili simgelerin premenopozal evredeki kadınların bu yöndeki endişelerini

yoğun bir şekilde tetiklediğini ve çarenin endişelerden kaçınmakta bulunduğunu düşündürmektedir. Diğer yandan "*kadının rahmi, kadının yumurtalığı, erkeğin şeyi, erkek organı, erkeğin yumurtalığı, erkeğin kemiği, kadının omurgası"* gibi vücudun parçaları, cinsiyet organları veya iç organları üzerinden verilen cinsiyet kimliğine dair ayrımların insan bedeni üzerinden verilememesi, kadınsı cinsel özdeşimlerle ilgili endişenin oldukça yoğun olduğu yönündeki görüşü desteklemektedir. Cinsel özdeşimlerin yanı sıra kadınsı simgelerin de oldukça az sayıda verilmesi dikkati çeken bir başka husustur. Zaten az sayıda olan kadınsı simgelerin de daha çok I. karta verildiği görülmektedir. Bunların yanı sıra "*parçalanmış pelvis, dağınık bulutlar, parça parça bulutlar, patlamak üzere olan rahim, parça parça insan iskeleti, taşan renkli su"* gibi beden sınırlarının belirsizleştiği hatta zaman zaman dağılma endişesine kadar giden yanıtların en fazla bu grupta verildiği, postmenopozal erken evrede bu tür yanıtların oldukça azaldığı, postmenopozal geç evrede ise neredeyse görülmediği dikkati çekmektedir. Özellikle I, VII ve IX. kartlara bu tür yanıtlar verilmesi, bir yandan kadınlıkla ilgili simgelerin yarattığı yoğun endişeyi gösterirken, bir yandan da kadınlık ve pregenital anne ile ilgili simgeleri işlemekte, onlara dair parçaları bir araya getirmekte ne kadar sıkıntı yaşandığını düşündürmektedir. Örneğin VII. karta ret veren bir katılımcının; "*Hiçbir şey ifade etmedi. Kolyeyi düşündürmesi için yukarıda birleşmesi gerek*" şeklindeki yanıtı ya da VII. karta şok ve arkasından ret veren bir başka katılımcının kart tekrar verildiğinde "*Hiçbir şey diyemiycem. Bağdaştıracak hiçbir şey yok. Bulutlar olabilir mi? Dağınık dağınık olur ya*." şeklinde ifade ettiği yanıt bütün bir kadınsı simge vermenin dahi yoğun endişe yarattığını düşündürmektedir. Cinselleşmiş kadın bedeni vererek yaşanacak ruhsal çatışmalara girmemek adına anatomi yanıtlarıyla beden parçalara ayrıldığında, endişeyi engellemek ve düşünme eyleminden uzaklaşmak daha kolay olmaktadır. Son olarak bu grupta dikkati çeken önemli hususlardan bir tanesi de, kişideki endişeleri ifade eden gölgeleme/doku (E) yanıtlarının diğer iki grupta verilen gölgeleme/doku yanıtlarının iki katı oranında olmasıdır. Diğer yandan hem premenopozal evredeki grupta hem de postmenopozal erken evredeki grupta, özellikle VII. ve IX. kartalarda, regresif yanıtlar verilmediği görülmektedir.

Postmenopozal erken evredeki grubun I, VII ve IX. kartlara verdikleri yanıtlar genel olarak değerlendirildiğinde; bu kartlara insan yanıtı verilmediği dolayısıyla

kadınsı cinsel özdeşimle ilgili çatışmalara da hiçbir şekilde girilmediği görülmektedir. Premenopozal evredeki grupta olduğu gibi postmenopozal erken evredeki grupta da bu kartlara verilen yanıtların ağırlıklı olarak anatomi ve hayvan yanıtları içerdiği dikkati çekmektedir. Anatomi yanıtları açısından aradaki fark; parçalanmış ya da patlamak üzere olan anatomi yanıtları premenopozal evredeki grupta daha çok verilirken, postmenopozal erken evredeki grupta bu türden anatomi yanıtlarının oldukça az sayıda verilmesidir. Ancak hastalık ve bedenin şekilsizliğine dair endişelerin bu grupta da devam ettiği görülmektedir. Verilen anatomi yanıtlarının içeriğine bakıldığında ise premenopozal grupta; "*parçalanmış pelvis", "insan iskeleti diycem parça parça" , "erkek omuriliği", "kuyruk sokumu*"," *leğen kemiği"* gibi daha çok "*kemik*" yanıtları verildiği dikkati çekmektedir. Postmenopozal erken evrede ise bu tür kemik yanıtlarından ziyade güncel problematikle de alakalı olarak *"rahim", "vallahi gülüm çok affedersin rahim ağzı gibi", "kadının rahmi, vajini", "Sanki rahim yaşlandıkça şekli şemali değişiyor, eğriş büğrüş oluyor", "yumurtalık", "rahim deliğine benziyor", "rahim ağzı kanserine benziyor*" şeklinde üreme organlarıyla ilgili yanıtlar verildiği görülmektedir. Bu durum premenopozal evredeki grubun kadınlıkla ilgili anatomi yanıtlarını dahi vermekte zorlandığını düşündürmektedir. Postmenopozal erken evredeki grubun verdiği anatomi yanıtlarının da neredeyse tamamıyla üreme organlarıyla ilgili yanıtlar olması, güncele daha çok yapıştıklarını, kadınlıkla ilgili endişelerini yansıtabildiklerini ancak kadınlıkla ilgili erken dönem düşlemlere regresyonu da engelleyemediklerini göstermektedir. Yanı sıra menopozun bu evresinde hissedilen narsisistik eksikliklerin daha ön planda olduğunu düşündürmektedir. Kadınsı semboller açısından bakıldığında; *"nefis açmış bir orkide", "çiçek", "vazo*" gibi kadınsı sembollerden ziyade, *"örümcek yavrusu, böcek, zararlı haşereler, akrep; kıskaçları var, kıskaçlı yengeç* " gibi agresif kadınsı sembollerin daha yoğunlukta verildiği görülmektedir. Premenopozal grupta yoğun bir şekilde verilen ve endişeyi temsil eden gölgeleme yanıtları bu grupta oldukça azalmaktadır.

Postmenopozal geç evredeki grubun I, VII ve IX. kartlara verdiği yanıtlar genel olarak değerlendirildiğinde ise; menopozal süreçteki ilk iki gruptan oldukça farklı yanıt içerikleri verildiği görülmektedir. Öncelikle diğer iki grupta az sayıda verilen insan yanıtlarının bu grupta istatistiksel olarak da anlamlı düzeyde arttığı dikkati çekmektedir. Sadece artmakla kalmayıp *"iki kadın, iki kız*" gibi kadınsı cinsel

özdeşimlerin de kartlar aracılığıyla rahat bir şekilde yansıtıldığı gözlenmektedir. Kadınsı cinsel özdeşimlerin net bir şekilde verildiği yanıtlar her ne kadar menopozal evrelerin ilerlemesiyle birlikte artış gösterse de bu türden cinsel özdeşim yanıtlarının menopoz öncesi dönemlere oranla azaldığı görülmektedir. Yanı sıra libidinal ve agresif dürtülerin dolayısıyla ruhsal dünyadaki çatışmaların da bütün bir insan bedeni üzerinden, kartlar aracılığıyla daha rahat bir şekilde yansıtılabildiği dikkati çekmektedir. Premenopozal evrede daha yoğun şekilde görülen beden imajının bütünlüğüne yönelik yoğun endişelere bu grupta hiçbir katılımcıda rastlanmamaktadır. "*Yabani çiçekler, yeşil bir saksı, kolye, uçuşan tavşanlar, su kaplumbağası*" gibi kadınsı semboller diğer iki gruba göre daha fazla verilmektedir. Yine diğer iki gruptan farklı olarak postmenopozal geç evredeki grupta endişe, sıkıntı ve depresyon yaşayan kişilerde sıklıkla görülen gri ve beyaz renge (C') hassasiyet daha fazladır. Bu durumda söylenebilir ki; premenopozal evredeki grupta duygulanımın kaygı boyutu (E yanıtlarının fazlalığı) daha ön planda yaşanırken, postmenopozal geç evredeki grupta duygulanımda depresif boyut (C' yanıtlarının fazlalığı) daha ağır basmaktadır. Yanı sıra yine diğer iki gruptan daha fazla regresyon yanıtı görülmektedir. Libidinalize, dinamik ve tasarımlı insan yanıtlarının ve regresyon kabiliyetinin artmasıyla birlikte zihinselleştirme kapasitesinin de arttığı gözlemlenen postmenopozal geç evredeki grupta, kadınsı özdeşimlerle ilgili bilinçdışı çatışmaların da daha iyi ve zengin bir şekilde yansıtılabildiği görülmektedir.

-Kadınsı ve Erkeksi Cinsel Semboller Açısından Rorschach Testi VI. ve VII. Kartların Birlikte Değerlendirilmesi:

I, VII ve IX. kartlara verilen yanıtların değerlendirmesi yapılırken, VII. karta verilen yanıtların değerlendirmesinde, postmenopozal erken evreyi diğer evrelerden ayıran bazı noktalar dikkati çekmektedir. Postmenopozal erken evredeki grupta premenopozal evredeki gruptan daha fazla sayıda kişinin kastratif kadınsı imge verdiği ve yine önemli oranda bir kısmının agresif kadınsı imgeler verdiği görülmektedir. Bu durum da bize premenopozal evrede, yaklaşan üreme kaybının tetiklediği endişenin daha yoğun hissedildiğini; postmenopozal erken evrede ise yaşanan biyolojik kastrasyonun yarattığı öfkenin ve engellenmenin daha yoğun bir şekilde hisse-

dildiğini düşündürmektedir. Yine bu grubun, cinsel semboler açısından oldukça yüklü olan VI. ve VII. kartlara verdiği yanıtlar kendi arasında değerlendirildiğinde; VI. karta çok az sayıda penis benzeri-fallik boyutun baskın olduğu imgeler verildiği, VII. karta ise daha fazla sayıda kadınsı aktif hatta agresif imgeler verildiği görülmektedir. Bu durum ise hissedilen kastrasyonun daha çok annesel, kadınsı bir kastrasyon olduğunu düşündürmektedir.

Postmenopozal erken evre:

Edibe, 53 yaşında, 1,5 yıldır postmenopozda.

VII. Kart. "Şurası kelebeğe benziyor. Sanki şunlar sincap. Kuyruğunu kaldırmış. Ben küçükken sincap besliyordum sonra kaybettim. Bu ortadakiler de köpek balığı. Diyeceksin hocam hiç insana benzettiğin bir şey olmadı. Zaten insana benzeyen yok. İnsan diye arkadaşlık yapıyorsun hilekar çıkıyor."

Şafak, 49 yaşında, 4 yıldır postmenopozda.

VII. Kart. "Bunu da iki tane civciv kuş birbirlerine ötüşüyorlar gibi. Şu alttaki de iki tane taş. Yani bu kadar. Şunlar taş, şunlar iki tane kuş. Yani bana göre öyle de size göre daha farklı bir şey olabilir. Şurda kanatları kuyruğu gibi. Şurda da taş, taşın üstüne konmuş. (?) Taşlar hani böyle genelde bizim oralarda olduğu için sert, kaya gibi taşlar. O kaya gibi taşlara bizim bir çocuk düştüydü de böyle yarılıverdiydi."

Nurdan, 51 yaşında, 2 senedir postmenopozda.

VII. Kart. "Sanki iki tane kedi var gibi. Karşılıklı sanki. Başlarında , saçlarında da kuyruk şekli var..."

Elfiye, 54 yaşında, 3,9 yıldır postmenopozda.

VII. Kart. "Ay bunu hiçbir şeye benzetemedim ben ama sanki şurda aşağıya bakan, müthiş öfkeli iki tane surat. Kızgın aşağı bakan ama bunları hiçbir şeye benzetemedim. Genel toplu olarak benzetemiyorum. Sadece şu ikisi aşağıya bakan yüzler gibi geldi. (?) İlk bakışta sanki bir öfke var. Bir insan suratı. Öfkelendiğinde kaşlarını çatar, burnu olur onu düşündürüyor. Uzantılar falan da var ama bir insan gibi

değil aslında ama öfkeli bir mask gibi."

Hacer, 49 yaşında, 2 yıldır postmenopozda.

VII. Kart. " (ŞOK,25 sn.) Ben bunu bir şeye benzetemedim. Köpeğe de benziyor ama. Ağzı, burnu, kulaklar. Köpek dedim bilmiyorum. (?) Şuraları köpeğe benzettim. Ağzı köpeğe benziyor, kulakları. İki karşılıklı köpek, durmuş."

Araştırmaya katılan üç grubun, erkeksi cinsel sembollerle yüklü VI. karta ve kadınsı sembolerle yüklü VII. karta verdiği yanıtlar genel olarak değerlendirildiğinde; öncelikle üç grubun da VI. karta penis benzeri-fallik boyutu baskın yanıtlar vermekte zorlandığı, çok az sayıda bu tür yanıtlar verdiği görülmektedir. Premenopozal evrdeki grubun hem VI. karta hem de VII. karta bütün beden tasarımı verememesi premenopozal süreçte hem kadınsı hem de erkeksi cinsel özdeşimlerin çatışmalı olduğunu, dolayısıyla herhangi bir insan yanıtı vermekten kaçındıklarını düşündürmektedir. Postmenopozal erken evrede ise, hala insan yanıtı verilmemekle birlikte yer değiştirme yoluyla hayvan yanıtları üzerinden de olsa daha kadınsı tasarımlar verilebildiği görülmektedir. Ama erkeksi fallik imgenin bu grupta da hala verilemekte zorlandığı dikkati çekmektedir. Postmenopozal geç evreye gelindiğinde ise, bütün ve cinselleşmiş insan bedeni tasarımlarının kartlar aracılığıyla daha rahatlıkla yansıtılabildiği ancak erkeksi fallik imgenin hala çok az verilebildiği gözlenmektedir. Bu veriler ışığında düşünüldüğünde, menopozal sürecin giriş aşamasında ve ilk yıllarında hem erkek hem de kadın cinselliğinin zihinselleştirilmesinin oldukça güç olduğu görülmektedir. Menopozal sürecin kastratif yapısının da etkisiyle penis benzeri aktif imgelerin yarattığı kastrasyon endişesinin ruhsal olarak işlenmekte zorlanıldığını düşünülmektedir. Üç evre arasında boylamsal bir değerlendirme yapıldığında, cinselleşmiş insan bedenine dair zihinselleştirme sürecinin doğrudan olmadığı, postmenopozal erken evrede yer değiştirme süreciyle daha çok hayvan yanıtları üzerinden yapılabilen zihinselleştirmenin, postmenopozal geç evreyle birlikte bütün insan bedeni tasarımı üzerinden yapılabildiği görülmektedir.

-Rorschach Testi IX. Kartın Analizinde Üç Grup Arasında Gözlenen Özel Bir Durum ve Premenopozal Evredeki Grupta IX. Kart Özelinde Yaşanan Güçlükler:

Testin en zor kartı olarak düşünülen ve regresyona oldukça müsait bir kart olan IX. kart ise pregenital anne kavramına gönderme yapmaktadır. Hamilelik ve doğumla ilgili fantezilerin sıkça verildiği bir karttır. Araştırmaya katılan üç grubun bu karta verdiği yanıtlar değerlendirildiğinde dikkati çeken en önemli durum, postmenopozal geç evredeki iki kişi haricinde, hamilelik ve doğumla ilgili fantezilerin hiçbir grupta görülmemesidir. Bu durum menopoz olarak adlandırdığımız biyolojik kastrasyonla birlikte hamilelik ve doğumla ilgili fantezilerin de yavaş yavaş kadının ruhsal dünyasından uzaklaştığını düşündürmektedir. Bu kart özellikle premenopozal evredeki grubun en çok zorlandığı kartlardan biri olmuştur. Premenopozal evredeki grupta bir kişinin bu kartı yanıtlamayı reddettiği, bir kişinin de "şenlik, eğlence" gibi manik defans içeren bir yanıtla soyutlamaya gittiği görülmektedir. Katılımcıların bir kısmının *"parça parça iskelet, insan vücudu; şekilsiz", "rahimde bir hastalık var, patlamaya yönelik", "erkek omuriliği*" şeklinde daha çok beden imajının bütünlüğünün zarar görmesine dair endişeler taşıyan anatomik yanıtlar verdiği görülmektedir. Bazı kadınların ise "*harita", "renkli su; taşmış", "karışık renkler*" gibi sınırların belirgin olmadığı biraz da kaos halinde yaşanan bir regresif pregenital dünya verdikleri görülmektedir. Diğer yandan pregenital kadınsı simgelerin tasarımlandırılmakta zorlanıldığını düşündürmektedir. IX. kart premenopozal gruptaki katılımcıların en fazla red, şok ve soyutlama verdikleri kartlardan birisidir. Diğer kart da yine annelik ve kadınlıkla ilgili bilgilerin alındığı VII. karttır. Yukarıda da değinildiği gibi premenopozal evredeki grup için kadınlık ve annelikle ilgili simgelerin zihinselleştirilmesinin ne kadar zor olduğu bir kez daha görülmektedir.

-TAT 9GF Kartının Gruplararası Karşılaştırmalı Analizi:

Rorschach Testi'nin kadınlık ve annelikle ilgili sembolleri içeren kartlarının değerlendirilmesinin ardından, TAT'de kadınlara verilen 9GF kartı analize tabi tutulmuştur. Kartın görünür içeriğinde aynı yaş ve cinsiyette iki kadın yer almaktadır. Kadınlardan birisi ağacın üzerinde elinde bir nesne tutarken diğeri aşağıda, önde

koşmaktadır. Kartın gizil içeriğinde ise kadınlar arası rekabetten bahsedilmektedir. Ödipal düzlemde genelde bir başkası için girilen rekabet hikâyelendirilirken, daha arkaik düzeyde haset, ötekini ortadan kaldırmaya yönelik yıkıcı, saldırgan yani persekütif hikâyeler verilebilmektedir. Narsisistik düzlemde ise iki kadının ayna ilişkisi içerisinde bulunduğu hikâyelerin anlatılması olasıdır. Veyahut bunlardan hiç bahsetmeyip sadece manzara üzerine yoğunlaşıp hiç çatışmanın anlatılmadığı, ketlenmiş test protokolleri de görmek mümkündür. Diğer yandan ender de olsa anne-kız ilişkisine ait bilgiler verilebilmektedir (İkiz, 2011:28).

Araştırmaya katılan üç grubun 9GF kartına verdikleri yanıt örnekleri incelendiğinde; her üç grupta da dikkati çeken en önemli husus, kadınlar arasındaki rekabet ilişkisi hakkında bilgi alınması beklenen bir kartta, toplamda 2 kişinin haricinde, hiçbir rekabet ilişkisi verilmemesidir. Premenopozal evreden bir, postmenopozal erken evreden bir kişi olmak üzere toplamda iki kişinin rekabet ilişkisi verdiği görülmektedir. Peki, resimdeki iki kadın arasında rekabet ilişkisi yoksa ne tür bir ilişki vardır? Premenopozal evreden postmenopozal geç evreye doğru artan bir şekilde en çok görülen ilişki türü, iki kişinin ayna ilişkisi içinde anlatıldığı narsisistik düzlemdeki hikâyelerdir. Premenopozal evrede 4, postmenopozal erken evrede 5, postmenopozal geç evrede ise 6 kişinin ayna ilişkisi verdiği görülmektedir. Ayna ilişkisi; farklılıkların olmadığı, hikâyedeki kişilerin birbirinin aynısı işleve sahip olduğu hikâyeleri gösterir. Buradaki amaç farklılığın dayanılmazlığından kurtulmak ve çatışmadan kaçınmaktır. Böylece hiçbir şekilde rekabet senaryosu verilmemekte ve aynılık tüm dürtüsel farklılıklara engel olmaktadır (İkiz, 2011:62). Hatırlanacaktır ki Rorschach Testi'nde de, özellikle cinsel sembollerle yüklü VI. ve VII. kartlarda, cinselleşmiş insan bedeni tasarımları çok az verilmektedir. Bunun bir nedeni de cinselleşmiş bedenin yaratacağı çatışmadan kaçınmaktır. Bu veriler ışığında düşünüldüğünde menopozal süreçle birlikte artık çocuk doğuramayacak olan kadının cinsel çatışmalara girmekten kaçındığı, bir başkası için, ödipal düzlemde düşünüldüğünde başka bir erkek için, rekabete girmediği görülmektedir.

Ayna ilişkisinin haricindeki ilişki türlerine bakıldığında genellikle şu üç farklı senaryo karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki, iki kişinin arasında hiçbir ilişkinin olmadığı senaryolardır, ikincisi annenin kızına bir şeyler yetiştirmeye çalıştığı fedakâr anne senaryolarıdır, üçüncüsü ise annenin kızına destek olduğu senaryolardır.

Bunların haricinde, iki kişinin arasındaki ilişkiden bahsetmeyen daha çok manzara veya kıyafetlere yoğunlaşan dolayısıyla çatışma anlatmayan hikâyeler de bulunmaktadır. Az da olsa annenin kızının peşinden koştuğu, tutmaya ya da durdurmaya çalıştığı ama neden arkasından koştuğuna dair herhangi bir çatışma nedeni belirtmediği hikâyeler görülmektedir. Sonuç olarak ayna ilişkisi olmasa dahi, iki kişi haricinde, verilen hiçbir senaryoda rekabet ilişkisine rastlanmamaktadır.

Dikkati çeken bir diğer önemli husus ise postmenopozal erken evredeki grubun yarısının bu karta anne-kız ilişkisi vermesidir. Normalde çok ender görülen bu ilişki türünün postmenopozal erken evredeki grubun yarısında görülmesi oldukça ilginç bir durumdur. Premenopozal evredeki grupta ve postmenopozal geç evredeki grupta da üçer kişinin bu türden ilişkiler verdiği görülmektedir. Anne-kız ilişkilerinde de, postmenopozal erken evredeki bir kişi haricinde, rekabet ilişkisi görülmemektedir.

Son olarak premenopozal ve postmenopozal erken evredeki bazı kadınların telaş içinde bir yere yetişmeye çalışan anne-kız ya da iki kadın senaryoları verdikleri dikkati çekmektedir.

Yukarıda bahsedilen hususlar bağlamında 9GF kartına üç grubun verdiği yanıt örnekleri şu şekildedir:

Premenopozal evre:

Hayat, 52 yaşında, 8 aydır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

Kart 9GF. *"Bir ağacın altında okuldan gelen bir bayan. Öbürü de havai işlerde boş gezen bir bayan. Ona okuldan geldiğinde selam veriyor. Öbürü de mutlu olmuyor geldiğine. Okuldan geldin, hani sen kasılıyorsun gibisine, o hırçınla okuyorsan bana ne gibisine bir havayla yanından uzaklaşmaya çalışıyor. O arkadaşı iyi niyetle geliyor. Okuldan geldiğini belli ediyor. O da onu kabullenmiyor kıskanıyor, hışımla uzaklaşıyor. Hani onun okuduğuna gıpta ediyor ama onu da kıskanıyor gibi. Mutlu olmuyor, uzaklaşıyor. Arkadaşının geldiğinden mutlu olmuyor. Okuyan biri bu da ev kızı.*

Hadise, 53 yaşında, 1,5 yıldır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

Kart 9GF. *"Bir yerden mi kaçmaya çalışıyorlar, bir yere mi yetişmeye çalışı-*

yorlar? Sanki koşuyorlar menzile yetişecekler. Kaçıyorlar demeyelim ya bir yere yetişiyorlar, yetişmeye çalışıyorlar. (?) Valla hırsla gidiyorlar. Yetişirler gittikleri yere. Hırslı gibiler."

Dürdane, 48 yaşında, 6 yıldır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

Kart 9GF. *"Burda iki tane bayan çamaşır yıkamaya mı gidiyor? Koşuyorlar. Irmağa mı, göle mi, çamaşır yıkamaya mı gidiyorlar? Ellerinde çamaşırları var gibi. Sanki böyle telaşları var gibi. Çamaşır da olamaz sanki ellerinde kurutulmuş şeyleri var gibi. Böyle bir telaşları var, bir yere gidiyorlar. Irmaktan sanki geçiyorlar gibi. Bir merdivenden geçiyorlar. Şuradaki bayanın daha da çok telaşı var sanki. Ağaca yaslanmış, ağaçtan tutunarak iniyor."*

Tülay, 54 yaşında, 8 aydır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

Kart 9GF. *"Buraya hiç de bir şey düşünemedim. Sanki iki kişi mi? Kız anne mi? Sanki kız bir yere koşuyor da anne arkasında gibi. Bir yere yetişecekler gibi. Sanki hızlı koşuyorlar gibi. (?) Yetişirler çünkü baya bir heybetli gidiyorlar."*

Kısmet, 48 yaşında, 1 yıldır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

Kart 9GF. *"Deniz kenarında diye düşünüyorum. Birisi bir ağacın tepesinde ya da ağaca yaslanmış. Aşağıdaki kız da sahilde koşuyor gibi. Bu kız ona göre daha büyük. Elinde bir defter ve giysi gibi bir şey var. Kumsalda oldukları için kitaptan çok deftere benziyor. Belki de kız şiir yazıyor ya da hikaye. Ben pek hikaye yazamıyorum."*

Esen, 48 yaşında, 4 aydır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

Kart 9GF. *"Saklambaç mı oynamış? Ya da ağacın üzerine kendisini saklamış mı? Ya da biri koşuyor, biri de saklanıyor ağacın arkasına. Öyle görünüyor. Ya da o onu arıyor, görmüyordur. Bu ağacın arkasına saklanmış ya. (?) Çıkar heralde ortaya bu da."*

Leman, 48 yaşında, 6 aydır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

Kart 9GF. *"Var mı daha? Biraz daha varmış. Neyse (Güler) Off anne çok yor-*

gun çamaşır mı yıkamış ne? Kitap mı çamaşır mı? Kitap mı? Anne bir yorgun hale benziyor. İki kat olmuş ama. Çocuğunun peşine mi gidiyor bilmiyorum ki. Bu neyse çıkaramadım ama anne çocuğun peşine mi gidiyor? Elinde kitap mı var, çamaşır mı? Elinde iki kat bir şey var. Çamaşır mı, kitap mı? İkisine de benzetiyorum ama. Kızı, o da tersine mi gidiyor neyse bilmiyorum. (?) Sonunda ne olacak bilmiyorum da peşinden bir şey götürmek istiyor ama ne olduğunu anlayamadım. Çamaşır mı kitaplar mı? Anneler fedakar öyle oluyor ya."

Postmenopozal erken evre:

Şafak, 49 yaşında, 4 yıldır postmenopozda.

Kart 9GF. *"Burda da kız gidiyor annesi arkadan bağırıyor gitme diye. O da demek ki sevdiğine gidiyor ki gidiyor. Annesini dinlememiş gidiyor."*

Ezel, 50 yaşında, 1,5 yıldır postmenopozda.

Kart 9GF. *"Burda da peş peşe anne kız koşuyorlar. Ben de hep anne kız diyorum. Kendimin kızı olunca kendime mi benzettim? Bir şeyler vermeye çalışıyorlar, bir şeyler anlatmaya çalışıyorlar. Birlikte gidiyorlar. (?) Bir yere yetişmeye çalışıyorlar sanki. Telaşlı gidiyorlar ikisi de gidecekleri yere kavuşurlar sanki."*

Hacer, 49 yaşında, 2 yıldır postmenopozda.

Kart 9GF. *"Bu da melekler. Annesi. Kızı koşuyor, annesi de onun peşinden gidiyor. Ellerinde çantalar var, üstlerini giymişler, koşturarak bir yere gitmeleri lazım. Güzel giyinmişler düğüne giderler. Bir yere koşarak gidiyorlar. Düğüne yetişmeleri lazım yahut da nikaha yetişmeleri lazım. Öyle bir şeyler var. (?) Sonunda düğüne gidiyorlar, düğünde oynuyorlar, mutlu hayat yaşayıp eve dönüyorlar yani."*

Nurdan, 51 yaşında, 2 senedir postmenopozda.

Kart 9GF. *"Bu kadınlar, ellerindeki çamaşıra benziyor sanki ellerindeki çamaşırlarla, bence ırmakta çamaşır yıkamaya gidiyorlar. Bence çamaşırları yıkayıp geri dönecekler. Bu kadar."*

Nahide, 50 yaşında, 3 yıldır postmenopozda.

Kart 9GF. *"Kızın elinde kitap var heralde. Okul desem okul kıyafeti değil. Bir yere yetişmeye uğraşıyorlar sanki. (?) Yani telaşlılar yani."*

Tülin, 57 yaşında, 4 senedir postmenopozda.

Kart 9GF. *"Bu kolaymış canım (güler). Acaba bunlar... sanki iki kişi... öndekini kovalıyor gibi. Tutacak olmuş tutamamış. Okuldan mı? Elinde, elinde kitap var. Çanta mı o? Anne arkadan kızı kovalıyor ama tutamıyor. Çünkü koşuyorlar. Kızın elinde bir şey yok. Acaba öğretmeni mi? Değil. Anne kızını kovalıyor.*

Postmenopozal geç evre:

Fadik, 52 yaşında, 6 senedir postmenopozda (2).

Kart 9GF. *"Ay ne güzel piknik yapıyorlar heralde. Bir ğaç var Fatma, kaya var. Ama okula mı gidiyorlar? Birinin elinde kitap var birinin elinde de bişeysi yok heralde Fatma. Ama deniz gibi gözüküyor. Şuraları deniz dalgası gibi gözüküyor. Birinin başında çember var. Bunlar okula gidiyorlar. Elinde kitabı var kadının kızın."*

Göksun, 56 yaşında, 7 yıldır postmenopozda (2)

Kart 9GF. *"Bir ağacın altında sanki piknik yapıyorlar gibi. Sanki ellerinde bir şeyler götürüyor bu hanımlar. Ama güzeller, güzel giyinmişler. Bir davete gidiyorlar gibi geldi bana ama ellerinde bir şey var. Açık alan, su da var gibi geldi bana. Eğlenceli olacağı belli zaten güzel güzel giyinmişler. Arkadaki hanımınki forma gibi duruyor ama ona güzel giyinmiş diyelim. Güzel bir resim. (?) Sonunda gidiyorlar, bir yere gidiyorlar."*

Birsu, 52 yaşında, 8 yıldır postmenopozda (2).

Kart 9GF. *"Bunlar bir yerden kurtulmaya çalışıyorlar. Bir yerden kaçar gibiler. İkisi ayrı kadın heralde bunların. İkisi de kaçıyor bir yerden. Korku var, korkusu olan iki kadın. Valla o kadar fazla bir şey göremedim. O kadar doktor hanım başka bir şey yapamadım. Yüz ifadelerine bakıyorum ama... kurtulsalar da o yerden yine de kafadan gitmeyecek gibi. Arkada, geride kalanlar var. Kendilerini kurtaracaklar ama geride kalanlara üzülecekler gibi."*

Nergis, 57 yaşında, 7 yıldır postmenopozda (2).

Kart 9GF. *"Elinde bir şey var ama anlayamadım bir bez türü bir şey mi, kitap mı? Bunlar sanki gizli bir iş yaptılar, kaçıyorlar. Okul çağlarında iki kız yakalanmamak için kaçıyorlar ve başarıyorlar bence (kartları düzeltir)."*

Hale, 57 yaşında, 7 yıldır postmenopozda (2).

Kart 9GF. *"Ağacın ... bir doğa, doğa... ağaçlık heralde. Hiçbir şeyle çağrışım yapmadı. Ne yaptıklarını bilemedim be yavrum. Hiçbir şey çıkaramadım. Şurası doğa, ağaç. Deniz mi? Şurası ağacın gölgesi gibi. Bu resim bana bir çağrışım yapmadı be yavrum. Bir şey diyemiycem. İki bayan."*

Necla, 56 yaşında, 9 yıldır postmenopozda (2)

Kart 9GF. *"Küçük kız ne istediğini biliyor. Anne de (yukarıdaki) destekliyor. İdealine veya istediği şeye koşuyor. Diğeri de onu destekliyor. İstese de durduramaz zaten."*

8.2.4. Kayıplar, Depresif Duygulanım ve Yas Sürecinin Projektif Testler Aracılığıyla İncelenmesi

Rorschach testinde nesnenin yokluğuna, eksikliğine, kaybına kısacası boşluk duygusuna karşı duyarlılığın en belirgin olarak görüldüğü yanıtlar "Bl" şeklinde adlandırılan yanıtlardır. Bu yanıtlar kartların siyah kısımları dışındaki beyazlıklara hassasiyeti gösterirler (Tunaboylu-İkiz, 2001). "Bl" yanıtları aynı zamanda tamamlanmamışlığa, eksikliğe, olmayana, yani "yokluğa" karşı bir duyarlılık olarak yorumlanabileceği gibi kişinin ruhsal dünyasında işlemekte zorlandığı duruma bir tepki şeklinde de düşünülebilir (Traubenberg, 1990).

-Rorschach Testi Boşluk Yanıtlarının Analizi

Öncelikle menopozal süreçteki 3 grubun Rorschach Testi'ne verdiği "Bl" yani boşluk yanıtları incelendiğinde en fazla boşluk yanıtının postmenopozal erken evre-

deki grupta, en az boşluk yanıtının ise premenopozal evredeki grupta verildiği, postmenopozal geç evredeki grubun yanıt sayısının ise postmenopozal erken evredeki gruba yakın olduğu görülmektedir.

Araştırma gruplarının, Rorschach kartlarının beyaz kısımlarına (Bl) yani boşluklara verdiği yanıtların içerik analizlerine bakıldığında üç grup arasında önemli farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Öncelikle premenopozal evredeki grubun içerik analizlerini incelediğimizde; verilen 14 Bl yanıtının 10'unun anatomi (Anat) yanıtı olduğu görülmektedir. Geriye kalan 4 yanıt ise bitki, nesne, kısmı insan ve hayvan yanıtlarından oluşmaktadır. Postmenopozal erken evredeki grubun ise; toplam 21 Bl yanıtı verdiği, bu yanıtların 11'inin anatomi yanıtı olduğu, geriye kalan 10 yanıtın ise; 4 sex, 2 nesne, 2 hayvan, 1 mimari ve 1 coğrafya yanıtından oluştuğu görülmektedir. İçerik analizlerinin dürtülerle ilgili kısmında belirtildiği gibi boşlukla ilgili kısımların analizinde de sadece postmenopozal erken evredeki grubun cinsel organ yanıtı verdiği, diğer iki grupta kartların boşluk kısımlarına bu türden yanıtlar verilmediği gözlenmektedir. Bu yanıt türüyle ilgili problematik, dürtülerin analiziyle ilgili kısımda ele alınmış olup bu bölümde boşluk yanıtlarıyla ilgili analizler incelenecektir. Postmenopozal geç evredeki grubun ise, toplam 18 Bl yanıtı verdiği ve bu yanıtların 4'ünün anatomi yanıtı olduğu görülmektedir. Geriye kalan 12 Bl yanıtının ise; 1 insan, 2 hayvan, 5 nesne, 2 kısmi insan, 1 kısmi hayvan, 1 mimari ve 1 parça gibi diğer iki gruba oranla oldukça çeşitli yanıt içerikleriyle birlikte verildiği görülmektedir.

Kartların boşluk kısmına verilen anatomi yanıtlarının içerik analizlerini biraz daha derinleştirdiğimizde, üç grup arasındaki farklılaşma daha iyi anlaşılmaktadır. Öncelikle premenopozal grubun içerik analizlerini incelediğimizde, boşluğa verilen 10 anatomi yanıtının 7'sinin "*iskelet, kemik, kaburga, iç organ, kalp*" gibi yanıtlardan oluştuğu sadece bir kişinin 3 adet "*rahim*" yanıtı verdiği; postmenopozal erken evredeki grubun ise, 11 anatomi yanıtının 8'inin *"rahim*" yanıtı olduğu geriye kalan 3 yanıtın ise "*2 mide, 1 göğüs kafesi*" yanıtı olduğu görülmektedir. Postmenopozal geç evrede ise, verilen 4 anatomi yanıtının "*2'sinin ciğer, 2'sinin de iskelet*" yanıtı olduğu, rahim ya da yumurtalık gibi üreme organlarıyla ilgili yanıtların verilmediği görülmektedir. Premenopozal ve postmenopozal erken evrede boşluklara yakın sayıda anatomi yanıtı verilse de, postmenopozal erken evredeki grubun daha çok güncel problematikle meşgul olduğu, menopozal kayıpların yarattığı ruhsal boşlukları yine

güncel problematikle doldurmaya çalıştığı görülmektedir. Ancak, biyolojik olarak bakıldığında premenopozal evre, yoğun hormonal iniş çıkışların da etkisiyle, bilinçli beden algısı ve bilinçdışı beden imgesiyle ilgili meşguliyetin yani bedensel uğraşın en yoğun olması beklenen evredir. Zira Rorschach testine verilen yanıtların tamamı değerlendirildiğinde anatomi yanıtlarının en fazla verildiği evre olduğu görülmektedir. Ancak Rorschach testinin boşluklarına verilen anatomi yanıtları değerlendirildiğinde; anatomi yanıt sayısı postmenopozal erken evre ile eşit sayıda olsa da, bu yanıtların yaklaşık %70'inin üreme organları dışındaki beden bölümlerinden, özellikle de "kemik" yanıtlarından oluştuğu dikkati çekmektedir. Anatomi yanıtlarının premenopozal evrede bu kadar fazla ve çeşitli olması yaklaşan üreme kaybı yani biyolojik kastrasyonun etkisiyle hissedilen yaygın kaygının zihinselleştirilmekte zorlanıldığını daha çok bedensel düzeyde yaşandığını düşündürmektedir. Bu evrede boşluklara verilen *kemik* yanıtlarının sayısındaki fazlalık ise, üreme hormonlarının azalmaya başlamasıyla birlikte, bedende dolayısıyla ruhsal dünyada ortaya çıkan etkilere, boşluklara ve hassasiyetlere dikkati çekmektedir. Boşluk yanıtlarının yanı sıra premenopozal evrede, özellikle IV, VI ve VII. kartlarda görülen, yaygın ve muğlaklık içeren endişe duygusunun işareti olarak düşünülen gölgeleme/doku "E" yanıtlarının fazlalığı ise, bu evrede kayıp endişesinden ziyade yaygın bir anksiyete yaşandığı ve ruhsal dünyanın bariyerlerinin kırılganlaştığı yönündeki görüşleri destekler niteliktedir. Premenopozal gruba özgü olan estompaj "E" ve "*kemik*" yanıtlarıyla ilgili durum, bu bölümün ilerleyen kısımlarında açıklanacaktır.

Boşluk yanıtlarının verildiği kartlara yani lokalizasyonlara baktığımızda en fazla boşluk yanıtının literatürle uygun olarak II. karta (üç grup da 5'er yanıt vermiştir) verildiği görülmektedir. Premenopozal grubun II. kart haricinde en fazla yanıtı VIII. karta (6 yanıt) verdiği; postmenopozal erken evredeki grubun I., VII. ve X. karta (3'er yanıt), sonra da VIII.ve IX. karta (2'şer yanıt) verdiği; postmenopozal geç evredeki grubun ise I. ve X. karta (4'er yanıt), sonra da yine VIII. ve IX. karta (2'şer) verdiği görülmektedir. Bu tabloda dikkat çeken nokta ise, premenopozal grubun verdiği boşluk yanıtları neredeyse iki kartta yoğunlaşırken, postmenopozal erken evre ve geç evredeki grupların verdiği yanıtların daha fazla sayıda karta dağılım göstermesidir. Boşluk yanıtlarının kartlara göre dağılımına bakıldığında; II, VIII, IX ve X. kartların renkli kartlar olması, VII ve IX. kartların ise kadınlık ve anneliğe ait simgeleri

içermesi nedeniyle anlamlı oldukları düşünülmektedir. Her üç grupta ortak olan II, VIII ve IX. kartlara verilen yanıt içerikleri aşağıdaki gibidir:

Premenopozal evre:

Hayat, 52 yaşında, 8 aydır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

II. Kart: "Kadının kanamasının olduğunu, etrafa bulaştığını, bunun panik yaptığını, çirkin olduğunu... İlk etapta bu başka bir şey yok... Burayı rahim olarak çıkıp taştığını, çıkmasa da kalsaydı kanın toplanıp bir cana sebebiyet verebileceğini... Hani burda çıktığını dağıldığını... (?) Bu açılmış bir rahim. Yukarıda da kapalı rahim. Kanın hastalanmayıp toplandığını, çocuğa delaletlendiğini, dönüşeceğini gördüm. Benzettim. Burda kapalı rahim üstü, burda açık rahim. Burda hastalandığını burda hastalanmayıp kanın şekil aldığını gördüm. Benzettim şekli benziyor. Kan rahimden çıktığı için, hani kadının uzvundan ilerler, orda bölge ayrılıyor da kan ile idrar bölgesi hani. Kanın burdan kadının çıktığı için. Burda da rahim kısmına benzettiğim için. Kan burada niye duruyor? Kapalıysa kan durur. Kan durduysa kapalıdır. Açılmayan rahimden zaten kan gelmez."

Fahriye, 46 yaşında, 4-5 aydır adet düzensizliği yaşamakta.

II. Kart: "(Ön-arka çevirir) Bu hiçbir anlam ifade etmedi. Meşale, ateş ve değişim gene. Aslında meşale, ateş, güç, değişim. Yani güç yer değiştiriyor (Ön-arka çevirir). Kadın gücü (Güler). (?) Gene biçim gördüğüm yani. Ateş de iyidir gücü temsil eder ve olumsuz şeyleri yakmak anlamına da gelir. Zaten ateşin içinde de kelebeği andıran bir şeyler var."

Tülay, 54 yaşında, 8 aydır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

II. Kart: Şuraları iç organ gibi geldi bana. Çok da öyle değil mi yoksa?. (?) Sanki şuralar kalça kemiği gibi geldi. Şuralar iç organ gibi. Kalçanın üstü gibi.

Leman, 48 yaşında, 6 aydır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

II. Kart: "Bunu neye benzetmek istiyorum? Dur bakalım(güler). (14sn.) Bunu hiçbir şeye benzetemiyorum. Ama... Bunu hiçbir şeye benzetemedim ki. Böyle ortada bir de kalp şeklinde, ortada olunca. Bir de kalp şeklinde. (?) Çizim kalp şeklinde ama

tabii ki çok da andırmıyor kalbi. Sadece şu ortası kalp şeklinde... Bunu hiçbir şeye benzetemedim sadece o kalp şekli."

Postmenopozal erken evre:

Mefharet, 48 yaşında, 3 yıldır postmenopozda.

II. Kart: "Bu sanki şey, şurası rahim ağzı girişi. Sonra boş olan da sanki yumurtalıkları alınmış rahme benziyor gibi. Başka da yok. (?) Kırmızı bölge olduğuna göre burası rahim ağzı burası. Boş bölge rahim. Ama yumurtalık görünüyor belki vardır. Belli belirsiz. Ama kanama görünüyor. Kırmızı, yani akan."

Elfiye, 54 yaşında, 3,9 yıldır postmenopozda.

II. Kart: "Hım bu bana şeyi hatırlattı sanki, doğurganlığı. Sanki kadın hastalıklarına gidince rahim, döl yatağı gibi geldi. Sanki doğum da varmış gibi kan olunca. Sanki şurada döl yatağı çıkışı, kanama varmış gibi. Yok başka bir şey söyleyemiycem. Üstteki kırmızılarla ilgili değerlendirme yapamıycam ama şu şekli. Şu kırmızılıkları da bir şeye benzetebilir miyim diye düşündüm ama benzetemedim. (?) Şu aşağıdaki açıklık olmasaydı benzetemezdim ama açıklık kadın organı gibi, döl yatağı, döl yolu gibi geldi. Sanki kırmızı renk de doğum hissini uyandırdı. Sanki kanamayla bir şey atılıyormuş gibi."

Şefika, 53 yaşında, 2,8 yıldır postmenopozda.

II. Kart: "Bu şey değil mi ya kadın rahmi mi? Yoksa... (sessizlik) Değil mi? Kadın rahmi (sessizlik) Şimdi ne desem? Başka bir şey yok. (?) Televizyondan görüyoruz ya."

Nahide, 50 yaşında, 3 yıldır postmenopozda.

II. Kart: "...Şu kısmı yine rahim olarak düşünüyorum... (?) Tam rahim , karın iç kısmı diye düşündüm. Karın bölgesi, rahim."

Postmenopozal geç evre:

Cahide, 54 yaş, 7 yıldır postmenopozda (2).

II. Kart: "Bunu ben bir şeye benzetemedim. Sanki şey gibi şu ortası sanki bir

lamba sallamış karanlık yere lamba yanıyor gibi. Ben bunu bir şeye benzetemiyorum. Sanki avize lamba sallamış gibi karanlık bir yerden görünüyor gibi. Tanımlayamadım bunu. (?) Şu ortasında lambayı koyarsın, aşağıya da kırmızı bir ışık saçıyor. Karanlık bir mağaranın içinde sanki bu ışık görünüyor."

Nergis, 57 yaşında, 7 yıldır postmenopozda (2).

II. Kart: "... Şurda da sanki bir füze yani uzay aracı havalanıyor gibi.(?) Şurası inceliyor, sivri başlı oluyor. Hani bir ateşlenmiş füze gibi, kırmızılık da var ya altta. İskelet alttaki şekil."

Göksel, 52 yaşında, 7 yıldır postmenopozda (2).

II. Kart: "Bir cami diye düşündüm ortadakini. Başka da pek şey veremiyorum bunda. Şöyle bakınca Hacivat'la Karagöz gibi düşünüyorum. (?) Camiye benzettim orayı da valla küçük bir camiye benzettim. Valla köy camileri olur ya minaresi küçük ona benzettim."

Meserret, 55 yaşında, 6 yıldır postmenopozda (2)

II. Kart: "...Bir tane bir şey daha diycem ama... Sanki böyle bir rahim de burası. Çocuk yuvası da şurda... Böyle doğum gibi. Doğum kanaması gibi. (?) Rahim, kanal bebek çıkıyor ve kanama oluyor. Normal doğum gibi hissettim."

Öncelikle II. karttaki boşluğun, premenopozal ve postmenopozal erken evrede ya güncel problematikle ya da yine güncel problematiğin tetiklediği anatomi yanıtlarıyla doldurulduğu görülürken, postmenopozal geç evredeki grupta daha çok kastratif endişe, rahim içi yaşantı ve doğum sahnesiyle doldurulduğu görülmektedir. Premenopozal ve postmenopozal erken evredeki gruplara ait yanıt örnekleri karşılaştırıldığında, her iki grup da kartın boşluk kısmına güncel problematikle ilgili yanıt vermiş olsa da, premenopozal grupta kırmızı rengin yarattığı etkinin postmenopozal erken evredeki gruptan daha yoğun kaygı yarattığı, özellikle ilk iki yanıtta neredeyse hiçbir sembolizasyona yer verilmeden patlama şeklinde dışa yansıtıldığı görülmektedir. Diğer yandan postmenopozal erken evrede boşluklar daha çok üreme organı yanıtlarıyla doldurulurken, premenopozal evrede sadece 1 kişi boşluğa üreme organı

yanıtı vermiştir ki o yanıt da oldukça kontrolsüz ve dürtüsel bir yanıttır. Bu durum premenopozal grubun kırmızı rengin uyandırdığı kastratif endişeyi ve kartlardaki boşluğun uyandırdığı eksiklik, kayıp endişesini aynı anda işlemekte zorlandığını düşündürmektedir. Zira sonraki iki yanıtta, verilen yanıtlar yine anatomi yanıtları da olsa, kırmızı rengin kastratif etkisini dahil etmediklerinde yani forma, algıya tutunduklarında dürtüsel patlamaların da yaşanmadığı görülmektedir. Postmenopozal erken evrede ise boşluklar güncel problematikle doldurulmakla birlikte premenopozal evredeki kadar panik yaratmadığı görülmektedir. Postmenopozal geç evrede ise durum tamamen farklılaşmaktadır. Güncel problematikler yerini kastaratif endişelere, cinsel dürtünün sembolik ifadelerine bırakmaktadır. Boşluğu dolayısıyla kaybı, sembolize ederek, zengin bir ifadeyle zihinselleştirmek daha mümkün olmaktadır. Son olarak üç grubun da boşlukla birlikte hareket yanıtı verdiği kartın kastrasyon endişesi, kadınlık organları, doğum fantezileri ve menstürasyon gibi konulara gönderme yapan II. kart olması, içinde bulundukları dönem göz önüne alındığında oldukça anlamlı olduğu düşünülmektedir.

Rorschach Testinin pastel renkli kartları olarak bilinen VIII, IX ve X. kartlardaki boşluklara verilen yanıt örnekleri incelendiğinde; premenopozal grubun bu kartlardaki boşlukları daha çok "*kuyruk kemiği, iskelet ve balık kılçığı*" gibi kemik yanıtlarıyla doldurduğu görülmektedir. Premenopozal grup tarafından verilen *"iskelet, omurilik, kaburga, kalça...*" gibi kemik yanıtlarının sadece boşluklara verilmediği, protokollerin genelinde bu tür yanıtların diğer iki gruptan daha çok verildiği dikkati çekmektedir. Tabii ki menopozal sürecin kemikler üzerinde oldukça önemli bir etkisi vardır ancak bu tür yanıtların postmenopozal evrelerde azalması menopozal sürecin etkileriyle çelişmektedir. Zira, östrojen hormonu salgısının azalmasının etkisiyle ortaya çıkan kalp-damar hastalıkları ve osteoporoz menopozal sürecin ileri evrelerinde görülen rahatsızlıklardır. Kemik ve kardiyovasküler sistem rahatsızlıkları menopozun geç dönem etkileri olmasına karşın postmenopozal geç evre yerine premenopozal evrede bu kadar çok kemik yanıtı görmek şaşırtıcıdır. Zira bu durum kadının bilinçdışı olarak bedende meydana gelen değişimlerin bilgisine, örneğin kemiklerdeki östrojen hormu rezervinin azalmasına dair bilgiye, bu tür etkilerin ortaya çıkmasından çok daha önce sahip olduğunu düşündürmektedir. Yanı sıra, verilen anatomi yanıtlarının yumuşak dokudan ziyade kemik gibi sert bir doku yanıtlarından oluşması yaşa-

nan ancak ruhsal olarak işlenemeyen duygunun daha çok agresif nitelikte olduğunu düşündürmektedir. Bu durum da premenopozal dönemdeki kadının yaklaşan kastrasyon ve kayıp tehdidinin yarattığı agresyonu sembolleştirmekte zorlandığını akla getirmektedir.

Postmenopozal erken evredeki grubun ise VIII, IX ve X. kartlardaki boşluklara *"insanın vücudu, iç organları, mide, çirkin bir rahim, vajina, iskelet, buğulu bardak, deniz"* gibi çoğunluğu güncel problematikle ilgili olan ama az sayıda regresif yanıtın da bulunduğu cevaplar verdiği görülmektedir. Bu kartlara II. karttan daha az rahim yanıtı verildiği dikkati çekmektedir. Postmenopozal geç evrede ise, ilk iki grupta verilen anatomi yanıtlarının oldukça azaldığı, pastel renkli kartların da etkisiyle regresif dünyanın canlandığı ve "iki taşın üstüne getirilmiş park lambasına benziyor parkları aydınlatmak için", " ortada bir yol gidiyor" gibi yanıtların ortaya çıktığı görülmektedir.

Boşluk yanıtlarıyla ilgili olarak dikkat çeken son husus ise, total determinant analizlerini incelediğimizde ortaya çıkmaktadır. Buna göre premenopozal ve postmenopozal erken evredeki gruplarda, kartlardaki boşlukların doldurulmasında, form yanıtlarının yani algıya ve gerçekliğe başvurmanın baskın olduğu dikkati çekmektedir. Bunun yanı sıra bir iki tane renk yanıtı ve nesne hareketi yanıtı verildiği görülmektedir. Menopozal sürecin ilk iki evresinde boşluğa verilen yanıtların form ağırlıklı ve güncel problematikle ilişkili yanıtlar olması, öncelikle yaklaşan veyahut yakın zamanda yaşanan kayba karşı daha katı savunma mekanizmaları geliştirdiklerini, fantezi ve hayal gücüne izin vermeden gerçekliğe tutunarak boşluğun doldurulmaya çalışıldığını düşündürmektedir. Ancak bu noktada iki grup arasında dikkati çeken bir farklılaşma karşımıza çıkmaktadır. Postmenopozal erken evredeki grupta verilen 21 boşluk yanıtının 15'inin (F-) formunda olduğu görülmektedir. Diğer gruplarda 5'er tane verilen (F-) yanıtları postmenopozal erken evrede üç katına çıkmaktadır. Postmenopozal erken evredeki katılımcıların boşlukları doldururken verdikleri eksi form yanıtları tabii ki psikotik düzeyde bir gerçekliğin kaybına gönderme yapmamaktadır. Ancak yine de açıklanması gereken bir durumdur. Biyolojik açıdan bakıldığında bu durum, özellikle hafıza üzerinde oldukça etkili olan östrojen hormonunun salgılanmasının azalarak en sonunda tamamen durmasının, bazı kadınların zihin-

selleştirme süreçlerini olumsuz yönde etkilediğini düşündürmektedir. Boşlukların anatomi yanıtlarıyla doldurulması yaşanan kaybın, eksikliğin bedensel ve güncel problematikle ilişkili olduğunu gösterirken, (-) form yanıtlarının fazlalığı yaşanan gerek bedensel, gerek ruhsal, gerekse yakın çevredeki kayıpların yoğunluğunun, kısmen ve geçici süreliğine de olsa, kadının negatifi, eksikliği işlemekte, kaybı zihinselleştirmekte zorlandığını düşündürmektedir. Postmenopozal geç evrede ise, boşlukların daha çeşitli içeriklerle ve regresif yanıtlarla doldurulduğu görülmektedir. Bu evrede diğer evrelerden farklı olarak gri-beyaz (C') renk yanıtları ve insan hareketi yanıtları karşımıza çıkmaktadır.

Boşluk yanıtlarına dair yukarıda verilen içerik analizleri genel olarak değerlendirildiğinde; postmenopozal erken evredeki grubun daha çok güncel kayıp problematiğiyle meşgul olduğu; premenopozal grubun yaklaşan üreme kaybı nedeniyle yaygın bir anksiyete ve kastrasyon tehdidi yaşadığı, postmenopozal geç evredeki grubun ise güncel problematikten uzakta ama daha regresif endişelerle ruhsal boşlukları onarmaya çalıştığı görülmektedir. Postmenopozal geç evredeki katılımcıların, kartların boşluk kısımlarına verdiği yanıt içeriklerindeki çeşitliliğin de diğer gruplara göre oldukça zengin olduğu dikkati çekmektedir. Bu durum ise, menopozal akut evreden uzaklaşıldıkça bedensel meşguliyetin azaldığını dolayısıyla ruhsal boşlukların, kayıpların daha regresif yaşantılarla, daha iyi bir şekilde zihinselleştirildiğini düşündürmektedir.

-Rorschach Testi "C' ve E" Yanıtlarının Analizi

Boşluk yanıtlarından sonra endişe, sıkıntı ve depresif yaşantılar hakkında bilgi aldığımız bir başka yanıt şekli ise, Rorschach Testi'nde gri ve beyaz renge hassasiyeti gösteren "C'" yanıtlarıdır. Kaygı veya depresif duygulanım hallerinde kartların rengine hassasiyet artmaktadır. Genelde bunun farkında olmayan kişiler uyaranların renginden belirli oranlarda sıkıntı duyabilir ya da kontrol dışı bir şekilde afektlerin etkisine uğrayabilirler. Diğer yandan endişe yaşayan kişiler Rorschach testinde kartların dokusuna, gölgelemelere (estompage) daha duyarlıdırlar. "E" olarak kodlanan ve kartların dokusuna hassasiyeti ifade eden yanıtlar, muğlak ve belirsiz bir şekilde verilerek arkadaki sorunu saklamak için kullanılabileceği gibi perspektif içe-

ren bir şekilde verilerek endişenin entellektüalize edilmesini sağlayabilir veyahut afektif ihtiyaçlarla bağlantılı erken dönemdeki sorunlara işaret eden dokunmaya ilişkin yanıtlar şeklinde verilebilirler (Tunaboylu-İkiz, 2001).

Araştırma gruplarının Rorschahch Protokolleri'ne verdiği "C' ve E" yanıtlarına dair istatistiki sonuçlar değerlendirildiğinde, depresif duygulanımla ilişkili olan "C'" yanıtlarının en fazla postmenopozal geç evrede verildiği, en az premenopozal evrede sonra da postmenopozal erken evrede verildiği görülmektedir. Burada dikkati çeken nokta,"C'"yanıtlarının sayısı premenopozal ve postmenopozal erken evrede birbirine çok yakınken postmenopozal geç evrede iki katına çıkmasıdır. Endişe duygusuyla ilişkili olan "E" yanıtlarının ise, en fazla premenopozal evrede verildiği diğer iki grupta daha az verildiği görülmektedir.

Üç grup tarafından verilen "C' ve E" yanıtları formun, duygulanımın ön planında olması anlamına gelen formun dominantlığı açısından karşılaştırıldığında: Premenopozal evredeki grupta formun değil daha çok "E ve C'" yanıtlarının dominant olduğu hatta pür "E" yanıtları verildiği görülmektedir. Bu durum premenopozal evrede yaşanan kaygının bazı kadınlar tarafından neredeyse kontrolsüzce dışa yansıtıldığını düşündürmektedir. Postmenopozal erken evredeki grupta ise, neredeyse %90 oranda formun dominant olduğu görülmektedir. Bu durum ise, postmenopozal erken evredeki grupta duygulanımdan ziyade dış gerçekliğin ve kontrolün ön planda olduğunu düşündürmektedir. Postmenopozal geç evrede ise, formun dominantlığının azaldığı ve neredeyse "E ve C'" yanıtlarının dominantlığıyla eşitlendiği görülmektedir. Bu durum ise, postmenopozal geç evrede endişe ve depresif duygulanımlar ile bu duyguları kontrolün daha dengeli bir şekilde yaşandığını göstermektedir.

Postmenopozal erken evredeki grubun en fazla sayıda boşluk yanıtı veren grup olduğu daha önce belirtilmişti. Kaybın en yoğun yaşandığı evre olmasına karşın depresif duygulanıma ait yanıtların az sayıda ve oldukça kontrollü bir şekilde verilmesi dikkat çekicidir. Bu durumun açıklanabilmesi için C' yanıtlarıyla ilgili bir başka hususun daha hatırlanması faydalı olacaktır. Zira C' yanıtları endişe ve depresif duygulanımın ifadesi olmalarının yanı sıra ruhsal dünyanın regrese olma kapasitesiyle de ilgilidir. Tabii ki nicelikleri ve nitelikleri de önemlidir. Bu görüş ışığında değerlendirildiğine, postmenopozal erken evredeki grubun premenopozal evredeki gruba göre kaygılarının biraz daha yatışmış olması bu grubun ruhsal boşluklara daha fazla

girebilmesini sağlamaktadır. Ancak problematiğin henüz çok güncel olması, yaşanan sıkıntıların daha arkaik kökenlerine regrese olunmasına çok da fazla müsade etmemektedir. Zira, postmenopozal geç evrede verilen C' yanıtlarının sayısının birden iki katına çıkması bu konunun açıklanmasında aydınlatıcı olacaktır. Bu durum akut dönemden uzaklaşan menopozal süreçteki kadının, bedensel endişelerinin azalmasıyla birlikte, ön bilincinin daha esnek çalışmaya başladığını böylece regrese olma kapasitesinin de arttığını düşündürmektedir. Zira postmenopozal geç evreye doğru endişe ifadesi olan "E" yanıtlarının sayısının azalması bu koşulu destekler niteliktedir. Dolayısıyla ruhsal dünya kadınlık, kadınsı, annelik ve menstürasyon süreciyle ilgili daha arkaik bilgilere ulaşabilmekte ve yaşanan kayıplara dair güncelden arkaiğe doğru bütün bir yas çalışması yapılabilmektedir. Menopozal süreç içinde bakıldığında kayıplarla ilgili yas çalışması postmenopozal erken evre ile başlamakta ancak bu evrede ruhsal dünya daha çok güncel kayıplar ile meşgul olmaktadır. Yaşanan güncel kayıpların arkaik kökenleriyle ilgili yas çalışması daha çok postmenopozal geç evrede gerçekleşmektedir. Aşağıdaki örneklere bakıldığında C' yanıtları açısından üç grup arasındaki farklılıklar daha iyi görülebilmektedir:

Premenopozal evre:

48 yaşında, 6 aydır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

III. Kart: "*Bu iskelet gibi evet. Bunu iskelete benzettim...(?)) Siyahlar iskelet gibi ama nedenini bilmiyorum"*

Huriye, 51 yaşında, 2 yıldır menstürasyon düzensizliği yaşamakta

I. Kart: "...*Yani gece , karanlık. Başka da bir şey gelmiyor."*

Postmenopozal erken evre:

Ezel, 50 yaşında, 1,5 yıldır postmenopozda.

IV. Kart: "*Bu da vajina gibi geldi bana. İçi kirli gibi. Hastalıklı bir yer gibi. Kirli gibi, hasta gibi. (?) Böyle bölgeler açıklı, koyulu. Hasta bir bölge gibi sanki."*

Tülin, 57 yaşında, 4 senedir postmenopozda.

IV. Kart: "*Aman! Aman ne bileyim gülüm bu neymiş böyle. Vallahi benim ak-*

lıma hep rahim geliyor başka bir şey geldiği yok. Acaba rahim içi mi diyorum. Başka hiçbir şey aklıma gelmiyor. Halbuki benim altıncı hislerim çok kuvvetli ama başka hiçbir şeye benzetemiyorum. Vallahi gülüm sanki şuralar rahimin şeyine benziyor. Çok değişik.. Ama şimdi (güler) doğum yapınca genç kız gibi olmuyorsa, evlenince çok değişiyor.(?) Vallahi gülüm şurası, şu açıklık bana rahim gibi geldi. İnşallah güzel veriyoruzdur. Bilmiyorum yani."

Şafak, 49 yaşında, 4 yıldır postmenopozda

I. Kart: "*...Şu başlar sanki kurt kafası gibi duruyor. Bilmem başka bir şey yok gibi. (?) Hani köylerde gördüm, böyle siyah olur."*

Elfiye, 54 yaşında, 3,9 yıldır postmenopozda.

I. Kart: "Bu bir tek bana yarasayı çağrıştırdı. Hem siyah hem de bir yarasanın fotoğrafı gibi geldi. Çünkü bizim yazlıklarda yarasalar var akşamları çıkıyor. Tavana asılı gibi dururlar. Görmedim ama belgesellerde olur ya o görüntü geliyor gözlerimin önüne. Sadece görüntü olarak bir an yarasa geldi yoksa bir şey düşündürmüyor. (?) Kanatlarını açmış bir yarasa gibi geldi bana. Yoksa başka bir şey düşündürtmüyor..."

Postmenopozal geç evre:

Cahide, 54 yaş, 7 yıldır postmenopozda (2).

IX. Kart: "*Ben bunu hiçbir şeye benzetemedim. Sanki şu ortasındaki böyle bir şeyin üstüne, iki taşın üstüne getirmiş park lambasına benziyor. Parklarda aydınlatmak için ışık koyuyorlar onlara benziyor. Başka bir şey yok."*

Göksun, 56 yaşında, 7 yıldır postmenopozda (2)

II. KART: "...Bu aynı zamanda bir lamba da olabilir veya kandil de olabilir. Hani mumluk gibi şeyler oluyor ya. (?) Sanki yukarıda bir mum yanıyor, işte altında cam bir şey..."

Necla, 56 yaşında, 9 yıldır postmenopozda (2)

I. Kart: " *Şey hani şu japonların gölge oyunu var ya onu andırıyor. Daha söy-*

leyecek miyim? Hani şu perde arkasında oyun yapıyorlar ya onu andırıyor. Şu arkada duran da iki kuş. Bu kadar yani o ne sanatı deniyor ona. Öyle gösteri sanatı gibi bir şey. Renkli olsa daha iyiymiş. Ben canlı renkleri severim. Griydi, kahverengiydi sevmem.Gerçi hırkam kahverengi de. Kaç kişi üzerinde çalışıyorsunuz? (?) Daha çok sahne, ışık oyunları olurya. Onu hatırlayamıyorum. Orada gölge oyunu savaşırlar falan ya öyle bir şey. Görsel efekt mi diyorlar öyle bir şey. Gösteri sahnesi gibi. Karşılıklı atışma gibi.

Ferhan, 58 yaşında, 10 yıldır postmenopozda (2).

IV. Kart: "Böyle kocaman karanlık denizler geldi gözümün önüne. Sanki açmış bir canavar gibi. Karanlık sıkıcı... Sanki tarihsel binaların sütunları olur ya, barok dönemi. Bu da öyle sütunlardan. (?) Ayy böyle tamamı. Böyle karanlık kaplamış."

Yukarıda verilen C' yanıt örnekleri incelendiğinde, endişe ve depresif duygulanımın yaşanması açısından üç grup arasında farklılıklar görülmektedir. Premenopozal gruba ait yanıt örneklerine bakıldığında endişenin, ya ilk yanıtta olduğu gibi sembolleştirmeye yer vermeden basitçe anatomik düzeyde ya da ikinci yanıtta olduğu gibi herhangi bir biçim verilmeden pür renk yanıtı şeklinde yani itkisel olarak verildiğini görmekteyiz. Postmenopozal erken evredeki gruba ait yanıt örnekleri incelendiğinde ise, endişe ve depresif duygulanımın, ya yer değiştirme ile hayvanlar üzerinden anlatıldığı ya da doğrudan güncel problematikle bağlantılı olarak verildiği görülmektedir. Ancak her koşulda duygulanımın kontrol altında tutulmasına dikkat edilmektedir. Postmenopozal geç evrede ise, bedensel endişelerden oldukça uzaklaşıldığı bunun yerine daha arkaik endişelerin ön plana çıktığı görülmektedir. ilk iki evreye göre endişe ve depresif duygulanımın daha iyi sembolize edildiği, bunu yaparken de entellektüalizasyon ve narsisistik savunmalara başvurulduğu görülmektedir.

"C'" yanıtlarının postmenopozal geç evrede, diğer iki gruba göre, daha yüksek oranda verilmesine karşın "E" yanıtlarının premenopozal evrede daha yüksek oranda verildiğini belirtmiştik. Premenopozal grupta ağırlıklı olarak verilen gölgeleme (E) yanıtlarının lokalizasyonu açısından bakıldığında bu tür yanıtların daha çok IV, VI

ve VII. kartlara verildiği görülmektedir. Bu kartlara verilen yanıtların ise genel olarak "kürk , palto" gibi dokunmaya ilişkin deri yanıtları olduğu ya da "bulut; parça parça, duman" gibi muğlaklık, belirsizlik içeren difüzyon yanıtlarından oluştuğu dikkati çekmektedir. Bu grupta verilen yanıt örnekleri genelde şu şekildedir:

Premenopozal evre:

Hadise, 53 yaşında, 1,5 yıldır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

VII. Kart: "Bulut olabilir mi bunlar? Şu, araya sıkışmış bir şey ama ney bu? Sanki şöyle renk olarak buluta benzettim de. Çok benzetemiyorum. Şunu çözemedim. Bulut onun dışında bir şey yok. Belki de alakası yok. (?) Renk olarak (duman rengi) benzettim. Hani bulutlar parça parça olur ya."

Leman, 48 yaşında, 6 aydır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

IV. Kart: "(15sn). Neye benzettiğimi bilmiyorum sanki kürk gibi bir şey. Yukarıdan aşağıya bakarsan öyle bir şey. Bir insana kürk giydirirsin ya. Sadece bunun boynu yok öyle. Bir şeye hani giydiriyorsun ya ağaca. Bu insana benzemiyor da. Ağaca giydiriyorsun ya. İnsana da benziyor bir yandan ama... Sanki kürk giydirmişler görünüşü öyle. Ama boynu yok. Boynunu göremiyorum (?) Sanki kabarık olur ya. Sanki bir insana kürk giydirmişsin."

Hayat, 52 yaşında, 8 aydır menstürasyon düzensizliği yaşıyor.

VI. Kart: "Çatlamış bir buz tabakası gibi aynı. (?) Öyle geldi bana. Renk olarak. Bir buzun renginden dolayı yola çıktım."

Bu tür yanıtlar daha çok arka plandaki endişeye, afektif ihtiyaca gönderme yapan yanıtlardır. Örneğin VII. karttaki yanıtın, kadınlıkla ilgili simgeleri ruhsal dünyada işleyememenin, bütünleştirememenin yarattığı endişeyi gizlemek için kullanıldığı görülmektedir. IV. karttaki yanıt ise deri benlikteki yetersizliğe gönderme yapmaktadır. Diğer yandan "E" yanıtlarıyla birlikte gözlemlenen yoğun kaygı, premenopozal evredeki kadının duygularını kontrol etmesini ve düşüncelerle birlikte tasarımlı bir şekilde sunabilmesini zorlaştırmaktadır.

-TAT 3BM, 12BG, 13B ve 16. Kartların Analizi

Rorschach protokollerindeki nesne kaybı ve depresif duygulanımla ilgili yanıt örnekleri ve kodlamalarının analizlerinin ardından araştırmanın bu bölümünde grupların, TAT'de bu tür problematiklerin değerlendirilmesi için kullanılan 3BM, 12BG, 13B ve 16. kartlara verdikleri yanıt örnekleri analiz edilecektir. Böylece iki test arasında konuyla ilgili bütünleştirici ve karşılaştırmalı bir yaklaşım sunulmaya çalışılacaktır. Özellikle 3BM, 12BG, 13B kartları birlikte ele alınarak yalnızlık, kayıp gibi senaryoların gruplar tarafından nasıl test boyunca eklemlendiği incelenecektir.

Depresif duygulanım ve bununla baş etme tarzları hakkında bilgi alınan 3BM kartının görünür içeriğinde, yatağın başucuna kolunu dayamış, kadın mı yoksa erkek mi olduğu yani cinsiyeti belirlenemeyen bir kişi görülür. Buradaki kişinin sol tarafında, yerde belirsiz bir nesne vardır ancak her zaman görülmek zorunda değildir. Kartın gizil içeriğinde ise, testi alan kişinin depresif duygulanımla nasıl baş ettiği ya da edemediği değerlendirilir. Depresif duygulanıma yaklaşım çeşitli şekillerde olabilmektedir. Örneğin bazı kişiler hiçbir depresif duygulanım vermezken, bazı kişiler depresif duygulanımlarını verebilmekte ancak bu duygulanımla baş edememektedirler. Narsisistik düzlemde kişinin kayıpla baş etmekte zorlandığı görülürken, ödipal düzlemde kayıp ve sonrasında hissedilen suçluluk duyguları ağır basmaktadır. Diğer yandan, hiçbir duygulanım verilmeden, sadece resimdeki kişinin beden duruşu ve bu duruştaki deformasyonlarla ilgili narsisistik yaralanmalara dair bilgiler de verilebilmektedir. Çok daha ağır patolojilerde ise, bütünlükten uzak ve zarar görmüş yanıtlar görülmektedir. Gizil içerikte ise, Melanie Klein'ın kuramında depresif pozisyon olarak adlandırdığı, erken dönem anne-çocuk ilişkisinde yaşanan depresif duygulanım ve bununla baş etme şekillerini anlamakta oldukça önemli bir karttır (İkiz, 2011: 23-24).

Görünür içeriğinde ortasından suyun geçtiği ağaçlık bir alan ve suyun üzerinde bir sandalın yer aldığı 12BG kartı ise, gizil içeriğinde, tek başına kalma kapasitesi ve kayıplarla ilgili yaklaşımlar hakkında bilgi verir. Bu kartı yanıtlarken bazıları resimde olmayan kişileri ekleyerek yalnız kalmamaya dikkat ederken bazıları da kırık, çürümüş sandal gibi kötü nesne çağrışımları yaparak kayıplarla baş etmekte zorlanabilmektedir.

13B kartının görünür içeriğinde ise, kapının eşiğinde oturan, ellerini yanaklarına koymuş bir erkek çocuğu görülmektedir. Çocuğun eşiğinde oturduğu kapının arka tarafının karanlık ön tarafının aydınlık olması, iç-dış sorunsalına duyarlı kişilerin sınır problematiğini harekete geçirebilmektedir. Kartın gizil içeriğinde ise kişinin anneden ayrılma ve tek başına kalabilme kapasitesi hakkında bilgi vermesi beklenmektedir. Bazen çocuğun, ayakkabı, çorap gibi olmayan eşyalarına veya yetersiz giysilerine odaklanılarak narsisistik yetersizlikler hakkında bilgi verilebilirken bazen de erken dönem anne ile ilişkide annenin yeterince iyi tutamadığına dair bilgiler verilebilmektedir.

Tamamen boş, beyaz bir kart olan 16. kart ise, kodlanacak bir kart olmayıp, kartın harekete geçirdiği boşluk duygusu ve bununla nasıl baş edildiğine dair bilgiler edinmemizi sağlamaktadır. Boşluk duygusuyla baş edilemediği durumlarda ise, anlatımda zorluk yaşanabilmekte ya da kart reddedilebilmektedir.

Premenopozal evre:

Esen, 48 yaşında, 4 aydır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

Kart 3BM. "*Bu da benim gibi yorgun düşmüş başını koymuş oraya uyuyor. (?) Uyanıverecek sonra kalkıp hayat devam edecek (güler) Ben bunu çok yaptım biliyor musun? İkizler yeni doğduğunda geçiyordum 5 dakika gözümü kapıyordum sonra kalkıyordum. Eşimle ben hiç uyumadık. 3 ay hiç uyumadım."*

Kısmet, 48 yaşında, 1 yıldır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

Kart 3BM. "*Yerde oturmuş , uyuyakalmış bir insan gibi düşünüyorum. Bu bir yatağın ayak ucu olabilir. Belki yatakta bir hasta var herhalde. Şu kabartıdan onu anlıyorum. Yerde bir makas var. Bir kız herhalde hastasının yanında uyuyakalmış ya da bitkin düşmüş. Sonuyla ilgili fikrim yok."*

Dürdane, 48 yaşında, 6 yıldır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

Kart 3BM. "*Bunda da uyumuş bir kız mı erkek mi? Saçları var şurdan çıkmış. Bu kız hasta gibi aynı. Başını kanepeye koymuş.(?) İyileşir yani. Bunun da sonu iyileşir."*

Postmenopozal erken evre:

Nurdan, 51 yaşında, 2 senedir postmenopozda.

Kart 3BM. "*Çocuk oyun oynarken o kadar yorulmuş ki bankta uyuya kalmış. Yorgunluktan bitap düşmüş. Kendini, biraz dinlenirse daha iyi hissedeceğini düşünüyor bence. Bu kadar (gülümser)."*

Şafak, 49 yaşında, 4 yıldır postmenopozda.

Kart 3BM. "*Bu da çok çalışmış, uyuyakalmış heralde masada. Şimdi arkası gelirse, annesi kaldırır, götürür, yatağına yatırır."*

Nahide, 50 yaşında, 3 yıldır postmenopozda.

Kart 3BM. "*Ranzasında mı dayanmış uyuyor? Ne bileyim başka bir şey yok. A)Bilmem ne yapacağını. Huzursuz bir çocuk heralde, tedirgin yatmış. Bilemem yatmaz heralde."*

Ezel, 50 yaşında, 1,5 yıldır postmenopozda.

Kart 3BM. "*Bu da uyumuş mu? Yumulmuş. Yorgun bitkin gelmiş uyuya mı kalmış bir yerde. Yorulmuş, hali kalmamış. Bitkin düşüp oturup uyumuş. (?) Dinlenince kalkar heralde."*

Postmenopozal geç evre:

Fadik, 52 yaşında, 6 senedir postmenopozda (2).

Kart 3BM. " *Kadın halının üstüne oturmuş, sedire de kafasını koymuş uyukluyor. Başka da ne yapacak ki? Sonunda da uyanacak yatağına yatacak. öyle değil mi? Sedirde uyuyakalmış."*

Göksel, 52 yaşında, 7 yıldır postmenopozda (2).

Kart 3BM. "*Halısını sermiş, önündeki acaba o kitap okuduğu şey mi? Ya da koltuk, önündeki de. Halının üzerine oturmuş, koltuğun üzerinde de uyuyakalmış yorgunluktan öyle düşündüm. Bir de yoldan gelmiş de sırtına azığını yüklemiş gibi. Ayakkabısı ayaklarında heralde. (?) Hikayenin sonunda yoluna devam edecek gibi geliyor. Sırtında yükü var gibi. Ayakkabısı ayağında. Uyanınca devam edecek gibi."*

Yukarıdaki yanıt örneklerinde açık bir şekilde görüldüğü üzere, her üç gruptan da bir kısım katılımcı depresif duygulanım ya da pozisyonla ilgili hiçbir bilgi vermemektedir. Ne ödipal düzlemde bir kayıp ve devamında hissedilen suçluluk duygusu ne de beden duruşundaki bir bozuklukla ilgili narsisistik yaralanmadan bahsedilmektedir. Tamamen kartların algısal yönüyle ilgilenilip, herhangi bir duygulanım verilmeden gündelik hayatın detayları anlatılmaktadır. Anlatılan hikâyeler içsel gerçekliğe göre değil tamamen testin algısal yanı destek alınarak anlatılmaktadır. Bu durum, tıpkı Rorschach testinde de olduğu gibi, premenopozal ve özellikle postmenopozal erken evredeki bazı kadınların, postmenopozal geç evredeki kadınlara göre, depresif duygulanımı ya da pozisyonu ruhsal olarak işlemekte daha çok zorlandıklarını hatta problemin çok güncel olması nedeniyle depresif duygulanıma girmekten dahi sakındıklarını düşündürmektedir. Rorschach ve TAT testinin genelinde postmenopozal geç evreye doğru ilerledikçe ruhsal dünya daha esnek ve yumuşak bir hale gelmekte, duygular daha iyi ifade edilmektedir. Buna karşın postmenopozal geç evredeki grupta hala depresif duygulanımı görmemezlikten gelen kadınların olması, bazı kadınların ruhsal dünyasında bu esnemenin gerçekleşemediğini ya da yas çalışmasının yapılamadığını akla getirmektedir. Ayrıca aynı katılımcıların, diğer kartlarda duygulanımlarını hatta dürtüsel çatışmalarını rahatlıkla ifade ederken tam da depresif duygulanımı ifade etmeleri beklenen bir kartta hiçbir duygulanım vermemeleri dikkat çekicidir. Ki bu kadınlar menopozal süreç öncesinde herhangi bir psikosomatik rahatsızlığı olmayan ya da yakınlarda herhangi bir kayıp yaşamamış kadınlardır. Bu durum ise, yaşanan menopozal kayıplardan sonra yadsınan, görmemezlikten gelinen depresif duygulanımın, aynı şekilde, bir sonraki evrelere taşınabileceğini düşündürmektedir.

Premenopozal evre:

Tülay, 54 yaşında, 8 aydır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

Kart 3BM. "*Kadın mı artık? Sanki kadın gibi, bir düşüncesi var. Hastane değil herhalde. Yok, öyle bir baktım, düşünüyor. Valla işte sıkıntılı bir anı var bence. Tek başına onu çözmeye çalışıyor bence. Kendi kafasını toparlamak için mi? (?) Valla bana kalsa inşallah çözer sorununu tek başına. Kendi kendine çözmeye çalışacak*

tek başına kalmış."

Hayat, 52 yaşında, 8 aydır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

Kart 3BM. "*Bir hastanede bir kişinin yatağına mutsuz olarak, hasta yattığını gördüm. Orda bir şey var. Ne o? Tanıyamadım o nesneyi. Vazgeçmiş hayattan. Yatağında da yatmamış, yere atmış kendini. Bitkinliğini bıkkınlığını gösteriyor. Karamsarlığını gösteriyor, hastalığından vazgeçtiğini gösteriyor. Mücadele edemi... (Sesi yavaşça alçalır) Yorumlardan memnun musun doktor hanım?"*

Hadise, 53 yaşında, 1,5 yıldır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

Kart 3BM. "*Sakat bir çocuk. Kendine üzülen sakat bir çocuk. Sakat değil mi? Omzu sakat gibi geldi sanki. Kambur mu? Üzülmesin ya! Üzülünce olmuyor (güler). (?) Elinden tutan olmazsa üzülecek bu devamlı. Yoksa hep üzülecek. Bu halde birisi kendisini kolay toplayamaz. Birileri olacak yanında."*

Postmenopozal erken evre:

Hacer, 49 yaşında, 2 yıldır postmenopozda.

Kart 3BM. "*Bu da hasta bir insan, ağlıyor. Yani neye...Üzgün çok üzgün. Kocası da dövebilir, kocası da dövmüştür. Sonra, ağlıyor yani çok üzgün. Kocası gelir özür diler o da kalkar ayağa düzelir. Buna da böyle diyim yani anca öyle yani hikaye. Kocası özür dileyecek yani başka şeyi yok, o da barışacak, ayağa kalkacak. Başka şeyi yok."*

Mefharet, 48 yaşında, 3 yıldır postmenopozda.

Kart 3BM. "*Bu madde bağımlısı birine benziyor. Madde aldığı için öyle sanki. Yerde bir şeyler var, baygın yatıyor... Yani hem öyle de yorumlayabiliriz ya da yorgunluktan bitkin düşmüş, hayalleri hayal kırıklığına, hüsrana uğramış bir kadına da benziyor. (?) Tedavi. Yani psikolojik de olsa, madde bağımlısı da olsa tedaviyle düzeleceğine inanıyorum."*

Tülin, 57 yaşında, 4 senedir postmenopozda.

Kart 3BM. "Biri burada oturmuş. Sanki bana ağlıyor gibi geldi ama bunun

boynu nere başı nere? Şurası başı, el de burası. Sanki başı kesik gibi mi? Allah korusun! Sanki bak öyle geldi gülüm be. Başı kesik gibi."

Edibe, 53 yaşında, 1,5 yıldır postmenopozda.

Kart 3BM. "*Hasta galiba bu insan ya da hapishanede. Sanki omuzlarından rahatsız gibi, kamburu var gibi. Benim anladığım o. (?) Bence rahatsız bir insan ya hapishanede ya da ... Normal bir insan bu şekilde oturmaz. Amaçsız, gayesiz oturan birisi. Benim çocuklar gibi."*

Elfiye, 54 yaşında, 3,9 yıldır postmenopozda.

Kart 3BM. "*Bu değişik geldi bana biraz da sakatmış gibi bir havası var. Sanki üvey baba falan varmış da çocuğu hor görüyormuş sakatlığından dolayı. Hani böyle ezik horlanan bir çocuk. Hani sanki kötü davranılıyormuş gibi geliyor. Aile yapmaz. Olsa olsa bir üvey baba yapar. Ama onun için gelecek yok. Bir gelecek çizemedim kafamda. Sanki hayatı boyunca bu böyle kalacak. Horlanarak hayatını sürdürecek."*

Postmenopozal geç evre:

Meserret, 55 yaşında, 6 yıldır postmenopozda (2)

Kart 3BM. "*Ayy canım benim. Bu kişinin yaşı da belirgin değil bir bak gencecik çocuk gibi. Bir bak, kamburu çıkmış biri. Altüst olmuş biri. Çok mutsuz çok, içinden çıkamayacak sorunları var gibi. Söylediğimi mi yazıyorsun? Bilmiyorum çok üzüldüm buna ben. Çaresiz, mutsuz biri var. Desteksiz. Hiç el uzatılmıyor buna herhalde. Karamsar, hayata küsmüş biri var. bu hikayeye benzedi mi?(?) Umutsuz sanki bu. Genç yaşta kambur falan kalmış, kendini kapatmış, mutsuz. Şu yerde bir anahtar falan görüyorum. Ama onu alamayacak kadar umudunu yitirmiş. Kafasını çalıştırsa kalkacak ama bitmiş."*

Ferhan, 58 yaşında, 10 yıldır postmenopozda (2).

Kart 3BM. "*Kalabalık bir ailede yetişen bir çocuk ve sağlığı da biraz bozuk. Fiziksel engeli olan bir çocuk. Ailesi ve arkadaşları tarafından biraz dışlanmış, biraz hor görülmüş ki oturmuş evin bir köşesinde. Hem arkadaşlarının yaptığı hareketlere çok üzülmüş ve kendi vücut engelini de düşünerek ağlayan, hıçkırıklarla ağlayan ve*

üzülen bunalıma giren bir çocuk görüyorum burada. Aslında işte imkanları olsa Süleyman'ın Cihangir'i gibi. Padişahın Cihangir'i çok okuyan alim, bilgin bir kişiymiş. Onun imkanları olduğu için kendisini çok iyi yetiştirmiş. Engelli olmasına rağmen çok iyi ilim, bilgi öğrenmiş. Çok ilimli kültürlü bir kişi olmuş. Ama bu çocuğun imkanları, resimden anladığım kadarıyla çok imkanları da yok. İmkanları olmayınca ezilen, zavallı bir insan oluyor. (?) Bu çocuk kalabalık bir ailede olduğu için kendi başına silik bir halde köşede kalmış silik bir çocuk olarak yetişir. Ama biraz daha imkanları olan, tenha bir aile de bu çocuk eğitimden geçirilerek daha başarılı, duygusal anlamda da daha iyi bir çocuk olarak yetişebilirdi ama malesef burada silik bir çocuk. Hassas, kırılgan bir çocuk olarak kalmış."

Yukarıda verilen yanıt örnekleri incelendiğinde; ya hasta ya da biçimsiz, sakat, beden duruşu bozuk kişilerin algısı gibi narsisistik yaralanmaları içeren yanıtlar verildiği görülmektedir. Üç grup arasında bu hususta dikkati çeken ilk durum hasta, sakat beden algısıyla ilgili en fazla yanıtın postmenopozal erken evrede verilmesidir. İkinci temel husus ise, premenopozal ve postmenopozal geç evredeki gruplarda, iki grup arasında farklılık olmakla birlikte, narsisistik eksiklik belirtilen yanıtlarla birlikte duygulanım da verilirken, postmenopozal erken evrede, bir kişi haricinde neredeyse hiç bir depresif duygulanım verilmediği görülmektedir. Postmenopozal erken evredeki grup, hatırlanacağı üzere, Rorschach protokollerinin değerlendirilmesinde en fazla boşluk yanıtı veren aynı zamanda bu boşlukları güncel problematikle ve yine en fazla eksi yani bozuk form yanıtıyla dolduran gruptur. Bu hususlar göz önüne alındığında, postmenopozal erken evrede kaybın, bazı kadınlar tarafından, daha çok hastalık şeklinde yaşandığı ayrıca kayıpla baş etme ve bu hususta duygularını ifade etmede diğer gruplara göre daha fazla zorlanıldığı görülmektedir. Hormonal ve bedensel değişimlerle başlayan ve arkasından kati bir üreme kaybı ile gerçekleşen menopozun, öncelikli olarak kadının bilinçdışı beden imgesini ve bu imgedeki eksiklikleri tetiklemesi oldukça anlamlıdır. Bedensel olarak gerçekleşen üreme kaybının ruhsal sembolizasyonunu yapamayan bazı kadınlar kaybı, doğrudan bedensel bir hastalık veya eksiklik şeklinde yaşayabilmektedir. Üç grupta da bazı kadınlar tarafından anlatılan hasta, zarar görmüş, bedensel bozuklukları olan kahramanların yer aldığı hikayeler, menopozal süreçte yaşanan kayıpların kadının öncelikle bedensel bütünlüğünü

ve narsisistik süreçlerini tehdit ettiğini akla getirmektedir. Bu nedenledir ki hali hazırda birincil narsisistik süreçleriyle ilgili sorunları olan kadınların, menopozal kayıpların narsisizmi tehdit eden etkisiyle baş etmekte, birincil narsisizminde sorun olmayan kadınlara oranla daha fazla zorlanacağı düşünülmektedir.

Depresif duygulanımla mücadele için ötekinden destek alma ihtiyacı, postmenopozal geç evrede açık bir şekilde ifade edilirken, premenopozal evrede, daha çok klinisyeni dayanak alma şeklinde verilmektedir. Destek talebinin en az gözlendiği yanıtlar ise, postmenopozal erken evredeki gruba aittir.

Premenopozal evre:

Leman, 48 yaşında, 6 aydır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

Kart 3BM. "*Kadın oturmuş ağlıyor mu ne yapıyor? Sonu böyle demek ki. Sonu böyle mi olacak bilmiyorum. Oturmuş ağlıyor bir şey yapamayınca. Yanındaki de ne silah mı acaba? Bir hapishanede mi? Kapalı bir yerde sanki. Evdedir de... Sonu intihar olacak herhalde sonu.*"

Fahriye, 46 yaşında, 4-5 aydır adet düzensizliği yaşamakta.

Kart 3BM. "*Tamamıyla kendi algıma göre yorumluyorum. Burada çaresizlik var. Çaresiz bir insan. Henüz içsel bir gücü yok. Bu bir aile ... Sürekli cezalandırılıyor. Kendisi de bir türlü toparlanamıyor. Şu yanındaki özgürlüğün anahtarı. Ama henüz onu bile fark etmemiş. Görse özgürlüğün anahtarını bulacak... Kalamıyor, gidemiyor. Özgüveni yok. Böyle dürtmek istiyorum. Hey kalk, her şey geçici. Buna bir peri yollayalım... Hadi kalk! Sen kimsin? Ben senin perinim her şey çok güzel olacak... Biraz cesaretleniyor. Kalkıyor. Kalkarken anahtarı alıyor. Şimdi kendi kendini hapsettiğin bu odayı aç. Gördüğünüz gibi hep destek veriyorum hayatımdaki eksik şeyi. Ve kalkıyor. Mutlu son.*"

Huriye, 51 yaşında, 2 yıldır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

Kart 3BM. "*Burada, dayak yemiş bir kadın herhalde. Üzülüyor. Yani hıçkıra, hıçkıra ağlıyor. Yani kurtuluş yönü bulabilir. Bundan sonra mutlu da olabilir. Şimdi çaresiz ama sonra kendini toplayabilir, mutlu olabilir.*"

Postmenopozal erken Evre:

Şefika, 53 yaşında, 2,8 yıldır postmenopozda.

Kart 3BM. "*Böyle bir bayan. Bayan mı, çocuk mu? Üzgün galiba. Sandalyeye mi koltuğa mı çökmüş ağlıyor galiba, çok üzgün. (?) Bilmiyorum valla. Onun ilerisini hiç düşünmüyorum ne olacak. Ya böyle hayat biter ya da mutlu olur. Dayak mı yemiş acaba kendini çöktürmüş oraya? Bilmiyorum. Yazık."*

Premenopozal ve postmenopozal erken evredeki grup tarafından verilen yukarıdaki yanıtlarda bazı kadınların; bir yerde hapsolmuş ya da dayak yemiş, cezalandırılmış, çaresiz, hiç bir şey yapamayan, kendini içinde bulunduğu duruma sıkışmış hisseden bir kadın imgesi verdikleri dikkati çekmektedir. Menopozun kastratif etkisinin bazı kadınlarda, belki de bilinçdışı işlediği bir suç ya da suçluluk duygusu nedeniyle, dayak yediği, cezalandırıldığı ya da hiç istemediği bu bedene hapsedildiği imgelemlerinin canlanmasına neden olduğu düşünülebilir. Diğer yandan yine bu kastratif etki, yani kadının yaşadığı bu süreç üzerinde herhangi bir kontrol ya da etki gücüne sahip olmaması, bazı kadınlarda çaresizlik, acizlik, elinden bir şey gelmemesi gibi duygulanımları tetikleyebilmektedir.

Postmenopozal geç evre:

Göksun, 56 yaşında, 7 yıldır postmenopozda (2)

Kart 3BM. "*Ay bu şey midir? Bıçak mıdır, tabanca mıdır onu anlayamadım. Oyuncak alete de benziyor. Bu bey midir bayan mı anlayamadım. Yorgun da olmuş olabilir. Başını koymuş dinleniyor olabilir. Çok kötü bir haber almış olabilir. Düşmüş de olabilir ama kötü bir haber almışa benziyor olabilir. Yerdeki de oyuncak uçağa benziyor. Ne bileyim kelebek gibi duruyor. (?) Valla şu anda bunun ne olduğunu anlayamadığım için, baygın mı, morali mi bozuk, hasta mıdır? Onu bilemediğim için sonunun ne olacağını bilemiyorum. Burda oturup da yere düşmediğine göre kendinden iyi olur herhalde."*

Cahide, 54 yaşında, 7 yıldır postmenopozda (2).

Kart 3BM. "*Bu kız çocuğuna mı benziyor bilmiyorum ki. Kafayı aşağıya düşürmüş. Arkasını dönmüş sanki. Ağlıyor bir şeye darılmış gibi. Kolunun üzerine yat-*

mış. Dışarıda sanki. Bankın dibinde yatıyor gibi. (?) Bir şeye üzülmüş vurmuş kafayı düşünceli bir şekilde ağlıyor. Ne yapacak biraz ağlayacak hırsı geçince kalkacak."

Hale, 57 yaşında, 7 yıldır postmenopozda (2).

Kart 3BM. "*Oovv bu yok! Bu küsmüş hayata. Şu hareketi bunun dinlenme hareketi bile değil. Kendini mutsuz ve bırakmış ölecek. Kopmuş hayattan. Mutsuz ve kopmuş. Çok bırakmış kendini. Hani insan yorulur da oturur bir kenara dinlenmek için. Bu tamamen kendini bırakmış. Anahtar şu yandaki. Onu bile elinden bırakmış gibi. Küsmüş bu kişi hayata. Yok yavrum sonu, sonu güzel bitmez."*

Birsu, 52 yaşında, 8 yıldır postmenopozda (2).

Kart 3BM. "*Ay burda benim gibi çıkmazda olan bir insan. Kendini öldürmeyi düşünen bir insan çünkü yerde silah var. Ama ona bile gücü olmayan bir insan, vazgeçmiş. Kendine zarar vermekten vazgeçmiş, yığılıp kalmış bir insan. Sonunda bence kendini öldürmeyecek. Silah gördüğüm için ölüm aklıma geldi. Vazgeçmiş yani. Ama bitkin bir insan biraz zamana ihtiyaç var."*

Son olarak postmenopozal geç evredeki gruba ait yukarıdaki yanıt örnekleri incelendiğinde; depresif duygulanım açık bir şekilde görülmektedir. Hatta diğer iki grupla kıyaslandığında, "C'" yanıtlarında olduğu gibi, depresif duygulanımla ilgili en fazla yanıt bu grupta görülmektedir. Bir kişi hariç depresif duygulanımla baş edilebilindiği, bunu yaparken de algıdan ve duyumdan destek alındığı, dış gerçekliğe gönderme yapıldığı ya da değişken özdeşimlerle antidepresif savunmalar geliştirildiği görülmektedir.

3BM kartından sonra, tek başına kalma kapasitesi ve kayıplarla ilgili yaklaşımlar hakkında bilgi alınan 12BG kartına bakıldığında, bu karta verilen yanıtlarda kayıp ve depresif duygulanımla başa çıkmak için izlenen yolların başında, her üç grupta da ortak olarak, hipomanik savunmaların olduğu görülmektedir. "*Ooo çok güzel. Sanki Monet'nin tabloları gibi bahar gelmiş. Ağaç çiçek açmış. Gölün kenarında bir kayık. Güzel bir hava, güzel bir resim. Bunun sonunda ne olur? Bunun sonunda insanlar mutlu olur."* şeklindeki hipomanik savunmalara üç grupta da rastlanmaktadır. Ancak kaybın yaşanması açısından, üç grup arasında önemli farklılıklar

bulunmaktadır. Örneğin premenopozal grupta farklı yorumlar arasında tereddüt etme, kararsızlık yaklaşan üreme kaybına başka bir deyişle biyolojik kastrasyona kaşı kullanılan bir savunma mekanizması olarak karşımıza çıkmaktadır. Premenopozal evrede, yaklaşan üreme kayıbı tehdidi reddedilip görmemezlikten mi gelinsin, yoksa kabul mu edilsin karar verilememektedir. Bunun yanı sıra bir katılımcı haricinde hiçbir katılımcının "kış, kar, beyaz" gibi kaybı ve erken dönem yetersizlikleri çağrıştıran yanıtlar vermediği gözlenmektedir. Aşağıdaki yanıt örneklerinde bakıldığında anlatılan bu durum açık bir şekilde görülmektedir:

Premenopozal evre:

Hadise, 53 yaşında, 1,5 yıldır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

Kart 12BG. "*Ağaç ama çiçek mi açmış kar mı yağmış? Eskiden Osmanlı döneminde bir film vardı. Bebeği kayığın içine koyup suya salıp gönderiyordu. Sonra çocuk büyüyordu. (?) Valla kar mı çiçek mi onu anlayamadım ki. Çiçekse yaz geliyor karsa artık geminin içindekiler düşünsün. Bunun sonu nasıl olur? Buna da karar vermeyim. Bir de kararsız kalayım"*

Huriye, 51 yaşında, 2 yıldır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

Kart 12BG. "(Biraz çocuksu, sinirli) Sonbahar ağaçların yapraklarını sarartmış. Ama yani çiçek de açmış olabilir. Bir kayık var. Herhalde burası bir göl. Ah o kayığa bir binseydim, dolaşsaydım. İlk anda sonbahar gibi ama şöyle de bakınca ağaç çiçek açmış. Kiraz ağacı çiçek açmış gibi. Yani bu kadar."

Leman, 48 yaşında, 6 aydır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

Kart 12BG. "Bu güzel (güler). Kuşlar, ağaçlar, kayalar. Kayık var bir de içinde. Zaten yeşilliği seviyorum. Sonbahar mı oluyor? Neyse... Yapraklar da kuru. (?) Güzel yani bu. Sonu güzel yani. Doğa böyle bir şey işte kendi tek başına. Güzel yani doğa, güzel."

Postmenopozal erken evrede ise, premenopozal evrede görülen kararsızlığın aksine hipomanik savunmaların arttığı, yanı sıra "kar, kış, beyaz" gibi yanıtların ortaya çıkmaya başladığı görülmektedir. Bu evreyle birlikte ruhsal dünyanın yas çalışması nedeniyle kayıplarla daha fazla meşgul olduğu dikkati çekmektedir. Örneğin:

Postmenopozal erken evre:

Ezel, 50 yaşında, 1,5 yıldır postmenopozda.

Kart 12BG. "Burası bir göl. Bir kayık var. Kuru bir ağaç. Böyle kurumuş. Kış, kar yağmış, yerler beyaz ama bir yol var ortada, burda bir kayık var. Öyle, orman."

Hacer, 49 yaşında, 2 yıldır postmenopozda.

Kart 12BG. "Burda da kış gelmiş. Her taraf kış mevsimi. Kayık var, tekne gibi bir şey var. Kış mevsimi de güzeldir. Ortam güzel. Her şey mevsimi güzeldir yani. Karlar yağmış. Ağaçlar, kar. Her yer kar. Kış güzel bir şey, iyi yani bu da. Mevsim (sesizlik) buna da bu kadar diyorum. Güzel kış mevsimi kar yağmış, tekne var. Mevsim güzel. Havası güzel. Kışın da bu özelliği var? Güzel hava, temiz hava oluyor kışın da, mikroplar eriyor."

Postmenopozal geç evreye gelindiğinde ise, bazı kadınların hipomanik savunmalarla birlikte "kar, kış, soğuk" gibi tasarımları olumsuzlayarak verdiği ya da kayığın "boş" olmasıyla veyahut kartın renginin siyah-beyaz olmasıyla ilgilendiği dikkati çekmektedir. Rorschach testindeki "E" ve "C'" yanıtları gibi kişi testi açık renkli, sıcak, soğuk şeklinde anlatabilmektedir (İkiz, 2011:61). Yine bu karta verilen yanıtlar arasında terk edilme endişesine dair yanıtlar da görülmektedir.

Üç grup açısından değerlendirildiğinde ise, postmenopozal erken evre ve geç evrede daha fazla hipomanik savunmaların kullanıldığı dikkati çekmektedir.

Kişinin tek başına kalma kapasitesi hakkında bilgi alınan TAT'nin 13B kartına verilen yanıtlar incelendiğinde ise, araştırmaya katılan üç grupta da ortak olarak gözlenen narsisistik eksikler ve kırılganlıklara dair yanıtlar dikkati çekmektedir. Özellikle premenopozal evre ve postmenopozal erken evrede daha çok görülen bu tür yanıtların, postmenopozal geç evre ile birlikte azalmaya başladığı dikkati çekmektedir. Premenopozal evre ve postmenopozal erken evrede eşit sayıda, yani her iki grupta da 10 kişinin 6'sında, verilen narsisistik eksiklere yönelik yanıtların 2'sinin depresif duygulanımla birlikte verildiği, 4'ünün ise herhangi bir duygulanım olmadan sadece narsisistik eksiklik şeklinde verildiği görülmektedir. Buna karşın postmenopozal geç

evrede, narsisistik eksiklik içeren 4 yanıtın 3'ü depresif duygulanımla birlikte verilmektedir. Bu durum, daha önceki bölümlerde de bahsedildiği gibi, menopozun öncelikle kadının narsisistik süreçlerini tehdit ettiği, kırılganlıklarını, hassaslıklarını açığa çıkardığı yönündeki görüşleri desteklemektedir.

Bunların yanı sıra depresif duygulanımın ifade edilmesi açısından üç grup arasında bir karşılaştırma yapıldığında; en az depresif duygulanımın premenopozal evrede verildiği (3 kişi), postmenopozal erken evrede bu sayının grubun yarısı olacak şekilde yükseldiği (5 kişi), postmenopozal geç evrede ise ilk iki gruba göre daha fazla ve daha yoğun bir depresif duygulanım verildiği görülmektedir. Özelikle premenopozal evredeki narsisistik eksikliklere dair hassasiyetler, endişeler depresif pozisyonun yaşanmasını dolayısıyla baş edilmesini zorlaştırmaktadır.

Yukarıda bahsedilen narsisitik eksikliklerle ilgili olarak üç gruba genel olarak bakıldığında; premenopozal evrede bazı kadınların, bütün fakirlikleri dışarıda, perişan, fakir ama kötülüklerden habersiz, mahzun ve masum bir çocuk tasvir ettikleri görülmektedir. Postmenopozal erken evrede ise, bazı kadınların "*fakir bir aile çocuğu*" teması dahilinde birtakım yoksunluklardan, eksikliklerden bahsettiği dikkati çekmektedir. Çocuklarını yeterince iyi besleyemeyen ya da ilgi ve şefkatten yoksun bırakan bir aile tablosu çizilmektedir. Premenopozal evre ve postmenopozal erken evrede daha çok *"ah canım yazık, zavallı çocuk, perişan bir halde, ilgisiz şefkatsiz kalmış...* " gibi yine temeli narsisistik hassasiyete dayalı "acıma" duygularının yansıtıldığı dikkati çekmektedir. Bu durum Fessler (1950)'in bahsettiği gibi klimakterik depresyondaki kadınların, endojen depresyondaki kadınlardan farklı olarak, genelde kendilerine acıdıkları yönündeki görüşleriyle örtüşmektedir. Postmenopozal geç evrede ise, diğer iki gruba göre daha yoğun bir depresif duygulanım verilmektedir. 13B kartına verilen her üç gruba ait yanıt örnekleri aşağıdaki gibidir:

Premenopozal evre:

Leman, 48 yaşında, 6 aydır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

Kart 13B. "*O küçücük çocuk düşünüyor? Düşünüyor benim gibi. Düşünüyor da neyi düşünüyorsun? Yalınayak kendine düşünüyor. Güzel çocuk ama şeyi okumayı mı düşünüyor. Bir de yalınayak dedim ya perişan ya biraz ondan dolayı da. Bazen çocuklar böyle perişan oluyorlar okumak için. Yalınayak sokaklarda perişan çok*

çocuk var. Sonu iyi olur mu bilmem ama. Birileri elinden tutup okutabilir mi? Sadece düşünüyor yani çocuk."

Kısmet, 48 yaşında, 1 yıldır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

Kart 13B. "*Bir köy evi. Kapısında bir çocuk çıplak ayaklarıyla oturmuş düşünüyor. Herhalde yaşayan bir köy. Köy meydanına ya da sokağa bakan bir evin kapısı. Hayata bakan bir çocuk. (?) Bu çocuğun sonu ne olur? Herhalde bir süre sonra sokakta oynayanlara karışır, oynar. Şimdi sadece izliyor."*

Hayat, 52 yaşında, 8 aydır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

Kart 13B. "*Yalnız, tek başına kapıda oturmuş annesini bekliyor. Umutla bekliyor. Umutla bekliyor annem bana ne getirecek diye. Saf ve temiz bir çocuk. Pırıl pırıl bir çocuk. Mazlum bir, fakir bir çocuk. Köyde oturan bir çocuk. Ayağı çıplak. Anneyi bekliyor."*

Dürdane, 48 yaşında, 6 yıldır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

Kart 13B. "*Oturmuş, bir kapının eşikliğinde bir çocuk. Mahzun, ayakkabısı yok. Tahtadan bir ev. Bunda da başka çok söyliyecek bir şey yok. Oturmuş düşünüyor. Bilmiyorum ki neyi düşünebilir? Ama böyle hani okul çağlarındaki bir çocuk değil. Hüzünlü bir çocuk, sonra mahzun bakan bir çocuk diyelim."*

Hadise, 53 yaşında, 1,5 yıldır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

Kart 13B. "*Ah canım, masum çocuk işte. Bütün kötülüklerden habersiz bir çocuk. Ayağı açık. Bütün fakirlikler dışarıda. Ne yapsın bu çocuk? Allah yardımcısı olsun. Bu çocuk kimsesizler yurduna gider. Buralarda olsa ben bunu evlatlık alırdım. Depremde çocuk almayı düşündüm ama eşim çocuklar büyük dedi."*

Postmenopozal erken evre:

Ezel, 50 yaşında, 1,5 yıldır postmenopozda.

Kart 13B. "*Vah yavrum benim çocuk dışarı çıkmış, oturmuş ağlıyor kapıda! Üzülmüş bir şeylere, ayağında ayakkabısı yok. Yalnız oturuyor. (?) Annesini veya babasını bekliyor. Tek. Yardım istiyor sanki. Onlar gelirse mutlu olur. Yanına birisi*

gelirse sevinir en azından".

Nahide, 50 yaşında, 3 yıldır postmenopozda.

Kart 13B. "*Çocuk kapıda durmuş. Ayaklar yalınayak, çorapsız, ayakkabısız. Kapıda düşünceli, düşünüyor heralde ya da birini bekliyor gibi. (?) Ne bileyim gelir mi gelmez mi. Anasını."*

Şefika, 53 yaşında, 2,8 yıldır postmenopozda.

Kart 13B. "*Bir üzgün çocuk oturuyor orada. Köy hayatı, köy evi, bir çocuk var, oturuyor düşünüyor. Anne baba yok mudur ki acaba? Ne düşünüyor? Üzgün, mutlu değil. İnşallah sonunda mutlu olur yani. Allah kimseyi mutsuz etmesin."*

Tülin, 57 yaşında, 4 senedir postmenopozda.

Kart 13B. "*Hımm eski zaman tahta kapısı. Valla gülüm eski baraka bir ev. Çocuk ağlıyor. Ya birisi, ya annesi bir şey getirecek çocuk yiyecek. Sefil yani sefil bir çocuk, fakir. (?) Vallahi anneyi görünce her şey biter gülüm. Yiyeceği gelince, karnı doyunca. Kapıya oturmuş bekliyor çünkü ev fakir. Anne ya işe gitti anneyi bekliyor. Mutlu bir çocuk de*ğil."

Postmenopozal geç evre:

Nergis, 57 yaşında, 7 yıldır postmenopozda (2).

Kart 13B. "*Evde canı sıkılmış bu çocuğun kapıya otururak sanki birisinin yolunu gözlüyor. Ama öyle de oturmuş olabilir. Yalınayak içi sıkılmış. Bence amaçsız oturuyor kendisi de ne olacağını bilmiyor. Canı sıkılıyor fakat ordan geçecek bir arkadaşı çocuğu sevindirebilir."*

Fadik, 52 yaşında, 6 senedir postmenopozda (2).

Kart 13B. "*Oğlan kara kara ne düşünüyor zaar vay! Burası da içi ev Fatma, dışı evin duvarı. Bu da kapıda oturmuş, elini ağzına vermiş, terlik yok ayakta kara kara düşünüyor çocuk." (?) Valla bilmem ne düşünüyorsa. Annesi yok da onu mu özlüyor? Babası neyi yok da nereye gittiler diye mi düşünüyo?. Demek ki bekliyor ki kapının ağzında. Annem gelir mi diye bekliyor?"*

Hale, 57 yaşında, 7 yıldır postmenopozda (2).

Kart 13B. "*Uuu yavrum bu çocuk düşünceli! Çok karanlık bir odanın kapısında, çok düşünceli bir çocuk. Bu çocuk da kasvetli duruyor. Karanlık, ayakları çıplak, düşünceli. Karanlık bir son be yavrum. Bak çok düşünceli iç açıcı bir hal değil. Ona bakarken şimdi benim gece uyuyamayıp oturuşum aklıma geldi. Sonu iyi görünmüyor. Çok karanlık çünkü"*

Göksel, 52 yaşında, 7 yıldır postmenopozda (2).

Kart 13B. "*Bir evin kapısı mı acaba penceresi mi? Çocuk ordan atlayacak. Atlasam mı atlamasam mı oturmuş düşünüyor mu acaba? Ya da çıkmış yüksek bir yere mi bakıyor? Pencere değil ama ev kapısı bu. Bir de annesi babası yok üzgün halde kapıda onları bekliyormuş gibi. (?) Annesini bekleyen çocuk mutlu olur, sarılır, mutlu olur."*

Cahide, 54 yaş, 7 yıldır postmenopozda (2).

Kart 13B. "*Bir tane çocuk kapıya oturmuş, elini, parmağını da ağzına almış. Baya bir üzülmüş. Ayakları da yalın. Birisini bekliyor sanki öfkeyle. Eskiden... bizim köyün ağaç evlerine benziyor. Eskiden böyle yaparlarmış. Ağaçları yan yana koyarlarmış sonra alçıyla sıvarlarmış. (?) Yani beklediği birisi var ama kimi bekliyor bilemiyorum. Babasını, annesini. Yani öyle heyecanla beklediğinde inşallah gelecek beklediği."*

TAT' nin son kartı olan 16. kart ise, boş bir kart olması nedeniyle boşlukla karşılaşan bireyin boşluk duygusu ve onun tetiklediği kayıp ve yalnızlık endişeleri ile nasıl başa çıktığını görebilmek açısından önemlidir. Diğer önemli nokta ise, testin bitmesidir. Böylece katılımcıların, tıpkı menopoz gibi, herhangi bir bitiş sonlanış durumunda kendilerini nasıl hissettikleri ne şekilde tepki verdiklerine dair bilgi almak mümkündür.

Premenopozal evre:

Leman, 48 yaşında, 6 aydır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

Kart 16. "Boşmuş o da. (Güler) Nasıl hikaye? Aklıma bir şey de gelmedi ki. Hiçbir şey, hikaye filan pek bilmiyorum fazla. Hiçbir şey de aklıma gelmiyor. Düşünemiyorum hiç aklıma gelmiyor şu an."

Huriye, 51 yaşında, 2 yıldır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

Kart 16. "Nasıl hikaye anlatayım? En zor şeyi söyledin bana! (Gülüp, geriye yaslanır). Anlatmasam olmaz mı? (Çocuksu bir şekilde) Aklıma bir şey gelmiyor. Dedim ya öyle hiç hayal gücüm yoktur diye. Hiçbir şey gelmiyor."

Esen, 48 yaşında, 4 aydır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

Kart 16. "Nasıl birşey anlatayım ki? Böyle de aklıma bir şey gelmez ki. Hiçbir şey gelmiyor ama. Gelmiyor belki boş boş kalsın. Ne yapacam ki? Gelmiyor."

Hayat, 52 yaşında, 8 aydır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

Kart 16. " Oo! (Eline alır) Bakarak anlatacam. Yazmıycam. Neyi anlatayım ki, hikaye? Yaşanılmış bir şey. Annem bir ocak ayı mide ameliyatından sonra eve geldi. Çok mutsuzluğunu gördüm. Ben kuran okudum. Annemin çok bitkin, hayattan vazgeçme durumunu gördüm. Bu hikaye acı. Vazgeçtim bunu anlatmıycam etkiliyor beni. Hah oğlumun doğumunu anlatayım...(bir sayfalık uzun doğum hikayesi anlatır)"

Kısmet, 48 yaşında, 1 yıldır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.

Kart 16. " Bir sürü şeyler geçiyor. *Hiçbir şey sabit durmuyor (güler). Burada bir bahçe olabilir. Bahçenin ortasında küçük bir gölet olabilir. İçinde nilüfer olabilir. Şuradan yukarıya giden patika bir yol olabilir. Her iki tarafında lavanta çiçekleri olabilir. Çiçeklere konan kelebekler olabilir. Sonra şurda bir bank olabilir. Bir anneyle kız ellerinde kitaplarıyla zamanın keyfini çıkarıyor olabilirler. Güzel, ılık bir hava olabilir. Saat böyle sabahtan öğleye ya da akşama doğru olabilir. Böyle bir siesta zamanı yaşıyor olabilirler. Sonu da güzel olur. Dinlenmiş bir gün geçirmiş olurlar. Keyifli."*

Postmenopozal erken evre:

Hacer, 49 yaşında, 2 yıldır postmenopozda.

Kart 16. "Nasıl bir hikaye anlatayım? Hikaye de hiç bilmem ki? Bir keloğlan varmış. Keloğlan'ın annesi varmış. Annesi gitmiş tarlaya. Keloğlana demiş ki; oğlum sen eve sahip çık, kapıya, bacaya sahip çık demiş. Keloğlan da anne tamam demiş. Kapıya, bacaya sahip çıkarım. Keloğlan da tutmuş kapıyı, bacayı sökmüş götürmüş tarlaya. Annesi diyor ki; oğlum bu kapı ne? Anne sen demedin mi oğlum kapıya bacaya sahip çık. Ben de kapıyı sırtlandım geldim. Annesi de diyor ki oğlum ben sana eve sahip çık, kapıya sahip çık dedim. Kapıyı bacayı sırtlan da gel demedim ki. Sonra tarladan annesi kapıyla beraber geliyor. Kapıyı yerine takıyor. Oğluna diyor ki; oğluna yine eve sahip çık diyor. Ondan sonra başka bir şey söküp götürüyor. Oğlum diyor sen şimdi bunu niye şey ettin. Anne sen demedin mi buna sahip çık ben de bunu aldım geldim. Ondan sonra da annesi daha başa çıkamıyor, tarladan dönüp geliyor. Öyle evi hep taşımış tarlaya. Böyle de hikaye bitiyor yani. Keloğlan böyle tarlaya sürekli bir şey götürürmüş. Oğlum ekmek getir diyor o da gitmiş ekmeğin yarısını getiriyor. Oğlum ben sana demedim mi ekmeği bütün getir. Ekmeği parçalmış parçalamış getirmiş yani. Eskiden hikaye çok biliyordum. Çocuklar anne hikaye anlat derlerdi. Alırdım üçünü de koynuma anlatırdım. Onlar da öyle dinlerlerdi. Şimdiki çocuklar durur mu? Durmuyor. Benim şey (test)de burada bitti. Hikayenin sonu da böyle bitti."

Postmenopozal geç evre:

Nergis, 57 yaşında, 7 yıldır postmenopozda (2).

Kart 16. " (Güler) Yazayım mı? Valla buraya gelirken hiç hikaye yazmam gerekeceğini düşünmedim. İnsanların birbirlerini kırmadıkları, karı kocanın iyi anlaştığı, küçüklerin büyüklere saygılı olduğu bir aile. Gezip, tozan, hayatın tadını çıkaran. Bunu hep deriz ama yapamayız. Güzel geçen her günün değerini bilmek insanı mutlu eder. Bir şey olmadan şöyle olacak diye düşünmek, öyle bir senaryo yazmak insanın sinirlerini yıpratır. Genelde o tür düşünceler olumsuz olur. Bunu ben kendi kendime yapmaya çalışıyorum."

Göksun, 56 yaşında, 7 yıldır postmenopozda (2)

Kart 16. "Nasıl bir hikaye anlatayım? Gerçek bir hikaye mi anlatayım? Ben hikaye anlatmayı bilmem. Güzel bir ülke, güzel insanlar, güzel dostluklar, güzel arkadaşlıklar. Her şeyin güzel olması. İnsanlar mutlu olduğu zaman mesela siz nasıl mutlu oluyorsanız. Bence güzellik o dur. Memleket olarak nasıl huzurlu oluyorsak bence güzellik odur."

Birsu, 52 yaşında, 8 yıldır postmenopozda (2).

Kart 16. " Yani boşluk... Çizerek mi? Yine ailemi anlatırım herhalde. Çocuklarımla beraber evimi düşünürüm. Çocuklarım yanımda, eşim yanımda ama annemi de düşünürüm. Yine evimde olmak isterim. Öyle çok hayalleri olan biri değilim. Sahile simit yemeye gitsek ondan da mutlu olan bir insanım. Aile resmi çizerim burada. Tatil falan da düşünürüm de onu şimdi düşünemem. Aileyle beraber. Mesela eşim bir şey düşünse hepimizin programı aynı olmalı. "

Ferhan, 58 yaşında, 10 yıldır postmenopozda (2).

Kart 16. " Ne anlatayım hiçbir şey aklıma gelmiyor ki. Bembeyaz tertemiz bir sayfa açılmış. İnsanlar kendileri için dünya için, iyi şeyler yapmak için birbirleriyle yarışıyorlar. Sonunda yaptıkları işler aynı o beyaz sayfa gibi çok güzel. İnsanlık için, çevresi için, akrabaları, aileleri dostları için çok iyi güzel şeyler yaparak mutlu bir yaşam sürüyorlar. İnşallah bütün dileğim her şey böyle olsun."

Hale, 57 yaşında, 7 yıldır postmenopozda (2).

Kart 16. " Yani ... Ama hikayem çok hangisini. Mutlu olduğum bir hikayemi mi anlatayım? Mutluluk... Çocuklarımın mezuniyeti beni çok mutlu etti. Onların kep atma töreni. Sevinçten göz yaşı döktüm. Onların okuyup mezun olduklarını görünce çok mutlu oluyorum. Gurur duyuyorum. Hatta 6 ay sonra bir kep atma törenimiz olacak olacak çok mutlu olacam. Her zaman diyorum ya onlarla olduğum an çok mutlu anım benim. Yalnız büyük oğlumun kep törenine babasını zorla çağırmam beni mutsuz etti ama mutlu oldum çocuklarımın töreninde. O günlere gitti aklım. Babayı zorla çağırdık. Bir baba zorla çağırılır mı zorla çağırırsın onu. Sonra geldi ama gene mutluyduk. Sonra küçük oğlumun kep atma töreni onda yoktu ama yine de çocuğumun başarısıydı. Çocuklarım bitirdiği için mutluydum be yavrum."

Araştırmaya katılan üç gruba ait 16. karta verilen yanıt örnekleri incelendiğinde, boşlukla ne şekilde baş ettikleri ya da edemedikleri konusunda gruplar arasında bazı noktalarda temel farklılıklar tespit edilmiştir. Öncelikle kartı cevaplamayı reddedenlerin sayısının en yüksek olduğu grup (4 kişi) premenopozal evredeki gruptur. Hatırlanacaktır ki, premenopozal evredeki grup Rorschach Testinde de en az boşluk yanıtı veren gruptur. Bu durum bize, premenopozal evredeki bazı kadınların, yakın zamanda gerçekleşecek olan üreme kaybı nedeniyle kaybı ya da eksikliği hatırlatacak herhangi bir ruhsal çalışmaya girmekten kaçındığını düşündürmektedir. Diğer yandan TAT'nin son kartı olan kart 16'nın reddedilmesi aynı zamanda ayrılık çalışmasına girmenin de reddidir. Ki menopoz kadının doğum yapma, anne olma, adet görme gibi kendiliğinin pek çok parçasından ayrılmayı ve kayıpların kabulünü gerektiren bir süreçtir. Görülmektedir ki premenopozal evrede bu tür ayrılık çalışmaları kadının ruhsal dünyasını zorlamaktadır.

Postmenopozal erken evredeki grubun genelinde ise anne veya anne yerine geçeni birinden, aileden ayrılma anları ya da ayrılamamaya dair hikâyeler veyahut narsissistik eksiklikler ve bunların büyüklenmeci şekilde telafisinin anlatıldığı hikayeler dikkati çekmektedir. Premenopozal evredeki gruptan farklı olarak ayrılık çalışması tamamen reddedilmemekte aksine ruhsal dünyanın bu çalışmayla meşgul olduğu görülmektedir. Ancak bu grubun, diğer iki gruba göre, daha heterojen hikayeler verdiği görülmektedir.

Postmenopozal geç evredeki grupta ise en dikkat çekici durum, çatışmadan uzak, ideal senaryoların verilmesidir. Gerek Rorschach testinde gerekse TAT'de en fazla depresif duygulanım yanıtı veren grubun, herkesin mutlu olduğu, hiçbir sorunun yaşanmadığı, çatışmaların olmadığı kısacası idealize senaryolardan oluşan hikayeler sunması, yaşadıkları depresif duygulanıma karşı hipomanik savunmalara başvurduklarını düşündürmektedir. Ki hipomanik savunma bu grubun 12BG kartını yanıtlarken de en çok kullandığı savunma makanizmalarından biridir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışmanın amacı, başta dürtüsel yaşamdaki değişimler olmak üzere, menopozal süreçte yaşanılan gerek bedensel gerekse ruhsal alandaki değişimlerin, zihinselleştirme süreçleri ile arasındaki ilişkileri ve bu ilişkilerin farklı menopozal evrelerde ne şekilde düzenlediğini araştırmaktır. Psikanalitik psikosomatik kurama göre, 'fiziki uyarılma yerini ruhsal uyarılmaya bırakmaz, ruhsal uyarılma içinde kendi izlerini de taşımaya devam eder' yani dürtü, uyarılmaları da yönetir. Bu kuramdan yola çıkarak, menopozal süreçte yaşanan fiziksel uyarılmalardaki değişimlerin, başta fiziki uyarılmadaki değişimlerin ruhsal olarak tasarımlanmasındaki zorluklar olmak üzere, kadını karşı karşıya bıraktığı güçlüklerin ele alınması amaçlanmıştır. Bu durum araştırılırken de psikanalitik psikosomatik kuramın temel kavramlarından biri olan "zihinselleştirme" kavramı esas alınmıştır. Fiziksel uyarılmalardan dürtüsel yatırımlara doğru ilerleyen bu seyirde bir yandan da menopozal sürecin kendine özgü karakteristikleri olan kayıplar, beden imgesine dair endişeler, kadınlık, kadınsı ve annelik konuları zihinselleştirme süreci bağlamında yeniden ele alınmıştır.

Menopoz eş, çocuklar, çalışma hayatı gibi birden fazla unsurun işe karıştığı karmaşık bir süreçtir. Ancak bunlara rağmen menopozal süreci herkes için ortak olan temel problematiklerle ilişkilendirmek konuya daha açıklayıcı bir yaklaşım getirmek açısından faydalı olacaktır. Bu nedenledir ki bu çalışma, her bireyi kendine özgü şekilde etkileyebilecek tüm ailesel ya da sosyolojik unsurları araştırma kapsamı dışında tutarak, üreme kapasitesini kaybeden kadının bilinçdışı işleyişine odaklanmıştır.

Menopoz konusu, kadının hayatının bir parçası olarak bu kadar sıradan bir şekilde yaşamlarımızda yer edinmiş olmasına karşın kadının neden menopoza girdiği hususu hala gizemini korumaktadır. Kadın, overlerinde tüm hayatı boyunca yetebilecek yumurta hücresine sahipken premenopozal evrede bu yumurta hücrelerinin aniden ve çok büyük sayıdaki kaybı ve sonunda tamamen tükenmesi konusu hala tıbben ya da evrimsel olarak net bir şekilde açıklanamamaktadır. Ancak menopozun biyolojik özellikle de hormonal yapısının kadının yaşam kalitesi ve ruh sağlığı üzerine etkisi hususunda yapılan tıbbi ve psikiyatrik çalışmalar son dönemlerde oldukça art-

maktadır. Buna karşın literatürde, psikoloji alanında özellikle de psikanalitik kavramlarla yapılan çok az sayıda çalışma bulunmaktadır. Daha çok Fransız ekolünde karşımıza çıkan psikanalitik yönelimli çalışmaların ise oldukça az sayıda ve genelde kuramsal düzeyde makaleler olduğu, Baudin (2005)'ın çalışması haricinde projektif testlerle yapılan bir araştırma çalışması bulunmadığı görülmektedir.

Menopoz, kelime anlamı olarak kadının gördüğü son menstürasyon kanamasını ifade etse de etkileri uzun yıllar boyunca devam eden psikosomatik bir olgudur. Bu sebeple yapılan bu doktora tez çalışmasında menopozal değişimlerin kadının zihinselleştirme kapasitesi üzerindeki etkisi araştırılırken menopozal süreç üç evreye ayrılmıştır: Premenopozal evre, postmenopozal erken evre (menopozdan sonraki ilk 5 yıl) ve postmenopozal geç evre (menopozdan sonraki ikinci 5 yıl). Uygulamalarda, psikanalitik yöntemin temel araştırma araçları olan Rorschach Testi ve Tematik Algı Testi kullanılmıştır. Projektif testlerin kullanılmasındaki amaç menopozal süreçte gerçekleşen değişimlerin bilinçdışında ne şekilde yaşandığının anlaşılmasını sağlayabilmektir.

Bu tez çalışması kapsamında projektif testler kullanılarak şu sorulara yanıt aranmaya çalışılmıştır: Menopozal süreçte yaşanan gerek bedensel gerekse ruhsal değişimlerin zihinselleştirme süreçleri üzerine etkisi açısından üç evre arasında ne tür bir farklılaşma olacaktır? Menopozal süreçte yaşanılacak olan ya da yaşanılmış kayıplarla ilgili ruhsal çalışma yönünden üç grup arasında ne tür farklılıklar gözlenecektir? Kaybın, boşluğun, eksikliğin yani olmayanın zihinselleştirilmesi açısından üç evre arasında ne tür bir değişim görülecektir? Katılımcılar düşlemsel olarak gerilediklerinde nasıl bir beden imgesi vereceklerdir? Bu beden imgesinde yetersizlikler ya da hassasiyetler görülecek midir? Kadınlık, annelik ve kadınsılığa dair tasarımlarda üç grup arasında nasıl bir farklılaşma ya da benzerlik olacaktır?

Öncelikli olarak projektif testlerden elde edilen veriler, her biri 10 kişiden oluşan üç gruptaki katılımcıların farklı ruhsal işleyişlerdeki insanlardan oluştuğunu, grupların kendi içerisinde homojen değil heterojen bir dağılım oluşturduğunu göstermektedir. Ancak buna rağmen menopozla ilgili olarak araştırılan konularda gruplar kendi içlerinde ortaklaşırken gruplar arasında farklılıklar görülmesi, bu katılımcılar için ortak bir ruhsal örgütlenmeden bahsedilemese de menopoza özgü ortak etkilerden bahsedilebileceğini göstermektedir.

Araştırma verileri göstermektedir ki, incelemelerden elde edilen bulgular hipotezlerde ortaya konan görüşleri desteklemektedir. Bu doğrultuda çalışmanın ilk hipotezi, premenopozal evre ve postmenopozal erken evredeki grupların dürtülerini ve duygulanımlarını zihinselleştirmekte postmenopozal geç evredeki gruba göre daha fazla zorlanılacakları yönündedir.

Freud dürtü kuramını oluşturmadan önce, henüz çalışmalarının başlarındayken, nörofizyolojik yaklaşımının da etkisiyle, ilk etapta, fizyolojik olarak *uyarılma* kavramını ön plana çıkarmıştır. 1895'te yayımlanan ağırlıklı olarak fizyolojik ve norolojik açıklamalar içeren "Bilimsel Bir Psikoloji için Proje" isimli eserinde dışsal uyarıcıya (stimuli) ek olarak içsel uyarılmaların da (excitations) olduğunu ancak bunların doğasının, neredeyse hiç dikkate alınmadığını belirtmiştir. Zamanla kuramının psikolojik yönüne ağırlık verse de, fiziksel enerji ve sinir sistemindeki uyarılma (excitation) gibi görüşlerini hiçbir zaman bırakmamıştır. Peki fiziksel uyarılmalara ne olmuştur? Bu noktada Freud'den yıllar sonra psikanalitik kuramdan kaynağını alarak gelişen psikanalitik psikosomatik kuram devreye girmiştir. Psikosomatisyenler Freud'un "İlk başta her şey biyolojik temellidir. Tabii ki daha sonra ruhsallığa geçilir ama biyolojinin izleri burada da devam eder. Aynı şekilde dürtü de uyarılmaların mirasını devam ettirir." görüşünden yola çıkarak fiziki uyarılmaları, bu kez psikosomatik kuram içerisinde, yeniden ön plana çıkarmışlardır. Fiziksel uyarılmanın yerini ruhsal uyarılmaya bırakmadığını ancak onun içinde kendi izlerini taşımaya devam ettiğini, böylece fiziksel uyarılmaları da yöneten dürtünün, farklı kısımlardan oluştuğunu vurgulamışlardır (İkiz, 2012).

İşte buradan hareketle Paris Psikosomatik Okulu'nun kurucularından Pierre Marty psikosomatiğin en temel kavramlarından birisi olan "zihinselleştirme" kavramını geliştirir. Zihinselleştirme, tasarımların kalitesi ve niceliği gibi, ruhsal aygıtın o zamana kadar çalışılmamış boyutlarıyla ilgilenir. İyi bir zihinselleştirmede tasarımlar, düşüncelerin ve içsel yansımaların oluşmasına, serbest çağrışımla birlikte duygulanımlarla dolu içsel yaşantıların yansıtılabilmesine olanak sağlar. Bu tasarımların yeri ve tasarımlar arasındaki bağlantıların kaynağı ise birinci yerleştirmedeki ön-bilinçtir. Ancak burada konumuz açısından da önemli olan nokta; ön-bilinçteki olası düzensizlikler veya patolojik durumlar sonucunda, sözcüklerin tasarımlarının gelişimleri boyunca kazandıkları sembolik, duygulanımsal ve mecazi bileşenlerinin çoğunu kaybe-

derek şeylerin tasarımlarına indirgenebilme durumunun söz konusu olmasıdır.

Gerek psikanalitik gerekse psikosomatik teoride düşüncenin, dürtülerle ve de duygulanımlarla yakın ilişki içerisinde olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla benliği korumak adına dürtülere uygulanan bastırmanın, zihinsel süreçleri etkileyebileceği gibi daha da ileriye giderek ketlenmeye uğratabilmesi de söz konusudur. Bu sebeple, çalışmanın istatistikî kısmında, Rorschach protokollerinin analizinde, duygulanımların işlenmesiyle ilgili renk yanıtları (C), dürtülerin düşünsel olarak işlenmesiyle ilgili olduğu düşünülen hareket yanıtları (K) incelemeye tabi tutulmuştur. İstatistikî sonuçlar göstermektedir ki, hareket yanıtlarının toplamında üç grup arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmaktadır. Bu sonuçlara göre en fazla hareket yanıtı veren grup postmenopozal geç evredeki grup iken en az hareket yanıtı veren grup postmenopozal erken evredeki grup olmuştur. Premenopozal evredeki grubun ise postmenopozal erken evredeki grupla yakın sonuçlar verdiği görülmüştür. Özelikle postmenopozal erken evrede arkasından premenopozal evrede gözlenen hareket yanıtlarındaki özellikle de insan hareketi yanıtlarındaki azlık, bu iki gruptaki katılımcıların gerek libidinal, gerekse agresif dürtülerini tasarımlı bir şekilde ifade etmekte yani zihinselleştirmekte, postmenopozal geç evredeki gruba göre daha fazla zorlandıklarını düşündürmektedir.

Renk yanıtlarının toplam dağılımı açısından istatistiki olarak anlamlı bir farklılık çıkmamıştır. Gruplar arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık çıkmamasına karşın araştırmaya katılan üç gruba ait renk yanıtlarının menopoz öncesi dönemlere oranla daha az olduğu dikkati çekmektedir. Diğer yandan bu durum, yanıtların içerikleri incelendiğinde gözlemlenen gruplar arasındaki duygulanımsal yanıtlardaki farklılaşmayı açıklamamaktadır. Çünkü gerek TAT'de gerekse Rorschach Testi'nde, postmenopozal geç evredeki grubun diğer gruplara oranla daha fazla sayıda duygulanım ifade eden yanıt verdiği görülmektedir. Peki, istatistiklere yansımayan ancak içerik analizlerinde görülen bu durum nasıl açıklanabilir? Gruplar arasındaki bu farklılaşmayı anlamak için renk yanıtları ayrıca analize alındığında, renk yanıtlarının niceliksel toplamından ziyade veriliş şekillerinde farklılaşma olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre, postmenopozal geç evrede renk yanıtlarının verilme şeklinin diğer iki gruba göre bariz şekilde farklılaştığı görülmektedir. Premenopozal ve postmenopozal erken evrede verilen renk yanıtlarında kontrol amaçlı kullanılan ve

formun ön planda olduğu FC yanıtlarının, postmenopozal geç evredeki gruba göre daha baskın olduğu ve CF yanıtlarıyla neredeyse eşit sayıda verildiği görülmektedir. Ancak postmenopozal geç evredeki grup kendi içinde değerlendirildiğinde verilen CF yanıtlarının oranının, FC yanıtlarının iki katına çıktığı, bunun yanı sıra insan hareketi (K) yanıtlarıyla birlikte daha organize ve tasarımlı bir şekilde verildiği gözlenmektedir. Bu durum da bize, menopozal geçişin yarattığı bedensel uyarım yoğunluğunun ve uğraşının azalmasıyla birlikte, duygulanımların pek de kontrol edilmeye gerek duyulmadan daha rahat bir şekilde yansıtılabildiğini hatta diğer iki gruba oranla çoğu katılımcı tarafından dürtülerle daha organize bir şekilde sunulabildiğini göstermektedir. Diğer yandan postmenopozal geç evrede duygulanımlar zihinsel süreçleri olumlu ve uyarıcı yönde etkilerken, premenopozal ve postmenopozal erken evrede bu etkiyi yaratmadığı görülmektedir. Özellikle premenopozal evrede kırmızı rengin, ruhsal dünya için aşırı uyarıcı olduğu ve dürtülerin neredeyse hiçbir tasarıma uğramadan patlamalar şeklinde verildiği ya da hiçbir renk yanıtı vermeyerek duygulanımlara karşı aşırı savunmacı bir tutum içine girildiği görülmektedir. Araştırmanın bu kısmında elde edilen sonuçlar Baudin (2005)'ın çalışmasının sonuçlarıyla benzerlik göstermesine karşın premenopozal evre ile postmenopozal erken evre arasındaki ayrımları göstermesi açısından Baudin'ın çalışmasından farklılaşmaktadır.

Diğer yandan duygulanımların ifade edilmesindeki farklılığı görebilmek adına, renk yanıtlarının hangi yanıt içerikleriyle birleştiği analiz edildiğinde; premenopozal evredeki grupta renk yanıtlarının % 55'inin, postmenopozal erken evredeki grupta renk yanıtlarının %41'inin, postmenopozal geç evredeki grupta ise renk yanıtlarının % 19'unun yaratıcılık ve düşünsel katkı içermeyen anatomi yanıtlarından oluştuğu görülmektedir. Bu durumda postmenopozal geç evredeki grupta anatomi yanıtlarının bariz bir şekilde azaldığı görülmektedir. Yanı sıra renk yanıtlarının nesne, doğa, bitki, element, gıda, parça gibi oldukça çeşitli ve sosyalize yanıt içerikleriyle bir arada sunulması, menopozun bu evresinde ruhsal dünyanın daha zengin ve esnek bir şekilde yaşantılandığı yönündeki görüşü desteklemektedir.

Levy (2010)'nin ergenlik dönemindeki gençlerin zihinselleştirme süreçleri üzerine yaptığı araştırmaya göre, ergenlerin zihinselleştirme kapasiteleri ne kadar iyi olursa olsun akıl ile yeni beden arasındaki karşılaşmada, ergenin kapasitesinin ötesinde, onu aşan, belli bir miktar tasarımlandırma gerektiren bir alan veya

sembolizasyon işi mutlaka olacaktır. Zihinselleştirme süreci açısından bakıldığında, menopozal süreçte de ergenlik dönemine benzer bir durum yaşandığını düşünmekteyim. Yani menopozal süreçteki kadınların zihinselleştirme kapasiteleri ne kadar iyi olursa olsun biyolojik alanda yaşanan değişimler, özellikle hormonal düzende yaşanan ani iniş çıkışlar ve en sonunda kadınlık hormonlarının tamamen kesilmesi, kadının tasarımlandırma kapasitesinin ötesinde pek çok fiziksel uyaranla karşılaşmasına neden olmaktadır. Özellikle premenopozal ve postmenopozal erken evrede görülen anatomi yanıtlarındaki fazlalık, buna karşın hareket yanıtlarındaki azlık, protokollere verilen toplam yanıt sayısının postmenopozal geç evreye doğru artması gibi pek çok unsur bu yöndeki görüşlerimi destekler niteliktedir.

Yine birinci hipotez doğrultusunda hareket ve renk yanıtlarının içerik analizlerine bakıldığında ise, üç grup arasındaki farklılıklar daha bariz bir şekilde ortaya çıkmakta ve de genellikle istatistikî olarak birbirine çok yakın sonuçlar veren premenopozal ve postmenopozal erken evredeki gruplar arasındaki faklılıklar daha da belirginleşmektedir.

Rorschach Testi'nde II. ve III. kartlar, ruhsal dünyada meydana gelen dürtüsel hareketlilikteki canlanışları veya kastratif endişeleri incelemeye diğer kartlara oranla daha fazla olanak sağlamaktadır. Sembolik olarak dürtüsel dünyayı harekete geçirdiği düşünülen kırmızı rengin libidinal ve saldırgan dürtüleri ne şekilde harekete geçirdiğini görebilmek için yapılan analizde üç evre arasında fark yaratan en önemli durumun nesne hareketi (Kob) yanıtları üzerinden ortaya çıktığı dikkati çekmiştir. Zira özellikle premenopozal ve postmenopozal erken evredeki gruplarda, II. kartta, nesne hareketi yanıtlarının haricinde çok az oranda hayvan hareketi yanıtları görülmekte, bunun dışında insan hareketi yanıtlarına rastlanmamaktadır. Postmenopozal geç evredeki grupta ise diğer iki gruptan farklı olarak daha fazla oranda insan hareketi yanıtı görülmektedir.

II. karta en az hareket yanıtı veren grubun premenopozal evredeki grup olduğu dikkati çekmektedir. II. karta özgü olan bu durumun premenopozal evredeki katılımcılar için kırmızı rengin dürtüleri harekete geçirmekten ziyade kastratif bir etki yarattığını düşündürmektedir. Özellikle II. kartta böyle bir durum görülmesi, premenopzal evredeki grubun yaklaşan biyolojik kastrasyonun yarattığı yoğun kaygıyla ya dürtüleri dondurarak hiçbir hareket yanıtı vermeme yoluna gittiklerini ya da

patlamalar şeklinde verilen yanıtlarda olduğu gibi dürtülerini kontrol etmekte zorlandıklarını göstermektedir.

II. kartla birlikte kırmızı renkle karşılaşmanın, premenopozal evredeki bazı kadınların iç dünyasında nerdeyse bir panik ve patlama endişesi yarattığı, yanıtlar hayvan hareketiyle yer değiştirilerek dahi verilse dürtüsel iniş çıkışların kontrol edilmekte zorlanıldığı ve tasarımlandırılmakta güçlük yaşandığı görülmektedir. Kırmızı rengin şiddetinin ruhsal dünyada yarattığı yoğun uyarılmanın etkisinin ya *"yırtılmış rahim", "rahimde kanama olduğu, etrafa bulaştığı, çok çirkin...", "meşale, ateş, değişim"* şeklindeki patlama ya da pür renk yanıtlarıyla verildiği ya da "*kırmızılıkları bilmiyorum", "kırmızılara ve boşluğa anlam veremiyorum*" şeklinde bastırma veya olumsuzlama savunma mekanizmalarıyla yadsınmaya çalışıldığı görülmektedir. Veyahut tamamen algıya ve duyuma dayanan yanıtlar verildiği görülmektedir.

Postmenopozal erken evrede ise, güncel problematikle ilgili nesne hareketi yanıtları görülmekle birlikte bu nesne hareketi yanıtlarının premenopozal evredeki gibi dürtüsel patlamalar şeklinde yaşanmadığı dikkati çekmektedir. Bu durum II. kartın yarattığı kastratif etkiden premenopozal grup kadar etkilenilmediğini düşündürmektedir. Bazı kadınların ise "*Oyy bu da erkeklerin şeyine benziyor. İlk ben mi söylüyorum?", "Vallahi bunu da vajinaya benzettim.", "...Sanki vajina mı? Adet kanı gibi."* şeklinde çiğ bir şekilde cinsel organ yanıtları verdiği gözlenmektedir. İlginç olan nokta, vajina penis gibi çiğ cinsel organ yanıtlarına diğer iki grupta hiçbir katılımcıda rastlanmazken, postmenopozal erken evredeki grupta II. kart haricinde diğer kartlarda da bu tür yanıtlara rastlanmasıdır. Bu tür çiğ cinsellik içeren yanıtlar postmenopozal erken evredeki grubun cinsel simgeleri zihinsel olarak işlemekte, sombolleştirmekte daha çok zorlandıklarını düşündürmektedir. Postmenopozal erken evreye özgü olan bu durum menopozun biyolojik etkileriyle paralellik göstermektedir. Zira postmenopozal erken evre, östrojen ve progesteron hormonlarının salgılanmasının tamamen durması nedeniyle cinsellikle ilgili sıkıntıların en yoğun yaşandığı evredir. Postmenopozal geç evreye gelindiğinde ise, verilen nesne hareketi yanıtlarının (Kob) içeriğinin, güncel problematikten oldukça uzaklaştığı, daha çok cinsel semboller, kısmen de olsa kastratif endişelerle birlikte verildiği görülmektedir. Diğer yandan libidinal ve agresif dürtülerin tasarımlı bir şekilde sunulduğu dikkat çekicidir.

Araştırmaya katılan üç grup açısından II. ve III. kartlara verilen yanıtlar genel

olarak değerlendirildiğinde; premenopozal evrede patlamalar şeklinde verilen dürtülerin, zaman zaman olumsuzlama veya bastırma mekanizmalarıyla kontrol altına alınmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu durum premenopozal grubun duygularını kontrol etmekte daha çok zorlandığını düşündürmektedir. Özellikle III. kart bağlamında, postmenopozal erken evrede, dürtüsel yaşamın neredeyse dondurulduğu bütün insan hareketi üzerinden iç dünyanın yansıtılmasının premenopozal evreye göre daha da gerilediği görülmektedir. III. karta verilen *"iki insan*" banal yanıtının dahi çok az miktarda olduğu gözlenmektedir. Postmenopozal erken evrede görülen dürtüsel dünyadaki donmaya dair bu tür veriler Baudin'ın çalışmasının sonuçlarıyla örtüşmekle birlikte premenopozal evrede ve postmenopozal geç evrede bu durumun değiştiğine dair elde edilen bulgular Baudin'ın çalışmasından farklılık göstermektedir. Premenopozal evre gibi yoğun hormonal ve duygusal sarsılışların, iniş çıkışların yaşandığı bir dönemin arkasından postmenopozal erken evrede ruhsal dünyanın daha çok algıya tutunarak ve duygulanımsal dünyayı bastırarak kendisini stabilize etmeye çalıştığı, böylece ruhsal çatışmalara karşı da korunduğu söylenebilir. Diğer yandan premenopozal ve postmenopozal erken evredeki gruplarda, insan hareketine dair yanıtların libidinal ya da agresif duygulanımlarla birlikte çok az verildiği, genelde sadece hareket tasarımı şeklinde sunulduğu görülmektedir. Bu durum ise premenopozal ve postmenopozal erken evredeki grupların zihinselleştirme süreçlerinde daha fazla güçlük yaşadıkları yönündeki hipotezle örtüşmektedir. Ancak postmenopozal geç evreye gelindiğinde, premenopozal ve postmenopozal erken evrenin aksine anatomi yanıtlarının azaldığı, dürtü ve duygulanımların daha çok insan hareketi yanıtları üzerinden, tasarımlı, organize bir şekilde ifade edildiği görülmektedir.

Bu durumu Bion'un ruhsal bağlar kuramı üzerinden ele almak süreci açıklayabilmek açısından faydalı olacaktır. Bion'a göre üç çeşit ruhsal bağ vardır: aşk bağı (L=Love), nefret bağı (H=Hate) ve bilgi bağı (K=Knowledge). Aşk bağı nesneye yönelik olumlu duygulara, nefret bağı ise olumsuz duygulara karşılık gelip her ikisi de yapıları gereği istikrarsız bağlardır. Bilgi bağı ise, anlamı ve sabit biçimi olmayan bir duruma katlanabilme yetisine başka bir deyişle katlanılması gereken duygusal gerilime karşılık gelir. Dolayısıyla bilgi bağı anlamın su yüzüne çıkmasını beklemeyi, yaşanılan bu duruma tahammül etmeyi olanaklı kılan duygusal bir bağdır. Bu bağ

sayesinde ruhsal aygıtın iyi bir şekilde işleyebilmesi için gerekli olan istikrar sağlanır. Bu bağ kapasitesi, elbette ki, anne-çocuk ya da kapsayan-kapsanan dinamik sisteminin yapısal olarak istikrarlı biçimler oluşturması ve çocuğun da bu oluşumları içselleştirmesiyle mümkündür (Houzel, 2006). Dolayısıyla kadın, erken çocukluk döneminde geliştirdiği ve içselleştirdiği bu kapasite sayesinde, menopozal süreçte yaşanan pek çok bedensel ve ruhsal değişime yanı sıra o an için anlamı olmayan pek çok fiziksel uyarılmaya (ki Bion bunları beta unsurları olarak adlandırır) katlanabilmektedir. Ki bu sayede istikrar kazanan ruhsal aygıt postmenopozal geç evre ile birlikte bedeni yeniden libidinalize edilebilmekte, daha zengin tasarımlar ile birlikte zihinselleştirme kapasitelerini de geliştirebilmektedir.

TAT'de ise, 13MF kartı dürtüsel olarak en doygun ve testin en dikkat çekici kartıdır. Kartın gizil içeriğinde, libidinal ve saldırgan dürtülerin yaşanmasıyla ilgili bilgi alınması beklenmektedir. Araştırmaya katılan grupların bu karta verdiği yanıt örnekleri analiz edildiğinde; cinsel ve saldırgan dürtülerin arzu ve yasak senaryoları içerisinde verilmesi beklenen bu kartta, özellikle premenopozal ve postmenopozal erken evredeki gruplarda, ağırlıklı olarak kayıp ve hastalık senaryolarının canlandığı görülmektedir. Bedenin cinsel olarak tasarımlandırılıp libidinalize edilmekte zorlanıldığı bu kartta, verilen yanıtlar Rorschach Protokolleri'nin analizleriyle birlikte değerlendirildiğinde, menopozun erken evrelerinde cinsel dürtüyü zihinselleştirmekte daha çok zorlanıldığını düşündürmektedir. Sanki cinsellik ve cinsellikle ilgili uyarıcılar kadının ruhsal dünyasında kaybı ve dolayısıyla hastalığı tetiklemekte gibidir.

Freud sırasıyla bedenin farklı bölgelerinin erojen bölge olarak hizmet ettiği psikoseksüel gelişim evrelerinden bahseder. Zamanla bu organlar fizyolojik işlevlerinden koparak erotik beden olarak adlandırılan bedenin oluşabilmesi için libidinal bozguna uğrarlar. Bu sayede insan cinselliği, bir dereceye kadar, hormonal ve metabolik ritimlerden kurtulmayı başarır. Ancak, fizyolojik bedenin erotik beden tarafından ele geçirilmesinin her zaman için tamamlanmamış bir niteliği vardır. Gelişimsel süreçte oluşan menopoz gibi kaçınılmaz faylara ek olarak, erotik bedenin her zaman için yeniden ele geçirilmesi gerekir. Diğer yandan, libidinal bedenin ekonomisinin bozulduğu durumlarla birlikte somatik hastalıkların ortaya çıkma risklerinin arttığını da unutmamak gerekir. Çünkü bu tür durumlarda dürtünün fizyolojik işlevden desteğini çekmesi somatizasyonu kolaylaştırmaktadır (Dejours, 2002:114-118).

Özellikle premenopozal ve postmenopozal erken evrede, dürtünün fizyolojik işlevden geçici bir süre için dahi olsa çekilmesi bazı kadınlarda, bilinçdışında hastalık ve ölüm senaryolarının ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Libidinal bedenle somatik beden arasındaki mesafenin açılması, bedenden artık eskisi gibi keyif alınamaması, hoşnutsuzlukların artması kadının hastalık ve ölümle ilgili bilinçdışı fantezilerini çok daha fazla tetiklemektedir. 13MF kartına verilen yanıt örnekleri incelendiğinde, özellikle ilk iki evrede, kadınların büyük bir kısmının bu tür hastalık veya ölüm senaryoları verdiği dikkati çekmektedir. Ancak postmenopozal geç evreyle birlikte libidinal fantezilerin yeniden canlanması, bu durumun menopozun başlangıc yıllarına özgü geçici bir süreç olduğunu düşündürmektedir.

TAT'de görünür içeriğinde birbirine yakın yaşlarda bir çiftin olduğu, gizil içeriğinde ise çift arasındaki ilişkinin libidinal yanının verilmesinin beklendiği 10. karta araştırmaya katılan grupların verdiği yanıt örnekleri incelendiğinde, dikkati çeken durumlardan birisi, bazı kadınların bu karta libidinal bir çift ilişkisinden ziyade anne-çocuk veya baba-çocuk ilişkisi vermesidir. Premenopozal ve postmenopozal erken evredeki bir grup kadının verdiği bu yanıt türünün postmenopozal geç evrede görülmemesi, bu durumun menopozun ilk evrelerinde canlanan ödipal fantezilerle de ilişkili olabileceğini akla getirmektedir.

Araştırmaya katılan üç grubun 10. karta verdiği yanıtları ortaklaşma veya farklılaşma açısından değerlendirecek olursak; şefkat, ilgi, destek gibi yaklaşımlarla cinsel dürtüyü döndürme yoluna gitmenin her üç grupta da görülmesi bize bu durumun menopozal süreçle ilgili ortak bir etki olduğunu düşündürmektedir. Ancak yanı sıra postmenopozal erken evrede, diğer iki gruba göre daha ketlenmiş yanıtlar verildiği görülmektedir. Postmenopozal erken evredeki grubun diğer iki gruptan farklı olarak dürtüyü daha çok dondurma yoluna gittiği, duygulanımlarını ifade etmekte daha çok zorlandığı hem Rorschach hem de TAT testlerinin genelinde dikkati çeken bir durumdur. Duygulanım ifade edilse de çift arasındaki libidinal bağın kesildiği beraber ama herkesin kendi içinde olduğu senaryoların ağırlık kazandığı dikkati çekmektedir. Ancak postmenopozal geç evreyle birlikte çiftler arasındaki libidinal bağların, destek ve dayanışma yaklaşımlarının ön planda olduğu halde, yeniden güçlendiği görülmektedir.

Sonuç olarak, bu çalışmanın birinci hipoteziyle ilgili yapılan içerik analizleri,

premenopozal ve postmenopozal erken evredeki grubun dürtülerini ve duygulanımlarını zihinselleştirmekte postmenopozal geç evredeki gruba göre daha fazla zorlanacağı yönündeki beklentiyi destekleyen sonuçlar ortaya koymuştur.

Bu tez çalışmasının ortaya koyduğu sonuçlardan bir diğeri de, menopozla birlikte libidonun arttığı mı yoksa azaldığı mı yönündeki, literatürde oldukça tartışmalı olan bir konuyla ilgilidir. Yukarıda verilen gerek istatistiksel, gerekse içerik analizleriyle ilgili sonuçlar göstermektedir ki premenopozal ve postmenopozal erken evrede herhangi bir libidinal artıştan bahsetmek çok da mümkün değildir. Bu iki grupta da gerek libidinal gerekse agresif dürtüleri içeren yanıtlar çok azdır. Dürtüsel yaşam hakkında bilgi aldığımız kısıtlı sayıdaki hareket yanıtının da duygulanımlarla birlikte tasarımlı bir şekilde verilmekten ziyade genelde sadece hareket tasarımı şeklinde sunulduğu görülmektedir. Libidinal bir beden imgesi verebilmek, öncelikle bütün bir insan bedeni imgesi sunabilmeyi, arkasından bu bedene kadın ya da erkek gibi cinsel özdeşimler yükleyebilmeyi ve en sonunda dinamik bir senaryo içerisinde sunabilmeyi gerektirir. Hatta yine yukarıda da bahsedilen analizlerden yola çıkarak, postmenopozal erken evrede, libidoda herhangi bir artma ya da azalmadan ziyade bir donma olduğu söylenebilir. Gerek hareket gerekse renk yanıtlarının oranının menopoz öncesi dönemlerin oldukça altında olması, yanıtların genellikle algı ve duyuma dayanan form yanıtlarından oluşması bu yöndeki düşünceleri destekler niteliktedir. Fakat postmenopozal geç evreyle birlikte bu tür libidinalize yanıtlarda, bariz bir artış ve ruhsal zenginlik görülmektedir. Gerek libidinal gerekse agresif dürtülerin kartlar aracılığıyla rahat bir şekilde yansıtılabildiği dikkati çekmektedir. Bu nedenledir ki menopozun erken evrelerinde görülebilecek herhangi bir cinsel enerji miktarındaki artışın libido düzeyinde değil, daha çok fiziksel uyarılma düzeyinde olacağı düşünülmektedir. Diğer yandan bu cinsel enerji miktarındaki bu artışın üreme yeteneğinin kaybına karşı geliştirilen manik bir defans olabilmesi de mümkündür. Menopozda libido artıyor mu ya da azalıyor mu konusuyla ilgili olarak bu tez çalışmasının ortaya koyduğu sonuç, libidodaki değişimin menopoz gibi tekli bir olaya bağlı olmadığı, aksine menopozal sürecin üç evresi arasında farklılaşma gösterdiği yönündedir. Ayrıca literatürde öne sürülen pek çok görüşün aksine libidonun, premenopozal ya da postmenopozal erken evrede değil postmenopozal geç evrede artış gösterdiği düşünülmektedir.

Bu çalışmanın ikinci hipotezi; premenopozal evrede, libidinal dürtülerin doyuma ulaşmasında yaşanan engellenmelerin ve yanı sıra beden imgesinin bütünlüğüne dair hissedilen yetersizliğin kısmi dürtülere özellikle oral dönem dürtülerine gerilemeye neden olacağı ancak postmenopozal erken evre ve postmenopozal geç evrede libido düzeyinde kısmi dürtülere böyle bir gerilemenin çok daha az görüleceği yönündedir.

Yukarıda da değinildiği gibi Gelişimsel süreçte oluşan menopoz gibi kaçınılmaz fayların yanı sıra hayatın pek çok döneminde erotik bedenin her zaman için yeniden ele geçirilmesi gerekir (Dejours, 2002:114-118).

Araştırmanın bulgular kısmında da bahsedildiği üzere premenopozal evre ve postmenopozal erken evredeki gruplarda cinselleşmiş insan bedeni yanıtlarının miktarı menopoz öncesi dönemlere göre oldukça düşüktür. Bunun yanı sıra libidinal dürtüler hakkında bilgi veren hareket yanıtları ile duygulanım ifade eden renk (C) yanıtlarındaki azlık menopozal sürecin başında libidinal düzeyde yoğun bir engellenme yaşandığını düşündürmektedir. Ancak bu engellenme, postmenopozal erken evrede algıya ve gerçekliğe tutunmaya neden olurken premenopozal evrede kısmi dürtülere özellikle oral dönem dürtülerine gerilemeye neden olmaktadır. Postmenopozal geç evrede ise gerek libidinal gerekse agresif dürtüler, insan bedeni veya cinselleşmiş insan bedeni tasarımları üzerinden rahat bir şekilde ifade edilebilği için bu türden gerilemelere neredeyse rastlanmaktadır.

Araştırmanın ikinci hipotezi doğrultusunda yapılan analizlerin sonuçlarına göre, premenopozal evredeki çoğu kadının, Rorschach testinin regresyona en müsait kartları olan VIII, IX ve X. kartlarda, düşlemsel olarak gerilediklerinde, yenilme-yutulmaya dair oral döneme ait fanteziler vermesi dikkat çekici bir husustur. Premenopozal evre haricindeki diğer iki evrede ise, her evrede bir kişi olmak üzere, toplamda iki kişinin yenilme-yutulma fantezisine dair bir yanıt verdiği görülmektedir. Peki, neden premenopozal evredeki çoğu katılımcıda oral döneme ve oral dönemle ilgili kaygılara bir gerileme olmaktadır? Araştırmanın bulgular kısmında da bahsedildiği gibi Melanie Klein'a göre beden imgesi, iyi memeyi içeride tutup kötü memeyi dışarı atan süt çocuğunun anneyle kurduğu ilk ilişkiden dolayımlı olarak gelişir. Bu ilişkide bedeninin yüzeyi, çift yönlü delikleri olan bir bariyer gibi imgelenir. Bu delikler iyinin içerde tutulmasına kötünün ise dışarı atılmasına yararlar. An-

cak farklı sebeplerden ötürü zaman zaman deliklerin işlevi tersine dönerek kötünün içeri girmesine iyinin de dışarı çıkmasına neden olabilmektedir (Anzieu ve Chabert, 2004:233-236).

Unutmamak gerekir ki, her ne kadar bu araştırmada menopozal süreçteki kadınların bilinçdışı düşlemleri ve tasarımlarıyla çalışılsa da menopoz aynı zamanda psikosomatik bir olaydır. Menopozal sürecin başlarında, hormonal iniş çıkışlar nedeniyle bedenin içinden gelen yoğun uyarılmalar ve bunların yarattığı sıcak basması, terleme gibi fiziksel etkiler bu evredeki kadının bedenini ve bedeninin bariyerlerini yoğun bir şekilde zorlar. Yanı sıra ciltteki kurumalar, incelmeler, cildin gençliğini ve diriliğini kaybetmesi hem ruhsal hem de somatik olarak bedeni saran derinin zayıflamasına, kırılganlaşmasına neden olur. Tam da bu evrede biliçdışı düşlemlerde, yenilme-yutulma ya da bedenin içinin kemirilmesi gibi oral döneme dair korku verici, kötücül ve olumsuz fantezilerin ortaya çıkmasının, bedenin sınırlarındaki bu yetersizlik hissiyatıyla ilişkili olduğu düşünülmektedir. Burdan yola çıkarak denilebilir ki, bedende ve bedenin sınırlarında hissedilen yoğun ve hoşnutsuzluk yaratan fiziksel uyarılmalar, premenopozal evredeki kadın ruhsal bariyerini de etkileyerek yeterli bir şekilde işlev görmesini engellemektedir. Normalde özneyi koruyan, benliğini ve bedenini bir bütün şeklinde hissetmesini sağlayan zar artık eskisi gibi işlev görmemektedir. Zarın işlevinin, geçici süreliğine ve kısmi olarak, tersine dönmesiyle birlikte kötü nesnenin içeri girmesi yoğun kaygıya neden olur. Bu hususta Rorschach Testine verilen yanıtlar incelediğinde kaygı ve endişenin göstergesi olarak kabul edilen estompaj (E) yanıtlarının en fazla premenopozal evredeki grupta verildiği gözlenmektedir. "Kürk, manto, kapüşonlu kazak" gibi deri benlikte hissedilen zayıflığa gönderme yapan yanıtlar ya da "parça parça bulutlar" gibi alttaki endişeyi kapamaya yönelik yanıtlar dikkati çekmektedir. Dolayısıyla premenopozal evrede yoğun bir şekilde gözlemlenen oral dönem fantezilerinin nedeninin, beden imgesini tehdit altında hisseden kadının beden imgesinin sınırlarının ilk oluştuğu döneme, yani oral döneme ve oral dönemle ilgili yenilme-yutulma fantezilerine regrese olmasından kaynaklı olduğu söylenebilir. Tabii ki burada, yaşamın başlarında yaşandığı gibi bir yansıtmalı özdeşimden de bahsetmek mümkündür. Fakat Klein'ın tanımlamasına denk gelen aşırı yansıtmalı özdeşim ile Bion'un bahsettiği normal yansıtmalı özdeşim arasındaki farkı dikkate almak önemlidir. Çünkü burada bahsedilen Bion'yen anlam-

daki normal yansıtmalı özdeşimdir. Bion'a göre kapsayan-kapsanan ilişkisi içerisinde beta (ß) unsurları alfa (α) unsurlarına dönüşebiliyorsa yansıtmalı özdeşim normaldir. Menopozal süreç açısından düşünüldüğünde, bu türden bedenin içinin zarar görmesine dair endişeler, yoğunlukla menopoza giriş aşamasında görüldüğü ve sonraki evrelerde yok denecek kadar azaldığı için burada kullanılan yansıtmalı özdeşimin, tıpkı çocuklukta olduğu gibi, kadın için anlamsız olan uyaranları (ß) anlamlı (α) hale dönüştüren normal bir yansıtmalı özdeşim mekanizması olduğu düşünülmektedir. Diğer yandan böyle bir regresyonun, kadın için, özdeşim nesneleriyle ilgili tasarımlarını yeniden gözden geçirebilmesi açısından faydalı olduğu da söylenebilir.

Araştırmanın bu kısmındaki bulgular, Péruchon (2008)'un cinsellik veya duygulanımlardaki engellenmelerin veya arzunun doyuma ulaşmamasının kısmi dürtülere özellikle oral döneme (alkolizm veya bulimiya şeklinde) gerilemeye neden olabileceği yönündeki görüşleriyle örtüşmektedir. Ancak bu tez çalışmasında bahsedilen; regresyonun, anoreksiya ya da bulumiyada olduğu gibi patolojik bir regresyon olmaktan ziyade, menopozun ilk yıllarında çoğu kadında görülmesi beklenen sağlıklı ve gerekli bir regresif süreç olduğudur. Ancak kişinin birincil narsisistik yapılanmasında sıkıntılar varsa, böyle bir regresyon anoreksiya gibi patolojik sıkıntıların gelişmesine de neden olabilir. Diğer yandan Péruchon, neden anal döneme değil de yoğunluklu olarak oral döneme regrese olunduğunu açıklamamış, daha genel bir bakışla kısmi dürtülere bir gerileme olabileceğini belirtmiştir.

Bu çalışmanın üçüncü hipotezi, araştırmaya katılan üç grubun kadınlık, annelik ve kadınsıyla ilgili simgeleri ruhsal olarak işlemekte ne tür farklılıklar göstereceği yönündedir.

Unutmamak gerekir ki menopoz kadın için telafisi zor narsisistik bir yardır. Çünkü menopoz, kadını o ana kadar oluşturduğu narsisistik bütünlükten koparan bir süreçtir. Tıpkı bebeklikte, çevresi ve annesi tarafından tutulurken koy verilen bebek gibi kadın da birden o güne kadar oluşturduğu kadınlıkla ilgili bütünlükten biyolojik bir kastrasyon ile koparılmıştır. Kadınlığın bir parçası olarak inşa edilen üreme kapasitesi dolayısıyla yaratma kapasitesinin yitirilmesiyle birlikte yap-bozun parçaları eksilmiştir. Bu nedenledir ki açılan bu narsisistik yaraların telafisi yapılmadan kadın için ne kayıplarının yasını tutmak ne de eksik ve tehlikede hissedilen bedeni cinselleştirmek mümkün olmayacaktır. Dolayısıyla menopozal sürecin regresif yapısının

yine menopoz nedeniyle açılan narsisistik yaraların sarılmasında ve kadının yeni bir benlik bütünlüğü oluşturmasında olumlu yönde bir katkı sağlayacağı düşünülebilir.

Bu hususta, pregenital anne imgesi ve kadına ait tasarımlar hakkında bilgi alınan VII. ve IX. kartlara verilen yanıtlar analiz edildiğinde üç grup arasında belirgin farklılıklar görülmüştür. Öncelikle kadınlık, annelik gibi simgeleri işlemekte en çok zorlanan grubun premenopozal evredeki grup olduğu görülmüştür. Bu grubun yarısından fazlasının bu iki karttan birine ya da az da olsa ikisine birden ret, şok veya soyutlama yanıtı verdiği görülmüştür. Araştırmanın bu noktasında elde edilen bulgular Baudin (2005)'ın çalışmasının sonuçlarıyla benzerlik gösterse de Baudin çalışmasına premenopozal evredeki kadınları dahil etmediği için tam bir karşılaştırma olanağı vermemektedir. Zira Baudin'in çalışmasında daha çok postmenopozal evrede görülen bu türden red, şok ve soyutlama yanıtları bu çalışma kapsamında daha çok premenopozal evrede gözlenmiştir. Postmenopozal erken evrede de bu tür yanıtlara rastlanmakla beraber premenopozal evrede bu oranın çok daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına dönecek olursak, kadınlıkla ilgili VII. ve IX. kartlara verilen red, şok ve soyutlama yanıtlarının fazlalığı, üreme yeteneğinin kaybıyla ilgili tehdidin yakınlığı nedeniyle, kartlardaki annelik ve kadınlıkla ilgili simgelerin, premenopozal evredeki kadınların bu yöndeki endişelerini şiddetli bir şekilde tetiklediğini düşündürmektedir. Endişelerden kaçınmanın çaresi de kadınlıkla ilgili simgeleri yanıtlamayı tamamen reddetmekte bulunmuştur.

Hem premenopozal evre hem de postmenopozal erken evrede, cinselleşmiş bir kadın bedeni tasarımı vererek yaşanacak ruhsal çatışmalara girmemek adına anatomi yanıtlarıyla beden parçalara ayrıldığında, endişeyi engellemek ve düşünme eyleminden uzaklaşmak daha kolay olmaktadır. Diğer yandan sıklıkla verilen *"rahim, yumurtalık"* şeklindeki anatomi yanıtları ise, bir yandan güncel problematikle ilgili endişeleri göstermekte diğer yandan da kadınlıkla ilgili erken dönem endişelere regrese olunmasını engellemektedir. Cinselleşmiş kadın bedeni sunabilmek postmenopozal erken evrede de hala bir sorun olarak devam etmekle birlikte, kadınlıkla ilgili simgelerin ruhsal dünyada yarattığı etkilerin premenopozal evredeki kadar endişe verici olmadığı görülmektedir. Kadınsı semboller açısından bakıldığında postmenopozal erken evrede; *"nefis açmış bir orkide", " çiçek", " vazo*" gibi kadınsı sembollerden ziyade, *"örümcek yavrusu, böcek, zararlı haşereler, akrep; kıskaçları*

var, kıskaçlı yengeç " gibi agresif kadınsı sembollerin daha yoğunlukta verildiği görülmektedir. Bu tür yanıtların postmenopozal erken evrede yoğun bir şekilde verilmesi, biyolojik kastrasyonun yani menopozun gerçekleşmesinden sonraki ilk yıllarda kadınlıkla ilgili bilinçdışı imgelerin daha zarar verici olarak yaşandığını düşündürmektedir. Postmenopozal geç evrede *ise "iki kadın, iki kız*" gibi kadınsı cinsel özdeşimlerin kartlar aracılığıyla rahat bir şekilde yansıtılabildiği gözlenmektedir. Ancak bu türden cinsel özdeşim yanıtları her ne kadar postmenopozal geç evreye doğru bir artış gösterse de, menopoz öncesi dönemlere oranla azaldığı dikkati çekmektedir. "*Yabani çiçekler, yeşil bir saksı, kolye, uçuşan tavşanlar, su kaplumbağası*" gibi kadınsı semboller bu grupta diğer iki gruba oranla daha fazla verilmektedir.

Araştırmaya katılan üç grubun TAT 9GF kartına verdiği yanıt örnekleri incelendiğinde; her üç grupta da dikkati çeken en önemli husus, kadınlar arasındaki rekabet ilişkisi hakkında bilgi alınması beklenen bir kartta, toplamda 2 kişinin haricinde, hiçbir rekabet ilişkisi verilmemesidir. Bu karta premenopozal evreden bir, postmenopozal erken evreden bir kişi olmak üzere toplamda iki kişinin rekabet ilişkisi verdiği görülmektedir. 9GF kartında gözlenen bu durum, yukarıda da bahsedildiği gibi menopozal süreçle birlikte kadının özdeşim nesneleriyle ilişkilerini yeniden tanımladığı yönündeki görüşü desteklemektedir. Menopozla birlikte artık çocuk doğuramayacak olan kadının, ödipal düzlemde düşünüldüğünde, başka bir erkek için de rekabete girmediği görülmektedir. Peki resimdeki iki kadın arasında rekabet ilişkisi yoksa ne tür bir ilişki vardır? Premenopozal evreden postmenopozal geç evreye doğru artan bir şekilde en çok görülen ilişki türü, iki kişinin de ayna ilişkisi içerisinde olduğu narsisistik düzlemdeki hikâyelerden oluşmaktadır. Ayna ilişkisi; farklılıkların olmadığı, hikâyedeki kişilerin birbirinin aynısı işleve sahip olduğu ilişki türüdür. Buradaki amaç farklılığın dayanılmazlığından kurtulmak ve çatışmadan kaçınmaktır. Böylece hiçbir şekilde rekabet senaryosu verilmemekte ve aynılık tüm dürtüsel farklılıklara engel olmaktadır (İkiz, 2011:62). Anne imgesiyle rekabet ilişkisini gerektirecek temel nedenin ortadan kalkması ve menopozun açtığı narsisistik yaraların da etkisi ve telafisi nedeniyle çoğu kadının anneyle ayna ilişkisi kurma yoluna gittiği görülmektedir. Ayna ilişkisinin haricindeki ilişki türlerine bakıldığında, ya iki kişinin arasında hiçbir ilişkinin olmadığı senaryolar ya annenin kızına bir şeyler yetiştirmeye çalıştığı fedakâr anne senaryoları veyahut annenin kızına destek olduğu senaryolar

dikkati çekmektedir.

Araştırmaya katılan üç grubun Rorschach Testi'nin IX. kartına verdikleri yanıtlar değerlendirildiğinde, hamilelik ve doğumla ilgili fantezilerin verilmesi beklenen bir kartta dikkati çeken en önemli husus, postmenopozal geç evredeki iki kişi haricinde, hamilelik ve doğumla ilgili fantezilerin hiçbir grupta görülmemesidir. Bu durum menopoz olarak adlandırdığımız üreme kapasitesinin kaybıyla birlikte hamilelik ve doğumla ilgili fantezilerin de yavaş yavaş kadının ruhsal dünyasından uzaklaştığını düşündürmektedir. Artık çocuk doğuramayacak kadın için hamilelik ve doğumla ilgili simgeleri işlemek de mümkün görünmemektedir. Kadın her ne kadar bedenini yeniden libidinalize ederek, eksik kalan yapbozun parçalarını ve özdeşim nesneleriyle ilişkilerini yeniden tasarımlandırarak yeni bir benlik bütünlüğü oluşturmaya çalışsa da, anneliğe ait hamilelik ve doğum gibi parçaların yerlerini derin bir sessizlik ve boşluğa bırakarak ruhsal dünyadan uzaklaştığı görülmektedir.

Kadınlığa ait simgelerin yanında erkeksi simgelerin de değerlendirilebilmesi için araştırmaya katılan üç grubun Rorschach testinin VI. kartına verdikleri yanıtlar incelendiğinde, her üç grupta da ortak olarak gözlenen önemli bir husus dikkati çekmektedir. Değerlendirme sonuçlarına göre üç grubun da penis benzeri fallik boyutun baskın olduğu yanıtları neredeyse vermediği, her gruptan sadece bir ya da iki kişinin bu türden yanıtlar verdiği görülmektedir. Öncelikle bu tür yanıtların her üç grupta da görülmemesi bunun menopozla ilgi bir durum olduğunu düşündürmektedir. Doğum yapma, anne olabilme, hamilelik gibi yitirilen kapasitelerin yarattığı derin boşluğun arkasından erkeksi fallik simgeleri ruhsal olarak işleyebilmenin kadın için zorlayıcı olduğu görülmektedir. Diğer yandan erkeksi aktif imgelerin kadının ruhsal dünyasında menopozun açtığı eksiklik hissini tetiklediği de söylenebilir. Başka bir deyişle üreme kapasitesinde yaşanan biyolojik kastrasyonun üremeyle bağlantılı cinsel simgelerin zihinselleştirilmesini de engellediği düşünülebilir.

Üç evreye boylamsal olarak bakıldığında, cinsel bedene dair zihinselleştirme sürecinin de bir anda değil aşamalı bir şekilde gerçekleştiği görülmektedir. Premenopozal evrede, karşılaşması dahi yoğun endişe yaratan kadınsı cinsel simgelerin postmenopozal erken evreye gelindiğinde aynı endişeye sebep olmadığı, yer değiştirme mekanizmasıyla daha çok hayvan yanıtları aracılığıyla yansıtılmaya başlandığı, postmenopozal geç evrede ise cinselleşmiş kadın ya da erkek bedeninin tasarım-

lı, dinamik bir şekilde sunulabildiği görülmektedir.

Bu doktora tez çalışmasının son hipotezin ise, araştırmaya katılan üç grubun depresif pozisyonla baş etmede yanı sıra yaklaşan ya da yaşınılan üreme kaybını ruhsal olarak işlemekte ne tür farklılıklar göstereceği yönündedir.

Menopoz, kayıplarla ilişkisi reddedilemeyecek bir süreçtir. Üreme yeteneğinin kaybı, gençliğin kaybı, yaratma yeteneğinin kaybı, bedenin canlılığının, dinçliğinin kaybı, yeniden hamile olabilme ihtimalinin kaybı ve hatta bu kayıpların içindeki kendiliklerin kaybı gibi kişisel kayıpların yanı sıra anne-babanın kaybı, eşin ya da yakın çevreden birilerinin kaybı gibi pek çok kayıpla iç içe olan bir süreçtir. Dolayısıyla menopozal süreci araştıran bir çalışmanın yaşanan kayıplara değinmeden menopozu ele alabilmesi çok da mümkün değildir.

Menopozla birlikte kadının ruhsal dünyasında oluşan boşlukların, kayıpların ve eksikliğin doldurulabilmesi, yaşanan kayıpların yasının tutulabilmesi açısından araştırmaya dâhil edilen üç grup arasında anlamlı farklılıklar görülmüştür. Kartların boş kısımlarına verilen yanıtlar, depresif duygulanım ve yas çalışmasına dair yapılan analizler değerlendirildiğinde; premenopozal evredeki grubun yaklaşan üreme kaybının yarattığı tehdit nedeniyle yaygın bir anksiyete yaşadığı, postmenopozal erken evredeki grubun daha çok güncel kayıp problematiğiyle meşgul olduğu, postmenopozal geç evredeki grubun ise güncel problematikten uzakta ama daha regresif yanıtlarla menopozun açtığı ruhsal boşlukları onarmaya çalıştığı söylenebilir. Postmenopozal geç evrede görülen bu durum, menopozal sürecin kriz döneminden uzaklaşan kadının, bedensel endişelerinin de azalmasıyla birlikte, ön bilincinin daha esnek çalışmaya başladığını böylece regrese olma kapasitesinin de arttığını düşündürmektedir.

Bu da bize menopoza girmeden hemen önceki yıllarda kadında yaygın bir endişe hâkim iken, sonraki yıllara doğru bu endişenin yatıştığını göstermektedir. Somatik bedenden gelen uyarılmalar azalıp, kadının ruhsal dünyası stabilleştikçe libidinal beden, somatik bedeni yeniden ele geçirmektedir. Dolayısıyla ruhsal dünya kadınlık, annelik ve menstürasyon süreciyle ilgili daha arkaik bilgilere ulaşabilmekte ve yaşanan kayıplara dair güncelden arkaiğe doğru aşamalı, bütünlüklü bir yas çalışması yapılabilmektedir.

Yukarıda da belirtildiği gibi menopoz kadın için her şeyden önce narsisistik

bir yaradır ve de bu yaralar kapanmadan kayıpların çalışılması da mümkün görünmemektedir. Bu nedenledir ki özellikle premenopozal evre ve postmenopozal erken evredeki kadınların, duygulanımların yaratacağı sarsıntılardan kendilerini korumak için sık sık algıya ve dış gerçekliğe başvurduğu, fantezi ve hayal gücüne çok fazla izin vermeden gerçekliğe tutunarak menopozun ruhsal dünyalarında açtığı boşlukları doldurmaya çalıştıkları ve narsisistik savunmalarını artırdıkları görülmektedir. Çünkü ancak böyle bir sürecin sonunda narsisistik olarak yeniden güçlenen kadın, kayıplarıyla yüzleşecek gücü kendisinde bulabilecek ve böylece yas çalışmasına başlayabilecektir.

Hormonal ve bedensel değişimlerle başlayan ve arkasından kati bir üreme kaybı ile gerçekleşen menopozun, öncelikli olarak kadının bilinçdışı beden imgesini ve bu imgedeki eksiklikleri tetiklemesi oldukça anlamlıdır. Öyle ki her üç grupta da TAT 3BM kartına verilen narsisistik eksikliğe, kırılganlığa gönderme yapan yanıtların fazlalığı bu görüşü destekler niteliktedir. Libidinal bedenle somatik beden arasındaki mesafenin derinleşmesiyle birlikte, üreme kaybının ruhsal sembolizasyonunu yapamayan bazı kadınlar, kaybı doğrudan bedensel bir hastalık veya eksiklik şeklinde yaşayabilmektedir. TAT 3BM kartında, üç grupta da bazı kadınlar tarafından anlatılan hasta, zarar görmüş, bedensel bozuklukları olan kahramanların yer aldığı hikâyeler, menopozal süreçte yaşanılacak olan veya yaşanan kayıpların, kadının öncelikle bedensel bütünlüğünü ve narsisistik süreçlerini tehdit ettiğini akla getirmektedir. Bu hususta araştırmaya katılan gruplar arasında bir karşılaştırma yapıldığında, postmenopozal erken evrede kaybın, bazı kadınlar tarafından, daha çok bir hastalık ya da narsisistik eksiklik şeklinde yaşandığı görülmektedir. Ayrıca yaşanılan kayıplarla ilgili duygularını ifade etmede diğer gruplara göre daha fazla zorlandıkları dikkati çekmektedir. Bu da bize menopozal sürecin ilk yıllarında, bazı kadınların temel depresyona girme ya da psikosomatik hastalık geliştirme risklerinin, olasılıkların diğer evrelere oranla daha yüksek olduğunu düşündürmektedir.

TAT'de kişinin tek başına kalma kapasitesi ve kayıplarla ilgili yaşantıları hakkında bilgi aldığımız 12BG kartına bakıldığında, bu karta verilen yanıtlarda kayıp ve depresif duygulanımla başa çıkmak için izlenen yolların başında, her üç grupta da ortak olarak, hipomanik savunmaların olduğu görülmektedir. Premenopozal evredeki kadınların, genellikle, yaklaşan kayıp tehdidi nedeniyle depresif pozisyonu işlemekte

zorlandıkları dikkati çekmektedir. Postmenopozal erken evrede ise, hipomanik savunmaların arttığı bunun yanı sıra, "kar, kış, beyaz" gibi arkaik dönem eksikliklerine dair yanıtların ortaya çıkmaya başladığı görülmektedir. Bu evreyle birlikte ruhsal dünyanın yas çalışması dolayısıyla kayıplarla daha fazla meşgul olduğu dikkati çekmektedir. Postmenopozal geç evreye gelindiğinde ise depresif duygulanım kendisini daha fazla hissettirmekle birlikte bazı kadınlarda şiddetinin artıp, daha ağır bir şekilde yaşanabildiği de görülmektedir.

Sonuç olarak, şimdiye kadar sunulan veriler ışığında üç evre arasındaki temel farklılaşmayı şu şekilde açıklayabiliriz: Premenopozal evrede, yaklaşan üreme kaybı tehdidi, kadının ruhsal dünyasında yaygın bir endişe yaşanmasına neden olmaktadır. Bu evrede bedenden gelen uyarılmaların fazlalığının, pek çok kadının ruhsal dünyasında neredeyse bir taşma etkisi yarattığı dikkati çekmektedir. Postmenopozal erken evreye gelindiğinde ise, premenopozal evrede hissedilen endişelerin yatıştığı ancak bu sefer de kastratif, zarar verici anne imgesinin kadının ruhsalında ön plana çıktığı görülmektedir. Dürtüsel ve duygulanımsal yaşantının neredeyse dondurulduğu, ruhsal çatışmalar girmekten kaçınıldığı ve daha çok algıya ve gerçekliğe tutunulduğu dikkati çekmektedir. Hem premenopozal evrede hem de postmenopozal erken evrede cinselleşmiş insan bedeni tasarımı vererek yaşanacak ruhsal çatışmalara girmemek adına, anatomi yanıtlarıyla beden parçalara ayrılarak endişenin engellendiği ve düşünme eyleminden uzaklaşıldığı görülmektedir. Bu durumun ise yaşanan menopozal değişimlerin zihinselleştirilmesini güçleştirdiği düşünülmektedir. Postmenopozal geç evreye gelindiğinde ise, menopozal kriz sürecinden uzaklaşılmasının da etkisiyle, kadının ruhsal dünyasının daha esnek ve dinamik bir hale geldiği görülmektedir. Somatik beden ile libidinal beden arasındaki mesafenin daralması, ön bilincin daha esnek ve geçirgen bir hale gelmesi ayrıca regresyon kapasitesinin artmasıyla birlikte ruhsal dünyanın daha zengin bir zihinselleştirme kapasitesine kavuştuğu dikkati çekmektedir.

Son olarak vurgulanması gereken bir nokta da, projektif testler söz konusu olduğunda, istatistiksel analizlerin ancak genel ve yüzeysel bir değerlendirme verebildiğidir. Zira istatistiksel değerlendirmeler açısından anlamsız gibi görünen birçok verinin, içerik analizine tabi tutulduğunda üç grubu ayrıştırabileceği görülmüştür. Rorschach Testi ve TAT'nin protokollerinin birlikte analiz edilmesi, pek çok açıdan

birbirini tamamlayan ve zengin bir malzemenin açığa çıkmasına neden olmuştur. Özellikle premenopozal evre ve postmenopozal erken evre arasındaki farklılıkları verebilmede içerik analizinin daha etkili olduğu görülmüştür.

Bu çalışma kapsamında elde edilen istatistikî veriler göstermiştir ki; katılımcı sayısı arttırıldığı takdirde istatistikî olarak anlamlı çıkabilecek veriler, içerik analizi yapabilmek için katılımcı sayısının istatistik yapabilecek minimum seviyede tutulması nedeniyle, sınırda anlamlılık seviyesinde çıkmıştır. Dolayısıyla daha geniş kitlelerle yapılan çalışmalarda sınırda ya da eğilim düzeyinde çıkan bu farklılıkların da rahatlıkla anlamlı düzeyde farklılık oluşturacağı düşünülmektedir.

Bu doktora tez çalışması, farklı menopozal evredeki kadınların zihinselleştirme süreçleri hakkında ancak araştırma öncesinde belirlenen amaçlar ve hipotezler doğrultusunda belirli konuları açıklamaya yer verebilmiş ve ele alınması oldukça verimli olabilecek bazı yaklaşımları dışarıda bırakmak zorunda kalmıştır. Örneğin pozitif veya negatif narsisistik yeniden hareketlenme ile menopozal sürecin evreleri arasındaki ilişkinin araştırılmasının literatüre önemli bir katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Bu tez çalışması kapsamında, amaç bu olmasa da, premenopozal evrede negatif yönde bir narsisistik yeniden hareketlenme, postmenopozal geç evrede ise pozitif yönde bir narsisistik yeniden hareketlenme görülmüş ancak çalışmanın bağlamının dışında kalması nedeniyle bulgular kısmında kısaca bahsedilmiş fakat sonuç kısmına eklenmemiştir. Veyahut psikosomatik bir hastalığı olan ve menopozda olan kişilerle herhangi bir psikosomatik hastalığı olmayan ve menopozda olan kişilerin zihinselleştirme süreçleri karşılaştırılabilir. Böylece yapısı itibariyle psikosomatik bir süreç olan menopozun, zaten psikosomatik işleyişte olan kişilerin ruhsal dünyası üzerinde ne şekilde etki yapacağı incelenebilir. Diğer yandan menopozal sürecin evreleri üzerine yapılabilecek boylamsal bir çalışmanın, uzun zaman alsa da, menopozal sürecin ilerleyişi ve bu süreçte ortaya çıkan değişiklikleri görebilmek açısından daha sağlıklı neden-sonuç ilişkileri verebileceği düşünülmektedir. Perspektifi biraz daha genişletecek olursak ergenlik, yetişkinlik ve menopozal dönem olmak üzere kadının, hayatının bu üç ayrı evresinde yaşadığı dürtüsel dönüşümlerin projektif testler aracılığıyla karşılaştırmalı bir analizini yapmak literatüre oldukça zengin bir katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

ABREVAYA, E.: 2013 — "Menopoz ve Yaşlanma", **Kadınlığın Uzun ve Dolambaçlı Yolu**, İstanbul, Bağlam Yayınları, s.328-378

AMORE, M., DI DONATO, P., BERTI, A., PALARETI, A., CHIRICO, C., PAPALINI, A. ZUCCHINI S.: 2007 — "Sexual and psychological symptoms in the climacteric years", **Maturitas**, 56, pp. 303-311.

ANZİEU, A.:2005 — " Propos Sur la Feminite", **Revue Française de Psychanalyse**, 69, s. 1103-1116

ANZİEU, D., CHABERT, C.: 2004 — Projektif Yöntemler, Çev: Bahar Kolbay, İstanbul, Bağlam Yayınları, 2011.

ATASÜ, T., GEZER, A.: 2001 — Menopoz:Tanım ve terminoloji, **Menopoz-Tedavisi ve Kanser,** Ed. Turgay Atasü, Yrd. Ed: Ümit Özekici, Nezih Hekim, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, s. 13-26.

ATASÜ, T., TEKİN, H.İ.: 2001 — "Menopozun Semptomları", **Menopo-Tedavisi ve Kanser,** Ed: Turgay Atasü, Yrd. Ed: Ümit Özekici, Nezih Hekim, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, s. 107-140.

ATASÜ, T., ŞAHMAY, S.: 2001 — "Klimakterium ve Menopoz", Jinekoloji, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, s. 657-674

BALLARD, K.: 2007 — **Menopoz,** çev. Meryem Kutlu, İstanbul, Timaş Yayınları.

BAUDİN, M.: 2003/1 — "Réflexions cliniques et métapsychologiques autour de pathologies de l'autoimmunitéet de la déficience immunitaire acquise postgreffe", **Revue française de psychosomatique**, 23, s. 113-130

BAUDİN, M.: 2005 — "Vieillir au féminin ", ***Psychologie Clinique et Projective**, 11, s. 277-288*

BAULD, R., BROWN, R.F.: 2009 — "Stres, psychological distress, psychosocial factors,

menopause symptoms and physical health in women", **Maturitas**, 62, pp.160-165.

BELLOT-FOURCADE, P.: 2004 " Regards croisés entre gynécologues et psychanalystes",**La Ménopause**, ERÈS, pp. 107-115

BEMESDERFER, S.: 1996 "A Revised Psychoanalytic View Of Menopause", **Journal of the American Psychoanalytic Association**, 44, pp. 351-369.

BENEDEK, T.: 1950 "Climacterium: A Developmental Phase", **Psychoanalytic Quarterly**, 19, pp. 1-27.

BEZİRCİOĞLU, i., GÜLSEREN, L., ÖNİZ, A., KINDIROĞLU, N.: 2004 "Menopoz Öncesi ve Sonrası Dönemde Depresyon-Ansiyete ve Yetiyitimi", **Türk Psikiyatri Dergisi**, 15/3, s. 199-207

BLÜMEL, J., CASTELO-BRANCO, C., CANCELO, M.J., CORDOVA, A., BINFA, L., BONILLA, H., MUNOZ, I., VERGERA, V., SARRA, S.: 2004 "Relationship between psychological complaints and vasomotor symptoms during climacretic", **Maturitas**, 49, pp. 205-210.

BOSWORTH, H., BASTIAN, L., KUCHIBHATLA, M., STEFFENS, D., McBRIDE, C., SKINNER, C., RIMER, B., SIEGLER, I.:2001 "Depressive Symtoms, Menopausal Status, and Climacteric Symtoms in Women at Midlife", **Psychosomatic Medicine**, 63, pp. 603-608.

BRENT, L. J.N., FRANKS, D. W., CANT, M.A., CROFT, D.P.: 2015 "Report Ecological Knowledge, Leadership, and the Evolution of Menopause in Killer Whales" Current Biology 25, pp. 746–750.

BURGESS, A.: 1972 "Sophocles: Oedipus The King", **Minnesota Drama Editions.**

BİON, W.R.:2002 Yaşayarak Öğrenmek, çev. Taner Güvenir, Lalecan İşcanlı Ekin, İstanbul, Bağlam Yayınları, 2014.

COURNUT, M.: 2007 "Ergenlik: Her İki Cinsiyette Kadınsıda Oynanan", **Psikanaliz Buluşmaları II: Kadınlık,** (yayımlayan A. G. Küey), İstanbul, Bağlam Yayınları, s.95-105

ÇAKIROĞLU, F.P.: 2007 Menopoz Döneminde Kadın, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, s. 5-10

ÇETİN, M.T.: 2000 "Klimakterik Dönemde Kanama Düzensizlikleri", **Menopoz ve Osteoporoz**, Ed: Erdoğan Ertüngealp ve Hakan Seyisoğlu, Ulusal Menopoz ve Osteoporoz Derneği Yayınları, İstanbul, s. 28-37

DAWOOD, Y.: 1993 "Menapause", Ed. by. L. Coppeland, **Textbook Of Gynecology**, Chap. 33, pp. 619-638.

DEJOURS, C.: 2002 "Düşünce İçin 'Çalışma Gerekliliği' Olarak Beden", Çev. Özen Alemdar, **Beden Deneyimi Psikopatolojisi**, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2015, s. 89-141

DEUTSCH, H.: 1925 1925 "The Menopause", **International Journal of Psychoanalysis**, Ed.by. Paul Roazen, 1984, vol. 65, pp. 55-62

DONATI, S., COTICHINI, R., MOSCONI, P., SATOLLI, R., COLOMBO, C., LIBERATI, A., MELE, A.: 2009 "Menopause, Knowledge, Attitude And Practice Among Italian Women" **Maturitas**, 63, pp. 246-252.

DURMUŞOĞLU, F., ERENUS, M.: 2000 "Hormon Replasman Tedavisi", **Menopoz ve Osteoporoz,** Ed. Erdoğan Ertüngealp, Hakan Seyisoğlu, İstanbul, Ulusal Menopoz ve Osteoporoz Derneği Yayınları, s.23-27.

EKER, E.: 2000 "Menopozda Psikiyatrik Sendromlar ve Cinsellik" **Menopoz ve Osteoporoz** (yayımlayan E. Ertüngealp, H. Seyisoğlu), İstanbul, Ulusal Menopoz ve Osteoporoz Derneği Yayınları, s. 38-41.

FESSLER, L.: 1950 "The Psychopathology of Climacteric Depression", **Psychoanalytic Quarterly**, 19, pp. 28-42.

FREUD, S.: 1888 "Hysteria" **The Standard Edition of The Complete Psychological Works of Sigmund Freud,** Vol.I, The Hogarth Press and The Institute of Psycho-Analysis, London, pp. 49

1895 "Project for a scientific Psychology" **The Standard Edition of The Complete Psychological Works of Sigmund Freud,** Vol.I, The Hogarth Press and The Institute of Psycho-Analysis, London, pp.

1896 "Heredity and the Aetiology of the Neuroses" **The Standard Edition of The Complete Psychological Works of Sigmund Freud,** Vol.III, The Hogarth Press and The Institute of Psycho-Analysis, London, pp.

1897 "Draft N. Notes III", **The Standard Edition of The Complete Psychological Works of Sigmund Freud,** Vol.I, The Hogarth Press and The Institute of Psycho-Analysis, London, pp. 254-256

1897 "Letter 69", **The Standard Edition of The Complete Psychological Works of Sigmund Freud,** Vol.I, The Hogarth Press and The Institute of Psycho-Analysis, London, pp. 259-260

1905 "Three Essays on the Theory of Sexuality" **The Standard Edition of The Complete Psychological Works of Sigmund Freud,** Vol.VII, The Hogarth Press and The Institute of Psycho-Analysis, London

1914 "On Narcissism; An Introduction" **The Standard Edition of The Complete Psychological Works of Sigmund Freud,** Vol.XIV, The Hogarth Press and The Institute of Psycho-Analysis, London, pp. 76-88

1920 "Beyond the Pleasure Principle" **The Standard Edition of The Complete Psychological Works of Sigmund Freud,** Vol.XVII, The Hogarth Press and The Institute of Psycho-Analysis, London, pp. 3-68

1923 "The Ego and the Id", **The Standard Edition of of The Complete Psychological Works of Sigmund Freud**, Volume XIX The Hogarth Press and The

Institute of Psycho-Analysis, London, pp., 1-66

1925 "Olumsuzlama", çev. Fatma Kandemir, **Yansıtma: Sınır Patolojileri-1**, İstanbul, Bağlam Yayınları, 2012.

GREEN, A.: 1986 "Agression, femininity, paranoia and reality", **On private Madness**, London, Karnac Books, 2005.

GREEN, A.: 1990 **Hadım edilme Kompleksi**, Çev. Levent Kayaalp, İstanbul, Metis Yayınları, 2004, s.76-87.

GUEN, A.: 2005 "Au mitan de la vie ", **Revue française de psychanalyse,** 69, pp. 1061-1069

GUEYDAN, M: 2004 "Entre le Temps Perdu et le Temps Retrouvé", La passagèreté à l'oeuvre, *in* Pascale Belot-Fourcade et Diane Winaver, **La ménopause**, ERES, pp. 217-226.

GUİGNARD, F.: 1999 "Anneyle Ensest Yasağının Bekçiliğini 'Kökensel Kaya' 'Anne' Ye Mi Yoksa 'Kadına' Özgü Olan Mı?", **Kadınlık, Yeniden: Çağdaş Psikanalizin Bakışı,** (yayımlayan Bela Habip) İstanbul, İthaki Yayınları, 2003 s. 61-78.

HARDY, R., KUH, D.: 2002 "Change in psychological and vasomotor symptom reporting during the menopause", **Social Science and Medicine**, 55, pp. 1975-1988.

HUBER, J.: 1997 **Klimakterium Tanı ve Tedavi, çev. Yusuf Keçecioğlu,** İstanbul, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Vakfı, 82-83

HURD, W.W.: 1998 "Menopoz", çev. Aydın Çorakçı, **Jinekoloji**, İstanbul, Nobel Tıp Kitabevleri, s. 981-1011

HURD, W.W., AMESSE, L.S., RANDOLPH, J.F.: 2004 "Menopoz", çev. A. Erk, **Novak Jinekoloji**, (yayımlayan J. S. Berek,), İstanbul, Nobel Tıp Kitabevleri.

HOUZEL, D.: 2006 "Düşüncenin Gelişimi ve Stabilizasyon Süreçleri", çev. M. Levent Kayaalp, **Psikanaliz Yazıları**, Cilt. 13, İstanbul, Bağlam Yayınları, s. 51-66.

İKİZ, T.: 2011 **"Tematik Algı Testi": Psikanalitik Yönelimli El Ki-**

tabı, İstanbul, Bağlam Yayınları.

İKİZ, T.: 2012 "Türkçe Basıma Önsöz", **Zihinselleştirme ve Psikosomatik**, çev. A. Elif Yavuz Sever, İstanbul, Bağlam Yayınları

İKİZ, T.T., ATAK, İ.E., DÜŞGÖR, B.P., ZABCI, N.: 2009 **Rorschach Kodlama Kitabı 2: Yetişkin Normları**, İstanbul, Bağlam Yayınları.

İKİZ, T., DÜŞGÖR, B.P., ZABCI, N., ATAK, İ.E., ATAÇ, S., SÖNMEZ, B.A., AKKAPULU, F.: 2007 "**Rorschach Kodlama Kitabı 1: Ergen Normları"**, İstanbul, Bağlam Yayınları.

İKİZ, T., DÜŞGÖR, B.P., ATAK, İ.E., METE, L., KALEM, E.: 2013 "**Rorschach Kodlama Kitabı 3: Yaşlı Normları"**, İstanbul, Bağlam Yayınları

JOKINEN, K., RAUTAVA, P., MAKINEN, J., OJANLATVA, A., SUNDELL, J., HELENIUS, H.: 2003 "Experience of climacteric symptoms among 42-46 and 52-56 year-old women", **Maturitas**, 46, pp. 199-205.

KADAYIFÇI, O.: 2006 "Klimakterium: Premenopoz- Menopoz- Postmenopoz-Senium (İkinci Bahar)", Ed. Yrd: İbrahim F. Ürünsak, Barış Güzel, Levent Toksöz, Meliz Onbaşıoğlu, İstanbul, Nobel Tıp Kitabevleri, s. 33-37.

KANDEMİR, F.: 2010 Post Menopoz Sürecindeki kadınların Ruhsal Yönden Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi

KANIT, L.: 2012 "Menopoz", ed. Kemal Öztekin, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 29-51

KAPTANOĞLU, C.; 1994 "Psikiyatrik Açıdan Menopoz", **Klinikte Menopoz** ed. Hikmet Hassa, Ankara, Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 1993

KARAKUŞ, A., YANIKKEREM, E.: 2016 "Klimakterik Dönemde Cinsel Disfonksiyon: Female Sexuel Function İndex (FSFI)-Kadın Cinsel Fonksiyon İndeksi ile yapılan son 5 Yıllık Çalışmalar", **Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi**, 5/1

KAYAALP, 2005 "Düşüncenin Bedensel Kökenleri", **Psikanaliz Yazıları**, Cilt. 11, İstanbul, Bağlam Yayınları, s. 53-64

KAYAALP, 2006 "Ruhsal Yapı ve Düşüncenin Doğuşu", **Psikanaliz Yazı-**

ları, Cilt. 13, İstanbul, Bağlam Yayınları, s. 13-24

KOPTAGEL-İLAL, G.: 2001 "Menopozun Ruhsal Yönleri", **Menopoz Tedavisi ve Kanser**, (yayımlayan T. Atasü), İstanbul, Nobel Tıp Kitabevleri, s. 407-413.

KOTOĞYAN, A., İŞÇİMEN, A.: 2001 "Menopoz ve Deri", Menopoz-Tedavisi ve Kanser, Ed. Turgay Atasü, Ed. Yrd: Ümit Özekici, Nezih Hekim, İstanbul, Nobel Tıp Kitabevleri, s. 225-239.

LACHOWSKY, M.: 1999 "Qui a peur de la ménopause?", **Femmes, Médecins Et Ménopauses**, Ed. by. Berger-Levrault, Age Santé Société, Paris, pp. 79-85.

LAZNİK, M.,C.: 2005 "Les Menstrues Relues a Partir de Leur Pertes", **Champ Psychosomatique**, 40, pp. 79-99.

LAZNİK, M.,C.: 2005a "Le complexe de Jocaste ", **Revue française de psychanalyse**, 69, pp.993-1011.

LEVY, R.: 2010 "Adolescence: the body es a scenario for non-symbolized dramas", **Psychosomatics Today: A Psychoanalytic Perspective,** Ed. by. Marilia Aisenstein, Elsa Rappoport de Aisemberg, London, Karnac Books Ltd., pp. 93-110

LOCK, M.: 1986 "Ambiguities of Aging: Japanese Experience and Perceptions of Menopause", **Culture, Medicine and Psychiatry**, 10, pp. 23-46.

MARTY, P.: 1998 **Zihinselleştirme ve Psikosomatik**, çev A. Elif Yavuz Sever, İstanbul, Bağlam Yayınları, 2012.

MATTHEWS, K.A.: 1992 "Myths and Realities of the Menopause", **Psychosomatic Medicine**, 54/1, pp.1-9.

METE, L.: 2013 "Rorschach Testi Yaşlılık Normları Çalışması", İstanbul Üniversitesi

MİMOUN, S., CHABY, L.: 2008/1 " Le vieillissement masculin et ses multiples facettes ",

Champ Psychosomatique, 49, pp. 73-83.

NATHAN, L., JUDD, H.L.: 2007 "Menopause and Postmenopause", **Current Diagnosis & Treatment Obstetrics & Gynecology**, (yayımlayan A.H. DeCeherney, T.M. Goodwin, L. Nathan, N. Laufer), U.S.A., McGraw-Hill, pp. 955-974.

ÖZARSLAN, A.D.: 2004 **Kırmızı Kar: Toplumsal ve Kültürel Açıdan Ayhali**, İstanbul, Bağlam Yayınları.

ÖZEK, A., KARAMAN, H., TURGUT, A., ÇAĞRICI., DÖNMEZ, İ.K., GÜ-MÜŞ,S.: 1992 Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Meali, Medine-i Münevvere, Hadimü'l-harameyni'ş-şerifeyn Kral Fehd Mushaf-ı Basım Kurumu.

PALACİOUS, S., HENDERSON, V.W., SİSELES, N., TAN, N., VİLLASECA, P.: 2010 Age of Menopause and İmpact of Climacteric Symptoms by Geographical Region, **Climacteric**, 13/5, pp. 419-428

PARMAN, T.: 2006 "Psikanaliz ve Düşüncenin Gelişimi", **Psikanaliz Yazıları**, İstanbul, Bağlam Yayınları, C. 13, s. 25-44.

PÉRUCHON, M.: 2008 " La crise de la cinquantaine à l'aune du narcissisme ", ***Champ Psy***, 49, pp. 37-56.

SCHAEFFER, J.: 2005 "Quel Retour D'age? Débout de la Fin ou Fin du Débout?" **Revue Française de Psychanalyse,** 69, pp. 1013-1030.

SCHAEFFER, J.: 2005a "Antogonisme et Reconciliation Entre Feminin et Maternal", **Dialogue**, 169, pp. 5-18.

SCHAEFFER, J.: 2005b « Le fil rouge du sang de la femme », **Champ psy,** 40, pp. 39-64.

SEYİSOĞLU, H.: 2006, **99 Sayfada Menopoz**, Söyleşi: Dilek Kaykılar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s. 1-5

SÖZER, A.İ., 2014 "Doğal ve Cerrahi Yolla Menopoza Girmiş Kadınların Depresyon Düzeylerinin Cinsel Doyum Üzerine Etkisi",

Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi

SPİRA, M. ve BERGER, B.: 2001 "The Penultimate Understanding Adult Women Beyond Menopause", **Psychoanal. Soc. W.,** 8, pp. 27-42

STOPPE, G.:2002 "Critical apprasisal of effects of estrogen replacement therapy on symptoms of depressed mood", **Arch Women Ment Health**, 5/2, pp. 39-47.

SZWEC, G.: 2010 "The Capacity to say no and psychosomatic disorders in childhood", **Psychosomatics Today: A Psychoanalytic Perspective,** Ed. by. Marilia Aisenstein, Elsa Rappoport de Aisemberg, London, Karnac Books Ltd., pp. 163-180.

THURSTON, R., BLUMENTHAL, J., BABYAK, M., SHERWOOD, A.: 2005 "Emotional Antecedents of Hot Flashes During Daily Life", **Psychosomatic Medicine**, 67, pp. 137-146.

TRAUBENBERG, N.R.: 1990 **La Pratique du Rorschach**, Vendome, Presses Universitaire de France, pp. 59-64.

TUNABOYLU-İKİZ, T.: 1999 "Alkolizm ve T.A.T.", **Tecrübi Psikoloji Çalışmaları**, 21, s.21-29.

TUNABOYLU-İKİZ, T.: 2001 Rorschach Testinin Psikanalitik Yorumu-I, Baskı:2007, İstanbul, Bağlam Yayınları, s.15-71

TUNABOYLU-İKİZ, T.: 2005 **Psikanaliz Konuşmaları**, İstanbul, Bağlam Yayınları.

TÜİK.: 2015 "Hayat Tabloları, 2013-2014", **Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni**, (Çevrimiçi) http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18618, 6 Nisan 2016.

VERDON, B.: 2003 "Le Paradigme de la Nevrose a L'eprouve de Temps", **Champs Psychosomatique**, 30, pp. 83-100

WELLDON, E. V.: 1988 **Anne: Melek mi, Yosma mı?,** çev. Semra Kunt Akbaş ve Can Kurultay, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2001, s. 99-102

YILDIRIM, A.: 1996 "Menopozda oluşan Fizyolojik Değişiklikler", Klinikte

Menopoz, Ed: Hikmet Hassa, Organon yayınları, İstanbul, s. 1-12.

EKLER

EK 1.
SOSYODEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

SOSYODEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Görüşme Tarihi:

Ad Soyad:

Doğum Yeri ve Tarihi:

En Son Mezun Olduğu Okul:

İş Durumu:

Emekli ise kaçyıldır emeklioldu̇ğu:

Gelir düzeyi: Üst Orta Alt

Medeni hali: Evli Dul Bekar

Kaç Senelik Evli veya Dul:

Evli ise çocuğu var mı? Varsa kaç tane?:

İlk Adet Tarihi:…… Son Adet Tarihi: ……

Adetler Arası Süre: ……Adet Süresi:……

Geçirdiği Hastalıklar, Ameliyatlar (Özellikle jinekolojik):

Kronik bir rahatsızlığı var mı?

Düzenli kullandığı bir ilaç var mı? Varsa adı:

Menopozal süreç öncesinde adet sorunlarıyla ilgili bir hikayesi varmı?:

Alkol veya sigara kullanıyor mu? Kullanıyorsa ne kadar süredir:

Kullanıyorsa alkol veya sigara kulanımında menopozla birlikte bir artış oldu mu?:

Hormon takviye tedavisi almayı düşünüyor mu?:

Menopoza girdiğini anladığında ya da düzensizlikler başladığında muayene için doktor başvurusu var mı?:

Menopoz nedeniyle düzenli olarak doktor kontrolüne gidiyor mu?

Annesinin kaç yaşında menopoza girdiği: Anneannesinin kaç yaşında menopoza girdiği: Annesinin eğitim düzeyi: Telefon No:

EK 2.
BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU

Bu katıldığınız çalışma bilimsel bir araştırma olup, araştırmanın adı "Premenopozal dönem, erken postmenopozal dönem ve geç postmenopozal dönemdeki kadınların ruhsal işleyişinin projektif testler aracılığıyla değerlendirilmesi" dir. Araştırmanın amacı, menopozal sürecin kadınların ruhsal işleyişini ve duygulanımsal dünyalarını nasıl etkilediğini ortaya koymaktır. Doktora tez çalışması kapsamında gerçekleştirilen bu araştırma İstanbul Üniversitesi Psikoloji Bölümü öğretim üyelerinden Prof. Dr. Tevfika Tunaboylu İkiz danışmanlığında Arş. Gör. Fatma Kandemir tarafından yürütülecektir.

Araştırmaya davet edilmenizin nedeni menopoz sürecine girmiş veya girmekte olmanızdır. Eğer araştırmaya katılmayı kabul ederseniz Arş. Gör. Fatma Kandemir tarafından sizinle öncelikle yarı yapılandırılmış bir ön görüşme yapılacak ve arkasından size Rorschach ve TAT adında iki projektif test uygulanacaktır. Uygulama boyunca yapılan bütün görüşmeler not edilecektir. Projektif testler bireydeki ruhsal işleyişin nasıl gerçekleştiğini anlamaya yönelik kartlar üzerine basılmış görsel malzemeden oluşmaktadır. Yukarıda bahsedilen uygulamalar bittikten sonra katılımcı kabul ettiği takdire, araştırmacının kendisinin yürüteceği ve birebir olarak yapılacak olan psikanalitik yönelimli terapötik görüşmelere devam edilebilir.

Projektif testlerin uygulanması esnasında veya kabul ettiğiniz takdirde sonrasında uygulanacak olan görüşmelerde sizin ruhsal durumunuzu olumsuz yönde etkileyecek herhangi bir risk bulunmamaktadır.

Şu anda bu çalışmanın size hemen bir fayda olarak dönüp dönmeyeceğini bilmiyoruz. Ancak ilgili sürecin temelinde yatan nedenlerin öğrenilmesi, tedavide yeni yaklaşımlara ve ileride bu süreçten etkilenecek olan bireylere fayda sağlayacaktır.

Araştırmada yer alacak gönüllülerin sayısı 30 olup araştırmaya katılan gönüllülere ödeme yapılmayacaktır. Aynı zamanda katılımcılardan veya bağlı oldukları sosyal güvenlik kuruluşlarından da hiçbir ücret istenmeyecektir.

Bu araştırmada yer almak tamamen sizin isteğinize bağlıdır. Araştırmada yer almayı reddedebilirsiniz ya da herhangi bir aşamada araştırmadan ayrılabilirsiniz. Bu durum sizin yararlarınıza engel bir duruma yol açmayacaktır. Aynı şekilde araştırmacı da bilginiz dahilinde veya isteğiniz dışında araştırmanın etkinliğini artırmak vb. nedenlerle sizi araştırmadan çıkarabilir.

Gerek duyulduğu takdirde Etik Kurul veya diğer ilgili sağlık otoriteleri orijinal kayıtlarınıza erişebilecek ancak bu bilgiler kesinlikle gizli tutulacaktır.

İlgili mevzuat gereğince kimlik bilgilerinizi içeren kayıtlar gizli tutulacak, kamuoyuna açıklanmayacak ve araştırma yayınlansa dahi kimlik bilgileriniz gizli kalacaktır.

Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formundaki tüm açıklamaları okudum. Bana, yukarıda konusu ve amacı belirtilen araştırma ile ilgili yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı tarafından yapıldı. Araştırmaya gönüllü olarak katıldığımı, istediğim zaman gerekçeli veya gerekçesiz olarak araştırmadan ayrılabileceğimi biliyorum. Söz konusu araştırmaya, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın kendi rızamla katılmayı kabul ediyorum.

Gönüllünün, Gönüllü ile görüşen araştırmacı,

Adı, soyadı:	Adı soyadı, unvanı:
İmza:	İmza:
Tarih:	Tarih:

Araştırma hakkında ek bilgi almak ya da çalışma ile ilgili herhangi bir sorun için .....nolu telefondan Arş. Gör. Fatma Kandemir'e başvurabilirsiniz.

EK 3.
ÜÇ GRUBA AİT RORSCHACH PROTOKOLÜ ÖRNEKLERİ

Hayat, 52 yaşında, 8 aydır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.
Başlangıç: 10.00 - Bitiş: 11,05

RORSCHACH PROTOKOLÜ

YANIT	ANKET	KODLAMA
KART I 1) Kadın rahmini benzettim. 2) İki kişinin bir yerde buluşmasını ikinci görüşüm o. İki kişinin bir yerde buluştuğunu tek amacı olduğunu. İkiz 3) Yarasa o. Tek amacı olduğu için. Bilim nerelere gelmiş be nerelere kadar genişlemiş (kartları gösterir)	?)Şurayı şöyle gableman rahim girişi diye gördüm af buyurun. Rahme benzettim bunu. ?) Cinsellikte buluşması, bir erkek ve kadının	D F-Anat G F+ H G F+ A BAN
KART II 4) Kadının kanamasının olduğunu, etrafa bulaştığını, bunun panik yaptığını, çirkin olduğunu... İlk etapta bu başka bir şey yok... Burayı rahim olarak çıkıp taştığını, çıkmasa da kalsaydı kanın toplanıp bir cana sebebiyet verebileceğini. Hani burda çıktığını dağıldığını ... 5) Bura kapalı eğer ki çıkmayıp kalsaydı bir cana sebebiyet vereceğini gözledim. Onu hissettim. Biraz benim hayal gücüm kuvvetli yanlış olmasın da. Son seneniz mi sizin?(Testörle ilgili kişisel sorular sorar)	(?) Bu açılmış bir rahim. yukarıda da kapalı rahim. Kanın hastalanmayıp toplandığını, çocuğa delaletlendiğini, dönüşeceğini gördüm. Benzettim. Burda kapalı rahim, üstü, burda açık rahim. Burda hastalandığını burda hastalanmayıp kanın şekil aldığını gördüm. Benzettim şekli benziyor. Kan rahimden çıktığı için, hani kadının uzvundan ilerler,orda bölge ayrılıyor da kan ile idrar bölgesi hani. Kanın burdan kadının çıktığı için. Burda da rahim kısmına benzettiğim için.Kan burada niye duruyor? Kapalıysa kan durur. Kan durduysa kapalıdır.Açılmayan rahimden	D kob C Anat (Rahim_alt) Ddbl F C Anat (Rahim_üst)

	zaten kan gelmez.	
KART III 6) Yine bir annenin rahmi, cenini, cenin oluştuğunu. İki cinsiyet arasında paylaşım... mında, kanın anne rah.. ortadakinin kanın durduğunu. İki parça olup bu ikiz de olabilir diye.İkiz olursa böyle iki canlı meydana gelir. Tek olursa birinin canlı öbürünün de eş deniyor öyle bir torba kese o aşamada olduğunu, kırmızıların da göbek bağının anneden geldiğini. O kadar söyleyebilirim. İki ayrı göbek bağı. Hani mesela bu evlat canlanıyorsa Allah buna karar verdiyse bu göbek bağı bununla büyüyecek. İki tane olacaksa ikisinin mi bağı meydana gelir? Yok, birinin cenin olup birinin canlı olacaksa bir göbek bağının yeşermesi diye.	(?) Anne rahminden girip çocuk bölgesine çocuğun yerleştiğini, bir çocuğun oluşumunun başladığını, bir çocuğun yeşerdiğini. Rahimde kandan hastalıktan ziyade bir çocuğun başladığını. Bir canın düştüğünü hissettim. Rahimden girdik içeri. Kurdele gibi olan kırmızı şeylerin cenin olduğunu, bunların da göbek bağı olarak düşündüm. (İkiz yanıtı) Şimdi mesela şu kırmızının ikisinin de can olduğunu, hani ikiz olursa bir oğlan bir kız, ya da iki oğlan iki kız. Şimdi burda cana iki tane kişi düşmüş, bir tane olsa bu da eşi diycem. Burda iki kişiye karar verilmiş. Ana rahminde iki kişi görüyorum. Bu da toplanmış kan ve bölünmüş. İki tane kişi tamamlanmış ve göbek bağıyla da büyümeye başlamış.	G CF Anat
KART IV 7) Yaşlanmış, yıpranmış, işi bitmiş bir rahimmm. Darma dağın olmuş bir rahim. Yorulmuş (kahkahayla güler).Nerelere gidiyor laf ? Doğru, kanamadan dolayı, ilişkilerden dolayı, geçirilen ameliyatlardan dolayı her şey olabilir.	(?) Hastalanmış, yaşlanmış, yıpranmış , bitmiş bir rahim. Gördüğüm o. Gördüm yani öyle gördüm. Adı başında parça, parça yapılan şekillere baksana. Darmadağın. Şekil onu gösteriyor. Kıllar, darmadağın bir yosun gibi, boynunu eğmiş gibi baksana.Yırtılmış bir şekilde, kalınlaşmış, rengi kapkara. Hiç iştah verici değil şekil (güler). Bakmaya bile irkildim.	G EF Anat

	Boynunu bükmüş bir cadı gibi aynı (kahkaha). Bir cadının, canavarın boynunu bükmüş, darmadağın olmuş kazığın üstüne oturmuş. Benzetsem çok çıkar da fazla ileri gitmeyelim (güler). Yani çabucak geçmesini istiyorum. Ben kendimden de bir tuhaf oldum. (Birden ayağa kalkar ve ayağım ağrıyor diyerek lavobaya gider)	
KART V 8) Uçan bir leyleğe benzettim. 9) Şey var yarasa, yarasa kuşuna benzettim. Başka bir şey göremedim.	(?) Görünce o gözümde canlandı (zayıf, yıpranmış, cılız öyle gördüm başka birşey yok. Lailahe illallah muhammeden rasulullah)	G Kan A G F+ A Ban
KART VI 10) Neye benzettim bunu, biliyon mu? Balığın kemiğini alırsın ya kızartırsın aynı ona benzettim.Balığın orta belini alırsın kızartırsın. Geçen balık istedim aynı böyle getirmişler. Bel kemiğini almışlar. 11) Çatlamış bir buz tabakası gibi aynı. 12) Bir demir çubuğa dayalı, bağlanmış şey, giydirilmiş bir gömlek gibi. Demir çubuğa giydirilmiş gömlek gibi.	(?) O gün balık böyle aynı böyle getirdiler ortasını almışlar, kafasını kesmişler. Aynı böyle kızarttım. Una batırınca daha iyi oluyor petek gibi. (?) Öyle geldi bana. Renk olarak. Bir buzun renginden dolayı yola çıktım. (?) Hani bir hırkalar olur ya eski tarihlerde. O gün Konya'da gördüm. Mevlana da olur ya. Yırtık yırtık tarihi hırkalar. Neyse yine bu rahimden yola çıkıyor da. Benim hayal gücüm çok kuvvetli. Sen hesabına geldiğini al.	D F+ Gıda D EF Parça D F+ Nesne
KART VII 13) Genişleyen bir rahim 14) Buradan bir iğne mi vuruluyor, ne oluyor? Öyle gördüm.Başka bir şey gö-	(?) Şurdan (aşağı kısım) yola çıktım. Çocuk baş verme yeri.	Gbl F- Anat D Kob Nesne

remedim. Doğum yapmış, yıpranmış, genişlemiş bir rahim.		
KART VIII 15) Genç, taze bir kişinin rahmi olarak düşündüm fakat hastalık başlamış gibi. İki taraftan kemirmeye duran bir hastalığın başlamış olduğunu düşündüm. 16) Bunları fareye benzettim. Doğum yapmayan bir rahme, tembel, hasta bir rahme. O his başka bi şey yok.		G FC Anat Soyutlama (Hastalık) D F+ A Ban
KART IX (Sesi alçalır, zor duyulur şekilde. Baştaki heyecanı azalmış gibidir.) 17) Kanama aşamasında, bu rahimde bir hastalığın olduğunu, bir kistin olduğunu, bir patlamaya yönelik olduğunu, miyom dedikleri bir olay var. Öyle bir hastalığı çağrıştırdı bende.	(?) Ya şimdi şurada rahmin başladığını, normal kanın olduğunu, burada yeşilin engellediğini, burada başka renkte patlak verdiğini... Bir de tıpçı olmamama rağmen böyle bir şeyi gördüm, onu sezinledim. Ne kadar doğru bilmem. Onu engelleyen bir şeylerin olduğunu. Sağlıklı bir ay halinin, hasta olmanın engellediğini. Menopozlu bir rahim de olabilir. Baksana biri yeşil, biri sarı renklerle..	G kob C Anat Soyutlama (Hastalık)
KART X 18) Bu bir rahimde canın oluştuğunu, mutlu bir rahim olduğunu, çiçeklerin açtığını, zillerin çaldığını ve rahimde bir engelin olduğunun kalktığını gösteriyor. Hani bir sprail takıyoruz ya. 19) Sanki sprail var gibi. onun çıkması gerektiğini,vücuda bir canın gelmesi gerektiğini, çanların	(?) Surda kilidin vurulduğunu, şurda açılması gerektiğini, açılmazsa burda bir hastalık olarak gördüm. Burda çiçekleri gördüğüm zaman bir mutluluk. Şu sarıları bir kuşa benzettim. bunların bir ses vereceğini. Eğer bunlarla ilgilenmezsek , etmezsek, hemen bir patlak da verebilir , herşey olabilir. Bir insanın elinde	G CF- Anat Dd F- Nesne

çaldığını gösteriyor. Doğru mu bilmiyorum. Rahim ikiye bölünmüş gibi aynı. Burda kilit vurulmuş gibi. 20)Şunların çiçek olup burda bir can oluşacağını... Balıkların göründüğünü, onun çıkması gerektiğini(spiral) bir alarm veriyor. Bir kadının rahminde her şeyin olacağını, bunun dikkat edilmesini, bakılmasını, uygulanmasını, incelenmesini... İstediğin an iyi de olabilir kötüde her an. Bak burada bu güzelliğin alttan güzel geleceğini. Eğer bu güzelliği uygulayıp da uyarlamasak bak burada (yukarı) bir hastalık peydah edebileceğini... Bunun insanın elinde olduğu, buna çok dikkat etmesi gerektiğini, ince ve sağlıklı bakması gerektiğini, vücudunu sevmesi, kendisini sevmesi gerektiğini, doktoruyla barışık olup vücuduna iyi bir yol çizmesi gerektiğini gösteriyor.	vücudunu iyi tanıması, doktoruyla iyi diyalogda olması, bir yerde bunların ihmal edilmemesi gerektiğini, her şeyin beklenmesi gerektiğini, onu hissettim.	Dd CF Bitki (çiçek)

En beğendiği Kart: IX. Kart: Bu komiğime geldi. Aynı ben, kendimi gördüm bunda. Bu beni gösterdi. Menopozun patlak verdiği anı gösterdi.
En beğenmediği Kart: IV. Kart: Korktuğumu mu söyleyim? İşte işte işte şu. Çok beğenmedim ve korktum.

Tülin, 57 yaşında, 4 senedir postmenopozda.
Başlangıç:10:00 - Bitiş:10:35

RORSCHACH PROTOKOLÜ

YANIT	ANKET	KODLAMA
KART I 1) Gülüm bu çok affedersin şey gibi bu. Vallahi gülüm ben bunu ilk aklıma gelen rahme benzettim. Öyle bir şey mi bu? (arka- ön)	(?) Şurayı görünce aklıma geldi gülüm. Şurası şöyle (şekli) Valla gülüm sanki ora kalça gibi, rahim ağzı şeyi gibi. Başka benzetemedim. İlk elime alışımda ora gözüme çarptı.(Kartı testöre uzatır)	Dd F- Anat
KART II 2) (12sn) (güler) Oy bu da sanki erkeklerin şeyine benziyor gibi. İlk defa ben mi söylüyorum yoksa gülüm söyleyen oldu mu?	(?) Vallahi şöyle bakıverince gözümün önüne o geldi. Sanki kadının rahmine de benziyor gibi, değil mi? (karttan ayrılamaz). Kadının acaba rahminin içi mi oluyor burası ki? Vallahi gülüm şöyle bakınca benzettim yani.	Dd F- Sex
KART III Ayy ben bunu hiçbir şeye benzetemedim ki! Valla gülüm ben bunu hiçbir şeye şey yapamadım. Bundan bir şey anlamadım (güler).		Reddetme
KART IV 3) Amaan! Aman ne bileyim gülüm bu neymiş böyle. Vallahi benim aklıma hep rahim geliyor başka bir şey geldiği yok. Acaba rahim içi mi diyorum. Başka hiçbir şey aklıma gelmiyor. Halbuki benim altıncı hislerim çok kuvvetli ama başka hiçbir şeye benzetemiyorum.	(?) Vallahi gülüm sanki şuralar rahimin şeyine benziyor. Çok değişik... Ama şimdi (güler) doğum yapınca genç kız gibi olmuyorsa, evlenince çok değişiyor (?) Vallahi gülüm şurası (açıklık) bana rahim gibi geldi. İnşallah güzel veriyoruzdur. Bilmiyorum yani	Dd C'F Anat
KART V		

Hımm (10sn) Ne bileyim gülüm bunu neye benziyor. Valla gülüm benzetemedim ben bunu. (Testör teşvik ettiğinde) Olabilir gülüm kuşa benziyor ama. Ha yarasaların gözleri yokmuş ya, körmüş ya. Şimdi gözler kapkara olursa... Bir bakarsın eve girer çıkarmaya çalışırsın döner döner. Gözler de körmüş heralde kapkara olur. Bunlar ayakları heralde.		Reddetme
KART VI 4) (∧∨)Vallahi gülüm bu da sanki böyle bir, sanki şura nefes borusuna benziyor 5) Şuralar akciğere benziyor gibi. Şu iki şey böyle geliyor. 6)Şurası da artık. (∨) Şöyle bakarsak şurası boyun gibi, şöyle geliyor. 7) Yine kadının rahmiyle ilgili sanki değil mi? (ayrılamaz karttan). Şöyle geliyor geliyor burdan şeye kadar. 8) Şurası mesela bir elbise, yelek. Şöyle geliyor. Ciğer desen olmaz o zaman rahim, yumurtalık olması lazım	(?) (∨) Şurası "v" yaka yelek gibi geldi. Şurası yumurtalık gibi geldi. Ama öbür durum daha değişir. İnşallah doğru veriyorumdur gülüm.	D F- Anat Dd F- Anat Dd F- Hd Dd F- Anat D F+ Nesne (yelek)
KART VII 9) Vallahi ne bileyim gülüm neye benziyor bu. Vallahi bu da sanki rahim gibi geliyor bana aynen.	(?) Vallahi gülüm çok değişik oluyor. Yaşlandıkça şekli şemali mi değişiyor eğriş büğrüş oluyor. Şeklinden rahim aklıma geldi. Doğum yapınca değişiyor gülüm şekli şemali. Ne kadar da dikiş yaparsan yap.	Dbl F- Anat
KART VIII		

10)Vallahi gülüm bu sanki bir ağaç gibi. 11) Şunlar sanki bir hayvan gibi. Çam dalı gibi. Çam dalına ayaklarını atmış şu hayvan. 12) Ama buradaki de bir ciğere mi benziyor artık? 13) Yerde bir çiçek	(?) Böyle çam dalı sivri olur ya hatta çiçekler var. İledin ağacı var annemlerin evinin önünde. Ormanda olmaz o ağaç ama parayla alıp ekiyorsun. O geldi gözümün önüne . Hatta çiçekler var. A)Hayvanlar böyle çıkınca burayı yer kabul ettim. Rengi, şekli.	Dd F+ Bitki D F+ A Ban D FC Anat D CF Bitki
KART IX 14) Ne bileyim gülüm bu neye benziyor? Bu sanki iskelete benziyor. Çiçeğe falan benzemiyor bu. Ama şuralar ne acaba? Vallahi gülüm bilmiyorum ki. Vallahi gülüm ben bir şeye benzetemedim bunları.	(?) Şöyle gelişi iskelete benziyor ama şuralar ne. Benzetemedim onu bir şeye.	Dd F- Anat
KART X 15) Vallahi gülüm bu şeye benziyor gibi çok affedersin rahme benziyor gibi. Ben onu oraya benzettim ama diğerlerini benzetemedim ne olduğunu yani.	(?) Vallahi şöyle bakıverdim rahim geldi gözümün önüne. Vallahi işte çirkin bir rahim. Önceki gibi olmuyor. Bak ben sana her zaman söylüyorum.	Ddbl F- Anat

Tekrar: III. KART: Vallahi gülüm sanki şura da benziyor gibi. Şu kısım şurası. Gene aynı şeye benzettim şurda şöyle. (?) Vallahi Gülüm işte diyorum (güler) şekli şemali çok çirkin olur ya başka bir şeye benzetemiyorsam. Ya şimdi konu ondan olduğundan ama değil.

En Beğendiği Kart: VIII kart: Şu çok güzel çam ağacı. Ağaç olduğu, çiçek olduğu için.

En Beğenmediği Kart: X. kart: Şu çirkin mesela. Bu da çok çirkin olduğu için, rahim olduğu için.

Meserret, 55 yaşında, 6 yıldır postmenopozda
Başlangıç: 09:00 - Bitiş: 09:50

RORSCHACH PROTOKOLÜ

YANIT	ANKET	KODLAMA
KART I 1) Bunu yarasaya benzettim biraz.	(?) Hani böyle ağaca asılıyor da, kanatlarını açıyor ya ters dönmüş bir yarasa	G F+ A Ban
2) Kuala diye bir hayvan var ya sanki o. Suda aksi varmış gibi.	(?) Aslında ağaca yapışık bir hayvan var. Çok uyuyan bir hayvan benim dediğim. Tembel bir hayvan var ya onu gördüm.	D F- A
3) Şu şeyleri de ciğere benzettim.	(?) Şuraları (boşluk) ciğerlere benzettim. Sanki biri akciğer biri karaciğer, karşılıklı.	Ddbl F- Anat G K H
4) Bir de yapay kanat takıp da insanlar uçarlar ya. Paraşüt değil de kanat gibi, takmış uçuyorlar sanki.	(?) Şunu şimdi tek kişi olarak düşünüyorum.Aslında iki kişi. Tepeden bırakmış aşağıya uçuyor. Paraşütle değil de kanatla. Aşağıda bir...	
5) Sanki ortada iki kişi gibi, yan yana durmuş, biri sol elini biri sağ elini kaldırmış, bitişik gibi.	(?) Bir de ortada bitişmiş iki kişi. Ya yani durmuş selam veriyor gibi karşıya.Sanki omuz omuza vermiş böyle bir güç gibi. Bir elin nesi var iki elin sesi var.	D K H
6) Ben tek yönlü baktım ama çevirebilir miyim bunu istediğim yöne? (D) Ağaca benzettim bir de tamam.	(?) Şurası kök, gövdesi böyle dalları, budakları gibi. Çok yoğun yapraklı olan çok koyu bir ağaç ve koyu gölgesi olan. Sanki defne ve harnup ağacı yoğunluğunda. Kayın koyu renkleri olan bir ağaç. Hani gölgesinde otursun ya.	G FC' Bitki
KART II 7. Ayy kediye benzettim bunu. Kedi gibi geldi hemen.	(?) Açıverince kedinin yüzü ve aşağıdaki pembe de dili gibi.	G F+ Ad
8) Bir de sanki iki yavru fil		D Kan A

oynuyorlar gibi, hortumlarını birleştirmişler. Şu pembelikler de bana hoş bir şey yani hoş oynaşıyorlar gibi güzel bir ortamda. Şunu da kedinin dili gibi hissettim. Güzel bir çağrışım yaptı. (∨∧) 9) Bir tane bir şey daha diycem ama... Sanki böyle bir rahim de burası. Çocuk yuvası da şurda... Böyle doğum gibi. Doğum kanaması gibi.	(?)Yavru filler oynaşıyor. (?) Rahim, kanal bebek çıkıyor ve kanama oluyor. Normal doğum gibi hissettim.	Dbl Kob C Anat
KART III 10) Hımm Alahallah (18sn) Burda iki kişi karşılıklı sanki böyle eğilmişler, ortaklaşa ortada bir şey yapıyorlar ve çok mutlular. Böyle kalpleri çok hoş. Bu yaptıkları işten çok mutlular. Narin iki kişi gördüm sanki. Böyle yüksek topuklu da giymişler gibi. Bunlar büyük olasılıkla doktor da olabilirler. Bir ameliyat yapıp can kurtarıyor da olabilirler ama çok mutlular yaptıkları işten. Karşılıklı paylaşıyorlar	(?) Sanki insan iskeleti gördüm ortada. Ameliyat yapıyorlar gibi ama şurda kalpleri var yaptıkları işten çok mutlular. Şu iskelet sanki burda yatan birisi var. Sanki ciğer ameliyatı gibi. Şunlar da gözlerinin önünde böyle çok hoş bir renk. Sanki karşılıklı anlaşarak bu işi yapıyorlar.	G K H
KART IV 11) Burda da kurabiye canavarı var (güler). Bir çizgi film vardı ya kurabiye canavarı öyle. Böyle kaba, saba bir şey gördüm. Çizgi film kahramanı gibi.	(?)Böyle hani tüylü tüylü sanki. Hani eskiden masallar vardı. Dev, kötü bir çizgi film kahramanı. Hayali, gerçek dışı bir hayal mi cisim mi? Hayal ürünü.	G FE (A)
KART V 12) Ayy ne kadar güleceklerdir Allah bilir. Sen de gülüyorsundur içinden. İlk bakışta at çağrıştırdı. 13) İyice de bakınca salyangoz gibi. Sümüklü böcek vardır ya affedersin. Ne alaka yani.	(?) Koşan bir at ayağı gibi. (?) Antenleri. Salyangozların antenleri var ya	D Kan Ad D F+ A

KART VI 14) Şey gibi geldi bu da bana çarmıha gerilmiş biri. 15) Bir de koyun postu böyle evlerde olur ya. Bazen evlerde kullanılır ya, işlenir onun derisi, temizlenir (∧∨) post diyelim	(?) Birden böyle şuna çarmıh mı deniyor? Şurasını da görünce sanki kolları. Kollarını da bağlarlar ya öyle hissettim. (?) Çok evde görmüştüm. Üstüne oturmuşluğum da vardır. Görünüşü koyunun, bak kolları. Şöyle bakarsan aslında (∧) böyle oluyor koyunun postu. Kullanıma hazır işlenmiş post olarak gördüm.	D F- H D FE Ad
KART VII 16) Allahalla (>∧) Burdan bakınca iki insan sırtlarını dönmüşler ama aynı noktada birleşiyorlar.Şunları insana benzettim. Sanki birbirlerine sırtlarını dönmüşler. Küs gibi ama fikirler aynı. Fikirler aynı ama bir uygunsuzluk var sırt sırta dönmüşler nedense.	(?) Sırt dönmüşler birbirlerine fikirleri aynı olmasına rağmen. Düzden bakınca bu defa fikirleri sindirmişler, muhabbetliler. (∨) Burda da yüz yüze bakıyorlar. Sanki karşılıklılar ama yine fikirleri bir. Tersten bakınca aynı noktaya geliyor ikisi. Bu kadar.	Dd F- H
KART VIII 17) Hımm ayy ne hoş renkler. Bak burda iki tane hayvan var sanki.(çoğu kartı testöre göstererek anlatır) Bu ay çok affedersin ayıya benziyor daha çok. Şey gibi belgesel seyrediyor gibi oldum şu an. Sanki doğada bir ağaçta bal bulmuşlar da onu alıyorlar sanki. Yiyecek bulmuş mutlu ayı gibi ikisi. 18) (∧) Burda da sanki elini kafasına koyup düşünen bir insan var sanki. Sürekli kafasını çalıştıran. 19) Şeye de benzettim böyle bir avizeye. Asılmış şurdan, çok hoş renkleri	(?) Ama şekli aynı ayıya benziyor.Ağaca tırmanmış olunca genellikle ağaçlardan bal peteği alıyorlar ya.Bir an belgeselin içine daldım. Yiyeceğini bulmuş mutlu bir hayvan gördüm orada. (?)Kimi insan düşünürken böyle yapar ya. Düşünce adamı gördüm. (?) Burdan asılmış, şurası aydınlatma (pembe), şunlar da (hayvanlar) aksesuarlar gibi gördüm.	D F+ A Ban G F- Hd G F C Nesne

olan. Güzel renkler kaynaşmış. Bu kadar.		
KART IX 20) (∧>>) (25sn) Hep simetrik yapmışlar resimleri (∧) Şaşılar çift görür derler ya. Simetrik her şeyin karşısında aynısı var. Ortadan ikiye bölünmüş. (∨) Bu bana ormanı çağrıştırdı. Şunlar ormandaki ağaçlar, yabani çiçekler. Laleler, orkideler ama yabani hepsi ve yabani hayvanlar gibi. Bir orman gördüm sanki.	(?) Şunlar ağaç gibi, şunlar çiçek gibi. Çok severim çiçekleri. Çok severim aşırı severim belgesel izlemesini. Şunlar da çok değişik canlılar gibi (?) Yaratıklar. Bozulmamış bir doğa parçası gibi, insan eli değmemiş. Biz bozuyoruz zaten doğayı.(Rengi)	G CF Doğa
KART X 21) (75sn) Bu bir, insan iç organı gördüm sanki. 22) Boğazdan anüse kadar sanki iskelet gördüm. 23) Bir sürü asalak da gördüm. Allah korusun (güler) asalak da var ama buralarda laleler de var sanki. Şunlar virüs gibi sanki 24) (>∨) Şunlar şöyle bakınca da sanki vazoya oturtulmuş çiçek demeti gibi. Böyle demete benziyor. Şöyle de insan organlarına hastalık girmiş gibi (testöre gösterir). Bir resimde nasıl böyle iki zıt şey görülebiliyor? Allahallah. Başka bir şey göremiyorum burda.	(?) Boğazdan anüse kadar. (orta kısım) Şunu omurga gibi gördüm. Şu iki taraf da ciğer gibi. Niye ben hep ciğer görüyorum bilmiyorum. Şu mavilerle şu siyahları virüs gibi gördüm. Şunlar da çiçek gibi. (?) Vazoya oturtulmuş çeşit çiçek.	ŞOK Dd FC Anat Ddbl F- Anat Dd F- A G C F Bitki Soyutlama (Hastalık)

En Beğendiği Kart: IX. Kart: Bunu çok beğendim. Bunu hiç el değmemiş bir ormana benzettiğim için. İnsan eli değmemiş. Bir de şunu III. buna hissim iyi. Yandaki iki kişiyi doktor gibi gördüm. Bir dayanışma gibi. Bir tane mi söyleyecektim?

En Beğenmediği Kart: VI. Kart: Sevmediğim de şu. Çarmıh hissini verdi. Bir taneyse birini söyleyeyim. Yani eskiden insanları çarmıha bağlar işkence yaparlarmış ya çarmıh deyince işkenceyi çağrıştırıyor.

EK 4.
ÜÇ GRUBA AİT TEMATİK ALGI TESTİ (TAT) PROTOKOLÜ ÖRNEKLERİ

Hayat, 52 yaşında, 8 aydır menstürasyon düzensizliği yaşamakta.
Başlangıç: 09.30- Bitiş: 10:35

Tematik Algı Testi (TAT)

1) Mutsuz, karamsar bir çocuk. Düşünen bir çocuk.Önüne bir nesne almış onu düşünüyor.(Gözlüğünü takar) Silah mı? Kalem, kalem (diye birden heyecanla bağırır). Ucundan kaleme benzettim. Kemer sanki kemer geliyor gibi. Silahın ucuna, tüfeğin ucuna kalem konmuş gibi. Gözüm iyi görür de onu yeni gördüm. Ha bundan hikaye mi çıkaracam?

A) Ne bileyim okusam mı kalemi mi tercih etsem? Bu doğru mu nesne? bildiğim kemer. Eğitime mi başlasam, müziğime mi gitsem? Hayatına, mesleğinin seçimi. Kalemi mi alsam elime kemanla mı yapsam? Hangisine karar verecek? Hayat çizmeye başlıyor. Hayatına mesleğinin seçimi. Ben bunu gördüm. Hangisini yapsam? Bence biraz kemana şey gibi. Keman kolayına geliyor. Kalem düşündürür gibi geldi. Kemanı yapar.

2) Bir köy, bir çiftçi aile. Sürülüyor. Bir kadın kocasının yanında. Öbürü de eline kitabı almış. O kadın gibi kocamın yanın da mı olsam kitabı alıp geleceğime mi yürüsem diyor. Okuyup devletine hayırlı bir meslek sahibi olmak istiyor. Arkasını dönmüş tarlaya, yönü, ön istikameti şehir. Okumak istiyor, medeniyete karışmak istiyor. Medeniyet demeyelim de köylüyü medeniyetsiz olarak yargılamayalım.

3BM) Bir hastanede bir kişinin yatağına mutsuz olarak, hasta yattığını gördüm. Orda birşey var ne o tanıyamadım o nesneyi. Vazgeçmiş hayattan.Yatağında da yatmamış, yere atmış kendini. Bitkinliğini bıkkınlığını gösteriyor. Karamsarlığını gösteriyor, hastalığından vazgeçtiğini gösteriyor. Mücadele edemi.. (Sesi yavaşça alçalır) Yorumlardan memnun musun doktor hanım?

4) Bir bayanın kocasını ikna etmeye çalıştığını, bir şeyde ayrılığa düştüklerini, geri dönmesi için çabaladığını görüyorum. Fikir ayrılığını, bir kopukluğun olduğunu gördüm. Kadın erkeğini kazanmaya çalışıyor.

A)Kadın kazanır. Kadın bütünüyle bağlamış kendine. Adam tamamen devrolmuş.

5) Bir odanın içine bakan bir kadının yalnız odayı görmesi. İştahını kapattığını, içeriye girmede karamsar kaldığını gördüm. Dolu olan bir evin yalnız görmesi, hatıraları canlanması, içeriye girmede karamsar kalması. Kadının yalnızlığı, boş odayı görme-

si, o odaya bakmada tereddüdü, tereddüdünü gördüm.(Sesi giderek alçalır)

6GF) Kadın piyanosunun başında otururken beklemediği bir insanın, hayal ederken yanında gördüğünün şaşakınlığını gösteriyor. Piyanosunun, masasının başında yalnız otururken, onu düşünürken beklemediği anda o kişiyi sırtında görmesi onu şaşırtıyor

A) Kadın.. Adam kadını kazanır gibime geliyor. Onu sevdiğini, onu unutmadığını, ona geldiğini, kadının da onu beklediğini. Umut kesilmişse de, geçmiş de olsa bir araya gelinebileceğini gösteriyor. Güzel yaşanmışlığın seceresi. İki kişinin mutluluğu diyelim.

7GF) Bir kızın annesine özenmesi. Bebeğinin olmasını istemesi. Annesinin anlattığı hikayeyle bir yere dalıp gitmesi. Ama bunda annesinin ikna etmediğini, kızın mutsuzluğunu gösteriyor. Bu kız erken zamanda şeye kavuşmasını, yaşamasını istiyor. Annesi de bunu hikayeyle dile getirdiğinde. Erken bebeğinin olmasını, erken büyümesini, erken hayata atılmasını istiyor kız. (Anlayamadım, tekrar edebilir misiniz? Birden, biraz da öfkelenerek, yüksek bir sesle) Kızın erken yaşta anne olmasını istemesi. Annesinin de kitapla bunun yanlış olduğunu izah etmesi ama bununla da barışık değil, mutlu değil kız. Annesinin anlattığıyla barışık değil. Kız istediklerine erken kavuşmaya çalışıyor. Anne kızın seviyesine inmeye çalışıyor ama kız bundan mutlu değil yetinmiyor yani. İnemediğini, inmediğini gösteriyor. Kız bir anne olmak istediğini gösteriyor erken yaşta.

9GF) Bir ağacın altında okuldan gelen bir bayan. Öbürü de havai işlerde boş gezen bir bayan. Onun okuldan geldiğinde selam veriyor. Öbürü de mutlu olmuyor geldiğine. Okuldan geldin, hani sen kasılıyorsun gibisine, o hırçınla okuyorsan bana ne gibisine bir havayla yanından uzaklaşmaya çalışıyor. O arkadaşı iyi niyetle geliyor. Okuldan geldiğini belli ediyor. O da onu kabullenmiyor kıskanıyor, hışımla uzaklaşıyor. Hani onun okuduğuna gıpta ediyor ama onu da kıskanıyor gibi. Mutlu olmuyor, uzaklaşıyor. Arkadaşının geldiğinden mutlu olmuyor. Okuyan biri bu da ev kızı.

10) Bir babanın oğlunu özlemle kokladığını, öptüğünü... Bir vedalaşma gibi. Oğlun babayla öpüşüp vedalaşması.

11) Bir köprü görüyorum, bir köprü. Köprünün aşındığını, yıprandığını. Bir bayan mı var orada, karınca mı? Aşınmış, eski, tarihi bir köprü görüyorum. Eski tarihi bir köprü, terk edilmiş. Terk edilmiş. Pek bir işlek olmayan. Yılan mı ne? Yılan mı? Balık mı yılan mı? Karıncaya mı kavuşmaya çalışıyor.

12BG) Bir rıhtım kenarı. Ağaçların çiçek açtığı. Sandalın da kıyıya vurduğunu görüyorum. Bir ağacın altında yorgun bir rıhtımdan çıkmış bir sandal. Dinlenmeye gelmiş
13B (Birden canlanır, gülümseyerek) Yalnız, tek başına kapıda oturmuş annesini bekliyor. Umutla bekliyor. Umutla bekliyor annem bana ne getirecek? Saf ve temiz bir çocuk. Pırıl pırıl bir çocuk. Mazlum bir, fakir bir çocuk Köyde oturan bir çocuk. Ayağı çıplak. Anneyi bekliyor.
A) Annesi biraz zor gelir gibi. Umutla bekliyor ama, yalınayak, terk edilmiş gibi.
13MF) (Ooo diye bağırır) Bu da karısıyla beraber yatmış kalkan bir adam. Akşamdan içmiş, kafayı doldurmuş. Hiç kendinden haberi yok. Hiç kendinden haberi yok, kalktığından ne yaptığından habersiz. Kadını umursamayan, baygın halde bırakıp çekip giden bir adam.
19) Bunu bir şeye benzetemedim. Bu bir geminin içinden penceresi gibi. Deniz altında bir geminin penceresinden dışarı bakma gibi. Denizaltından bir geminin penceresinden dışarıya bakışı öyle gördüm bunu da. Yüzüyor belirsiz bir yere gidiyor. Karmankarışık gibi. Hıhı aynen öyle. Gördüğüm bu, hikaye bu.
16) (Ooo) (Eline alır) Bakarak anlatacam. Yazmıycam. Neyi anlatayım ki, hikaye? Yaşanılmış bir şey. Annem bir ocak ayı mide ameliyatından sonra eve geldi. Çok mutsuzluğunu gördüm. Ben kuran okudum. Annemi çok bitkin, hayattan vazgeçme durumunu gördüm. Bu hikaye acı. Vazgeçtim bunu anlatmıyacam. Etkiliyor beni. Hah oğlumun doğumunu anlatayım. Evlendim 89, ilk ayımda hastalandım. İkinci ayımda, beyimi yolcu edeceğim zaman... çay içiyordum, Tuvalete gitme ihtiyacı hissettim. Geldiğimde hastalandığımı gördüm. Çay bardağını elimde kırmaya çalıştım. Beyim bunun bana yakışmadığını söyledi. Daha yolun başındayız, olgun insansın daha yaşımız genç dedi. İkinci ayda hastalanmadım. Başım döndü midem bulandı. Bulantılar başladı ve doktora gittim. Bize bir kağıt verdiler elimize, müsbet dediler. Eşime hamileyim dediğim zaman Allah şükür dedi. Ağır geçti hamileliğim. Hastaneden beri gelmedim. Çok şiddetli geçti. Babam kalpten öldüğü için ben de çarpıntılar başladı. Doğumumun doktorlar kontrolünde olacağını söylediler. 22 gün varken, beklenirken doktor tarihi, çapraza düştük. Hemşirenin tarihi tutu. 10 gün öncesi. İlk hatırlamdı çay demliycem, annem benim yanımda doğum yakın diye. Bey ikinci postaya gidecek. İşe gidecek. Çalkaladım demliği. O an demliği çalkalarken benden ılık ılık birşeyin geldiğini hissettim. İlk doğumum bilemiyorum. Allah allah lavobaya

gidecem diyorum. Neden benden ılık ılık birşey geliyor? Tuvalete gitmem lazım. Tuvalete gittim geldim hala devam ediyor. Anneme geldim. Annem çamaşır yıkıyor. Anne dedim benden bişeyler geliyor ılık ılık. Kızım misafirimiz geliyor. Yolcumuz geliyor dedi. Beye dedim o zaman biz hiç ihmal etmeyelim. Sen git ebemizi al gel. Bizim özel ebemiz var aile ebesi. Gitmiş enfeksiyon kapar demiş, su kaybı, getir. Gittik. Sabah gittik, ertesi gün dokuza kadar ben orda rehin kaldım. Doğum normal olmazsa sezeryan dediler. Çok acılar yaşadım. Yalnızdım, beyim yalnızdı. Bir ablam geldi gitti. Allahımla baş başaydım. Herkese dedim ki; kim nişanlısı varsa ayrılsın dedim. Kimse evlenmesin, bunun neresi tatlı dedim. Bunun başı da acı sonu da dedim. Ablam; kız saçmalama sus dedi. Suni sancıyla zor bir doğum. Dediler bu son ıkındın ıkındın ıkınmadın çocuğun ölecek dediler. Sancım gelmediği halde yalan söyledim sancım geldi diye. Çocuğum ölmesin diye. İki tane ebe bir de önümde, 3 kişnin, çökmesiyle zor bir doğumla oğlum dünyaya geldi. Baya bir sesi gelmedi. Öldü korkusuyla sonra tokat vurdular gördüm. Yanıma yatırdılar. Ah benim bir oğlum oldu. Kızım da oğlum da ikisi de cuma gününde bu hikaye benim çok hatıram. İkisi de cuma günü aynı saatte doğdular. Sela ile doğdular. Cuma saatinde eve geldim. Kızım da düşük tehlikesiyle. Bel fıtığım vardı alacaklardı kızımı. Ersin doktor alınmaz dedi. Onu da öyle. Bir kızım bir oğlum oldu. Çok şükür mutlu bir ailem var. Devam ediyor Allah bin şükür. Oğlum iyi bir ilimli, arkamda dua bırakacak meslek istedim Allah polisliği verdi. Kızım da ilimli bir insan olsun istedim o da öğretmenliği şu an nasip etti. İnandığım, sevdiğim, güvendiğim, hayalimdeki, düşümdeki bir erkeğe kavuştum. Şu an onların mücadelesiyle yaşıyorum Allaha hamdolsun. Hayatım güzel. Teşekkür ederim dinlediğiniz için.

Tülin, 57 yaşında, 4 senedir postmenopozda.

Başlangıç: 10:30- Bitiş: 11.00

Tematik Algı Testi (TAT)

1) Vallahi çocuk burda telefonla konuşuyor gibi sanki ağzından salyası akmış gibi. Önündeki ne bilmiyorum. Önündeki silaha mı benziyor? Vallahi ben silaha benzettim önündekini. A) Acaba bir şeyler yapmak mı istiyor? Kötü bir şey. Silah olunca iyiye yorumlamıyorum kötüye yorumluyorum. Bir şey mi yapacak ki silahla? Bilmem ki.

2) Hımm vallahi şimdi sanki şu kadın hamile gibi. Şuradakinin karısı heralde. Acaba bu kadını şey yaptı şunla mı? Kızın elinde kitaplar var talebe gibi. Şunlar ağaç gibi. Ne bileyim şunlar sera gibi. Sanki adam bu kıza bakıyor gibi. Arkadan da kadın çıkmış ben bunun karısıyım, hamileyim gibisine mi? Bu heralde aldatmaca gülüm be onun konusu gibi geldi bana. A) Vallahi işte kadın gösteriyor gibi orda. Adam da hamile karısına bir şey söylüyor gibi. Öbür kitaplı kızda talebe diyim artık gayet ciddi duruyor. Sanki tartışıyor gibi. Elini kaldırmış havaya ama gözü kızda. Kızın da gözü onda. O kadın da hamile karnını gösteriyor yani. (Kartlardan ayrılamıyor)

3) Biri burda oturmuş, sanki bana ağlıyor gibi geldi ama bunun boynu nere başı nere? Şurası başı el de bura. Sanki başı kesik gibi mi? Allah korusun. Sanki bak öyle geldi gülüm be. Başı kesik gibi.

4) Hımm valla bunlar sevgili gibi, karı koca gibi. Kadın kocasını çok seviyor koca hiç kadına bakmıyor gibi. Bana bak der gibi başını eğmiş. Ama adam gayet resmi kadına yaklaşmama şeyinde. Arada mesafe var iki kafanın arasında. Öyle geldi. Sanki kadın kocasını aldatıyor gibi geliyor. Gayet resmiler. Kadında sevgi var adamda yok

5) Valla gülüm burası sanki salon gibi. Vazosu var kadının. Misafiri gelmiş kapısını açıyor. Şurası kapı, şurası da kapı kolu misafir bekliyor gibi kadın. Şurası da kitaplık. Kadın, kapı çalmış demek ki kapıyı açıyor . Tutmuş yani kolunu, kapı çalmış, heralde içeri alacak. Misafir kabul ediyor canım kadın.

6GF) Vallahi sanki bu adam bu kadına aşık gibi geldi bana. Ama kadın duyunca anormal bir şekil hava olur ya. Adam seviyor kadını kadın ama değil. A) Ona tavizi yok kadının duyunca ayan beyan oluyor kadın.

7GF) Dur bakayım, heee. Ama burda bir bebek var. Acaba bu kız annesi, annesinden

habersiz... Sanki kadın doğum yapmış kızın eline vermiş bebeği. Sanki kız hiç istemiyor gibi. Baktığı bile yok bebeğe. Sanki kardeş istememiş gibi. Yoksa anne bebeği seviyor kız sevmiyor. Kardeş çünkü anne olamaz çok küçük.

9GF) Bu kolaymış canım (güler). Acaba bunlar sanki iki kişi öndekini kovalıyor gibi. Tutacak olmuş tutamamış. Okuldan mı? Elinde, elinde kitap var. Çanta mı o? Anne arkadan kızı kovalıyor ama tutamıyor. Çünkü koşuyorlar. Kızın elinde bir şey yok. Acaba öğretmeni mi? Değil. Anne kızını kovalıyor.

10) Hımm bunlar bak güzel anlaşıyorlar. Mutlu karı koca. İşte mutluluk böyle. Kadın da sarılmış, kocası da sarılmış güzel bir mutluluk. Sevgi, işte aşk.

11) Valla gülüm burası nere böyle. Merdiven, basamak, böcekler, yılan. Bir orman heralde. Bak bir orman gibi böcekler, yılan var. Sanki burda da su akıyor, böyle ormanlık.

12BG) Hımm gülüm burası bir çiçek ama alttaki kayık ne? Deniz değil burası, bahar gelmiş, çiçek açmış. Badem ağacı heralde ama bu kayık burda ne arıyor? İlerisi deniz, kayığı çekmişler, tekne yani. Bahar, bahar havası.

13B) Hımm eski zaman tahta kapısı. Valla gülüm eski baraka bir ev. Çocuk ağlıyor. Ya birisi, ya annesi bir şey getirecek çocuk yiyecek. Sefil yani sefil bir çocuk, fakir.

A) Vallahi anneyi görünce her şey biter gülüm. Yiyeceği gelince, karnı doyunca. Kapıya oturmuş bekliyor çünkü ev fakir. Anne ya işe gitti anneyi bekliyor. Mutlu bir çocuk değil.

13MF) Amaan burda kötü şeyler olmuş heralde. Sanki kızın namusunu kirletmiş gibi ney gibi. Burda utanmış kimsenin yüzüne bakamıyor gibi ama burda kitaplar da var. Ama yatak ... nasıl yataksa. Çok affedersin kıza bir şey yapmış gibi geliyor.Utanmış, yüzünü kapatmış.Yüz karası var adamda. Göğüsler dışarda. Aman aman bu güzel değilmiş (güler)

19) Gülüm neye benziyor bu? Ben bunu bir şeye benzetemedim ha. Ya sanki kuşa benziyor gibi. Ne bileyim sanki birileri yatmış gibi. Şurda kuş yuvası gibi. Ben öyle canlandırıyorum gözümde bilmiyorum artık. Valla bunlar bulut ama şunlar sanki evin penceresi gibi geldi.

16) Nasıl anlatayım, ne anlatayım? Olmuş bir şey mi gülüm. Vallahi ben öyle hikâye bilmem de. Ne bileyim vallahi, ne söyleyim bilmem ki. Vallahi gülüm aklımda benim hiçbir şey yok (güler) Hikâye pek bilmem daha doğrusu. Vallahi hiç hiç yok.

Meserret, 55 yaşında, 6 yıldır postmenopozda (2)
Başlangıç: 09:00-Bitiş:10.10

Tematik Algı Testi (TAT)

1) Mm oo müziğe gönül vermiş bir çocuk. Bizden bir hikaye anlatayım. Babam saz ve keman çalardı. Küçük kardeşime de keman yaptırdı. O kadar çok zor şartlarda, çok emek vererek, askerliğini yaptı. Çok zor şartlarda TRT'ye girdi. Şimdi İstanbul'-da Harbiye'de, viyolensel ustası. Bu bana kardeşimi anımsattı. Ama ne meşakkatli bir yaşam geçirdi. O çocuk burda kardeşimi hatırlattı bana.Yaşanmış bir hikaye bu. A) Yani başaracak tabii ki. Bizim oğlan da başardı maşallah. Geleceğin müzisyenini gördüm ben burda, başarılı.

2) Ayy bir öğretmen sanki bu. Böyle çok kırsal bir alana tayin edilmiş. Ordaki insanları eğitmek için uğraşacak. Pırıl pırıl bir genç. Burda tarla süren bir adam var yanında da hamile karısı. Heralde bütün köye destek olmuştur, orayı kalkındırmıştır ve mutlu bir şekilde mutlu gitmiştir memleketine. Başarmış bir öğretmen gördüm.

3BM) Ayy canım benim. Bu kişinin yaşı da belirgin değil bir bak gencecik çocuk gibi. Bir bak, kamburu çıkmış biri. Altüst olmuş biri. Çok mutsuz çok, içinden çıkamayacak sorunları var gibi. Söylediğimi mi yazıyorsun? Bilmiyorum çok üzüldüm buna ben. Çaresiz, mutsuz biri var. Desteksiz. Hiç el uzatılmıyor buna herhalde. Karamsar, hayata küsmüş biri var. Bu hikaye benzedi mi? A) Umutsuz sanki bu. Genç yaşta kambur falan kalmış, kendini kapatmış, mutsuz. Şu yerde bir anahtar falan görüyorum. Ama onu alamayacak kadar umudunu yitirmiş. Kafasını çalıştırsa kalkacak ama bitmiş.

4) Hımm burda mutsuz bir evlilik görüyorum. Adam sanki sırt çeviriyor, kadın yalvarıyor. Kadın çok çaba sarf ediyor ama kadın başarır mı başaramaz mı? Bazı filmler böyle biter ya. Sonu iyi mi olur kötü mü? Ama adam kafasında bitirmiş gibi bu evliliği öyle gördüm. A) Bence ayrılık görüyorum. Kadın ne kadar uğraşsa da adam sırtını dönmüş, kafasında bitirmiş gibi.

5) Burda bir ebeveyn var. Ya anane ya babane. Kapıdan bakıyor ama nereye bakıyor. Yani bilmiyorum sadece güzel bir resim gördüm. Kapısını açmış yaşlı bir bayan odaya bakıyor. Güzel düzenli bir oda. A) Bu sanki böyle birini kaybedersin, onun odası olur, arada bir onu anımsamak için bakarsın. Kaybettiği birini anımsamak için bak-

mış gibi öyle hissettim.

6GF) Burda sanki adam çok ilgili kadınla da kadın ilk defa görüyor. Adamın çok şeyli bakışları var. Sanki eskiden beri tanıyormuş gibi ama iyi bakıyor. Sonu iyi gelecek bunun. (güler) Güzel bir ilişki doğar burdan.

7GF) Bu oyuncak mı kucağındaki acaba? Bu anne, küçük kız, kucağında oyuncağı. Sanki kız oyuncağını canı gibi hissetmiş. Sanki o gerçek bir bebek de hastalanmış gibi. Annesi de sanki ona destek olmaya çalışıyor, kızına. Yani anne desteği var burda. Küçük kızda annelik duyguları kabarmış.

9GF) Burda genç kızlar pikniğe gitmişler sanki. Sanki piknikte böyle aralarında eğlenip, aktivite yapıp vakit geçiriyorlar gibi hissettim. Endişeli biraz yüzleri ama.

10) Burda bir aşk kokusu var. Yaşlanmışlar baya, çok güzel yıllar geçirmişler. Çok kaynaşmış halen birbirinden kopamamış, birbirini çok muhabbetle seven çok samimi iki çift görüyorum. Ruhen, kalben birbirini tamamlamış çok güzel bir çift sanki. Bu bu şekilde.

11) Burası sanki tarihi bir yer. Ören derler ya. Görülmesi gereken güzel yerler olur ya. Şunu bir hayvana benzettim. Bir an arıya benzettim. Arı Maya sanki. Gidilip gezilmesi gereken bir yer diyelim buraya. Tarihi bir yer.

12BG) Hımm çok güzel bir manzara. Şeftali mi erik mi desem? Çiçek açmış. Sandal hazır sefa yapmaya. Göl. Gölde çok güzel bir yer. O sandalda olup göl sefası yapmak isterdim şahsen.

13B) Ayy canım benim, kuzum benim. Ay parçası gibi bir çocuk, erkek çocuğu maşallah. Ya annesini babasını bekliyor ya da dışarıda oynayan çocukları izliyor, girişemiyor oyuna. Bu yalnız bir çocuk, bilemiyorum yani. Sıkılmış, yalnız bir çocuk. A) Elbette annesi gelecektir. Ya da içeridedir. Annesi içeri girdiğinde yalnızlığı gidecektir mutlaka.

13MF) Bu kadın hasta desem adama doktor desem, bilemedim yani. Ya da kadın çok hasta kocası üzülüyor elinden bir şey gelmiyor. Adam çaresiz. Kadının da durumu kötü heralde ya da öldü adam ağlıyor bilmiyorum. Sonu iyi değil yani (güler) iyi görmedim.

19) Böyle mi bakacam? Allahallah bu ne demek? Bir kulube mi yoksa bir denizaltı mı desem? Dışarıda fırtına da esiyor gibi. Ya da dalgalı suyun üzerine denizaltı çıkmış gibi. Çok karmaşık bir resim. Biraz kötü gibi görünüyor ama. Ya sularda kalmış

kötü durumda bir gemi ya da doğrudan fırtınalar içinde kalmış bir kulube. Ama bir hayat var. Kuşlar falan var. Fırtına düzelir ya. Hepsi hayata döner. Hayat var orda. Sonu güzel olacak.

16) Hımmm. Hikaye derken yaşanmış mı yoksa? (Güler) Ayy burası zormuş. Kısacık bir hikayedir sizin istediğiniz. Benim bütün yeğenlerime anlattığım, çocuklarıma anlattığım bir hikaye vardır. Bir padişahın üç kızı varmış. Padişah bir geziye gidecek başka bir ülkeye. Kızlarına ne istediklerini sormuş. Büyük kız ipekler, atlaslar, kumaşlar ortanca kız takılar, inci boncuk istemiş. En küçük de bir tane kırmızı gül istemiş babasından. Baba gezisini tamamlayıp iki kızın hediyelerini almış. Gül solar diye onu en sona bırakmış. Tam saraya yaklaşırken aklına gül gelmiş, küçük kızın hediyesi aklına gelmiş. Yolun üzerinde bir Gül bahçesi görmüş. Askerlerinden bir gül koparmasını istemiş.Gülü koparırken bir dev yaklaşmış. Dev napıyorsun demiş. Ben padişahım kızıma bir tane gül kopartıyorum demiş. O da benden izin almadan kopartamazssın demiş onu yeri koy yerine tak demiş. O demiş ben yerine nasıl takayım? Yerine ben sana para vereyim. Bunu niye kopardın demiş. Kızama kopardım demiş. O zaman o kızını bana verirsen affederim demiş. Yoksa sizi bırakmam öldürürüm demiş. O da tamam demiş. Ben saraya gideyim kızımı size gönderecem demiş. Sarayda demek için önce büyük kızını çağırmış. Gelirken bir gül kopardım dev de böyle böyle dedi demiş. O da hayır kimin için kopardıysan o gitsin demiş. İkinci kızını çağırmış o da aynısını söylemiş. Üçüncü kızını çağırmış ağlaya ağlaya durumu anlatmış. O da eliyle göz yaşlarını silmiş. Babacım demiş ağlama. Değer mi göz yaşlarına. Ağlamana hiç gerek yok ben giderim devin yanına yeter ki sen ağlama demiş ve kızı devin yanına göndermişler. Dev o kadar kibar davranıyormuş ki kıza kız aşık olmuş deve. Zaman geçmiş birbirlerini çok sevmişler çok güzel yaşamışlar. Dev o kadar zaman geçti aileni özlemişsindir demiş. Seni saraya göndereyim. Kız o kadar aşıkmış ki deve gitmek istememiş. Meğerse deve birisi büyü yapmış. Eğer ki biri seni candan severse bu büyü bozulacaktır. O kadar inanmış ki karşılıklı ikisinin birbirini çok sevdiğine. Gittikten sonra birkaç gün kalmış babasıgilde sonra şatoya geri dönmüş kız. İçeriye girmiş evi aramış bakmış dev yok. Bahçeye gitmiş, gül bahçesine bakmış çok yakışıklı bir delikanlı yatıyor baygın. Bunu uyandırmaya çalışıyor. Sen kimsin, ne geziyorsun burda? Benim evime ne yaptın kocama ne yaptın? Hırpalamaya başlıyor. Kalk benim kocamı evimi devimi bul diyor. Kız hırpalarken dev uyanı-

yor, kıza gülümsüyor. Kıza dur bak sana bir hikaye anlatacam beni biraz dinle diyor ve olayı anlatıyor. Ben şu ülkenin prensiyim. Başka bir ülke bana büyü yaptırdı. Bu büyü de ancak biri beni severse bozulurmuş. Sen beni, ben seni sevdik ve bu büyü bozuldu. Ben devim, dev yani ama aslında prensim şu ülkenin prensiyim. ve çok mutlu oluyorlar. Kırk gün kırk gece düğünleri oluyor, çocukları oluyor ve çok mutlu yaşıyorlar (güler).

ÖZGEÇMİŞ

Fatma Kandemir

EĞİTİM

Doktora: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, 2016.
Yüksek Lisans: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uygulamalı Psikoloji Anabilim Dalı, 2010.
Lisans: Dicle Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, 2003.
Lise: Tarsus Cumhuriyet Yabancı Dil Ağırlıklı Lise, Eşit ağırlık, 1999.

Doktora Tez Konusu: "Menopozal Evreler ile Zihinselleştirme Süreci Arasındaki İlişkinin Psikanalitik Yöntemle İncelenmesi" (2016).

Yüksek Lisans Tez Başlığı ve Tez Danışman(lar)ı: Postmenopoz Sürecindeki Kadınların Ruhsal Yönden Değerlendirilmesi, 2010.

Mesleki Yurtdışı Eğitim ve Araştırma

*2013 Yılında, Fransa / Paris 13 Üniversitesi 'inde davetli araştırmacı olarak 7 ay boyunca Öğretim Üyesi Prof. Dr. Jean-François ile menopoz, kadınlık ve psikosomatik konularında çalışılmıştır.

*Aynı dönemde Sorbonne Üniversitesi Enstitüsü'nde Fransızca eğitimi alınmıştır.

Bildiriler / Toplantılar:

Uluslararası Kongreler: Sözlü Bildiri ve Poster

Kandemir, F. İnstinctuel Drive Theory and Menopause, 20th ISR Congress, 19 July 2014, Turkey, İstanbul

Kandemir, F., When None of the Birth Control Methods Prove Useful: A Case Study, Poster, 20th ISR Congress, 19 July 2014, Turkey. İstanbul

Yavuz_Sever, E., **Kandemir, F**., (2014). An Enigmatic Coincidence of Menopause and Fibromyalgia: A Case Analysis with Projective Methods Poster, 20th ISR Congress, 19 July 2014, Turkey. İstanbul

Kandemir, F. (2011). Psychoanalytic Analysis of the Problematic: The Threat To The Interior of the Body which emerges with Regression in Rorschach Test Administered to Post Menopausal Women. 20th ISR Congress, 19 July 2011, Tokyo. Japan

Ulusal Kongreler: Sözlü Bildiri

Sarı, A.S., **Kandemir, F.**, (2015). Cinsel Kimlik Bozuklukları ve Transeksüalizm: Üç Farklı Transeksüel Olgunun Ruhsal İşleyişlerinin Rorschach Testi İle Karşılaştırılması. 3. Ulusal Rorschach ve Projektif Testler Kongresi, 9-11 Eylül 2015, İstanbul.

Kandemir, F., (2015). Menopozal Geçiş Süreci ve Psikoz Öncüsü Belirtiler Üzerine Bir Çalışma. 3. Ulusal Rorschach ve Projektif Testler Kongresi, 9-11 Eylül 2015, İstanbul.

Kandemir, F. (2012). Obsessif –Kompulsif Savunmalarla Örtülü Eşcinsel Düşlemler ve Babalık İşleviyle İlişkisi. 2. Ulusal Rorschach ve Projektif Testler Kongresi, 12-14 Eylül 2012, İstanbul.

Kalem E, Mete L, Tüzün Akgün O, **Kandemir F**, Yıldız Y, Tunaboylu İkiz T, (2012) "Rorschach Testinin Türkiye Yaşlı Normları Çalışması", II. Ulusal Rorschach ve Projektif Testler Kongresi, İstanbul.

Kandemir, F. ve Sever-Yavuz, E. (2012). Menopoz ve Fibromiyaljinin Gizemli Rastlantısı: Projektif Yöntemler ile Değerlendirilen bir Olgu Sunumu. 2. Ulusal Rorschach ve Projektif Testler Kongresi, 12-14 Eylül 2012, İstanbul

Kandemir, F. (2010). Premenopoz sürecindeki Bir Vakanın Projektif Testlerle Psikanalitik yönelimli değerlendirilmesi, 16. Ulusal Psikoloji Kongresi, 14-17 Nisan 2010, Mersin

Kandemir F. (2010). Postmenopozal Süreçteki Kadınların Menopozla Baş Etme Yöntemleri, IV. Lisansüstü Psikoloji Öğrencileri Kongresi, 15-19 Eylül 2010, Ankara

Yayınlar

Kandemir, F. (2010). Premenopoz ve Rorschach Testi: Bir Vaka Çalışması, Yansıtma; Psikopatoloji ve Projektif Testler Dergisi, 14, 103-114.

Çeviri

Kandemir, F. (2012). "Olumsuzlama (Negation, Sigmund Freud, 1925)", Yansıtma Psikopatoloji ve Projektif Testler Dergisi, Bağlam Yayınları,16, İstanbul

Verilen Seminerler:

Kadın Cinsel Gelişimi ve Menopoz, Doktora Master Günleri, Mart 2014, İstanbul

"İntihar" Üzerine Söyleşi, İstanbul Üniversitesi Psikoloji Kulübü, Aralık 2014

“Sınırda Bir Ergen ve Rorschach Testi”, Projektif testlerde Olgu Sunumları, Yrd. Doç. Dr. Bengi Pirim Düşgör ile birlikte, Bağlam Yayınevi, Şubat 2011

"Menopoz Sürecine Giren Kadınlarda Meydana Gelen Zihinsel ve Psikosomatik Değişikliklerin Rorschach Testi ile Değerlendirilmesi" III. Doktora Master Günleri: Psikanaliz ve Projektif Metotlar, Şubat 2010, İstanbul

Mesleki Eğitimler ve Süpervizyon

Psikanaliz

Kişisel analizi devam etmektedir.

Eğitimler ve Süpervizyon

2015-- Prof. Dr. Alp Üçok ile İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları ABD'na bağlı "Psikotik Bozukluklar Araştırma programı" bünyesinde hasta takibi.Yine aynı programda grup terapisi takibi.

2015-- Uzman Psikiyatrist Dr. Seven Kaptan ile SPOD bünyesinde, transseksüel bireylerle yapılan grup terapisi takibi.

2014--SPoD (Sosyal Politikalar Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği) tarafından verilen LGBT bireylerine yönelik danışmanlık (Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelimle ilgili Başvuruların Değerlendirilmesi) eğitimi.

2009-2010 Tarihleri arasında, Doç. Dr. Talat Parman süpervizyonunda, haftada iki gün İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Anne- Çocuk Sağlığı Birimine tedavi için başvuran ergen hastaların takibi.

-Ayrıca bu süreçte tedavi için başvuran bütün hastaların Rorschach Testi uy-

gulaması ve raporlaması.

2008-2009 Tarihleri Arasında Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Çocuk Ergen Psikiyatrisi Bölümünde, Prof. Dr. Levent Kayaalp gözetiminde, 1 yıl boyunca hasta takibi ve süpervizyon eğitimleri.

Alınan Test Eğitimleri

TAT, Prof. Dr. Tevfika Tunaboylu İkiz (Rorschach ve Projektif Testler Derneğinde) süpervizyonunda,1 yıl süren test uygulama, değerlendirme ve rapor yazımını kapsayan eğitim süreci 2010 Haziran ayında tamamlanmıştır.

Rorschach Testi - Prof. Dr. Tevfika Tunaboylu - İkiz (Rorschach ve Projektif Testler Derneği) süpervizyonunda, 2 yıl süren test uygulama, değerlendirme ve rapor yazımını kapsayan eğitim süreci Haziran 2009'da tamamlamıştır.

Bilimsel Organizasyonlara üyelik

15. Ulusal Psikoloji Kongresi, Kongre Sekretaryası, 3–5 Eylül 2008 İstanbul.
"Rorschach ve Projektif Testler Derneği, Yıllık Bülteni" Yayıma Hazırlık, 2009 yılı.

Araştırma Projeleri

Proje Adı: 65 Yaş ve Üstü Türk Yetişkin Toplumunda Rorschach Testi Norm Çalışması (İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma projeleri Birimi tarafından Desteklenmiştir)
Başlangıç ve Bitiş Tarihleri: 2010- 2014
Proje Yürütücüsü: Prof. Dr. Tevfika Tunaboylu İkiz
Yardımcı araştırmacı: Arş. Gör. Fatma Kandemir

Üyesi Olunan Bilimsel / Mesleki Kuruluşlar

Rorschach ve Projektif Testler Derneği (Denetleme Kurulu Üyesi)

İdari Görevler

Kültür ve Turizm Bakanlığı Sinema Filmleri Değerlendirme Kurulu üyeliği.